

TUDÁS I MENEDZSMENT

A Pécsi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudomány Kar
Humán Fejlesztési és Művelődéstudományi Intézet periodikája

BELSŐ ERŐK ÉS KÖLCSÖNHATÁSOK A KORTÁRS MÚZEUMI VILÁGBAN

**A IX. Országos és V. Nemzetközi Múzeumandragógiai
Konferencia válogatott anyaga**

2021. május 10-11.

TARTALOM

KOLTAI ZSUZSA Szerkesztői előszó.....	3
--	---

KÖSZÖNTŐK

BERECZKI IBOLYA Bevezető gondolatok a válogatott tanulmányokhoz.....	5
KRISTON-VÍZI JÓZSEF Egy konferenciáról, a kulisszák mögül	6
NÉMETH BALÁZS Köszöntő.....	8
CSAPLÁROS ANDREA Köszöntő.....	9

TANULMÁNYOK

NAGY MAGDOLNA Hogyan látják a múzeumok a felsőoktatással való kapcsolatot és a továbbfejlesztés lehetőségeit?	11
KOLTAI ZSUZSA Együttműködés a múzeumok és a felsőoktatás között – Fejlesztési lehetőségek a felsőoktatás szempontjából	47
VINCZE BEATRIX– KEMPF KATALIN Az ELTE PPK múzeumpedagógiai szakirányú képzésének tapasztalatai a kihívások tükrében	65
RUTTKAY ZSÓFIA – BÉNYEI JUDIT A Digitális Múzeum 10 éve	84
NAGY VERONIKA Múzeumra érzékenyítő képzés tanító és óvodapedagógus hallgatóknak a Hetedhét Játékmúzeumban	106
KOLOCZ DÓRA Participáció és közösségépítés. Gyakornoki program a Róth Miksa Emlékház és Gyűjteményben.....	114
GÁSZNÉ BÓSZ BERNADETT – SCHULTZ ÉVA Vármúzeumok a pandémia alatt és után - Helyzetkép a kulturális turisztikai attrakciókról	125
MATTHIAS THEODOR VOGT Museums to strengthen young people’s resilience after the COVID-19 Juventocid ...	151

BERÉNYI MARIANNA	
Online szálakkal összevarrva – múzeumi közösségek a világhálón.....	165
ABSTRACTS	189
SZERZŐINK	195
AUTHORS.....	197

A Pécsi Tudományegyetem Bölcsészeti- és Társadalomtudományi Kar
Humán Fejlesztési és Művelődéstudományi Intézet periodikája

A szerkesztőbizottság tagjai: Koltai Zsuzsa (felelős szerkesztő), Kovács Edina (technikai szerkesztő, titkár), Agárdi Péter, Héjj Andreas, Huszár Zoltán, Kleisz Teréz, Koller Inez, Németh Balázs, Oroszi Sándor, Varga Katalin, Vámosi Tamás, Várnagy Péter, Zádori Iván

Olvasószerkesztő: Koltai Zsuzsa
Tördelőszerkesztő: Kovács Edina

Jelen számunk lektorálásában a szerkesztőbizottság tagjai mellett közreműködtek:
KOC SIS MIHÁLY, PHD, címzetes egyetemi tanár, Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészeti- és Társadalomtudományi Kar

NAGY MAGDOLNA, igazgató, Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ

REISZ TERÉZIA, PHD, HABIL, nyugalmazott egyetemi docens, Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészeti- és Társadalomtudományi Kar

TILLAI GÁBOR, történész, kulturális menedzser, Janus Pannonius Múzeum

Kiadja a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészeti- és Társadalomtudományi Kar Humán Fejlesztési és Művelődéstudományi Intézete

Felelős kiadó: a kar dékánja

Szerkesztőség: 7624 Pécs, Rókus utca 2. P/4.

A folyóirat elérhetősége:

<https://journals.lib.pte.hu/index.php/tm/issue/archive>

<http://btk.pte.hu/hu/hfmi/tudasmenedzsment>

E-mail: tudasmenedzsment@pte.hu

ISSN 1586-0698 (Nyomtatott)

ISSN 2732-169X (Online)

A kötet megjelenését a Nemzeti Kulturális Alap támogatta.

Koltai Zsuzsa
SZERKESZTŐI ELŐSZÓ

Kedves Olvasó!

Nagy örömmre szolgál, hogy a Tudásmenedzsment folyóirat 2021. évi 2. különszámaként adhatjuk közre a IX. Országos és V. Nemzetközi Múzeumandragógiai Konferencia válogatott anyagát.

A múzeumandragógia jelenlegi hazai trendjei és fő fókuszpontjai kiválóan tükröződnek a kötetben, hiszen szerzőink a múzeumok és a felsőoktatás együttműködésének, kapcsolódási pontjainak és a kooperáció lehetséges fejlesztési irányainak feltárása mellett, az online múzeumi tudásátadás jelenlegi helyzetét, innovációit, a múzeumi közösségszervezés jó gyakorlatait, valamint a pandémia múzeumi kultúráközvetítésre gyakorolt hatását elemzik írásaikban.

A COVID-19 járvány a sok-sok kihívás és nehézség mellett számos újítást és fejlesztést hozott a múzeumi tudásközvetítés területén. Az elmúlt másfél év kényszerű lezárásai következtében általánossá váltak a közönséggel való kapcsolattartás, illetve a tudásátadás olyan online formái, melyek pár éve még csak a múzeumi tanulás trendjeit meghatározó, leginnovatívabb múzeumok gyakorlatában jelentek meg. Az online térben megvalósuló múzeumi tudásközvetítés és kommunikáció új normalitássá, általános elvárássá vált a pandémia következtében.

Online formában került lebonyolításra a 2021. évi Múzeumandragógiai Konferencia is. A Nemzeti Kulturális Alap támogatásával megvalósult konferencia a múzeumandragógia iránt elkötelezett szervezők és partnerek példás összefogása, valódi csapatmunka révén jött létre. Ezúton is köszönet illeti Kriston-Vízi Józsefet, a Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület Múzeumandragógiai Tagozatának elnökét, hogy az innovatív javaslatokra mindig nyitott vezetőként, biztos kézzel és nagy lendülettel koordinálta a konferencia előkészítő munkálatait és a szervezésbe bevont számos kollégát.

Köszönöm továbbá Kocsis Mihálynak, Nagy Magdolnának, Reisz Teréziának és Tillai Gábornak, hogy külső lektorként hozzájárultak a kötet megjelenéséhez.

A 2021. évi kiválóan megszervezett és lebonyolított konferencia, a magas színvonalú előadások és publikációk inspirációt nyújtanak a folytatáshoz. Bízom benne, hogy minél több kedves olvasót köszönhetünk majd a X. Országos Múzeumandragógia Konferencia előadói és hallgatósága között.

Pécs, 2021. október 14.

Koltai Zsuzsa
felelős szerkesztő

Köszöntők

Bereczki Ibolya

BEVEZETŐ GONDOLATOK A VÁLOGATOTT TANULMÁNYOKHOZ

Hol tart a múzeumandragógia 2021-ben Magyarországon, és milyen kitekintésünk lehet egy kényszerűségből online módon megtartott konferencián Európa jellemző folyamataira? Mit jelent mindez a kortárs múzeumi világ számára? A Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület társszervezőivel és együttműködő partnereivel eredetileg Szombathelyen szervezte meg a IX. Országos és V. Nemzetközi Múzeumandragógiai Konferenciát a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával. A koronavírus-járvány miatt ugyan a résztvevők nem látogathattak el a vendéglátó Savaria Múzeumba, mégis a számítógépek monitorai előtt ülve is többször úgy éreztük, hogy a város utcáin sétálva beszélgetünk, a múzeumi kiállítások falai között vitatjuk meg legfontosabb témáinkat.

Összeszokott csapat tagjai készítették elő a konferenciát, a Pulszky Társaság Múzeumandragógiai Tagozatának szervezésében, számos együttműködő partnert, köztük a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészeti és Társadalomtudományi Kar Humán Fejlesztési és Művelődéstudományi Intézetének munkatársait bevonva. A tematikai változatosság, mint ahogyan a korábbi években is megszokhattuk, szélesre nyitotta a kaput az előadók és a résztvevők előtt. A program középpontjában a hazai felsőoktatás és a múzeumok kapcsolata állt, és egy egyedülálló országos kutatás tapasztalataival is megismerkedhettünk a konferencián. Az együttműködés lehetőségei, a jövőbeli fejlesztések leginkább szükséges irányai körvonalazódtak az előadásokat követő kerekasztalbeszélgetések nyomán. A koronavírus-járvány következtében ismét fókuszba kerültek a múzeumok társadalmi felelősségvállalásával kapcsolatos kérdések, és a kortárs múzeumi világban a digitális tartalmak szerepéről is több előadás szólt.

A személyes találkozást nélkülöző forma járt előnyökkel is, hiszen a távoli hozzáférés esélye megnőtt, és olyan résztvevők is velünk tarthattak, akik számos okból nem tudták volna vállalni a Szombathelyre történő utazást. Ez mindenképpen fontos tanulságokkal jár a járvány utáni helyzetre, a tudományos tapasztalatcserék új, vagy éppen hibrid megrendezésére vonatkozóan is.

A témaválasztás aktualitása minden résztvevő számára egyértelmű volt, és az eredmények összefoglalásán túl újabb távlatokat is nyitott a Széphalmon először megrendezett múzeumandragógiai konferencia óta eltelt időszakra visszatekintve. A konferencia címére utalva ismét megbizonyosodhattunk arról, hogy a 2021-ben 30 éves Pulszky Társaság és Múzeumandragógiai Tagozata belső és külső erőket tud egymáshoz közelítve összefogást generálni, kölcsönhatást kiváltani. Az előadásokat a hazai és az immár önálló nemzetközi szekciók ülései követték, most pedig az olvasó számára a konferencián elhangzottak tanulmányi formát változtatva biztosíthatják a kortárs múzeumi világ szereplői számára a maradandó hozzáférést az érdeklődők, a múzeumokban és a felsőoktatás területén dolgozók és tanulók számára.

Kriston-Vízi József

EGY KONFERENCIÁRÓL, A KULISSZÁK MÖGÜL

Alig, hogy befejeződött 2019 szeptemberében a Nyíregyházán megrendezett nagy sikerű múzeumandragógia konferencia, az akkor még csak néhány hónapja újonnan megválasztott Pulszky-vezérkar bevonásával a következő találkozó esélyeit kezdtük latolgatni. Helyszín kérdésében nem volt különösebb dilemmánk: Dr. Csapláros Andrea igazgató asszony már korábban is jelezte a Vas megyei múzeum-központ kollegiális szíves látásának szándékát. Így erre támaszkodva kereshettük meg őket személyesen Mészáros Balázs akkori ügyvezetővel együtt még az év végén. Előzetesen arról állapodtunk meg, hogy egy rendhagyó időszakban, 2021 január derekán tartanánk a IX. Országos és VI. Nemzetközi Konferenciát, amely így része is lehetne az akkor már formálódó 30 éves Pulszky-jubileum esemény-sorozatának. Az adott és minden történés ellenére is változatlan helyszín és az időzítés azért is fontosnak tűnt, mert ide kötődik jubiléumunk egyik alapítója és legendás vezetője, Dr. Szentlélek Tihamér (1919-2007) nagyszerű munkássága, itt indult meg elsőként az országban a régész technikus képzés, valamint az itteni Képző népművelési tanszéke bocsátotta ki a Nyugat- és Közép-Magyarország kulturális és közgyűjteményi intézményeiben elhelyezkedett és ott évtizedekig dolgozó közművelődési szakembereket egyaránt.

Az előző konferenciák tapasztalatait figyelembe véve azt határozottan tudtuk: a hatékonyabb munka és persze a nagyszerű környezet élvezhetősége érdekében nem szerencsés szekciók özönével túlszűfolni a hivatalos program-időt; jobb, ha inkább néhány fontosabb témakörre fókuszálunk, azt járjuk körül. Akár úgy is, hogy a szokásos tematikus szekciók formalizált kereteit észszerűen, valamint ahol indokolt és persze megoldható, úgy „fellazítjuk”, illetve praktikusabb munkaformát alakítunk hozzá. A csaknem gyanútlan évkezdés és készülődés, tagozati műhelynapok után 2020 derekán már látszott, hogy konferenciánk megvalósításának módszereit és formáit igencsak szükséges újragondolni. Ám eközben, köszönhetően a felpezsdült online-munka és szakmai tevékenységek, az együttműködések fantasztikus csapatjátékokat eredményező lehetőségeinek, konferenciánk egyik kiemelt témakörét is megleltünk a MOKK-csapat révén. A múzeumok és a felsőoktatás egyébként igen nagy múltra visszatekintő kapcsolatának, a muzeális gyűjtemények és szaktudományos képzőhelyek, kiemelkedő személyiségek, kutatócsoportok és új irányú, a nyitottságot, a közreadást és tudásmegosztást átgondoltan, de mielőbb gyakorlattá tenni akarók törekvéseit, a struktúrák olykor mégis akadályt jelentő nehézségeit, valamint azok országos vagy éppen nemzetközi szintű közreadását, a jó gyakorlatok mielőbbi átvezetését jelöltük ki origónak.

Ez az alapvető gondolati fonál volt az, amely segítségével meghatározhattuk egyre szélesebb és sokszínű tevékenységgel a vírusveszély árnyékában is tevékenykedő szakági területek munkatársaival együtt, egy sikeres NKA-támogatásnak köszönhetően a nem csak önmagunk elhivatottságát és önazonosságát fejleszteni kívánó munkánkat. Öröm, hogy a

szervezők állandó csoportja mellé igény és szükség szerint újabb és újabb pártolók kapcsolódtak, így többek között a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Hivatal, valamint a múzeumok nemzetközi hálózatának, a NEMO-nak szakemberei is.

A végül 2021 májusában online megtartott konferenciánk összes eseménye elérhető, illetve jelenleg is hozzáférhető a www.pulszky.hu honlapon Antal József, Berényi Marianna, Czenki Zsuzsanna, Nagy Magdolna és Vedovatti Anildo kollégák, valamint a Kolocz Dóra által összefogott önkénteseink alapos munkájának köszönhetően. E helyütt továbbá azt köszönöm, köszönjük meg, hogy konferenciánk sorában immár második alkalommal nyílt lehetőség arra, hogy a válogatott anyagok példás gyorsasággal napvilágot láthassanak a Tudásmenedzsment folyóirat különszámának hasábjain!

*Németh Balázs**KÖSZÖNTŐ*

Engedjék meg, hogy az MTA Pedagógiai Tudományos Bizottságának Andragógiai Albizottsága elnökeként köszöntsem az olvasót.

A IX. Országos és V. Nemzetközi Múzeumandragógiai Konferencia témája markánsan tükrözi, hogy a múzeumi környezetben zajló tanulások, valamint az életen át tartó tanulást támogató fejlesztő tevékenységek andragógiai metszetei számos kutatási és fejlesztési dimenziót, egyúttal problémát jeleznek, melyben a múzeumok megújulása sajátos innovációt képvisel. Ez az innováció reagál a változó társadalmi igényekre és elvárásokra, s ennek okán a múzeumi térben megvalósuló tanulás-tanítás tevékenységek tartalmi, módszertani fejlesztése leképezi ezen társadalmi folyamatokat, egyúttal tekintettel van a jelentős mértékben domináló nemzetközi trendekre.

Akár a digitalizáció és a technológiai átalakulás révén változó tanulás szokásokra, a tanulásához, a tartalmas ismeretszerzéshez és képességfejlesztéshez való hozzáférésre gondolunk, akár az életen át tartó tanulás révén előmozdítható közösségi elköteleződés, aktív részvétel, identitás, vagy önkéntesség témáit vesszük szemügyre, a múzeumi környezetben való tematikus tanulási programok, közösségi művelődést, közösség-fejlesztést célzó megoldások átformálják a múzeumi szervezetet. Érdekes utalnunk arra is, hogy a múzeumi környezet sok szempontból befogadó, nyitott a változásokra, már amennyiben ehhez megfelelő feltételek is rendelkezésre állnak. Úgy vélem, hogy ennek a nyitott, innovatív magatartásnak egyik leképeződése az a szervezeti igény, hogy múzeumi szakemberek megvitatják a múzeumi világot az életen át tartó tanulással összefüggésben érintő kihívásokat, e folyamatba tudatosan bevonják, hívják a releváns tudományok, tudományágak képviselőit is, hiszen nem elszenvetői, hanem inkább alakítói kívánnak lenni a változásoknak.

Már-már közhely, hogy a jelenkor múzeuma nemcsak gyűjtemény, de egyben oktatási-tanulási tér, s ezt a szerepet, funkciót meglátásom szerint misszióvá formálta a múzeumok közössége, sőt e formálás és formálódás lehetővé tette, hogy mértékadó nemzetközi példákhoz is viszonyítsa saját evolúcióját, a hazai környezetet. Ez olyan szemléletet, perspektívát ad a témának, melynek igen fontos tényezője a partnerség, az együttműködés alapján létrejövő tudástranszfer. A lokális és regionális tanulási lehetőségek bővítését is éppen e felfogás teszi lehetővé, hogy előmozdítsuk az életen át tartó tanulás kultúráját, de reflektáljunk azokra problémákra is melyek a fenntarthatóságról zajló diskurzust inkább deformálják, megnehezítik.

A konferencia példás alapossággal bizonyítja ezen elköteleződést, melyben részt venni, ezt megtapasztalni egyszerre öröm és megtiszteltetés egy egyetemi embernek, mert tanulásnak és tanításnak is részese lehet mindenki, akinek hivatás és misszió a múzeumandragógia.

*Csapláros Andrea**KÖSZÖNTŐ*

A múzeumi munka napjainkban nemcsak a tudományos tevékenységet, hanem az erre épülő ismeretátadást is jelenti. Ennek az ismeretátadásnak a legkülönbözőbb formái jelennek meg attól függően, milyen korosztálynak, milyen társadalmi, szociális, családi helyzetű látogatóknak tervezzük azokat. Míg korábban ezek az események spontán kezdeményezésekből jöttek létre, addig ma erre már külön tudományterület épült, amelyet az ország több felsőfokú tanintézményében kutatnak, oktatnak. A IX. Országos és V. Nemzetközi Múzeumandragógiai Konferencián a múzeumok és egyetemek kapcsolatát erősítették azok az előadások, amelyek e két terület együttműködéséről szóltak múzeumi kollégáktól és egyetemi oktatóktól.

Az ismeretátadás mellett egyre nő a múzeumok társadalmi szerepvállalása, amelyben a szociális hátránnyal élő fiatalokkal és idősebbekkel kapcsolatos esélyegyenlőségi módszerek, a közösségszervezés, -építés lehetőségei a legaktuálisabb problémák.

A múzeumi belügyeknél a minőségbiztosítás, az egyes szakterületek projekt szemléletű összehangolása, a kollégák motiválása a legfontosabb megvitatni való kérdéskör.

A járványhelyzet miatt közel egy éve néhány rövid időszak kivételével nemcsak látogatóinkkal, hanem kollégáinkkal is az online térben tartottuk a kapcsolatot, amelynek nehézségeiről, az ezzel járó új ismeretek megszerzéséről, alkalmazásáról és ezek hatékonyságáról nemcsak a véleménycserére, hanem a konferencia megrendezésére is a virtuális térben került sor.

Nagyon megtisztelő, hogy a szervezők Szombathely városát és a Savaria Múzeumot választották a konferencia helyszínéül, amiért köszönetet mondunk. A két nap alatt elhangzott előadások, beszélgetések, viták új impulzusokat adtak a kollégáknak, résztvevőknek, amellyel reményeink szerint a jövő múzeumának építéséhez járultunk hozzá.

Tanulmányok

Nagy Magdolna

HOGYAN LÁTJÁK A MÚZEUMOK A FELSŐOKTATÁSSAL VALÓ KAPCSOLATOT ÉS A TOVÁBBFEJLESZTÉS LEHETŐSÉGEIT?

Absztrakt

2020 áprilisában a Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ (MOKK) országos kutatást indított a muzeális intézmények és a felsőoktatás kapcsolatának vizsgálatára. A kvantitatív és kvalitatív részből álló komplex kutatás célja az volt, hogy feltérképezze az együttműködés gyakorlatát, tapasztalatait, nehézségeit. A kutatás kiindulópontként szolgálhat a MOKK jövőbeni módszertani fejlesztésének, amely a kapcsolatépítés elősegítésére irányul. A kutatás aktualitását az a 19 mintaprojekt is megerősítette, amelyekben a muzeális intézmények a felsőoktatási intézmények bevonásával dolgoztak ki és/vagy valósítottak meg múzeumpedagógiai programokat a köznevelés számára. A kutatás mind a múzeumok, mind az egyetemek irányából megvizsgálta a partneriségeket és kitért mindkét oldalon a mintaprojektek hatásvizsgálatára is. A múzeumok és a mintaprojektekben nem szereplő felsőoktatási intézmények kutatását a MOKK végezte, jelen tanulmány ezt foglalja össze. A vizsgálat alapján megállapítható, hogy jelenleg az egyetemeknek nagyobb érdeke fűződik a múzeumi partnerséghez, mint fordítva. Az együttműködések akadályozó tényezői között a forráshiány, a kapacitáshiány, a földrajzi távolság és a hallgatók korlátozott szabadideje dominál. További együttműködések eredményezhetne, ha mindkét fél több ismerettel rendelkezne a másik intézmény tevékenységeiről, az együttműködés lehetséges területeiről, formáiról, valamint arról, hogy mit nyújthatnak egymásnak.

Kulcsszavak: múzeumok – felsőoktatás kapcsolata; kutatás; mintaprojekt eredmény-vizsgálat

Bevezetés

A Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ (MOKK) 2020-ban végzett országos kutatása több oldalról járta körül a muzeális intézmények és a felsőoktatás kapcsolatát (Nagy, Pacsika & Szu, 2021; Koltai, Reisz & Kocsis, 2021). A felmérés alapját a MOKK által 2017-2020 közötti európai uniós projektjének (Múzeumi és könyvtári fejlesztések mindenkinek EFOP-3.3.3-VEKOP-16-2016-00001) részeként megvalósult 19 múzeumpedagógiai mintaprogram adta, amely a köznevelési intézményekben tanulók számára készült. A programban elvárásként jelent meg a felsőoktatás bevonása. A program adaptálhatóságát egy másik múzeum, ún. mentorált intézmény bekapcsolásával kívánta alátámasztani. A felmérés az első elképzelések szerint csak ezeknek a mintaprogramoknak a felsőoktatási kapcsolatokat érintő vetületére terjedt volna ki, de miután a mintaprojektek tapasztalatait összegző tanulmány javaslatként megfogalmazta a múzeumok és a felsőoktatási intézmények közötti kapcsolat jellemzőinek feltárására irányuló

országos kutatás szükségességét (Káldy, 2020), a MOKK vezetősége ez utóbbi indítása mellett döntött.

A kutatás több részből tevődött össze. A kvantitatív szakaszban háromféle online kérdőívet kaptak a muzeális intézmények. Az általános kérdőív, – amely minden Magyarországon működési engedéllyel rendelkező muzeális intézményhez eljutott – a múzeumok felsőoktatási kapcsolataira kérdezett rá (A kérdőívet lásd az 1. sz. mellékletben.). A kérdőívre 207 kitöltés érkezett. Emellett készült kétfajta kérdőív a mintaprojektekben résztvevő múzeumoknak, amelyek a mintaprojektek tapasztalatait mérték fel. Az egyiket azok az intézmények kapták, amelyeknek mintaprojektgazdaként feladatuk volt a felsőoktatással együttműködve megvalósítani a programjukat (lásd 2. sz. melléklet), a másikat pedig a mentorált intézmények (lásd 3. sz. melléklet), amelyek számára az egyetemek bevonása opcionális lehetőség volt. A 18 mintaprojektgazda mindegyike, a 20 mentorált intézmény közül pedig 15 töltötte ki a kérdőívet.

A múzeumi terület kutatása a válaszadók földrajzi elhelyezkedése alapján reprezentatívnak tekinthető. A válaszadók adatait a 2016-os Kulturális Statisztikában a muzeális intézmények földrajzi elhelyezkedésére vonatkozó adatokkal összehasonlítva megállapítható, hogy a válaszadók területi elhelyezkedésének arányánál két kivétellel minden megye tekintetében 1,7 százalékon belül maradt az eltérés (a kivételek: Pest megye alul, Győr-Moson-Sopron megye felülreprezentált a felmérésben). A kutatás az 1997. évi CXL. törvényben meghatározott muzeális intézményi szakmai besorolás vonatkozásában azonban nem volt reprezentatív, mert a nagy múzeumok felül, a kisebb intézmények pedig alulreprezentáltak.

A válaszadók aránya a működési engedéllyel rendelkező muzeális intézmények 2016-os Kulturális Statisztika számához viszonyítva:

- Országos múzeumok 77%
- Országos szakmúzeumok 84%
- Megyei hatókörű városi múzeum 100%
- Területi múzeum 60%
- Tematikus múzeum 35%
- Közérdekű muzeális gyűjtemény 31%
- Közérdekű muzeális kiállítóhely 16%

Mindez nem befolyásolta jelentősen a kutatás céljának teljesülését, mivel – amint az a felmérésből kiderült – az alacsonyabb múzeumi klasszifikációval rendelkező intézmények között kevesebbnek van felsőoktatási kapcsolata, mint a nagyobb múzeumoknak. Ugyanakkor a vizsgálat elsősorban az együttműködések jellegének, pozitív hozadékanak és problémáinak feltérképezésére irányult – erre pedig csak a felsőoktatási kapcsolattal rendelkezők tudtak adekvát választ adni. A válaszadó országos múzeumok 100%-a, az országos szakmúzeumok 94%-a, a megyei hatókörű városi múzeumok 100%-a rendelkezik, vagy az elmúlt három évben rendelkezett felsőoktatási kapcsolattal, míg ez az arány az alacsonyabb szakmai besorolásúak felé haladva egyre kisebb: a területi múzeumoknál 92%, a tematikus múzeumoknál 80%, a közérdekű muzeális gyűjteményeknél 75%, a közérdekű muzeális kiállítóhelyeknél 41%.

A mintaprojektgazdák 100%-a, a mentorált intézmények 75%-a válaszolt a kérdőívre, ami a mintaprojektek eredményességének vizsgálatához maximális bázist szolgáltatott.

A kvalitatív részben a strukturált interjúkat telefonon keresztül a MOKK által működtetett 40 fős országos múzeumi koordinátorhálózat tagjai készítették 60 muzeális intézmény (a kérdéssort lásd az 5. sz. mellékletben) és 20 felsőoktatási intézmény munkatársával (a kérdéssort lásd a 4. sz. mellékletben), melynek célja az intézményi vélemények megismerése volt több témakörben. A kérdések nagy része fedte egymást mindkét terület lekérdezésénél. Ennek célja az volt, hogy összehasonlítható legyen, miként vélekednek ugyanarról a témáról a múzeumi és a felsőoktatási szakemberek. A felmérés rákérdezett az együttműködések jellegére, oktatási és tudományos vonatkozásaira, emberi erőforrás aspektusára és az együttműködések nehézségeire. A felsőoktatási interjúalanyok ezeken felül kaptak kérdést a múzeumi digitális tartalmak használatára vonatkozóan is.

A MOKK a kvalitatív kutatásnál nem a reprezentativitásra törekedett, hanem arra, hogy az együttműködések minél szélesebb spektrumát felölelje a minta. A 60, elsősorban vezető beosztásban dolgozó múzeumi interjúalany kiválasztása az online kérdőíves felmérés alapján, a különféle szintű felsőoktatási kapcsolattal rendelkező muzeális intézményből történt. A 20 intézményből álló felsőoktatási mintába pedig olyan egyetemi szakok kerültek, amelyek nem szerepeltek a múzeumpedagógiai mintaprojektekben, de előzetes ismeretek alapján volt múzeumi kapcsolatuk. (A mintaprojektekben szereplő egyetemi szakok munkatársaival az interjúkat a MOKK megbízásából dr. Koltai Zsuzsa, a Pécsi Tudományegyetem adjunktusának kutatócsoportja készítette (Koltai, 2021. május 10.)).

A kutatás megállapításai

Az intézményi alapidokumentumok tükrözik azokat az irányokat, amelyeket az intézmény kulcsfontosságúnak tart, ezért a vizsgálat rákérdezett arra, hogy a múzeum stratégiai tervében, vagy egyéb stratégiai dokumentumában szerepel-e a felsőoktatással való együttműködés. Az online kutatás 109 válaszadójának 60%-ánál igen, 33%-ánál nem szerepel, 7% pedig nem tudott felelni a kérdésre (1. sz. melléklet). Ez másként fogalmazva azt jelenti, hogy minimum 65 olyan muzeális intézmény van hazánkban, ahol annyira komolyan gondolják a felsőoktatási együttműködést, hogy azt stratégiai dokumentumban is rögzítik. A válaszadó 207 intézmény közel 3/4-ének (151 múzeumnak) van kapcsolata felsőoktatással, de ezt csupán 30% (44 intézmény) rögzítette írásosban. Még ott sem foglalták minden esetben írásba a kapcsolatot, ahol stratégiai dokumentumban szerepelt a felsőoktatási együttműködés (65 múzeum). A strukturált telefonos interjúk (4. és 5. sz. mellékletek) rámutattak ennek egyik lehetséges okára, a bürokráciára. Ez az egyetemekre inkább jellemző, mint a múzeumokra, de mindkettőre hoztak példákat az interjúalanyok: *„Az (egyetemi) bürokrácia, annak összes zsákutcájával és képtelen útvesztőivel ellehetetleníti az együttműködés komolyabb, mindkét fél számára elfogadható és gyümölcsöző formáját”* (területi múzeum igazgatója).

„Sok esetben nem elég egy lelkes oktatóval megállapodni, mert nem tudja a rendszert olyan szinten megváltoztatni, hogy teret engedjen, szorosabb, vagy tágabb együttműködésre” (országos szakmúzeum igazgatóhelyettese).

„...részben a bürokratikus nehézségek egyes múzeumok részéről, illetve az egyetem pénztelenségéből származó és jogászai akadékoskodásból előforduló problémák miatt a szerződéseket nem mindenütt sikerült végigfuttatnunk” (bölcseztudományi kar docense).

„Az nagyon fontos és nagyon jó dolog, ha ingyen be tudunk menni a múzeumba. Nem arról van szó, hogy nem lehetne kifizetni, hanem ha ezt egy intézmények közötti, leszabályozott keretek közé akarjuk tenni, (milyen kedvezmény, hogyan, milyen módon), akkor ezek rendszerint felülről szabályozott és elakadó történetek lesznek. Sokkal jobb, ha közvetlenül kommunikálunk azokkal, akiket be akarunk vonni, az sokkal jobban működik, mint egy formalizált helyzet” (művészeti egyetem oktatója).

A kapcsolatok létrejötte

Az együttműködések 35%-a csak személyes kapcsolatokon alapul, és az egyéb válaszok között is ezek domináltak (1. és 2. ábrák). Ennek köszönhető sok esetben az, hogy az együttműködésben résztvevő munkatársak ellenszolgáltatás nélkül vállalják a plusz feladatot. „Tehát jelen állapotban a személyes kapcsolatok miatt működik az együttműködés, az erős emberi és munkakapcsolatok tartják együtt az intézményeket. Egy normális helyzetben a plusz munkánál természetes lenne a díjazás, sajnos ez nálunk nem működik” (bölcseztudományi kar tanszékvezetője). Ennek azonban megvan az a veszélye, hogy ha az ismerős egyetemi munkatárs, vagy oktató más pozícióba kerül, vagy elhagyja az egyetemet, megszűnik a kapcsolat, de ugyanez a veszély fennáll akkor is, ha a múzeumi dolgozó vált munkahelyet.

1. ábra: A kapcsolatok létrejöttének módja, % (N=151)

Forrás: A kutatócsoport saját adatbázisa, 2020

2. ábra: A kapcsolatok létrejöttének módja, „egyéb” válaszok kibontása, db (N=27)

Forrás: A kutatócsoport saját adatbázisa, 2020

A kapcsolatok döntő többségét (77%) a felsőoktatási intézmény kezdeményezte, a múzeumok csak 18%-ban tették ezt. Az egyetemi kapcsolatokkal nem rendelkezők 1/3-a azal indokolta a nemleges választ, hogy nem merült fel erre vonatkozó igény a felsőoktatás részéről. Ezt tovább bontva múzeumi szakmai besorolás szerint az látható, hogy az egyetem felől érkező igény hiányára a közérdekű muzeális kiállítóhelyek 58%-a, a közérdekű muzeális gyűjtemények 16%-a hivatkozott. Ugyancsak a legkisebb intézmények gondolták úgy, hogy a felsőoktatási partnerség a személyes kapcsolat hiánya miatt nem alakult ki (a közérdekű muzeális kiállítóhelyek 82%-a, a közérdekű muzeális gyűjtemények 12%-a).

Érdekes megvizsgálni azokat az eseteket, amikor a múzeumok keresték meg a felsőoktatást partnerség céljából. A Múzeumi és könyvtári fejlesztések mindenkinek című európai uniós programban megvalósított 19 mintaprojektnél a múzeumoknak kellett megkeresniük a felsőoktatási intézményeket (a mintaprojektekben résztvevő múzeumok számára készültek a 2. és 3. sz. mellékletek kérdéssorai). Bár ezeknél a projektekben is a személyes kapcsolatok domináltak (67%), illetve 50%-uknak volt már korábban is kapcsolata az adott egyetemmel, többeknél egyéb szempontok is közrejátszottak a választásban: 61% a mintaprojekt témáját, 17% az egyetem közelségét (azonos település) is szem előtt tartotta. A nagyobb földrajzi távolság a mintaprojektek 40%-ában nehezítette a megvalósítást. A mintaprojektgazdák 61%-a nyilatkozta azt, hogy a hallgatóknak kevés szabadidejük volt arra, hogy részt vegyenek a programban. A nagyobb földrajzi távolság miatt nem csak az utazásra fordított idő hossza jelent meg nehezítő tényezőként, de az utazási költségek fedezésének kérdése is felmerült.

A mintaprojekteken kívüli kapcsolatok közel 1/3-ában (31,79%) is akadályozó tényezőként lépett fel a földrajzi távolság, amint az a tanulmány későbbi részében bemutatásra kerülő, „Az egyetemek és a múzeumok közötti együttműködés kialakításában, fenntartásában jelentkező legnagyobb kihívások” című, 7. sz. ábráról leolvasható. Bár az online felmérés adatai szerint az azonos településen (43%), illetve maximum 50 km-es távolságban (32%) található egyetemekkel való együttműködések domináltak, 17%-nál 51-100 km, 22%-nál 101-200 km, 17%-nál 201 km-nél messzebb volt a két intézmény egymástól. A nagy földrajzi távolságnak a személyes kapcsolatokon túl az is az oka, hogy az egyetem szakirányai, illetve a múzeum szakiránya sok esetben behatárolta az együttműködési területeket.

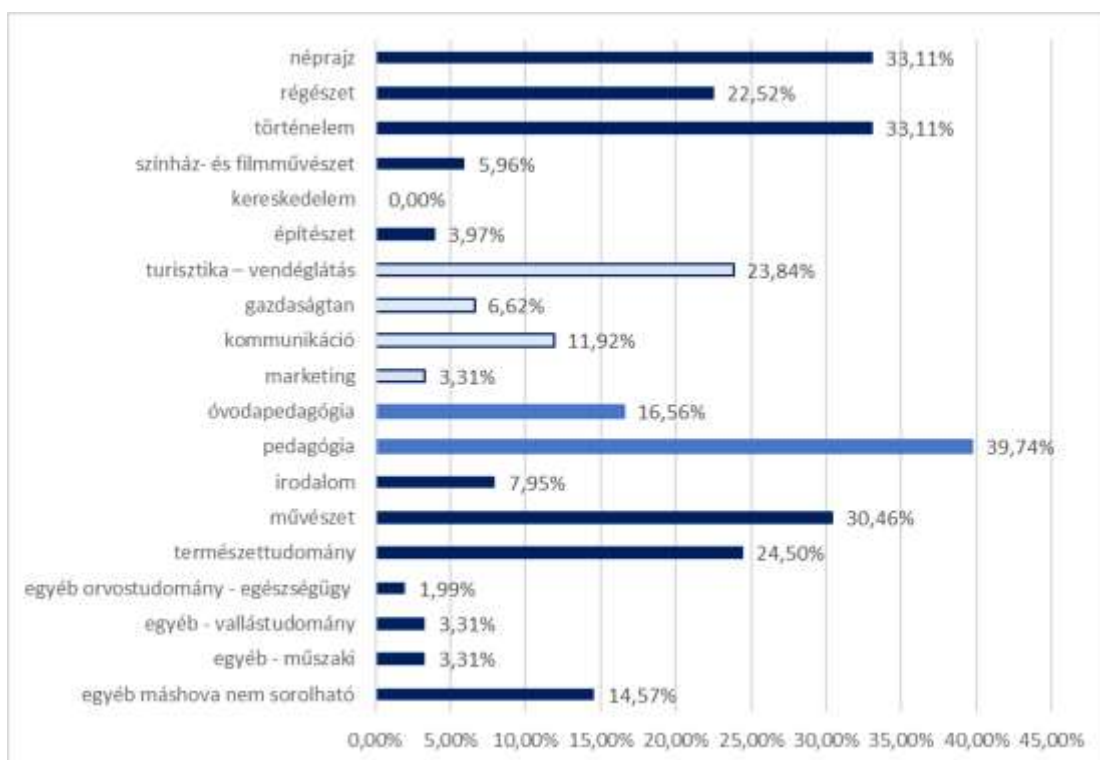
Az együttműködés területei

A múzeumok egyetemi kapcsolatai között a bölcsészettudományi területek domináltak: 77%-ban a felsőoktatás kezdeményezte – elsősorban az adott szak profiljához illeszkedő múzeummal a kapcsolatot az elméleti anyag gyakorlati kiegészítése, kutatás, szakmai gyakorlat céljából.

Vannak azonban olyan területek, amelyekhez szakterülettől függetlenül bármely múzeum illeszkedni tud akár gyakorló terepként, akár más tudományos tevékenység céljából. Ilyen például a pedagógia. Nagyobb eséllyel hozzák majd a gyerekeket a pedagógusok múzeumi foglalkozásra, ha hallgató korukban megtapasztalták a múzeumpedagógia élményközpontú oktatási módszereit. És itt nem csupán az óvodapedagógus, vagy a tanító szakokra kell gondolni, hanem a szaktanárookra is, hiszen a különféle tantárgyakhoz kapcsolódó múzeumpedagógiai foglalkozások az általános iskola felső tagozatos tanulói és a középiskolások számára is hasznos oktatási anyag kiegészítői lehetnek.

A pedagógushallgatók múzeumi érzékenyítésének fontosságát aláhúzza a Pécsi Tudományegyetemnek a pedagógusok múzeumpedagógiával kapcsolatos tapasztalatait és igényeit vizsgáló kutatási eredménye is. A felmérésben résztvevő 1501 pedagógus 9%-a nem találkozott korábban a múzeumpedagógia fogalmával, és csupán 17%-uk hallott róla felsőoktatási tanulmányuk során. Legtöbben (47%) már pedagógusként találkoztak a múzeumpedagógiával, 23%-uk pedig maga talált rá (egyéni érdeklődésük alapján) (Kocsis, Koltai, & Reisz, 2018).

3. ábra: Milyen karok/szakirányok hallgatóival és/vagy oktatóival van kapcsolat?
(N=151)

Forrás: A kutatócsoport saját adatbázisa, 2020

A turisztika – vendéglátás, a kommunikáció és a marketing szakok bármely múzeum számára partnerek lehetnek. A 3. sz. ábra mutatja, hogy sok múzeumnak vannak kapcsolatai turisztika – vendéglátás szakokkal. A múzeumpedagógiai mintaprojektek közül a Balatoni Múzeum programja kapcsolódott a turisztikához (Havasi & Major, 2019). A kommunikáció szakos hallgatók múzeumokkal való együttműködésére kiváló példa a Budapesti Corvinus Egyetem Kommunikáció és Médiatudomány szakos hallgatóival végzett, Kárpáti Andrea által vezetett és a IX. Országos és V. Nemzetközi Múzeumandragógiai Konferencián bemutatott program, amelyben a hallgatók 13 múzeum számára készítettek kommunikációs anyagokat egyetemi tanulmányaik keretében (Kárpáti, 2021).

De a művészeti egyetemek hallgatói is mutathatnak új perspektívát a múzeum kommunikációjához, vagy akár a szakmai tevékenységéhez is. A strukturált interjú során az egyik budapesti művészeti egyetem oktatója így fogalmazott: *„Az a formatervező szakos hallgató, aki részt vesz a múzeumban tartott órákon, a tapasztalataival, észrevételeivel sokat adhat vissza a múzeumnak és van arra is példa, hogy amikor gyorsan kellett egy grafikus, akkor jól jött, hogy kéznél volt egy ilyen kapcsolat.”*

Az egyetemekkel való együttműködés a múzeumi tevékenységek széles skáláját érintik; bár többségük az ismeretátadásra fókuszál (56,95%), de a tudományos feldolgozás (38,41%), a képzés (31,13%), a projekt megvalósítás (31,13%), a rendezvényszervezés (29,80%), a publikáció (27,81%), a kiállításrendezés (27,81%), a kommunikáció (20,53%) is sokuknál megjelent. Közös pályázat benyújtására az együttműködések 17,22%-a, turisztikai célra 17,88%-a, közösségfejlesztésre 14,57%-a irányult. A gyűjteményezés 15,89%-ban, a többi, gyűjteményekkel kapcsolatos tevékenység (restaurálás, digitalizálás, gyűjteményrendezés, nyilvántartás, állományvédelem) 11-14% között jelent meg az együttműködésekben.

A 4. sz. ábra az együttműködések jellemző formáit mutatja be. A válaszadók több lehetőséget is megjelölhettek (a 151 válaszadó összesen 858 jelölést adott a válaszlehetőségekre).

4. ábra: Az együttműködések jellemző formái (N=858)

Forrás: A kutatócsoport saját adatbázisa, 2020

Ki, mit nyer az együttműködésen?

A múzeumok számára a felsőoktatási kapcsolatokból származó közvetlen eredmény, hogy támogatja tudományos-szakmai tevékenységüket. Az erre irányuló kapcsolatok legjellemzőbb formái a 4. sz. ábrán követhetők: az egyetemi oktatók előadóként szerepelnek

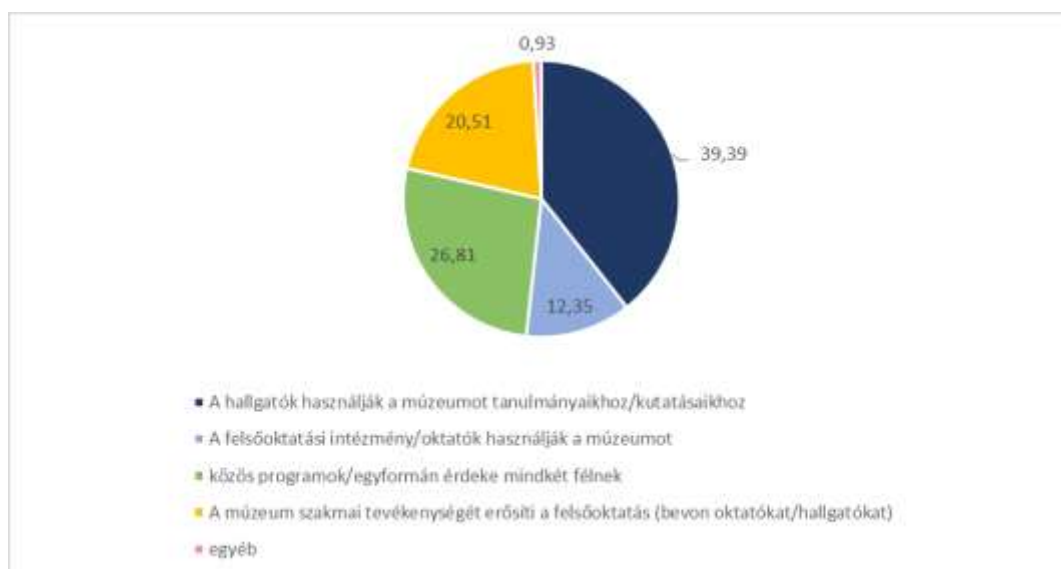
a múzeumi ismeretterjesztő rendezvényeken (6,88%), szakmai tevékenységükbe bevonják az oktatókat és a hallgatókat (mindkettő 4,66%), erősíti tudományos hátterüket (4,31%).

A felsőoktatás számára is számos lehetőséget rejt a múzeumi együttműködés. A válaszok 11,66%-a szerint a hallgatók szakdolgozatukhoz, 10,49%-ban a szakmai gyakorlat helyszínéeként, 9,79%-ban kutatásaikhoz egyénileg, 7,46%-ban az elméleti tananyag gyakorlati kiegészítése céljából csoportosan használják a múzeumot. Az is az egyetem számára kedvező, amikor a múzeum helyszínt biztosít az egyetemi rendezvényekhez (5,59%), az oktatók kutatási tevékenységet végeznek a múzeumban (3,61%), továbbá különféle szakmai tevékenységek során a felsőoktatási intézmény tudományos hátterét erősíti a múzeum (3,15%).

Már rövidtávon is kölcsönös előnyök származnak mindkét fél számára az olyan együttműködésekben, amikor közösen szerveznek tudományos rendezvényt (5,24%), együtt végeznek kutatási tevékenységet (4,07%), közös gyakorlati projektben vesznek részt (5,01%), az oktatók kutatási tevékenysége a múzeum gyűjteményét gyarapítja (1,86%), vagy az egyetem kutatási eredményeiből rendeznek kiállítást a múzeumban (1,17%). A múzeumi szakemberek tudására is gyakran épít a felsőoktatás: óraadóként 5,01%-ban, meghívott előadóként 3,61%-ban tanítanak az egyetemeken. Ez a múzeumok számára is előnyös, mert egyrészt a múzeum (és az adott múzeumi szakember) presztízsét növelik a felsőoktatásban tanító munkatársak, másrészt ezáltal bővíthet a múzeumok kapcsolati hálóját és ez utat jelenthet további felsőoktatási együttműködések kialakításához.

Az 5. sz. ábra a 4. sz. ábra adatai alapján készült. Az 5. sz. ábra összesítve mutatja azt, hogy a kapcsolatok mit jelentettek a különböző érdekcsoportok számára. A 4. és a 5. sz. ábrákon a színhasználat következetes, ezáltal az 5. sz. ábra összesített adatainak bontását könnyen követni lehet a 4. ábrán.

5. ábra: Az együttműködések jellemző formáinak csoportosítása érdekhordozók szerint (N=858)

Forrás: A kutatócsoport saját adatbázisa, 2020

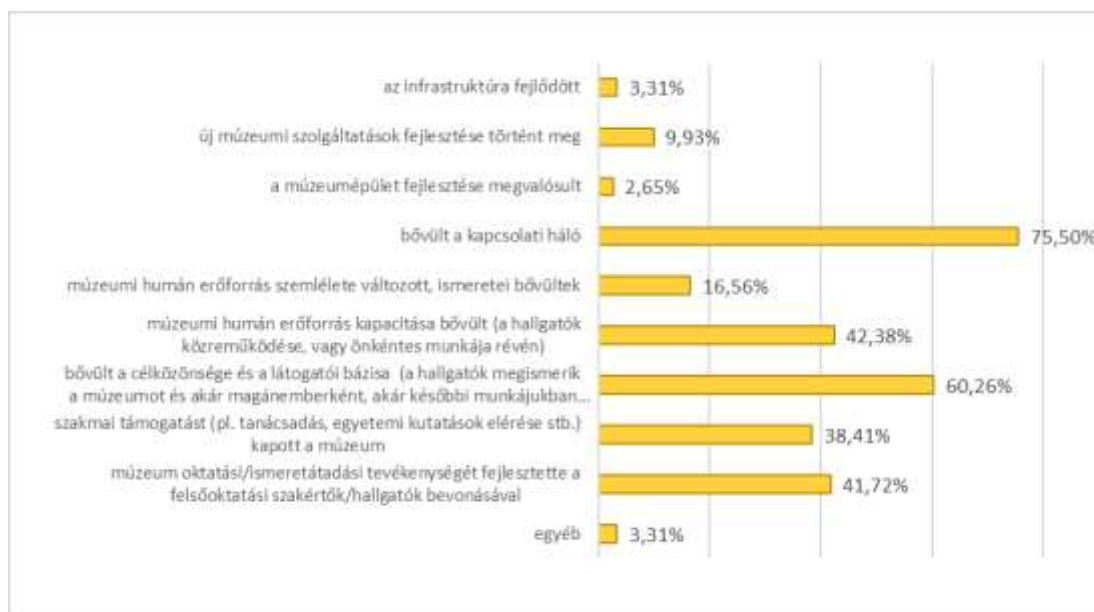
Az 5. sz. ábra szemlélteti, hogy a kutatás alapján jelenleg a kapcsolatokhoz 20,51%-ban a múzeumoknak, 39,39%-ban a hallgatóknak, 12,35%-ban pedig a felsőoktatási intézményeknek, illetve az oktatóknak fűződik nagyobb érdeke, 26,81%-ban pedig egyformán előnyös a kapcsolat mindkét fél számára. A 4. sz. ábra pedig részletezi, hogy az egyes érdekcsoportok milyen tevékenységekre használják a partnerintézményt.

Az 5. sz. ábráról leolvasható, hogy a jelenlegi együttműködésekben elsősorban a felsőoktatás profitál. Összeadva a hallgatói (39,39%) és az egyéb intézményi/oktatói (12,35%) múzeumhasználatot, látható, hogy ez a kapcsolatok több mint felét (54,74%) teszi ki. A felsőoktatás érdek-dominanciáját támasztja alá az 1. sz. ábra is, amely bemutatta, hogy a kapcsolatok 77%-át az egyetem kezdeményezte, vagyis elsősorban számukra volt fontos a múzeumi partnerség.

Látszólag az olyan kapcsolatokból, amikor a hallgatók tanulmányaikhoz/kutatásaikhoz használják a múzeumot, közvetlen előnye nem mindig származik a múzeumnak, de közvetett pozitív hozadéka jelentős. Azok, akik egyetemi tanulmányaik alatt megismerték a múzeumot „belülről” is, képet kapnak arról, hogy milyen sokszínű a múzeumok tevékenysége. A hallgatók múzeumi érzékenyítése hozzájárulhat a pályaorientációhoz, megismerik azokat a lehetőségeket, amelyeket későbbi munkájuk során használhatnak (például a pedagógushallgatók a múzeumpedagógiát), továbbá magánszemélyként célközönséggé válhatnak (más múzeumok számára is) a jövőben.

A múzeumoknak szóló online kérdőívben közvetlenül is rákérdeztünk arra, hogy milyen előnyük származik a felsőoktatási kapcsolatokból – a válaszokat a 6. sz. ábra mutatja. Elsősorban a kapcsolati háló (75,5%), a célközönség (60,26%) és a humán erőforrás (42,38%) bővülését, továbbá az ismeretátadási tevékenységük fejlesztését (41,32%) és egyéb szakmai támogatást (38,41%) említették.

6. ábra: Milyen előnye származott múzeumának az eddigi együttműködés(ek)ből?
(N=151)

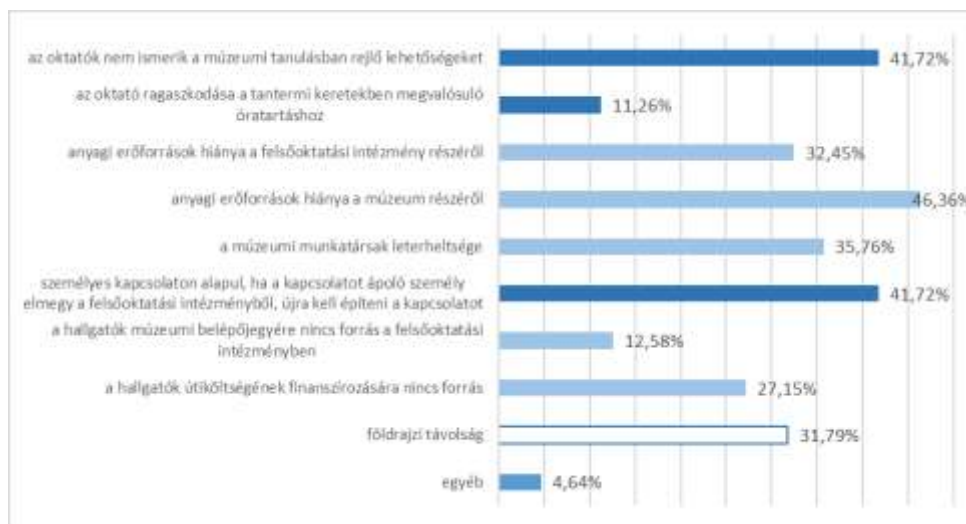

Forrás: A kutatócsoport saját adatbázisa, 2020

Az együttműködést nehezítő tényezők

A felmérés kitért az együttműködést nehezítő tényezők vizsgálatára is, ennek eredményét a 7. sz. ábra mutatja.

7. ábra: Az egyetemek és a múzeumok közötti együttműködés kialakításában, fenntartásában jelentkező legnagyobb kihívások

Forrás: A kutatócsoport saját adatbázisa, 2020

Az online kutatás szerint a legnagyobb problémát a forrás- és kapacitáshiány jelenti (a 7. sz. ábrán világoskékkel jelölt válaszok). Ezek közül is legtöbben az anyagi források hiányát jelölték meg: 46,36% a múzeumi, 32,45% a felsőoktatási oldal pénzügyi korlátait említette. 27,15% szerint nincs pénz a hallgatók utazási költségére, 12,58% pedig nem lát forrást a felsőoktatásban a hallgatók múzeumi belépőjegyének fizetésére. Vannak olyan együttműködések, ahol a múzeumok bevállalják ezeket a költségeket a hallgatók ingyen munkájáért cserébe. Ilyen volt például a Budapesti Corvinus Egyetem Kommunikáció és Médiatudomány szakos hallgatóival megvalósított mintaprogram. Az egyetem a programba a hallgatók munkáját vitte (ellenszolgáltatás nélkül készítettek 13 múzeum számára kommunikációs anyagokat), cserébe a múzeumtól ingyenes belépési lehetőséget kértek a résztvevők számára, továbbá, hogy a Budapesten kívüli múzeumok vállalják be a hallgatók utazási költségeinek fedezését. Ez az együttműködés mindkét fél számára előnyös volt; az útiköltség fizetésénél nagyobb kiadást jelentett volna a múzeumok számára, ha ezzel a feladattal kommunikációs szakembert, vagy céget bízna meg, a hallgatók pedig a gyakorlatban alkalmazhatták a szemináriumon tanultakat (Kárpáti, 2021). Ez a mintaprogram azért is lehetett sikeres, mert a múzeumtól konkrét, a tanulmányaikhoz kapcsolható feladatot kaptak a hallgatók. Ennek fontosságára mutat rá a strukturált interjúban egy egyetem művészeti intézetének igazgatója is: „Élő feladatokra lenne szükség, ahol alkalmazott művészként pl. kiállítási installációk tervezésébe, vagy grafikai megvalósításba lehetne bevonni hallgatókat. A múzeumi világ és az innováció összekapcsolása történne meg ezáltal. ... A felsőoktatási rendszerben az edukációs célokat betartva gyakorlatilag évközben ingyen dolgoztatjuk a hallgatókat. (...) Értelmezhető, konkrét feladat kiírások, tisztázott keretek szükségesek az együttműködésekhez.”

Az online kutatásban a múzeumi munkatársak leterheltsége (35,76%) is megjelent a nehézségek között. A felsőoktatásban dolgozók kapacitáshiánya az online kutatásból nem látható (nyilván azért, mert a kutatás ezen része csak a múzeumi szakembereket célozta meg), de a strukturált interjúk rávilágítottak, hogy mindkét oldalon probléma a kapacitáshiány, továbbá arra is, hogy a hallgatók utazásának és a belépőjegyek fizetésén kívül milyen költségek finanszírozására kellene még megoldást találni.

„A diákok múzeumlátogatása legtöbbször az anyagiakon bukik el, az utazási költségen, a belépődíjakon és azon, hogy a látogatást valakinek meg is kell szervezni.” (művészeti intézet igazgatója). A kapacitáshiányt, illetve, hogy az együttműködés keretében sem az oktatók, sem a múzeumi szakemberek által végzett plusz munka díjazása nem megoldott, mind a múzeumi, mind a felsőoktatási oldal interjúalanyai közül többen megemlítették.

„A legfőbb hátráltató tényező a humánerőforrás hiánya. A gyakorlatban nincs szakember a kapcsolatok menedzselésére, az együttműködés szervezésére.” (művészeti intézet igazgatója)

„Múzeumi kollégák több félévben tartottak órákat, de mindenféle díjazás nélkül. Sajnos, csak a kolléga lelkiismeretére és jóérzésére van bízva, hogy a múzeumi munka mellett áldoz-e időt arra, hogy a diákokkal foglalkozzon a múzeumban vagy akár az egyetemi órákon.” (bölcseztudományi kar tanszékvezetője)

„... az idő és az emberi erő végeessége.(...), hogy egy ember négy-öt lovat megül egyszerre, de a hatodik már sok. Egyszerűen az emberek ereje elfogy. Az együttműködések továbbfejlesztéséhez nagyon komoly emberi erőforrásra lenne szükség” (országos múzeum főigazgató-helyettese).

Az online kérdőíves felmérést kitöltő múzeumi válaszadók 41,72%-a szerint további kihívást jelent az egyetemi kapcsolatok kialakításánál, hogy az oktatók nem ismerik a múzeumi tanulásban rejlő lehetőségeket (7. sz. ábra). Ezt a tényt a strukturált interjúban több egyetemi vezető is megerősítette.

„...a mi részünkről szűk a perspektíva, hogy többségében nem kézenfekvő, hogy múzeumokkal dolgozzunk együtt. Ez nem egy elsődleges gondolata egy szaknak. Ez most másodlagos vagy harmadlagos szinten van. Ez az edukálás, az oktatók és egyetem vezetés edukálása is, hogy mi is lássuk ezekben a lehetőségeket hosszabb távon.” (művészeti egyetem oktatási rektorhelyettese).

Egy felsőoktatási intézmény művészeti intézetének igazgatója konkrét javaslatokat is megfogalmazott a múzeumok felé: „...a tanárokat segíteni kellene a szervezésben, múzeumi csomagokat szeretne az egyetem, célzott ajánlatokat, felajánlásokat várnánk számos tananyaghoz köthető témában”

Következtetések és javaslatok

Az együttműködés mind a muzeális, mind a felsőoktatási intézmények számára számos előnyt jelent, bár a kutatás alapján jelenleg az egyetemeknek nagyobb érdeke fűződik hozzá. Ezt húzza alá az is, hogy a jelenlegi kapcsolatok 77%-át a felsőoktatás kezdeményezte, továbbá a kapcsolatok 54,74%-ában inkább a felsőoktatás használja a múzeumot (5. sz. ábra).

A múzeumok jó terepet nyújtanak a hallgatók ismeretbővítéséhez (elmélet a gyakorlatban), szakmai fejlődéséhez (kutatási terep), új módszerek gyakorlati alkalmazásához, kompetenciafejlesztéséhez, továbbá az oktatók és az egyetem szakmai háttérét is erősítik (pl. kutatások, közös projektek).

A múzeumok is sokat profitálnak ez együttműködésből. A jövőbeli múzeumhasználók (pl. pedagógusok, látogatók) köre bővül azáltal, hogy a hallgatók egyetemi éveik alatt közelebbről megismerik a múzeumi tevékenységeket illetve kutatási célú használhatóságát. Szélesedik a múzeumok kapcsolati hálója, ami újabb lehetőségeket nyithat meg akár a kutatás, közös projektek, vagy humán erőforrás területén. A hallgatók gyakornoki munkájukkal (időszakosan) enyhíthetik a múzeumok humán erőforrás gondjait, továbbá új szemléletet vihetnek az intézményekhez. Az együttműködések hozzájárulhatnak a múzeum ismeretátadási tevékenységének fejlesztéséhez, új szolgáltatások bevezetéséhez, szakmai munka erősítéséhez, illetve a presztízs növeléséhez. Ez utóbbi nem csupán intézményi, de személyi szinten is fontos: az egyetemeken oktató múzeumi dolgozók szakmai tekintélyét erősíti az óraadás.

Az együttműködések számának és mélységének növelését több tényező segíthetné elő.

Szükség lenne pénzügyi forrásokat biztosítani a hallgatók múzeumi belépőjegyének, utazási és egyéb felmerülő költségének, továbbá az együttműködésben koordináló szerepet plusz munkaként vállaló egyetemi oktatók és múzeumi szakemberek díjazásának fedezetéhez. Ez utóbbi megoldást jelenthetne a mindkét oldalon jelentkező kapacitáshiányra is. Amennyiben az intézményi együttműködések koordinálásának mind a múzeumi, mind a felsőoktatási oldalon lenne egy teljes, vagy részmunkaidős fizetett felelőse, az a probléma is megoldódna, hogy jelenleg a kapcsolatok erősen személyfüggők, ismeretségeken alapulnak.

Az együttműködések finanszírozásával azonban nem hárulna el minden akadály; a 19, külső forrásból finanszírozott múzeumpedagógiai mintaprojekt ugyanis rávilágított az anyagiakon túlmutató nehézségekre is. Ott a legnagyobb gondot a hallgatók múzeumi programokon való részvételének biztosítása okozta, ugyanis kevés volt az erre fordítható szabadidejük. Amennyiben más településen található a múzeum és az egyetem, az utazási idő is nehezítő faktorként jelenik meg. Ennek áthidalására a szeminárium óraszámába épített múzeumi gyakorlati rész jelenthetne megoldást, vagy a múzeumi munkához szorosan kapcsolódó szakok esetén a duális képzés bevezetése.

A hallgatók és az egyetemi oktatók múzeumhasználatát elősegítő ösztönzőrendszer is hozzájárulhatna a partnerkapcsolatok elmélyítéséhez. A kutatásból kiderült, hogy sok oktató nem ismeri a múzeumokban rejlő oktatási, kutatási, tudományos ismeretbővítési lehetőségeket, ezért szükség lenne módszertani támogatást nyújtani a felsőoktatásnak, amely megismerteti velük a múzeumi tevékenységek széles körét és rávilágít a múzeumi partnerség előnyeire.

Mindemellett a múzeumi szakembereket is támogatni kellene módszertannal, jó gyakorlatok megismertetésével annak érdekében, hogy megismerjék a felsőoktatási partnerségben rejlő lehetőségeket, az együttműködés kölcsönös előnyeit, merjenek kezdeményezőként fellépni. Különösen a kevesebb egyetemi kapcsolattal rendelkező alacsonyabb

klasszifikációjú múzeumok szorulnak bátorításra hazai és külföldi pozitív példák megismertetésén keresztül, hiszen pont a múzeumpedagógiai mintaprojektek igazolták, hogy a kisebb (területi múzeum és annál alacsonyabb szakmai besorolású) intézmények is lehetnek értékes partnerek az egyetemek számára (Hadnagy-Portik & Káldy, 2019).

Irodalomjegyzék

- Hadnagy-Portik, P., & Káldy, M. (2019). *Dióhéjban a mintaprojektekről. Múzeumi mintaprojekt útmutató* Staféta füzetek, 1. Szabadtéri Néprajzi Múzeum–Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ. https://mokk.skanzen.hu/admin/data/file/20200103/mp_kiadvanyok_1.pdf
- Havasi, B., & Major, K. (2019). *A mi városunk másképp! Kulturális termékfejlesztés. A Balatoni Múzeum mintaprojektje*. Staféta füzetek, 2. Szabadtéri Néprajzi Múzeum–Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ. <https://mokk.skanzen.hu/20200414stafeta-fuzetek-2-a-mi-varosunk-maskepp-kulturalis-termekfejleszt-es-a-balatoni-muzeum-mintaprojektje>
- Káldy, M. (2021). Partnerségben a felsőoktatással. Múzeum – köznevelési intézmény – felsőoktatási intézmény partneri kapcsolatának rendszere. In Bereczki I. & Nagy M. (Szerk.) *Érték, hatás, változás. Írások A mi múzeumunk kiemelt projekt eredményeiről. Múzeumi iránytű* 29. (pp. 227-250). Szabadtéri Néprajzi Múzeum–Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ. https://mokk.skanzen.hu/admin/data/file/20200131/muzir_29_2_web.pdf
- Kárpáti, A. (2021. május 10-11.). *Múzeumi kommunikáció felsőoktatási együttműködéssel – egy mintaprogram tapasztalatai*. (Konferencia előadás) IX. Országos és V. Nemzetközi Múzeumandragógiai Konferencia, Szombathely. <https://www.youtube.com/watch?v=ZTutL3TsG6s>
- Koltai, Zs. (2021. május 10.). *Hogyan látja a felsőoktatás a múzeumokkal való kapcsolatot és továbbfejlesztési lehetőségeit? Az országos kutatás egyik oldala*. (Konferencia előadás) IX. Országos és V. Nemzetközi Múzeumandragógiai Konferencia, Szombathely. <https://www.youtube.com/watch?v=Wa-T7IBkbv8&t=2949s>
- Koltai, Zs., Reisz, T., & Kocsis, M. (2021). *Múzeumpedagógiai mintaprojektek – Eredményességvizsgálat és együttműködés a felsőoktatással. Kutatási jelentés II*. Szabadtéri Néprajzi Múzeum–Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ. <https://mokk.skanzen.hu/20210712muzeumi-iranytu-31-2>
- Kocsis, M., Koltai, Zs., & Reisz, T. (2018). *Múzeumpedagógiai tapasztalatok és igények a hazai pedagógusok körében*. Pécsi Tudományegyetem Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kar. <https://mokk.skanzen.hu/admin/data/file/20190123/pte-kutatasi-jelentes-zarotanutmany-vegleges.pdf>
- Nagy, M., Pacsika, M., & Szu, A. (2021). *Múzeum és felsőoktatás. Kutatási jelentés I*. Szabadtéri Néprajzi Múzeum–Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ. <https://mokk.skanzen.hu/20210712muzeumi-iranytu-31-1>

Mellékletek

1. sz. melléklet: Online kérdőív a muzeális intézményeknek a múzeum és a felsőoktatás kapcsolatáról

Forrás: Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ, 2020

Online kérdőív a muzeális intézményeknek

Tisztelt Kolléga!

A Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ országos kutatást indít a muzeális és a felsőoktatási intézmények kapcsolatának feltérképezésére. A kutatás célja, hogy rávilágítson az együttműködés jelen gyakorlatára, kölcsönös előnyeire, nehézségeire. Ez a kutatás alapját képezi egy jövőbeni módszertani fejlesztésnek és az ahhoz kapcsolódó képzéseknek, programoknak, amelyekkel a hazai muzeális intézményeket kívánjuk támogatni. Munkánkról, letölthető kiadványainkról tájékozódhat a www.mokk.skanzen.hu oldalunkon, vagy kövessen bennünket a Facebookon: Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ. A tapasztalatok felméréséhez készített rövid kérdőív kitöltésével nagyban segíti munkánkat! A kérdőívet kérjük, hogy 2020. április 30-ig szíveskedjen kitölteni.

Köszönjük az együttműködését, és a mielőbbi, gyors választ!

A kutatás a Múzeumi és könyvtári fejlesztések mindenkinek című, EFOP 3.3.3. -VEKOP-16-2016-00001 azonosító számú projekt keretében valósul meg. A kérdőíveket anonim módon kezeljük az adatvédelmi irányelveknek megfelelően. <https://mokk.skanzen.hu/felhasznalasi-feltetelek> *

1. A kérdőíveket anonim módon kezeljük az adatvédelmi irányelveknek megfelelően. <https://mokk.skanzen.hu/felhasznalasi-feltetelek>

Az adatvédelmi irányelveket megismertem, és elfogadom.

2. A muzeális intézmény neve

3. Kérjük, adja meg az Ön által képviselt muzeális intézmény (tagintézmény) működési engedélyben szereplő szakmai besorolását (csak egy válasz adható)!

- országos múzeum
- országos szakmúzeum
- megyei hatókörű városi múzeum
- területi múzeum
- tematikus múzeum
- közérdekű muzeális gyűjtemény
- közérdekű muzeális kiállítóhely
- egyéb...

4. Kérjük, jelölje, hogy a muzeális intézmény mely megyében található (csak egy válasz adható)! *

- Bács-Kiskun
- Baranya

- Békés
- Borsod-Abaúj-Zemplén
- Budapest
- Csongrád
- Fejér
- Győr-Moson-Sopron
- Hajdú-Bihar
- Heves
- Jász-Nagykun-Szolnok
- Komárom-Esztergom
- Nógrád
- Pest
- Somogy
- Szabolcs-Szatmár-Bereg
- Tolna
- Vas
- Veszprém
- Zala

5. Kérjük, jelölje meg, hogy milyen beosztásban dolgozik! *

- felsővezető
- középvezető
- munkatárs

6. Intézménye rendelkezik stratégiai tervvel, vagy egyéb stratégiai jellegű dokumentummal? (egy válasz jelölhető meg)? *

- igen, stratégiai tervvel
- igen, egyéb stratégiai jellegű dokumentummal
- nem
- nem tudom

7. Milyen egyéb stratégiai jellegű dokumentummal rendelkezik intézménye?

8. A múzeum stratégiai tervében vagy egyéb stratégiai dokumentumában szerepel-e a felsőoktatással való együttműködés? (egy válasz jelölhető meg)

- igen
- nem
- nem tudom

9. A múzeumnak van-e, vagy az elmúlt három évben volt-e kapcsolata felsőoktatási intézménnyel? (együttműködés alatt értendő: alkalmi [évi egy-két alkalom], vagy állandó jelleggel [évi két alkalomnál több] felsőoktatási oktatóval, hallgatókkal, tanszékkel, karral, az egész intézménnyel) (egy válasz jelölhető meg) *

- igen, van múzeumi kollégánk, aki felsőoktatásban is tanít, de nincs együttműködés
- az intézményeink között
- igen, alkalmi kapcsolatunk van (évi egy-két alkalom)
- igen, állandó együttműködésünk van (évi két alkalomnál több)
- nincs kapcsolat

10. Mivel indokolja a kapcsolat hiányát? (több válasz is megjelölhető)

- a felsőoktatás számára nem tud segítséget nyújtani muzeális intézményünk
- muzeális intézményünk számára nem tud segítséget nyújtani egy felsőoktatási intézmény
- nincs a településen / közelben felsőoktatási intézmény, amellyel kapcsolatot lehetne kialakítani
- nincs olyan tevékenység a múzeumban, amely indokolná a kapcsolat felvételét
- nincs kapcsolatunk a felsőoktatási intézményhez
- múzeumunkban nincs rá kapacitás
- nem merült fel erre vonatkozó igény felsőoktatási intézmény részéről
- múzeumunkon belül nem merült fel ezzel kapcsolatos elképzelés
- egyéb...

11. Milyen tényezőknek kellene teljesülnie Ön szerint ahhoz, hogy több muzeális intézmény és felsőoktatási intézmény építsen ki egymással kapcsolatot? (Több válasz is megjelölhető) *

- nyitottabb hozzáállás a felsőoktatás részéről a muzeális intézmények irányába
- nyitottabb hozzáállás a muzeális intézmények részéről a felsőoktatás irányába
- szemléletváltoztatás és módszertani támogatás a felsőoktatás számára arra vonatkozóan, hogy mitől lehet hatékony és előnyös számukra a muzeális intézménnyel kiépítendő kapcsolat és hogyan tudják őket megnyerni partnernek
- szemléletváltoztatás és módszertani támogatás a múzeumok számára arra vonatkozóan, hogy mitől lehet hatékony és előnyös számukra a felsőoktatással kiépítendő kapcsolat és hogyan tudják őket megnyerni partnernek
- pénzügyi forrás a kapcsolat kiépítésére és fenntartására (pl. a hallgatók utazási
- költségének, a közös program kidolgozásának, megvalósításának költségtérítésére és egyéb költségek fedezésére)
- kapacitásbővítés a múzeumban
- kapacitásbővítés a felsőoktatásban
- nem látom esélyét a jövőbeni kapcsolatnak
- nem tudom
- egyéb...

12. Kérjük, jelölje meg, hány felsőoktatási intézménnyel tart fenn az Ön múzeuma partnerkapcsolatot! (egy válasz jelölhető meg)

- 1
- 2
- 3
- 3-nál több, éspedig:

13. Kérjük, jelölje meg, melyik állítás igaz a múzeum – felsőoktatási intézmény(ek) földrajzi távolságára! (több válasz is megjelölhető) *

- az intézmények ugyanazon a településen találhatóak
- az intézmények max. 50 km-es távolságban találhatóak egymástól
- az intézmények 51-100 km távolságban találhatóak egymástól

- az intézmények 101-200 km távolságra találhatóak egymástól
 - az intézmények távolsága egymástól 201 km-nél nagyobb
14. Ki a múzeumon belül a kijelölt felelőse a felsőoktatással való kapcsolattartásnak?
(egy válasz jelölhető meg) *
- a múzeumigazgató
 - a tudományos igazgató/titkár
 - az, aki oktat az adott egyetemen
 - egyéb munkakörben dolgozó
 - nincs dedikált felelős, többen is foglalkoznak vele
15. Kérjük, jelölje meg, milyen karok/szakirányok hallgatóival és/vagy oktatóival van kapcsolatuk! (több válasz is megjelölhető) *
- természettudomány
 - művészet
 - irodalom
 - pedagógia
 - óvodapedagógia
 - marketing
 - kommunikáció
 - gazdaságtan
 - turisztika – vendéglátás
 - építészet
 - kereskedelem
 - színház- és filmművészet
 - történelem
 - régészet
 - néprajz
 - egyéb...
16. Kérjük, jelölje meg, melyik állítás igaz az együttműködés(ek)re (több válasz is megjelölhető) *
- A múzeum egy, vagy több munkatársa tanít felsőoktatási intézményben, de a múzeum és az adott felsőoktatási intézmény között nincs más kapcsolat.
 - A múzeum egy, vagy több munkatársa tanít felsőoktatási intézményben, a múzeum és az adott felsőoktatási intézmény közötti együttműködés más közös tevékenységre is kiterjed.
 - Csak személyes kapcsolaton alapuló együttműködés van, alkalmi jelleggel.
 - A partnerkapcsolat megállapodásban rögzített együttműködésen alapul.
 - Hosszútávú együttműködés van, de nincs írásban rögzítve VAGY nem kötötünk együttműködési megállapodást.
 - Rövidtávú, bizonyos feladatra vagy projektre vonatkozó együttműködés van, ami nincs írásban rögzítve.
 - egyéb...
17. Kérjük, jelölje meg, milyen módon jött(ek) létre a kapcsolat(ok)? (több válasz is megjelölhető) *
- a múzeum egy, vagy több munkatársa az adott felsőoktatási intézményben tanít, rajta/rajtuk keresztül

- a múzeum valamely munkatársának a gyermeke az adott felsőoktatási intézmény hallgatója és rajta keresztül
- a múzeum előzetes személyes kapcsolat nélkül kereste meg a felsőoktatási intézményt.
- a felsőoktatási intézmény előzetes személyes kapcsolat nélkül kereste meg a múzeumot
- a felsőoktatási intézmény kereste meg a múzeumot már meglévő személyes kapcsolaton keresztül
- nem tudom
- egyéb.....

18. Kérjük, jelölje meg, milyen forma jellemzi az együttműködés(eke)t! (több válasz is lehetséges) *

- a hallgatók szakmai gyakorlatának helyszíne a múzeum
- az intézmények közös gyakorlati projektben vettek/vesznek részt
- az intézmények közös kutatási tevékenységet végeznek
- az intézmények közös tudományos rendezvényt szerveznek
- a hallgatók az elméleti tananyag gyakorlati kiegészítése céljából csoportosan keresik fel a múzeumot ad hoc jelleggel
- a hallgatók kutatásaikhoz használják, egyénileg keresik meg a múzeumot
- a hallgatók szakdolgozatukhoz használják a múzeumot
- a múzeum tudományos háttérét erősíti a felsőoktatási intézmény
- a felsőoktatási intézmény tudományos háttérét erősíti a múzeum
- a múzeum szakmai tevékenységébe bevonja a felsőoktatási intézmény oktatóját /oktatóit
- a múzeum szakmai tevékenységébe bevonja a felsőoktatási intézmény hallgatóit
- a múzeumi kolléga óraadóként részt vesz a felsőoktatási intézmény oktatási tevékenységében
- a múzeumi kolléga meghívott vendégelőadóként vesz részt a felsőoktatási intézmény oktatói tevékenységében
- az oktatók kutatási tevékenységet végeznek a múzeumban
- az oktatók kutatási tevékenysége a múzeum gyűjteményét gyarapítja
- az oktatók előadóként szerepelnek a múzeum ismeretterjesztő rendezvényein
- az egyetem kutatási eredményeiből az oktatók és hallgatók kiállítást rendeznek a múzeumban
- a múzeum helyszínt biztosít a felsőoktatási intézmény által szervezett rendezvényhez
- egyéb...

19. Kérjük, jelölje meg, eddig milyen múzeumi szakterületen történt(ek) az együttműködés(ek)? (több válasz is megjelölhető) *

- gyűjteménygyarapítás
- terepmunka, ásatás, felmérőtábor
- nyilvántartás
- állományvédelem
- tudományos feldolgozás
- képzés
- kiállításrendezés

- gyűjteményrendezés
- restaurálás
- digitalizálás
- múzeumi ismeretátadás
- kommunikáció
- publikáció
- turizmus
- rendezvényszervezés
- projekt megvalósítás
- közös pályázat benyújtás
- közösségfejlesztés
- múzeumépület állagmegóvása, felújítása
- egyéb infrastrukturális fejlesztés
- egyéb...

20 Kérjük, jelölje meg, milyen előnye származott múzeumának az eddigi együttműködés(ek)ből! (több válasz is megjelölhető) *

- a múzeum oktatási/ismeretátadási tevékenységét fejlesztette a felsőoktatási szakértők/hallgatók bevonásával
- szakmai támogatást (pl. tanácsadás, egyetemi kutatások elérése, stb.) kapott a múzeum
- bővült a célközönsége és a látogatói bázisa a hallgatóknak köszönhetően (a hallgatók
- megismerik a múzeumot és akár magánemberként, akár későbbi munkájukban használják)
- a múzeumi humán erőforrás kapacitása bővült (a hallgatók közreműködése vagy önkéntes munkája révén)
- a múzeumi humán erőforrás szemlélete változott, ismeretei bővültek
- bővült a kapcsolati háló
- a múzeumépület fejlesztése megvalósult
- új múzeumi szolgáltatások fejlesztése történt meg
- az infrastruktúra fejlődött

21. Kérjük, jelölje meg, milyen további várható / távlati előnye származik az Ön múzeumának a felsőoktatással fenntartott kapcsolatból? (több válasz is megjelölhető) *

- munkaerő-utánpótlás biztosítása (a hallgatók ösztönzése arra, hogy az adott múzeumba jöjjenek dolgozni egyetemi tanulmányaik lezárulását követően)
- a múzeum (tudományos, oktatási stb.) tevékenységéhez egyetemi háttér biztosítása
- a felsőoktatásban tanuló diákok célcsoportjának megszólítása és bevonása, a látogatói létszám növelése
- kutatási/egyéb projektekhez való kapcsolódás lehetősége
- egyéb...

22. Kérjük, jelölje meg, Ön szerint milyen előnye származott/származik a felsőoktatási intézménynek a múzeummal való együttműködésből? (több válasz is megjelölhető)

- új módszerek gyakorlati alkalmazását tanulhatják meg a hallgatók (pl. drámapedagógia, múzeumpedagógia, élménypedagógia, speciális és hátrányos helyzetűek elérésére/fejlesztésére használt módszerek, kutatásmódszertan stb.)
- a hallgatók az elméleti tananyag gyakorlati alkalmazását megismerhetik

- hallgatók kompetenciafejlesztése
- leendő hallgatók toborzása a múzeum középiskolai kapcsolatain keresztül
- kutatásokhoz szakmai háttér és terep biztosítása
- múzeumi alapismeretek, a „múzeumiség” megismertetése
- egyéb...

23. Melyek a legnagyobb kihívások (akadályok) az egyetem és a múzeumok közötti együttműködés kialakításában, fenntartásában? (több válasz is megjelölhető) *

- földrajzi távolság
- a hallgatók útiköltségének finanszírozására nincs forrás
- a hallgatók múzeumi belépőjegyére nincs forrás a felsőoktatási intézményben
- személyes kapcsolaton alapul, ha a kapcsolatot ápoló személy elmegy a felsőoktatási intézményből, újra kell építeni a kapcsolatot
- a múzeumi munkatársak leterheltsége anyagi erőforrások hiánya a múzeum részéről
- további anyagi erőforrások hiánya a felsőoktatási intézmény részéről
- az oktató ragaszkodása a tantermi keretekben megvalósuló óratartáshoz
- az oktatók nem ismerik a múzeumi tanulásban rejlő lehetőségeket
- egyéb...

24. Milyen tényezőknek kellene teljesülnie Ön szerint ahhoz, hogy a múzeumok a jelenleginél nagyobb szerepet vállaljanak a felsőoktatási intézmények oktatási tevékenységében/ tudományos, szakmai munkájában? (több válasz is megjelölhető) *

- nyitottabb hozzáállás a felsőoktatási intézmények részéről a múzeumok irányába
- nyitottabb hozzáállás a muzeális intézmények részéről a felsőoktatási intézmények irányába
- szemléletváltoztatás és módszertani támogatás a felsőoktatás számára, amely megmutatja, hogy miként tudják megnyerni partnernek a múzeumokat, továbbá mitől lehet hatékony és előnyös számukra a muzeális intézménnyel fenntartott kapcsolat
- a múzeum, mint intézmény, illetve a múzeum lényegének megismertetése a felsőoktatási intézményekkel
- szemléletváltoztatás és módszertani támogatás a múzeumok számára, hogy miként tudják megnyerni a felsőoktatást partnernek, továbbá mitől lehet hatékony és előnyös számukra a felsőoktatási intézménnyel fenntartott kapcsolat
- pénzügyi forrás a kapcsolat kiépítésére és fenntartására (pl. a hallgatók utazási költségeire, a közös program kidolgozóinak, megvalósítóinak költségtérítésére és egyéb költségek fedezésére)
- kapacitásbővítés a múzeumban
- kapacitásbővítés a felsőoktatásban
- a múzeum a jelenleginél nagyobb mértékben támogassa az oktatók és a hallgatók kutatási tevékenységét online adatbázisok révén
- a múzeum a jelenleginél nagyobb mértékben támogassa az oktatók és a hallgatók kutatási tevékenységét virtuális kiállítások biztosítása által
- a múzeum a jelenleginél nagyobb mértékben támogassa az oktatók és a hallgatók kutatási tevékenységét a múzeumi munkatársak publikációinak online közzététele által.

- az egyetemi oktatók intézményi ösztönzése (intézetigazgatók, dékánok) a múzeumi honlapok, adatbázisok és múzeumi helyszínek oktatási tevékenységben való alkalmazására
- a hallgatók érdekeltté tétele a múzeumlátogatásban
- az együttműködő partnerek közötti egyenlőség (vagyis nincs alá-fölé rendeltségi viszony)
- az együttműködések közös és pontos megtervezése, az együttműködés stratégiájának közös kialakítása
- a kapcsolattartás sűrűségének és módjának megfogalmazása
- az együttműködés átláthatósága, nyitottsága a nyilvánosság felé
- nem látom esélyét a jövőbeni kapcsolatnak
- egyéb...

25. A kutatás második szakaszában telefonos interjút készítünk néhány intézmény munkatársával. Kérjük, amennyiben hozzájárul, hogy munkatársunk telefonon felkeresse, szíveskedjen megadni elérhetőségét!

Köszönjük válaszát!

2. sz. melléklet: Online kérdőív a mintaprojektgazda intézményeknek, felsőoktatási kapcsolatukról

Forrás: Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ, 2020

Kedves Kolléga!

A Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ (MOKK) országos kutatást indít a muzeális és a felsőoktatási intézmények kapcsolatának feltérképezésére. A kutatás célja, hogy rávilágítson az együttműködés jelen gyakorlatára, kölcsönös előnyeire, nehézségeire. Ez a kutatás alapját képezi egy jövőbeni módszertani fejlesztésnek, amely arra szolgál, hogy mindkét terület minél jobban ki tudja használni az együttműködésben rejlő lehetőségeket. A kutatás a Múzeumi és könyvtári fejlesztések mindenkinek című, EFOP 3.3.3. -VEKOP-16-2016-00001 azonosító számú kiemelt projekt keretében valósul meg. A kutatás részeként a mintaprojektekben megvalósult felsőoktatási együttműködések is vizsgáljuk, ezért az Önök mint mintaprojektgazda intézmény tapasztalatai különösen értékesek számunkra. Kérjük, hogy segítse a munkánkat azzal, hogy 2020. április 30-ig kitölti a kérdőívet!

Köszönjük az együttműködését és a mielőbbi, gyors válaszát!

1. A kérdőíveket anonim módon kezeljük az adatvédelmi irányelveknek megfelelően. <https://mokk.skanzen.hu/felhasznalasi-feltetelek>

Az adatvédelmi irányelveket megismertem és elfogadom.

2. A muzeális intézmény neve

3. Kérjük, adja meg az Ön által képviselt muzeális intézmény (tagintézmény) működési engedélyben szereplő szakmai besorolását (csak egy válasz adható)!

- országos múzeum
- országos szakmúzeum
- megyei hatókörű városi múzeum
- területi múzeum
- tematikus múzeum
- közérdekű muzeális gyűjtemény
- közérdekű muzeális kiállítóhely
- egyéb...

4. Kérjük, jelölje, hogy a muzeális intézmény mely megyében található (csak egy válasz adható)!

- Bács-Kiskun
- Baranya
- Békés
- Borsod-Abaúj-Zemplén
- Budapest
- Csongrád
- Fejér
- Győr-Moson-Sopron
- Hajdú-Bihar
- Heves
- Jász-Nagykun-Szolnok
- Komárom-Esztergom
- Nógrád
- Pest
- Somogy
- Szabolcs-Szatmár-Bereg
- Tolna
- Vas
- Veszprém
- Zala

5. Kérjük, jelölje meg, milyen beosztásban dolgozik!

- felsővezető
- középvezető
- munkatárs

6. A mintaprojekt címe:

- A mi városunk másképp
- IKSZ – történetek a bőröndből
- Közös(térben)ségben
- Kortársítás - Kortárs képzőművészeti interpretációt segítő és népszerűsítő mintaprojekt
- Építs közösséget! Közösségi élmény és múzeumi interpretáció középiskolás csoportok bevonásával – Kiállítási és közösségi terek közoktatási hasznosításának megújítása a Herman Ottó Múzeum Papszer épületében
- Kulturális játszóterek – Óvodások fejlesztése játékmúzeumi módszerekkel

- Játszd el magad! Hátrányos helyzetű, SNI-s, fejlesztésre szoruló tanulók fejlesztése múzeumi módszerekkel
 - Hagyma-ma, Újratervezés, Testhönálló textíliák – A szakképzéstől a kreatív iparágakig, múzeumi katalizálással
 - Víz-kör. Élethosszig tartó tanuláshoz szükséges kompetenciák fejlesztése a szakképző iskolák diákjai számára, pályaaorientáció
 - Páratlan. Lépésről lépésre egy ismeretlen ismerőssel – muzeális intézmény helyi beágyazódása és hálózatosodása a közoktatási területtel
 - Rica, rica kukorica... Tájházi program az óvodások helyi fejlesztéséért
 - Ki vagyok én? Én mondom meg! - Az irodalmi múzeum lehetséges szerepei a korai iskolaelhagyás kockázatának csökkentésében a kulturális identitás árnyalt értelmezését és megélését célzó múzeumpedagógiai programok segítségével
 - Tied a gyűjtemény! – digitalizált gyűjtemények oktatási hasznosítása
 - Tárgyak, sorsok, emberek
 - A divat elhalványul, a stílus örök – a szakképzéstől a kreatív iparágakig múzeumi katalizálással
 - My Story. Közösségi videózás a múzeumban
 - Hová mész? Tiéd a múzeum!
 - Mestereknek Mestere - Épített örökség védelme, hagyományos szaktudás átadása, élethosszig tartó tanuláshoz szükséges kompetenciák fejlesztése a szakképző iskolák diákjai számára.
 - DigiMúzeum
7. A mintaprojekt megvalósításában közreműködő felsőoktatási intézmény neve :
8. A mintaprojekt megvalósításában közreműködő felsőoktatási intézmény települése
9. Kar és tanszék:
10. Mintaprojekt megvalósításban közreműködő egyetemi oktatók száma (egy válasz jelölhető meg)
- 1
 - 2
 - 3-5
 - 5-nél több
11. Mintaprojekt megvalósításba bevont hallgatók száma (egy válasz jelölhető meg)
- 1-5
 - 5-10
 - 10-15
 - 15-nél több
12. Milyen szempontok alapján választotta ki a múzeum a mintaprojekt megvalósításához az adott felsőoktatási intézményt/kart/tanszéket/stb.? Több válasz is megjelölhető.
- a mintaprojekt témája alapján
 - volt már korábban / jelenleg is van kapcsolat a kiválasztott egyetemmel
 - személyes kapcsolatok alapján
 - a múzeum munkatársa oktat a felsőoktatási intézményben

- a településen működik az intézmény
 - egyéb...
13. Hogyan történt a felkészülés a múzeum és a felsőoktatási intézmény együttműködésére? Kérjük, jelölje meg azt, amelyik állítás igaz Önökre! Több válasz is megjelölhető.
- Készült az együttműködés céljait, tartalmát megfogalmazó dokumentum.
 - Szerveztünk a múzeum és a felsőoktatási intézmény munkatársainak részvételével előkészítő megbeszélést, műhelymunkát
 - Csak e-mailen és telefonon keresztül intéztük az együttműködés előkészítését, személyes találkozás nem történt.
 - egyéb...
14. Milyen feladatokat végeztek az egyetemi oktatók a mintaprojektben? Több válasz is megjelölhető.
- szakmai segítséget nyújtottak a program kidolgozásához / megvalósításához
 - bevonták a hallgatókat a projektbe
 - speciális kurzust dolgoztak ki/indítottak a hallgatóknak a projekthez kapcsolódva
 - beépítették a tevékenységet a felsőoktatási képzés során a szemináriumi munkába
 - oktatást tartottak a múzeumi szakemberek számára
 - lehetőséget biztosítottak a múzeumi szakembereknek arra, hogy előadást / szakmai napot tartsanak a hallgatóknak
 - megszervezték, hogy a hallgatók részt vegyenek a múzeumi programokon
 - egyéb...
15. Milyen feladatokat végeztek a hallgatók a mintaprojektben? Több válasz is megjelölhető.
- szakmai segítséget nyújtottak a program kidolgozásához / megvalósításához
 - részt vettek a programok lebonyolításában
 - részt vettek a kutatásban
 - csak megfigyelőként vettek részt
 - a kommunikációban vettek részt
 - egyéb...
16. Volt az egyetem részéről kijelölt felelőse az együttműködésnek? (egy válasz jelölhető meg)
- igen
 - nem
17. Kérjük jelölje meg a kapcsolattartó egyetemi státuszát! (egy válasz jelölhető meg)
- egyetemi oktató
 - asszisztens
 - hallgató
 - egyéb...
18. Kikkel tartották a mintaprojekt megvalósítása során a kapcsolatot? (egy válasz jelölhető meg)
- csak oktatókkal
 - csak hallgatókkal

- asszisztenssel, hallgatókkal és oktatókkal vegyesen
 - egyéb...
19. Milyen módon ösztönözték a hallgatókat a mintaprojektben való részvételre? Több válasz is megjelölhető.
- kötelezővé tették számukra a részvételt
 - választható kurzusként kredit pontot kaphattak érte
 - önkéntesen vettek részt, nem kaptak érte semmit
 - a tapasztalataikról írt szemináriumi dolgozatot, a kutatásban való részvételt, a projekt megvalósításában való részvételt szerepeltethették a portfóliójukban
 - finanszírozták a múzeumba való eljutásuk költségét
 - a múzeum kidolgozott a hallgatók számára ösztönzőcsomagot (pl. ingyenes, vagy kedvezményes belépés, vagy programban való részvétel bizonyos ideig stb.)
 - egyéb...
20. Melyek voltak a hallgatók múzeumi tevékenységben való részvételét akadályozó tényezők? Több válasz is megjelölhető.
- földrajzi távolság
 - hallgatóknak kevés szabadidejük volt arra, hogy elmenjenek a múzeumba, hogy részt vegyenek a projektben
 - nem ismerték a múzeumot, mint intézményt, illetve a múzeum lényegét
 - hallgatók érdeklődésének, motiváltságának a hiánya
 - nem volt megfelelő az információáramlás a múzeum és az egyetem között, így kevés hallgató tudott a lehetőségről
 - a múzeumnak nem volt kapacitása fogadni, felkészíteni a hallgatókat
 - egyéb...
21. A mintaprojekt végén értékelte a felsőoktatási intézmény az együttműködés tapasztalatait, eredményét? (egy válasz jelölhető meg)
- igen
 - nem
 - nem tudom
22. A mintaprojekt zárását követően a múzeumok értékelték az együttműködés eredményét? (egy válasz jelölhető meg)
- igen, együtt értékeltük a felsőoktatási partnerrel
 - igen, a múzeum az értékelést önállóan készítette el
 - nem
23. A múzeum eljuttatta az értékelés eredményét a felsőoktatási intézménynek? (egy válasz jelölhető meg)
- igen
 - nem
24. Mi volt az oka annak, hogy nem készült értékelés az együttműködés eredményéről?
- kapacitáshiány
 - időhiány
 - nem szoktunk utólagos értékelést készíteni

- nem tudjuk, hogyan kell utólagos értékelést készíteni
 - egyéb...
25. A mintaprojekt zárása után miként folytatódott az együttműködés a felsőoktatási intézménnyel? Kérjük, jelölje meg, melyik állítás igaz Önökre!
- azóta nincs együttműködés a felsőoktatási intézménnyel
 - a mintaprojekt eredményeként a múzeum látogatása beépült a tanrendbe
 - szakmai gyakorlatra jönnek a hallgatók a múzeumba
 - szakdolgozatának témájaként több hallgató a múzeumot választotta
 - újabb közös program indításán gondolkodnak
 - az oktatók továbbra is szakmai tanácsadást nyújtanak a múzeumnak
 - egyéb...
26. Kérjük jelölje meg annak okát, hogy miért nincs a mintaprojekt zárása óta együttműködés a felsőoktatási intézménnyel! Több válasz is megjelölhető.
- nincs pénz újabb projekt indítására, amibe a múzeum az egyetemet bevonhatná
 - az egyetem részéről nincs igény a kapcsolat folytatására
 - az egyetem részéről nincs kapacitás a kapcsolat folytatására
 - a múzeum részéről nincs igény a kapcsolat folytatására
 - a múzeum részéről nincs kapacitás a kapcsolat folytatására
 - egyéb...

Köszönjük válaszat!

3. sz. melléklet: Online kérdőív a mintaprojektekben mentorált intézményeknek

Forrás: Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ, 2020

Kedves Kolléga!

A Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ (MOKK) országos kutatást indít a muzeális és a felsőoktatási intézmények kapcsolatának feltérképezésére. A kutatás célja, hogy rávilágítson az együttműködés jelen gyakorlatára, kölcsönös előnyeire, nehézségeire. Ez a kutatás alapját képezi egy jövőbeni módszertani fejlesztésnek, amely arra szolgál, hogy mindkét terület minél jobban ki tudja használni az együttműködésben rejlő lehetőségeket. A kutatás a Múzeumi és könyvtári fejlesztések mindenkinek című, EFOP 3.3.3. -VEKOP-16-2016-00001 azonosító számú kiemelt projekt keretében valósul meg. A kutatás részeként a mintaprojektekben megvalósult felsőoktatási együttműködések is vizsgáljuk, ezért az Önök mint mentorált intézmény tapasztalatai különösen értékesek számunkra. Kérjük, hogy segítse a munkánkat azzal, hogy 2020. április 30-ig kitölti a kérdőívet!

Köszönjük az együttműködését és a mielőbbi, gyors válaszat!

1. A kérdőíveket anonim módon kezeljük az adatvédelmi irányelveknek megfelelően.
<https://mokk.skansen.hu/felhasznalasi-feltetelek>

Az adatvédelmi irányelveket megismertem és elfogadom.

2. A muzeális intézmény neve
3. Kérjük, adja meg az Ön által képviselt muzeális intézmény (tagintézmény)működési engedélyben szereplő szakmai besorolását (csak egy válasz adható)!
 - országos múzeum
 - országos szakmúzeum
 - megyei hatókörű városi múzeum
 - területi múzeum
 - tematikus múzeum
 - közérdekű muzeális gyűjtemény
 - közérdekű muzeális kiállítóhely
 - egyéb...
4. Kérjük, jelölje, hogy a muzeális intézmény mely megyében található (csak egy válasz adható)!
 - Bács-Kiskun
 - Baranya
 - Békés
 - Borsod-Abaúj-Zemplén
 - Budapest
 - Csongrád
 - Fejér
 - Győr-Moson-Sopron
 - Hajdú-Bihar
 - Heves
 - Jász-Nagykun-Szolnok
 - Komárom-Esztergom
 - Nógrád
 - Pest
 - Somogy
 - Szabolcs-Szatmár-Bereg
 - Tolna
 - Vas
 - Veszprém
 - Zala
5. Kérjük, jelölje meg, milyen beosztásban dolgozik!
 - felsővezető
 - középvezető
 - munkatárs
6. A mintaprojekt címe:
 - A mi városunk másképp
 - IKSZ – történetek a bőröndből
 - Közös(térben)ségben
 - Kortársítás – Kortárs képzőművészeti interpretációt segítő és népszerűsítő mintaprojekt

- Közösségi élmény és múzeumi interpretáció középiskolás csoportok bevonásával – Kiállítási és közösségi terek közoktatási hasznosításának megújítása a Herman Ottó Múzeum Papszer épületében
 - Kulturális játszóterek - Óvodások fejlesztése játékmúzeumi módszerekkel
 - Játszd el magad! Hátrányos helyzetű, SNI-s, fejlesztésre szoruló tanulók fejlesztése múzeumi módszerekkel
 - A szakképzéstől a kreatív iparágakig. – múzeumi katalizálással - Hagyma-ma, Újratervezés, Testhőálló textíliák
 - Víz-kör. Élethosszig tartó tanuláshoz szükséges kompetenciák fejlesztése a szakképző iskolák diákjai számára, pályaorientáció
 - Páratlan. Lépésről lépésre egy ismeretlen ismerőssel – muzeális intézmény helyi beágyazódása és hálózatosodása a közoktatási területtel
 - Rica, rica kukorica... Tájházi program az óvodások helyi fejlesztéséért
 - Ki vagyok én? Én mondom meg! - Az irodalmi múzeum lehetséges szerepei a korai iskolaelhagyás kockázatának csökkentésében a kulturális identitás árnyalt értelmezését és megélését célzó múzeumpedagógiai programok segítségével
 - Tied a gyűjtemény! – digitalizált gyűjtemények oktatási hasznosítása
 - Tárgyak, sorsok, emberek
 - A divat elhalványul, a stílus örök – a szakképzéstől a kreatív iparágakig múzeumi katalizálással
 - My Story. Közösségi videózás a múzeumban
 - Hová mész? Tiéd a múzeum!
 - Mestereknek Mestere - Épített örökség védelme, hagyományos szaktudás átadása, élethosszig tartó tanuláshoz szükséges kompetenciák fejlesztése a szakképző iskolák diákjai számára.
 - DigiMúzeum
7. Az Ön intézménye, mentorált múzeumként együttműködött felsőoktatási intézménnyel? (egy válasz jelölhető meg)
- igen
 - nem
8. Kérjük, jelölje meg, mi volt az oka az együttműködés hiányának!
- nem volt elvárás a mintaprojekt gazda részéről
 - nem volt rá szükség, mert egy, a mintaprojektgazda által már kidolgozott programot adaptáltunk
 - egyéb...
9. A mintaprojekt megvalósításában közreműködő felsőoktatási intézmény neve :
10. A mintaprojekt megvalósításában közreműködő felsőoktatási intézmény települése
11. Kar és tanszék
12. Ez a felsőoktatási partner megegyezik azzal, amellyel a mintaprojektgazda is együttműködött? (egy válasz jelölhető meg)
- igen
 - nem
 - nem tudom

13. Milyen szempontok alapján választotta ki a múzeum a mintaprojekt megvalósításához az adott felsőoktatási intézményt/kart/tanszéket/stb.? Több válasz is megjelölhető.
- a mintaprojekt témája alapján
 - volt már korábban / jelenleg is van kapcsolat a kiválasztott egyetemmel
 - személyes kapcsolatok alapján
 - a múzeum munkatársa oktat a felsőoktatási intézményben
 - a településen működik az intézmény
14. Hogyan történt a felkészülés a múzeum és a felsőoktatási intézmény együttműködésére? Kérjük, jelölje meg azt, amelyik állítás igaz Önökre! Több válasz is megjelölhető.
- Készült az együttműködés céljait, tartalmát megfogalmazó dokumentum.
 - Szerveztek a múzeum és a felsőoktatási intézmény munkatársainak részvételével előkészítő megbeszélést, műhelymunkát
 - Csak e-mailen és telefonon keresztül intézték az együttműködés előkészítését, személyes találkozás nem történt.
 - egyéb...
15. Mintaprojekt megvalósításban közreműködő egyetemi oktatók száma (egy válasz jelölhető meg)
- 1
 - 2
 - 3-5
 - 5-nél több
16. Milyen feladatokat végeztek az egyetemi oktatók a mintaprojektben? Több válasz is megjelölhető.
- szakmai segítséget nyújtottak a program kidolgozásához / megvalósításához
 - bevonták a hallgatókat a projektbe
 - speciális kurzust dolgoztak ki/indítottak a hallgatóknak a projekthez kapcsolódva
 - beépítették a tevékenységet a felsőoktatási képzés során a szemináriumi munkába
 - oktatást tartottak a múzeumi szakemberek számára
 - lehetőséget biztosítottak a múzeumi szakembereknek arra, hogy előadást / szakmai napot tartsanak a hallgatóknak
 - megszervezték, hogy a hallgatók részt vegyenek a múzeumi programokon
 - egyéb...
17. Mintaprojekt megvalósításba bevont hallgatók száma (egy válasz jelölhető meg)
- 1-5
 - 5-10
 - 10-15
 - 15-nél több
18. Milyen feladatokat végeztek a hallgatók a mintaprojektben? Több válasz is megjelölhető.
- szakmai segítséget nyújtottak a program kidolgozásához / megvalósításához
 - részt vettek a programok lebonyolításában
 - részt vettek kutatásban

- csak megfigyelőként vettek részt
 - a kommunikációban vettek részt
 - egyéb...
19. Volt az egyetem részéről kijelölt felelőse az együttműködésnek? (egy válasz jelölhető meg)
- igen
 - nem
20. Kérjük, jelölje meg a kapcsolattartó egyetemi státuszát! (egy válasz jelölhető meg)
- egyetemi oktató
 - asszisztens
 - hallgató
 - egyéb...
21. Kikkel tartották a mintaprojekt megvalósítása során a kapcsolatot? (egy válasz jelölhető meg)
- csak oktatókkal
 - csak hallgatókkal
 - asszisztenssel, hallgatókkal és oktatókkal vegyesen
 - egyéb...
22. Milyen módon ösztönözték a hallgatókat a mintaprojektben való részvételre? (Több válasz is megjelölhető)
- kötelezővé tették számukra a részvételt
 - választható kurzusként kredit pontot kaphattak érte
 - önkéntesen vettek részt, nem kaptak érte semmit
 - a tapasztalataikról írt szemináriumi dolgozatot, a kutatásban való részvételt, a projekt megvalósításában való részvételt szerepeltethették a portfóliójukban
 - finanszírozták a múzeumba való eljutásuk költségét
 - a múzeum kidolgozott a hallgatók számára ösztönzőcsomagot (pl. ingyenes vagy kedvezményes belépés, vagy programban való részvétel bizonyos ideig stb.)
 - egyéb...
23. Melyek voltak a hallgatók múzeumi tevékenységben való részvételét akadályozó tényezők? Több válasz is megjelölhető.
- földrajzi távolság
 - hallgatóknak kevés szabadidejük volt arra, hogy elmenjenek a múzeumba, hogy részt vegyenek a projektben
 - nem ismerték a múzeumot, mint intézményt, illetve a múzeum lényegét
 - hallgatók érdeklődésének, motiváltságának a hiánya
 - nem volt megfelelő az információáramlás a múzeum és az egyetem között, így kevés hallgató tudott a lehetőségről
 - a múzeumnak nem volt kapacitása fogadni, felkészíteni a hallgatókat
 - egyéb...
24. A mintaprojekt végén értékelte a felsőoktatási intézmény az együttműködés tapasztalatait, eredményét? (egy válasz jelölhető meg)
- igen

- nem
 - nem tudom
25. A mintaprojekt zárását követően a múzeumok értékelték az együttműködés eredményét? (egy válasz jelölhető meg)
- igen, együtt értékeltük a felsőoktatási partnerrel
 - igen, a múzeum az értékelést önállóan készítette
 - nem
26. A múzeum eljuttatta az értékelés eredményét a felsőoktatási intézménynek? (egy válasz jelölhető meg)
- igen
 - nem
27. Mi volt az oka annak, hogy nem készült értékelés az együttműködés eredményéről? (több válasz is megjelölhető)
- kapacitáshiány
 - időhiány
 - nem szoktunk utólagos értékelést készíteni
 - nem tudjuk, hogyan kell utólagos értékelést készíteni
 - egyéb...
28. A mintaprojekt zárása után miként folytatódott az együttműködés a felsőoktatási intézménnyel? Kérjük, jelölje meg, melyik állítás igaz Önökre!
- azóta nincs együttműködés a felsőoktatási intézménnyel
 - a mintaprojekt eredményeként a múzeum látogatása beépült a tanrendbe
 - szakmai gyakorlatra jönnek a hallgatók a múzeumba
 - szakedzőjének témájaként több hallgató a múzeumot választotta
 - újabb közös program indításán gondolkodnak
 - az oktatók továbbra is szakmai tanácsadást nyújtanak a múzeumnak
 - egyéb...
29. Kérjük, jelölje meg annak okát, hogy miért nincs a mintaprojekt zárása óta együttműködés a felsőoktatási intézménnyel! Több válasz is megjelölhető.
- nincs pénz újabb projekt indítására, amibe a múzeum az egyetemet bevonhatná
 - az egyetem részéről nincs igény a kapcsolat folytatására
 - az egyetem részéről nincs kapacitás a kapcsolat folytatására
 - a múzeum részéről nincs igény a kapcsolat folytatására
 - a múzeum részéről nincs kapacitás a kapcsolat folytatására
 - egyéb...

Köszönjük válaszát!

4. sz. melléklet: A strukturált interjú kérdéssora a muzeális és felsőoktatási intézmények együttműködéséről – a mintaprojektekben nem szereplő felsőoktatási intézmények részére

Forrás: Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ, 2020

Adatok

Interjúalany neve:

Interjúalany beosztása:

Felsőoktatási intézmény neve:

Tanszék, kar:

Település:

Interjúztató neve:

Interjú ideje:

Interjú módszere: telefonos online személyes, hol:

Felvezető információk

Bemutatkozás és az interjú menetének ismertetése:

- hozzávetőlegesen 35-40 perc hosszúságú a strukturált interjú
- ha bármelyikre nem szeretne válaszolni, jelezze, természetesen ez lehetséges
- nincsenek jó és rossz válaszok, az őszinteségére, a véleményére vagyunk kíváncsiak
- anonim feldolgozás lesz, azaz a válaszai nem nevesíthetőek

A kérdéssor a 2020 tavaszán lefolytatott kvantitatív kutatás eredményeinek feldolgozása, valamint a nemzetközi vonatkozó szakirodalom, jó gyakorlatok alapján lett kialakítva. A Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ kvalitatív kutatása szakmailag szorosan összekapcsolódik a Pécsi Tudományegyetem adjunktusa, dr. Koltai Zsuzsa és kutatócsoportja által hasonló témában, de eltérő kérdéssorral és mintavétellel megvalósuló felmérésével.

Nyitó kérdés – együttműködések

0 Kérem, fejtse ki, hogy intézményének milyen jellegű együttműködése van múzeumokkal, muzeális intézményekkel? (együttműködése formája, rendszeressége, bevont humán erőforrás).

Mit gondol, miképpen profitál az együttműködésből a muzeális és miképpen a felsőoktatási partner? (Amennyiben nincs/nem volt muzeális intézménnyel együttműködés, úgy más kulturális, speciálisan közgyűjteményekre is rákérdezni)

Oktatási vonatkozások

1. Az együttműködésnek milyen oktatási vonatkozásai vannak?

Miképpen képesek kiegészíteni a felsőoktatási munkát a múzeumi tartalmak/szolgáltatások? (Segédletnek példák: szakmai gyakorlat, kihelyezett tárgyközpontú oktatás, múzeummandragógiai foglalkozás, szeminárium múzeumi megtartása, múzeumi előadók bevonása, múzeumi tartalmak felsőoktatási keretek között történő feldolgozása)

Tudományos – kutatási vonatkozások

2. Hogyan segíti a felsőoktatási tudományos-kutatási munkát, pályázatokat lebonyolítását (NKFI, európai uniós, hazai pályázatok) a múzeumokkal való együttműködés?

Van-e a múzeumi tudományos munkának, olyan aspektusa, ami a felsőoktatás számára hosszútávon, általánosan (nem eseti alapon) és fenntarthatóan hasznosítható?

Közös projektek

3. Lát-e lehetőséget arra, hogy a múzeumokkal közösen valósítsanak meg kulturális, oktatási vagy tudományos projekteket? Milyen területekre terjedjenek ezek ki?

Miképpen tudná elképzelni pályázatok keretében az együttműködés céljait és pénzügyi kereteit (úgy, hogy a felsőoktatási intézmény számára is hasznos legyen?)

Digitális múzeumi tartalmak

4. Milyen digitális múzeumi tartalmakat hasznosított eddig előadások/szemináriumok/vizsgák során? Milyen ilyen jellegű tartalmak fejlesztését tartaná indokoltnak?

Kihívások

5. Van-e humán erőforráshoz kötődő, módszertani, törvényi, pénzügyi, kulturális vagy egyéb oka annak, hogy az együttműködés ne fejlődjön tovább?

Amennyiben meg tudja nevezni a hátráltató tényezőt, úgy milyen megoldást tudna elképzelni ennek elhárítására? (Amennyiben már van/volt együttműködés, úgy milyen problémákat, kihívásokat tud megnevezni? Lát-e ezekre megoldást, ha igen, miket?)

Köszönöm az interjút!

5. sz. melléklet: A strukturált interjú kérdéssora a muzeális és felsőoktatási intézmények együttműködéséről – muzeális intézmények részére

Forrás: Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ, 2020

Adatok

Interjúalany neve:

Interjúalany beosztása:

Muzeális intézmény neve:

Település:

Muzeális intézmény besorolása:

Interjúztató neve:

Interjú ideje:

Interjú módszere: telefonos online személyes, hol:

Felvezető infomrációk

Bemutatkozás és a mélyinterjú menetének ismertetése:

- hozzávetőlegesen 35-40 perc hosszúságú a mélyinterjú
- ha bármelyikre nem szeretne válaszolni, jelezze, természetesen ez lehetséges
- nincsenek jó és rossz válaszok, az őszinteségére, a véleményére vagyunk kíváncsiak
- anonim feldolgozás lesz, azaz a válaszai nem nevesíthetők

A kérdéssor a 2020 tavaszán lefolytatott kvantitatív kutatás eredményeinek feldolgozása, valamint a nemzetközi vonatkozó szakirodalom, jó gyakorlatok alapján lett kialakítva. A Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ kvalitatív kutatása szakmailag szorosán összekapcsolódik a Pécsi Tudományegyetem adjunktusa, dr. Koltai Zsuzsa és kutatócsoportja által hasonló témában, de eltérő kérdéssorral és mintavétellel megvalósuló felmérésével.

Nyitó kérdés – együttműködések

0. Kérem, fejtse ki, hogy intézményének milyen jellegű együttműködése van felsőoktatási intézményekkel? (együttműködése formája, rendszeressége, bevont humánerőforrás). Mit gondol, miképpen profitál az együttműködésből a muzeális és miképpen a felsőoktatási partner?

0. (mintaprojekt megvalósító intézmények esetén)

Az Ön intézménye azt jelölte meg, hogy az együttműködés a felsőoktatási partnerrel nem folytatódott a mintaprojekt lezárása után. Miben látja ennek az okát?

Oktatási vonatkozások

1. Az együttműködésnek milyen oktatási aspektusai vannak?

Lát-e a muzeális intézmény számára lehetőséget a felsőoktatási és felnőttképzési piacra való bekapcsolódásra az együttműködés fejlesztésén keresztül?

Tudományos – kutatási vonatkozások

2. Milyen tudományos-kutatási vonatkozásai vannak az intézményi együttműködésnek?

Milyen pozitív hozadéka van vagy lehet a jövőben az együttműködésnek ezen a területen? (pl. NKFI, európai uniós, hazai pályázatok, kiállítási munka, kiadványok)

Finanszírozás

3. Az együttműködés kiterjed-e az intézmények finanszírozására?

Lehetővé teszi-e a múzeum részére új pályázati forrásokhoz való hozzáférést az együttműködés? Terveznek-e közösen pályázni? Lát-e lehetőséget a bevételnövelés egyéb módjaira az együttműködés keretei között?

Emberi erőforrás-gazdálkodás

4. A múzeumi munkatársak (tovább)képzése tekintetében van-e együttműködés, illetve arra irányuló terv?

Elképzelhetőnek tartja-e humánerőforrás megosztását a felsőoktatási intézménnyel? Ha igen, milyen pozíciók tekintetében? (kisebb muzeális intézmények esetében). Segítené-e intézménye szakmai és pénzügyi helyzetét, ha bizonyos kutatói/tudományos/muzeológus státuszokat megoszthatna az együttműködő felsőoktatási intézménnyel?

Kihívások

5. Van-e humán erőforráshoz kötődő, módszertani, törvényi, pénzügyi, kulturális vagy egyéb oka annak, hogy az együttműködés ne fejlődjön tovább?

Amennyiben meg tudja nevezni a hátráltató tényezőt, úgy milyen megoldást tudna elképzelni ennek elhárítására?

Köszönöm az interjút!

Koltai Zsuzsa

EGYÜTTMŰKÖDÉS A MÚZEUMOK ÉS A FELSŐOKTATÁS KÖZÖTT – FEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEK A FELSŐOKTATÁS SZEMPONTJÁBÓL

Absztrakt

A Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ (MOKK) felkérésére kutatócsoportunk 2020 decembere és 2021 januárja között strukturált interjúkat készített azokkal az egyetemi oktatókkal, akik részt vettek a „Múzeumi- és könyvtári fejlesztések mindenkinek” című kiemelt projekt (azonosítószám: 3.3.3-VEKOP-16-2016-00001) múzeumpedagógiai mintaprojektjeiben. A kutatás célja a múzeumpedagógiai mintaprojektek eredményességének vizsgálata, továbbá a múzeumok és egyetemek közötti együttműködés formáinak feltárása volt.

Jelen tanulmány a kutatás eredményei közül a projektekben partnerként együttműködő felsőoktatási intézmények és a múzeumok kapcsolatának sajátosságait ismerteti. A múzeumok és a múzeumpedagógiai mintaprojektekbe bevont felsőoktatási intézmények közötti együttműködés különböző formái mellett a kutatócsoport feltárta azt is, hogy a múzeumi tanulás jelenleg milyen szerepet tölt be a vizsgált egyetemi szervezeti egységek képzéseiben. A tanulmány a kutatási eredmények elemzése és az interjúalanyok javaslatai alapján meghatározza a múzeumok és a felsőoktatási intézmények közötti együttműködés fejlesztésének lehetséges irányait.

Kulcsszavak: együttműködés; múzeumi tanulás; felsőoktatás

Bevezető

Kutatócsoportunk¹ a „Múzeumi- és könyvtári fejlesztések mindenkinek” című kiemelt projekt (azonosítószám: 3.3.3-VEKOP-16-2016-00001) múzeumpedagógiai mintaprojektjeinek egyetemi koordinátorai és közreműködő oktatói körében, strukturált interjúk keretében vizsgálta a múzeumok és egyetemek közötti kapcsolatok jellemzőit, továbbá a múzeumpedagógiai mintaprojektek felsőoktatásban megvalósult eredményeit. Az interjúk felvételére 2020 novembere és 2021 januárja között online kommunikációs felületeken (MS Teams és Skype), továbbá telefonos megkérdezés formájában került sor. A kutatás eredményei közül jelen tanulmány a múzeumpedagógiai mintaprojektekbe bevont egyetemi szervezeti egységek és a múzeumok közötti szakmai kapcsolatok jellemzőit összegzi röviden, továbbá feltárja a múzeumok és felsőoktatási intézmények közötti együtt-

¹ A kutatócsoport tagjai: Reisz Terézia PhD, habil; Kocsis Mihály PhD; A kutatócsoport vezetője: Koltai Zsuzsa PhD

működés fejlesztési lehetőségeivel kapcsolatosan, a múzeumpedagógiai mintaprojektekbe bevont oktatók által megfogalmazott javaslatokat.² (A strukturált interjú kérdéssort lásd az 1. sz. mellékletben³)

A múzeumok és az adott egyetemi szervezeti egységek közötti szakmai kapcsolatok jellemzőiről, valamint az együttműködés erősítésének lehetőségeiről valamennyi olyan oktatót megkérdeztünk, akik valamilyen szerepben (koordinátorként vagy résztvevőként) bekapcsolódtak a múzeumpedagógiai mintaprojektekbe, illetve vállalták a kutatásban való közreműködést (összesen 20 oktató). A mintában szereplő oktatók 12 egyetem kar 19 tanszékét képviselik az ország 9 egyeteméről. (A mintában szereplő egyetemi szervezeti egységeket lásd a 2. sz. mellékletben.)

A múzeumok és egyetemek közötti együttműködés keretei és formái

A kutatás eredményei alapján megállapítható, hogy az egyetemi oktatók személyes kapcsolati hálójának kiemelkedő jelentősége van a múzeumok és a felsőoktatási intézmények közötti együttműködések megvalósulásában, illetve a hallgatói múzeumlátogatások megszervezésében. A kutatásba bevont oktatók 39%-a kizárólag személyes kapcsolati hálója alapján, formalizált szerződések nélkül valósított meg szakmai együttműködést a muzeális intézményekkel 2018-2020 között.

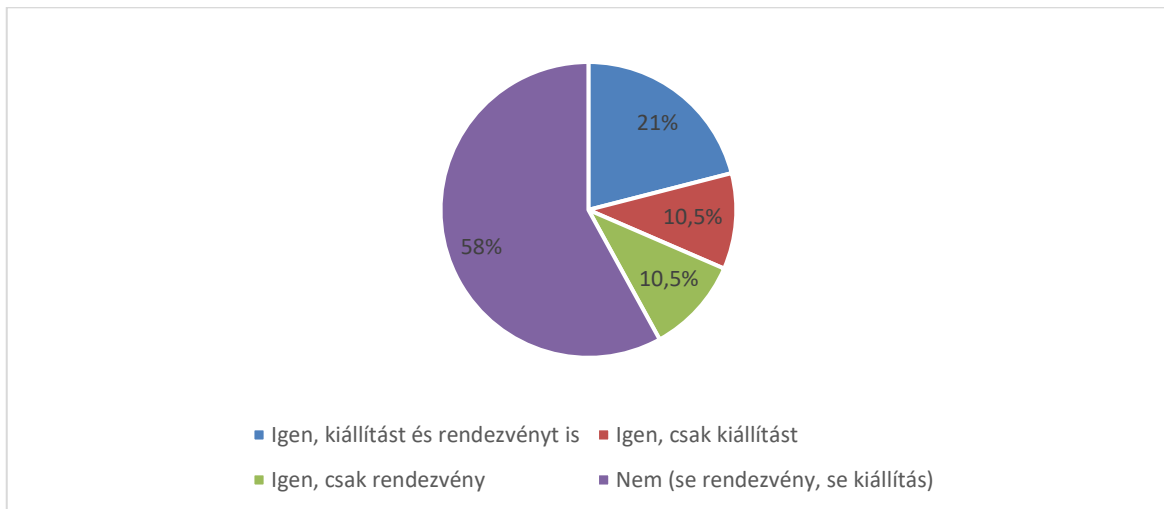
A kutatásba bevont egyetemi oktatók leggyakrabban múzeumi óra (78%) szervezése, valamint közös projektek megvalósítása (56%) révén alakítanak ki együttműködést a múzeumokkal. Múzeumokkal, illetve múzeumban dolgozó kollégákkal lebonyolított közös kutatásban a válaszadók 39%-a vett részt az elmúlt három évben. Az együttműködési alkalmak száma ugyanakkor rendkívüli változatosságot mutat, hiszen az elmúlt három évben egyetlen alkalommal megvalósult együttműködéstől kezdve az évi 15 alkalommal létrejött együttműködésig bezárólag különféle kooperációs aktivitásról számoltak be a múzeumpedagógiai mintaprojektekbe bevont oktatók.

Az egyetem helyszínén megszervezett múzeumi kiállítások, illetve kitelepülő programok tekintetében nagy változatosságot tapasztalunk a mintába került felsőoktatási intézményekben. A kutatásba bevont egyetemi szervezeti egységek 58%-ban a múzeum se kiállítással, se kitelepülő programmal nem jelenik meg az egyetem helyszínén. Ugyanakkor interjúalanyaink 21%-a arról számolt be, hogy az általuk reprezentált intézetben/tanszéken mind múzeumi kiállítások, mind múzeumi programok megszervezésére sor szokott kerülni. 2-2 oktató pedig arról tájékoztatott minket, hogy csak kiállítás, vagy csak kitelepülő program révén jelenik meg a múzeum az adott egyetemi szervezeti egység helyszínén.

² A teljes kutatási jelentés a Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ által kiadott Múzeumi iránytű sorozat 31/2. köteteként jelent meg 2021 októberében.

³ Mivel jelen tanulmány kizárólagosan a múzeumpedagógiai mintaprojektekbe bevont egyetemi szervezeti egységek és a múzeumok közötti kapcsolatok formáival és kereteivel, valamint az oktatók által az együttműködések fejlesztésére vonatkozóan megfogalmazott javaslatokkal foglalkozik, a strukturált interjú kérdőívének mintaprojektek eredményességét feltáró kérdéseit itt nem közöljük. A kutatás során alkalmazott valamennyi kérdéssort lásd Koltai, Reisz, Kocsis, 2021, pp. 143-185.

1. ábra: Múzeumi kiállítások és kitelepülő múzeumi programok az adott egyetemi szervezeti egységekben (N=19)⁴

Forrás: A kutatócsoport saját adatbázisa, 2021. január

A kutatásba bevont oktatók 55%-a nyilatkozott úgy, hogy oktatói tevékenységébe ténylegesen bevon múzeumban dolgozó kollégákat. A múzeumi kollégák oktatási tevékenységbe való bevonása leggyakrabban az egyetem helyszínén, ritkábban múzeumi óra formájában valósul meg. Az órátartás mellett tárlatvezetéssel, illetve a múzeumi gyakorlat felügyeletével járulnak hozzá leginkább a múzeumi kollégák az egyetemi oktatási tevékenységhez. A múzeumi kollégák óraadásba való bevonására van, ahol szerződés alapján (pl: ELTE TÓK), de többnyire személyes-szakmai kapcsolatokra építve, informális úton került sor. A múzeumi kollégák be nem vonásának leggyakrabban megjelölt oka az, hogy az egyetemek gazdasági nehézségeik miatt nem tudják anyagilag kompenzálni a vendég-előadást, az oktatási tevékenységben való közreműködést. Az oktatók arról számoltak be, hogy egy idő után kellemetlenné vált számukra a múzeumi kollégák munkájának ingyenes igénybevétele, órátartásra való felkérésüket szívességgérésnek érzik. Amennyiben nem kerül sor a múzeumi kollégák oktatási tevékenységbe való bevonására, indokként interjúalanyaink beszámolóiban a fentiek mellett néhány alkalommal megjelent a szakmai kapcsolatok hiányára való hivatkozás, továbbá annak megemlítése is, hogy az oktató eddig nem ismerte fel az együttműködés ezen formájában rejlő lehetőségeket.

A múzeumpedagógiai kurzusok különféle egyetemeken megjelenő gyakoriságát karok szerinti bontásban vizsgáltuk. A kutatásba bevont 12 egyetemi karból 8 karon kerül meghirdetésre önálló múzeumpedagógiai kurzus. Ezek: ELTE TÓK; ELTE Savaria Egyetemi Központ, Berzsenyi Dániel Pedagógusképző Központ; PTE BTK; Miskolci Egyetem, BTK; Debreceni Egyetem, BTK; Eszterházy Károly Egyetem, BMK; SZIE Kaposvári Campus5;

⁴ A válaszok értékelésekor 19 választ vettünk alapul annak érdekében, hogy elkerüljük az adatok torzulását. A PTE BTK Történettudományi Intézet Modernkori Történeti Tanszékéről két oktató kolléga vett részt a múzeumpedagógiai mintaprojektekben.

⁵ korábban Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kar, 2021. februártól MATE Kaposvári Campus

Nyíregyházi Egyetem, Vizuális Kultúra Intézet. Az önállóan meghirdetett múzeumpedagógiai kurzusoknak szerves részét képezi a múzeumlátogatás, adott esetben a múzeumpedagógiai foglalkozásokon való részvétel.

A vizsgált intézmények közül csak a PTE BTK-n jelenik meg a múzeumpedagógia mint önálló, idegennyelvű kurzus („Lifelong Learning in Museums: The Theory and Practice of Museum Learning” című kurzus). Az idegennyelvű múzeumpedagógiai kurzus megindítása ugyanakkor az interjú felvételének időpontjában (2020. december) tervben volt az ELTE TÓK-n. A Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán pedig a Muzeológia kurzus jelenik meg angol nyelven, ennek részét képezi a múzeumpedagógiával kapcsolatos ismeretek közvetítése is.

A kutatásba bevont 12 kar közül egyiken sem fut működő múzeumpedagógiai szakirányú továbbképzési szak. A Debreceni Tudományegyetem BTK „Alkalmazott muzeológia szakirányú továbbképzési szak” egy-egy tantárgyának keretében jelenik meg a múzeumpedagógia, illetve a múzeumi tanúlással kapcsolatos ismeretek közvetítése (pl: „Múzeum és oktatás – élménypedagógia és élethosszig tartó tanulás, esélyegyenlőség, integráció a múzeumokban”, „Múzeum és közönség – közönségfogadás, programok, önkéntesség, múzeumi közösségek”, illetve a „Múzeumi programok a gyakorlatban” című kurzusok). (Debreceni Tudományegyetem, n.d.).

A vizsgálatba bevont 20 egyetemi oktató közül 16-an tartanak olyan, nem kifejezetten múzeumpedagógiai kurzust/ kurzusokat, aminek keretében hallgatóikkal múzeumi programokon vesznek részt vagy kiállításokat látogatnak. Az interjúalanyaink által megemlített, múzeumlátogatást is magában foglaló kurzusok rendkívül széles spektrumot ölelnek fel. (Pl: „Bevezetés a tudományos és művészeti műhelymunkába”; „Művészettörténet”, „Esz­tétika”; „Vizuális kommunikáció”; „Cultural Heritage of Pécs”; „Történelemtanítás elméleti és gyakorlati kérdései”; „Forrásismeret”; „Magyar és összehasonlító néprajz I-II”; „Múzeumi gyakorlat”; „Szabadtéri néprajzi múzeumi gyakorlat”; „Intézménytörténet”; „Közgyűjteményi ismeretek”; „Anyagi kultúra és tárgyismeret”; „Népművészet” ; „Kulturaközvetítés alapjai”; Kulturális mediáció I-II”; „Kézműves műhely”; „Játékos módszertan”; „Műtermi gyakorlat”; „Kreativitási modellek a vizuális nevelésben”; „Agrártörténet”; Mesekurzus”; „Kortárs irodalom közvetítése”; „Fejezetek a filozófiai és etikai gondolkodás köréből”; „Vizuális nevelés módszertana I-IV.”; „Múlt-és hagyományismeret” című kurzusok.)

A kutatásba bevont 20 oktató közül 19-en nyilatkoztak úgy, hogy tudomásuk van arról, hogy szervezeti egységükben további oktató kollégák is tartanak múzeumlátogatásra épülő kurzust.

A kutatás rávilágított arra, hogy számos egyetemi kurzus, bár nem kifejezetten múzeumpedagógia címmel és kizárólagos múzeumpedagógiai tartalommal fut, tartalmaz kifejezetten a múzeumpedagógiával kapcsolatos kompetenciafejlesztést, hiszen az érintett kurzusokon az oktatók a drámapedagógiától kezdve, a kooperatív módszerek és a projektmunka múzeumi alkalmazásán át, a hallgatók által önállóan lebonyolított múzeumpedagógiai programig vagy tárlatvezetésig, illetve önállóan összeállítandó múzeumpedagógiai feladatlapig bezárólag számos olyan módszert alkalmaznak, melyek a múzeumpedagógiai tevékenységben alapvető jelentőségűek. Emellett több oktató kolléga módszertani

eszköztárában megjelenik a múzeumpedagógussal való beszélgetés, a hallgatók múzeumpedagógiai programon való részvétele (megfigyelőként és/vagy aktív résztvevőként), illetve a kiállításon látottak hallgatói megszerezése, elemzése és értékelése.

A múzeumlátogatásnak, múzeumi óráknak jelentős szerepe van a hallgatók kompetenciafejlesztésében. A múzeumi órákat is tartó interjúalanyaink leggyakrabban hallgatóik szociális kompetenciáit és kommunikációs készségeit fejlesztik a múzeumi helyszínen megszervezett óráik során (5-5 említés). Emellett 4-4 oktató emelte ki azt, hogy a múzeumi tanulás révén bővül a hallgatók műveltsége, illetve, hogy a múzeumi óra meghatározó célja a tudásátadással kapcsolatos készségek fejlesztése (4-4 említés). Három oktató határozta meg az önálló gondolkodási/ értékelési képességek fejlesztését mint célkitűzést a múzeumi órák hallgatók kompetenciafejlesztésében betöltött szerepe kapcsán. Emellett 2-2 oktató emelte ki a múzeumlátogatások során fejlesztendő kompetencterületként az alábbiakat: megfigyelőkészség; szín és formaérzékenység; kognitív (megismerő) kompetenciák; érzelmi kompetenciák; hallgatók érzékenyítése, szemléletformálás. Egy-egy oktató jelölte meg az alábbi, a múzeumi órák során fejleszteni kívánt kompetenciákat: kreativitás; kritikai szemlélet; problémamegoldás; analógiás képességek fejlesztése; térrendezés; koncentrációs készség.

Az interjúalanyok beszámolója alapján a vizsgált 12 karból 2 karon jelenik meg a helyi múzeumok / kulturális örökség megismertetését múzeumlátogatásra építő, idegennyelvű kurzus (PTE BTK és DE BTK).

A múzeumpedagógiai mintaprojektekbe bevont egyetemi oktatók leginkább abban látják a múzeumok és felsőoktatási intézmények közötti együttműködés előnyét, hogy a múzeumi tanulás révén a hallgatóknak lehetőségük nyílik új tudásközvetítési módszerek elsajátítására (17 említés). A múzeumok és felsőoktatási intézmények partnerségének fontos pozitív hozadékként határozták meg interjúalanyaink a hallgatók kompetenciafejlesztését (14 említés), illetve az elméleti tananyag gyakorlati alkalmazásának lehetőségét (13 említés) is. A múzeumok továbbá kiemelkedően fontos szerepet töltenek be az érintett felsőoktatási intézmények munkájában azáltal is, hogy a kutatásokhoz szakmai háttérrel és terepet biztosítanak (14 említés).

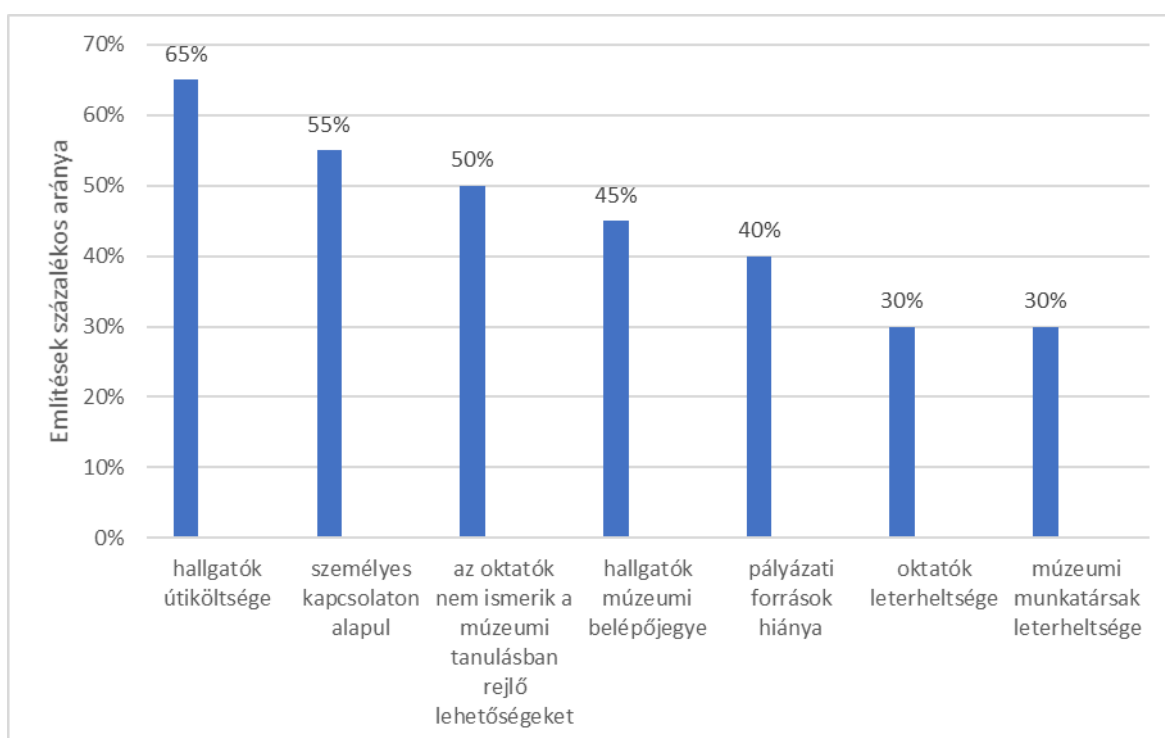
Nehézségek és akadályok a múzeumok és felsőoktatási intézmények közötti együttműködésben

A múzeumpedagógiai mintaprojektekbe bevont egyetemi oktatók véleménye szerint az egyetem és a múzeumok közötti kapcsolat kialakításában, fenntartásában a legmeghatározóbb nehézség az, hogy csoportos múzeumlátogatás esetén a felsőoktatási intézmények nem finanszírozzák a hallgatók útiköltségét (60%). Emellett a megkérdezett oktatók különösen nagy problémának látják azt, hogy a múzeum és a felsőoktatási intézmény közötti kooperáció személyes kapcsolatokon alapul, így megszakad az együttműködés, ha a kapcsolatot ápoló személy kilép az egyetem állományából (53%). A felsőoktatás jelenlegi rapid átalakítása szintén hatással van az oktatók elvándorlására, fluktuációjára. Válaszadóink az interjúk során több ízben is hangsúlyozták e probléma meghatározó súlyát.

Azon oktatók esetében, ahol kevésbé alakult ki szakmai együttműködés a múzeumi szférával (vagy a helyi múzeummal), nem csak a hallgatók útiköltségének, de a hallgatók

múzeumi belépőjegyének finanszírozása is kiemelt problémaként jelenik meg. Az, hogy adott hallgatói csoport ingyenesen tud-e megtekinteni egy-egy múzeumot/kiállítást annak függvénye, hogy az oktató milyen szakmai-kapcsolati hálóval rendelkezik a múzeumi szférában. Fontos lenne annak biztosítása, hogy valamennyi egyetemi hallgató számára lehetővé váljon legalább a helyi múzeumok, kiállítások ingyenes megismerése, illetve, hogy az oktatási tevékenységhez kapcsolódó múzeumlátogatás minden hallgató számára ingyenes legyen, azaz ne az adott kurzust gondozó oktató múzeumi területen kialakított személyes-szakmai kapcsolatainak mélysége határozza meg az ingyenes múzeumlátogathoz való hozzáférés lehetőségét.

2. ábra: Meghatározó kihívások (akadályok) az egyetemek és múzeumok közötti kapcsolat kialakításában, fenntartásában a múzeumpedagógiai mintaprojektbe bevont egyetemi oktatók szerint (N=20)

Forrás: Koltai, Reisz & Kocsis, 2021, p. 89.

A hallgatók útiköltségének, illetve múzeumi belépőjegyének finanszírozásával kapcsolatos nehézségekről és problémákról interjúalanyaink döntő többsége említést tett.

Ugyanakkor a kutatásba bevont oktatók válaszaiban jelentős különbségek fedezhetők fel ezen a területen. A hallgatóikkal múzeumba látogató interjúalanyaink (N=18) 44%-a minden alkalommal ingyenesen látogat el csoportjával múzeumba, 28%-uk oktatási gyakorlatában változó, hogy a hallgatók ingyenesen tudják-e megtekinteni az adott tárlatot, 28%-uk pedig egyáltalán nem tud élni az egyetemi csoport ingyenes múzeumlátogatásának lehetőségével.

A hallgatóikkal tanórai keretekben múzeumba látogató oktatók 50%-a kizárólag informális módon állapodik meg a múzeumi kollégákkal a hallgatói csoportok múzeumlátoga-

tásának anyagi feltételeiről, 25%-uk pedig kizárólag formális módon rögzíti az adott múzeummal a hallgatói csoportok belépésének anyagi feltételeit. A kutatásba bevont oktatók 25%-a pedig részint formális, részint informális megállapodás feltételei alapján látogat el hallgatóival múzeumba.

A hallgatói csoportjuk számára ingyenes múzeumlátogatást biztosítani tudó 8 egyetemi oktatóból 7 fő számolt be arról (88%), hogy a tárlat ingyenes megtekintése kizárólag informális megállapodás eredménye.

A kutatás eredményei alapján az rajzolódik ki, hogy a múzeumok és egyetemek közötti formális megállapodások többnyire csupán kedvezmények igénybevételére jogosítják a múzeumot oktatási keretek között felkereső hallgatói csoportokat, ingyenességet viszont nem biztosítanak számukra.

A múzeumi belépőjegy megfizetésének kötelezettsége az oktatókra is vonatkozik, több interjúalanyunk beszámolója alapján ez további visszatartó erőként lép(het) fel a múzeumi órák megszervezésében.

Ugyanakkor érdemes megemlíteni, hogy azon ritka esetekben, amikor a múzeumlátogatást mégis finanszírozza az egyetem, egy további hátráltató tényező jelenik meg. A pénzügyi elszámolásokkal kapcsolatos bonyolult egyetemi bürokrácia tovább csökkenti az oktatók múzeumi órák megszervezésére irányuló lelkesedését, motiváltságát, és meggátolja azt, hogy a hallgatói csoportokkal lebonyolított múzeumlátogatás az egyetemi oktatói gyakorlat szerves részévé váljon.

Mivel több szempontból is problematikus az, ha a hallgatók önköltséggel vehetnek csak részt egyetemi kurzus keretében szervezett múzeumlátogatáson, nem meglepő, hogy a kutatásba bevont egyetemi oktatók 67%-nak oktatási gyakorlatában már volt példa arra, hogy múzeumi program vagy múzeumlátogatás kifejezetten a finanszírozási problémák miatt hiúsult meg. Ugyanakkor a kapott válaszokat érdemes mélyebb elemzésnek is alávetni, hiszen az, hogy végül nem hiúsul meg egy múzeumi program pénzügyi okok miatt, egyáltalán nem feltétlenül jelenti azt, hogy problémamentes lenne a program finanszírozása. Az okok között találjuk például azt is, hogy a forrás hiányában eleve nem indul meg a program megszervezése, tehát már csírájában elhal a hallgatók múzeumi tanulásának lehetősége. Továbbá érdemes kiemelni, hogy több interjúalanyunk is említést tett olyan csoportos múzeumlátogatásról, ami csak azért valósulhatott meg, mert a hallgatók vállalták a múzeumi belépőjegy összegének megtérítését.

Két oktató is beszámolt arról, hogy rendszeresen saját forrásból finanszírozta a hallgatók belépőjegyét annak érdekében, hogy az adott csoport valamennyi hallgatója megtekinthesse az adott tárlatot.

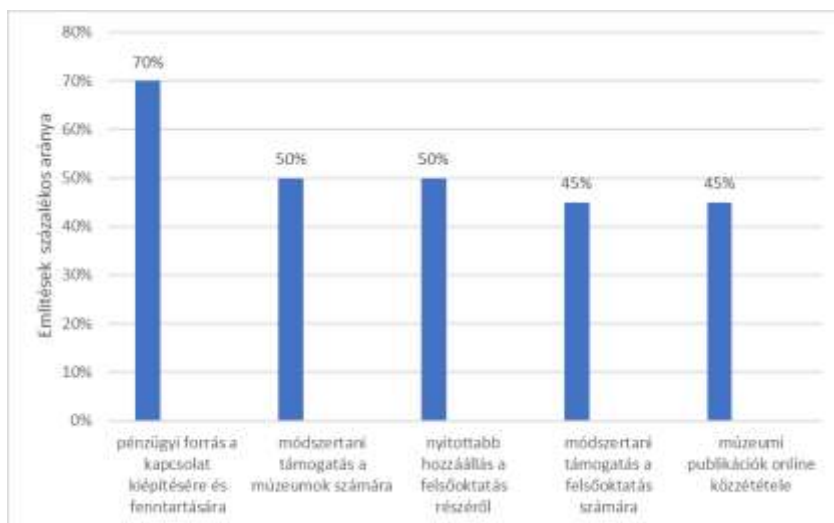
Interjúalanyaink közül csupán egyetlen egyetemi oktató számolt be arról, hogy a Hallgatói Önkormányzat anyagilag támogatja a hallgatók múzeumlátogatásának, múzeumi óráinak megvalósulását. A megkérdezett oktatók 28%-a tett említést arról, hogy sor került már a hallgatók múzeumi belépőjegyének pályázati forrásból való finanszírozására. A hallgatók múzeumlátogatását, illetve múzeumi programokon való részvételét lehetővé tevő pályázatok száma ugyanakkor rendkívül alacsony és általános probléma, hogy a pályázat kifutásával egy jól induló kezdeményezés pénzügyi okok miatt elhal vagy megszakad.

Oktatói javaslatok a múzeumok és az egyetemek közötti kooperáció erősítésével kapcsolatosan

A hallgatók múzeumban teljesített szakmai gyakorlatával kapcsolatosan számos javaslatot fogalmaztak meg a kutatásba bevont oktatók. A néprajzi képzés szakmai gyakorlata kapcsán például a hallgatók gyűjtőmunkába, leltározásba, nyilvántartásba vételbe, tárgyrevízióba, kutatásba és kiállításrendezésbe való bevonását javasolták az oktatók. A közművelődési, andragógiai, közösség szervező és pedagógiai képzések szakmai gyakorlata vonatkozásában az adott képzési területek oktatói a hallgatók múzeumi programok tervezésével, szervezésével és lebonyolításával kapcsolatos feladatokba való bevonását javasolták, valamint több ízben megemlítésre került, hogy érdemes lenne bevonni a hallgatókat a látogatóbarát intézmény szempontjainak meghatározásába, a múzeumi kiadványok szerkesztésébe, a múzeum kommunikációs tevékenységébe, valamint a kiállítások értékelésébe is. Öt, különféle szakterületen oktató egyetemi kolléga (interjúalanyaink egynegyede) hangsúlyozta, hogy a hallgatókat valamennyi múzeumi tevékenységbe érdemes lenne bevonni a szakmai gyakorlat során.

A múzeumpedagógiai mintaprojektekbe bevont oktatók véleménye szerint elsősorban a tényleges együttműködéshez szükséges pénzügyi forrás megteremtésére lenne szükség (70%) a múzeumok és felsőoktatási intézmények közötti kapcsolatok fejlesztése érdekében. Interjúalanyaink 50%-a mind a felsőoktatásban dolgozó oktató kollégák, mind a múzeumi szakemberek számára fontosnak tartaná a hallgatók múzeumi óráinak szervezésével, továbbá a múzeumi tanulás előnyeivel és lehetőségeivel kapcsolatos módszertani ismeretek közvetítését. Emellett a válaszadók 50%-a hangsúlyozta, hogy fontos lenne a felsőoktatás múzeumokkal, illetve a múzeumban tartandó órákkal kapcsolatos nyitottságának növelése. Mindemellett a megkérdezett oktatók 45%-a hangsúlyozta, hogy a múzeumok és egyetemek közötti szakmai kapcsolatok erősítése szempontjából különösen fontos lenne a múzeumban született szakmai anyagok online elérhetőségének biztosítása (lásd 3. sz. ábra).

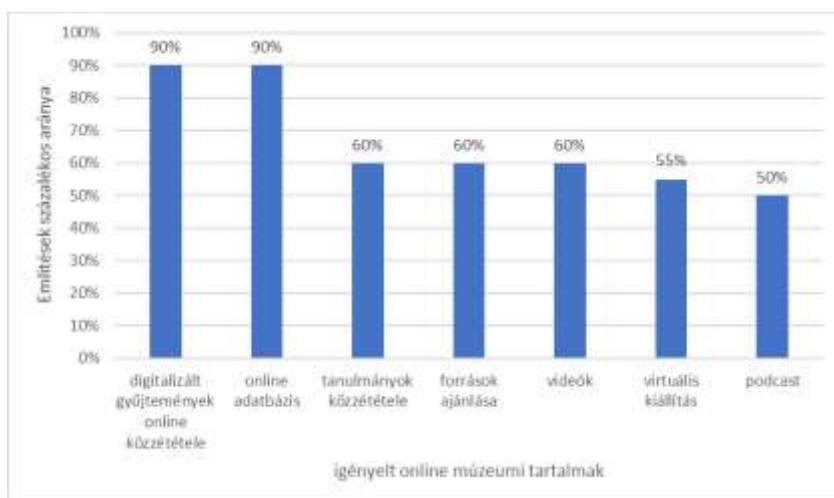
3. ábra: A múzeumpedagógiai mintaprojektbe bevont egyetemi oktatók javaslatai arra vonatkozóan, hogy a múzeumok a jelenleginél nagyobb szerepet kapjanak a felsőoktatási intézmények oktatási tevékenységében/ szakmai munkájában (N=20)

Forrás: Koltai, Reisz & Kocsis, 2021, p.120.

A múzeumpedagógiai mintaprojektbe bevont oktatók kimagaslóan nagy arányban igénylik a digitalizált gyűjtemények online elérhetőségét, valamint a múzeumi online adatbázisokat (90-90%). A múzeumban bemutatott témákkal/tárgyakkal kapcsolatosan ajánlott források, irodalmak múzeumi honlapokon való feltüntetését az oktatók 60%-a igényelné, továbbá szintén ilyen arányban tartanák fontosnak az oktatók, hogy az egyes tárgyakkal / témákkal foglalkozó szakmai publikációk elérhetővé váljanak a múzeum online felületén. Mindemellett szintén jelentős igény mutatkozik rövid videók közzétételére (60%), virtuális kiállításokra (55%), valamint podcastok megosztására is (50%) (lásd 4. sz. ábra).

4. ábra: A kutatási tevékenységet támogató online múzeumi szolgáltatásokkal kapcsolatos igények a múzeumpedagógiai mintaprojektbe bevont egyetemi oktatók körében (N=20)

Forrás: Koltai, Reisz & Kocsis, 2021, p.126.

Konklúzió

A múzeumok és a felsőoktatási intézmények együttműködését előmozdítani kívánó szakemberek számára tanulságos lehet, hogy a kutatás eredményei szerint míg az egyetem részéről nyitottabb hozzáállásra, a múzeumi tanulással kapcsolatos attitűdök alakítására lenne leginkább szükség oktatói és vezetői szinten egyaránt, addig a múzeumok tudományos és ismeretterjesztő publikációik, valamint adatbázisaik online közzététele révén tudnák a jelenlegihez képest jobban támogatni az oktatói-kutatói munkát az egyetemeken. Mindemellett különösen fontos lenne, hogy az egyetemi vezetőség megismerje és felismerje a múzeumi tanulásban rejlő lehetőségeket, nem pusztán a hallgatók múzeumi belépőjegyének és útiköltségének finanszírozása, hanem a múzeumi tanulásra épülő oktatói munka ösztönzése és elismerése kapcsán egyaránt.

A kutatás feltárta, hogy a múzeumi tanulásban rejlő lehetőségeket ismerő oktatók szívesen élnek a múzeumi tudásközvetítésben rejlő lehetőségekkel oktatói tevékenységük során. Ugyanakkor arra is fény derült, hogy a jelenleginél szélesebb körű és hatékonyabb kooperáció legnagyobb gátja a finanszírozási nehézségekben, a két intézménytípus közötti kommunikáció és formalizált együttműködések korlátozottságában rejlik. Mindemellett akadályozó tényező az is, hogy a hazai felsőfokú képzésekben még távolról sem általános annak felismerése, hogy a múzeumi tanulás egyetemi oktatói munkába való szerves integrálása ugyanúgy kiváló lehetőségeket rejt, mint a közoktatás esetében.

A kutatási eredmények alapján kijelenthetjük, hogy a hallgatói csoportok ingyenes múzeumlátogatását az esetek döntő többségében az adott múzeumi és egyetemi kolléga közötti, korábbi személyes-szakmai kapcsolat alapján létrejött informális megállapodás biztosítja. A múzeumlátogatás ingyenessége így esetleges, leginkább attól függ, hogy az adott oktató mely múzeumban rendelkezik olyan ismeretséggel, hogy az ingyenes belépést informális megállapodás útján biztosítani tudja hallgatói számára. Így történhet meg, hogy ugyanazon egyetem, ugyanazon karának egyik oktatója ingyenesen, míg másik kollégája csak belépődíj ellenében tudja hallgatói csoportját ugyanazon múzeumba beléptetni. A múzeumok és az egyetemek közötti együttműködés fejlesztése érdekében kifejezetten fontos lenne, hogy a múzeumok és egyetemek között formalizált megállapodások jöjjenek létre az egyetemi kurzusok keretében megvalósított múzeumlátogatások ingyenességéről. Szükség lenne továbbá olyan források biztosítására, rendszeres pályázatokra, melyek finanszírozzák a hallgatók és oktatók útiköltségét, továbbá ösztönzik a múzeumi és egyetemi szakemberek együttműködését, közös projektek és szakmai kapcsolatok kialakítását, hosszútávú fenntartását.

Szükséges lenne továbbá az egyetemi vezetőség múzeumi tanulással kapcsolatos érzékenyítése, valamint az egyetemi oktatók megismertetése a múzeumi tudásátadásban rejlő lehetőségekkel. Továbbá nagy, jelenleg kiaknázatlan potenciál van múzeumokban az egyetemeken tanuló mind nagyobb számú külföldi hallgató kulturális érzékenyítése szempontjából.

A múzeumpedagógiai és múzeumandragógiai szakmai rendezvényeknek érdemes lenne megszólítania a felsőoktatásban oktató kollégák jelenleginél jóval szélesebb körét, hiszen a kutatás egyértelműen feltárta azt, hogy számos, nem kifejezetten múzeumpedagógiai tematikájú, de múzeumlátogatást is magába foglaló, egyéb tudományterületekhez

kapcsolódó kurzus alkalmazza a múzeumpedagógia és a múzeumandragógia módszertani eszköztárát.

A múzeumok felsőoktatást célzó kommunikációs tevékenységének fejlesztése különösen fontos lenne, hiszen jelenleg a múzeumok rendkívül korlátozott mértékben képesek megszólítani a helyi felsőoktatási intézményekben tanuló diákokat.

A múzeumi tanulásban rejlő lehetőségek feltárása, a múzeumi órák, illetve a múzeumok és egyetemek közötti közös oktatási és kutatási projektek kiváló alkalmat biztosítanak a hallgatók ismereteinek bővítésére, kompetenciáik fejlesztésére, szemléletük formálására és az élményszerű tanulásra. Ugyanakkor fontos lenne, hogy a hallgatók ne csak leendő pedagógusként, gyakorló kutatóként vagy közművelődési szakemberként ismerjék a múzeumok egész életen át tartó tanulásban betöltött szerepét és jelentőségét, hanem, hogy olyan pozitív attitűdöt alakítsanak ki a múzeumokkal kapcsolatosan, mely lehetővé teszi számukra, hogy magánemberként is mind többet profitáljanak a múzeumi tanulás személyiséggazdagító hatásából, közösségformáló erejéből.

Irodalomjegyzék

Debreceni Tudományegyetem (n.d.): *Alkalmazott muzeológia szakirányú továbbképzési szak szakleírása. A Debreceni Egyetem képzési programja 2020/2021.* <https://btk.unideb.hu/hu/node/81> (Letöltés dátuma: 2021.04.03.)

Koltai, Zs., Reisz, T., & Kocsis, M. (2021). *Múzeumpedagógiai mintaprojektek. Eredményességvizsgálat és együttműködés a felsőoktatással. Kutatási jelentés II. Múzeumi iránytű 31.2. Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ.* <https://mokk.skanzen.hu/20210712muzeumi-iranytu-31-2>

Mellékletek

1. sz. melléklet: A múzeumpedagógiai mintaprojektekbe bevont egyetemi oktatókkal lebonyolított strukturált interjú kérdéssorának a múzeumok és egyetemek közötti kooperációt vizsgáló kérdései

INTERJÚKÉRDÉSEK

Az EFOP-3.3.3-VEKOP-16-2016-00001 múzeumpedagógiai mintaprojektekbe bevont felsőoktatási intézmények és a múzeumok együttműködésének vizsgálata
Dátum

SZEMÉLYES ADATOK ÉS SZAKMAI, KÉPZÉSI MOTIVÁCIÓ

- 1.) Név:
- 2.) Felsőoktatási intézmény és szervezeti egység megnevezése:
- 3.) Beosztás:
- 4.) Felsőoktatásban töltött idő:
- 5.) Életkor:
- 6.) Kutatási terület:
- 7.) Oktatott tárgyak:
- 8.) Végzettség, szakterület:
- 9.) Rendelkezik-e múzeumpedagógiai szakirányú továbbképzéssel? Ha igen, hol, mikor szerezte meg a bizonyítványt?
- 10.) Vett-e részt múzeumpedagógiai témájú továbbképzésben? Ha igen, hol?

11.) Tervezi-e, hogy részt vesz múzeumpedagógiai témájú továbbképzésben? Ha igen, melyik képzésben végezné tanulmányát?

12.) Mióta foglalkozik múzeumpedagógiával?

Milyen formában? Kérem, aláhúzással jelölje!

- kutatás
- múzeumi órák tartása egyetemi kurzus keretében
- múzeumpedagógiai projektben való részvétel
- önálló múzeumpedagógiai/ múzeumandragógiai programok/ tárlatvezetések lebonyolítása
- egyéb

13.) Mi motiválta abban, hogy múzeumpedagógiával foglalkozzon?

14.) Részt vesz-e előadóként múzeumpedagógiai/ múzeumandragógiai témájú konferenciákon/ szakmai rendezvényeken?

Ha igen - Hány múzeumpedagógiai/múzeumandragógiai konferencián/ szakmai rendezvényen vett részt előadóként az elmúlt 2 évben?

15.) Részt vesz-e hallgatóságként múzeumpedagógiai témájú konferenciákon?

SZAKMAI KAPCSOLATOK MÚZEUMI SZERVEZETEKSEL

16.) Tagja-e múzeumi szakmai szervezetnek?

Ha igen, melyiknek?

17.) Tagja-e múzeumbaráti körnek, múzeumokhoz kapcsolódó civil szervezetnek?

Ha igen, melyiknek?

18.) A mintaprojektet megelőzően volt-e szakmai együttműködése a Múzeumi Oktatási és Módszertani Központtal?

Ha igen, milyen formában?

19.) A mintaprojekt lebonyolítását követően sor került-e szakmai együttműködésre a Múzeumi Oktatási és Módszertani Központtal?

Ha igen, milyen formában? Kérem, aláhúzással jelölje meg a megfelelőket!

- Oktatási tevékenység végzése a MOKK továbbképzéseiben
- Kutatások lebonyolítása és publikációk megjelentetése egyénileg a MOKK felkérésére
- Kutatások lebonyolítása és publikációk megjelentetése MOKK kutatócsoport keretében;
- Kutatások lebonyolítása és publikációk megjelentetése egyetemi kutatócsoport keretében a MOKK felkérésére
- Részvétel a MOKK által szervezett konferenciákon, szakmai programokon.
- Egyéb:

SZAKMAI KAPCSOLATOK A MÚZEUMOKKAL - Az egyetemek és a múzeumok közötti kooperáció erősítésével kapcsolatos kérdések:

Az oktatók javaslatainak feltárása a felsőoktatási intézmények és a múzeumok közötti együttműködés fejlesztésével, illetve az egyetemisták múzeumi programokba való, jelenleginél nagyobb mértékű bevonásával kapcsolatosan. Különösen az alábbi területek vonatkozásában:

20.) Van-e együttműködési megállapodás az adott egyetem és valamely múzeum között? Kérem, aláhúzással jelölje!

- Van
- Nincs
- Nem tudom, nincs róla információ

Ha igen, mely múzeum(ok)mal és milyen szervezeti szinten valósul meg az együttműködés? Kérem, aláhúzással jelölje!

- Intézet/ tanszék – múzeum együttműködése
- Kar- múzeum együttműködése
- Összegyetemi keretekben
- Kutatócsoport- múzeum együttműködése
- változó, mindig az adott együttműködéstől függ
- Egyéb:

21.) Van-e Önnek állandó/ időszakai szakmai kapcsolata múzeumokkal az elmúlt 3 évben (2018-2019-2020)?

Amennyiben igen, a szakmai kapcsolat az intézmények közötti keretszerződés keretében vagy pedig attól függetlenül valósul meg? Kérem, aláhúzással jelölje!

- Keretszerződés keretében valósul meg
- Az adott együttműködési alkalommal kapcsolatosan létrejött egyedi együttműködési megállapodás keretében valósul meg
- Együttműködési megállapodásokról függetlenül valósul meg, önálló kezdeményezés és szakmai kapcsolati háló alapján.

Amennyiben igen, mely múzeumokkal és milyen formában valósul meg az együttműködés? Kérem, aláhúzással jelölje meg a megfelelőt és jelölje meg az adott múzeumot is!

- múzeumi óra
- közös projekt
- közös kutatási tevékenység
- csak egyéni/ nem egyetemi keretekben érvényesülő szakmai kapcsolati háló alapján valósul meg együttműködés múzeumi kollégákkal, az alábbi formákban:
- Egyéb:

Megemlített programok száma:

22.) Az adott szakterület/ szak és a múzeumok együttműködésének milyen újszerű formáit javasolja?

23.) Ismer-e hazai vagy külföldi jó gyakorlatot a múzeumok és a felsőoktatási intézmények közötti együttműködésre vonatkozóan?

Ha igen, ismertesse a szakmai program, módszer sajátosságait!

24.) Vett-e már részt olyan nemzetközi projektben, együttműködésben, mely külföldi múzeumok, kulturális örökségi helyszínek szakmai munkáját/ közművelődési tevékenységét ismerteti meg?

Ha igen, mi az? Mikor került sor a programra?

25.) Gyakorlat-e az Ön felsőoktatási intézményében, hogy a múzeum kihoz kiállítást/rendezvényt az egyetemre? Kérem, aláhúzással jelölje meg a megfelelő választ!

- Igen, kiállítást és rendezvényt is
- Igen, csak kiállítást
- Igen, csak rendezvényt
- Nem (se rendezvényt, se kiállítást)

26.) Kérjük jelölje meg, hogy Ön szerint milyen előnye származott/származik az eddigiekben a felsőoktatási intézménynek a múzeumokkal való kapcsolatból?

- o új módszerek gyakorlati alkalmazását tanulhatják a hallgatók (pl. drámapedagógia, múzeumpedagógia, élménypedagógia, speciális és hátrányos helyzetűek elérésére / fejlesztésére használt módszerek, kutatómódszertan, stb.)
 - o az elméleti tananyag gyakorlati alkalmazását megismerhetik
 - o hallgatók kompetenciafejlesztése
 - o leendő hallgató toborzás a múzeum középiskolás kapcsolatainál
 - o kutatásokhoz szakmai háttér és terep biztosítása
 - o egyéb.....
- 27.) Melyek a legnagyobb kihívások (akadályok) az egyetem és a múzeumok közötti kapcsolat kialakításában, fenntartásában az Ön véleménye szerint?
- o földrajzi távolság
 - o a hallgatók útiköltségének finanszírozására nincs forrás a felsőoktatási intézményben
 - o a hallgatók múzeumi belépőjegyére nincs forrás a felsőoktatási intézményben
 - o az oktató ragaszkodása a tantermi keretekben megvalósuló óratartáshoz
 - o az oktatók nem ismerik a múzeumi tanulásban rejlő lehetőségeket
 - o személyes kapcsolaton alapul, ha a kapcsolatot ápoló személy elmegy az egyetemről, újra kell a kapcsolatot felépíteni
 - o a múzeumi munkatársak leterheltsége
 - o anyagi erőforrások hiánya a múzeum részéről
 - o a múzeumok és felsőoktatási intézmények közötti kapcsolatok erősítését támogató pályázati források hiánya
 - o egyéb...
- 28.) Milyen tényezőknek kellene teljesülnie ahhoz, hogy a múzeumok a jelenleginél nagyobb szerepet kapjanak a felsőoktatási intézmények oktatási tevékenységében/ szakmai munkájában?
- o nyitottabb hozzáállás a felsőoktatás részéről a múzeumok irányába
 - o nyitottabb hozzáállás a muzeális intézmények részéről a felsőoktatási intézmények irányába
 - o módszertani támogatás a felsőoktatás számára, mitől lehet hatékony és előnyös számukra a muzeális intézménnyel kiépítendő kapcsolat
 - o módszertani támogatás a múzeumok számára, hogyan tudják megnyerni a felsőoktatást partnernek
 - o pénzügyi forrás a kapcsolat kiépítésére és fenntartására (pl. a hallgatók utazási költségének, a közös program kidolgozóinak, megvalósítóinak költségtérítésére és egyéb költségek fedezésére)
 - o kapacitásbővítés a múzeumban
 - o kapacitásbővítés a felsőoktatásban
 - o a múzeum a jelenleginél nagyobb mértékben támogassa az oktatók és a hallgatók kutatási tevékenységét online adatbázisok révén
 - o a múzeum a jelenleginél nagyobb mértékben támogassa az oktatók és a hallgatók kutatási tevékenységét virtuális kiállítások biztosítása által
 - o a múzeum a jelenleginél nagyobb mértékben támogassa az oktatók és a hallgatók kutatási tevékenységét a múzeumi munkatársak kiállítással kapcsolatos publikációinak online közzététele által. (a saját múzeumi kiadványok online elérhetősége vonatkozásában)
 - o az egyetemi oktatók intézményi ösztönzése (intézetigazgatók, dékánok) a múzeumi honlapok és múzeumi helyszínek oktatási tevékenységben való alkalmazására

- a múzeum tevékenysége nem fogja a jövőben sem érdekelni a felsőoktatást, ezért nem látom esélyt a jövőbeni kapcsolatnak
- egyéb,

OKTATÁSI GYAKORLAT

29.) Az oktató által oktatott szakon / intézményben megjelenik-e a múzeumpedagógia/ múzeumandragógia/ múzeumi kultúraközvetítés mint önálló kötelező v. szabadon választható tantárgy magyar nyelven?

Ha igen, Ön a tárgy oktatója?

Ha Ön a tárgy oktatója, a kurzus keretében sor kerül múzeumlátogatásra?

Ha nem kerül sor múzeumlátogatásra, mi ennek az oka?

Ha sor kerül múzeumlátogatásra, milyen oktatási módszereket alkalmaz a múzeumban lebonyolított órák során?

Az adott kurzusban szerepet kap-e a pedagógiával/ múzeumpedagógiával/ múzeumi kultúraközvetítéssel kapcsolatosan relevanciával bíró digitális kompetenciák fejlesztése? Ha igen, milyen formában?

30.) Az oktató által oktatott szakon / intézményben megjelenik-e a múzeumpedagógia/ múzeumandragógia/ múzeumi kultúraközvetítés mint önálló kötelező v. szabadon választható tantárgy idegen nyelven?

Ha igen, Ön a tárgy oktatója?

Ha Ön a tárgy oktatója, a kurzus keretében sor kerül csoportos múzeumlátogatásra?

Ha nem kerül sor múzeumlátogatásra, mi ennek az oka?

Ha sor kerül múzeumlátogatásra, milyen oktatási módszereket alkalmaz a múzeumban lebonyolított órák során?

31.) Van-e az adott intézményben múzeumpedagógiával/ múzeumandragógiával/ múzeumi kultúraközvetítéssel kapcsolatos specializáció vagy szakirányú továbbképzés?

Ha igen, szerepel az Ön által gondozott kurzus a tanmenetben?

32.) Van-e olyan rendszeresen/ alkalmi jelleggel meghirdetett, nem kifejezetten a múzeumpedagógiával foglalkozó kurzusa, melynek során a hallgatókkal ellátogatnak a múzeumba, illetve mely múzeumlátogatásra épül?

Amennyiben igen, a kurzus címe:

Mi motiválja Önt mint oktatót azzal kapcsolatosan, hogy múzeumi órát tartson? Miért tartja ezt fontosnak?

A múzeumot passzív módon ismerik meg a hallgatók vagy az adott kurzus aktivizálja-e a hallgatókat? Kérem, aláhúzással jelölje!

aktivizálja

passzív módon

Amennyiben a múzeumi óra során aktivizálja a hallgatókat, milyen módon/ módszerrel kerül erre sor?

Milyen kompetenciák fejlesztésére törekszik a múzeumi órák során?

Van-e olyan, a múzeumlátogatáshoz kapcsolódó tevékenység, eszköz, módszer az Ön által vezetett kurzus során, amelyet jó gyakorlatként másoknak is ajánlana? Amennyiben igen, mi az?

33.) Az adott egyetemen / egyetemi szervezeti egységben tud-e más kollégákról, akik múzeumi órákat/ tárlatvezetéseket tartanak a hallgatók számára?

Amennyiben igen: Milyen kurzus(ok) keretében?

34.) Van-e olyan magyar nyelvű kurzus az adott felsőoktatási intézményben, mely kifejezetten a helyi múzeumok és kulturális örökség személyes látogatáson alapuló megismertetésére irányul?

Ha igen, Ön a tárgy oktatója?

Ha Ön a tárgy oktatója, milyen oktatási módszereket alkalmaz a múzeumban lebonyolított órák során?

35.) Van-e a helyi múzeumokat kulturális örökségi helyszíneket megismertető, személyes látogatáson alapuló idegen nyelvű kurzus az adott intézményben?

Ha igen, Ön a tárgy oktatója?

Ha Ön a tárgy oktatója, milyen oktatási módszereket alkalmaz a múzeumban lebonyolított órák során?

36.) Ön szerint szükség lenne-e a múzeumi kollégák oktatói tevékenységbe való bevonására vendégelőadóként?

Amennyiben úgy gondolja, hogy igen, Ön bevonja a múzeumi kollégákat az oktatói tevékenységébe?

Ha igen, miként?

Ha nem, miért nem?

FINANSZÍROZÁSI MEGOLDÁSOK

37.) Amennyiben az oktató tart múzeumi órákat / tárlatvezetéseket, ingyenesen látogatják-e a kurzus résztvevői a múzeumokat?

Amennyiben igen, ez formális vagy informális megállapodás eredménye? Kérem, aláhúzással jelölje

- formális megállapodás eredménye
- informális megállapodás eredménye

Amennyiben nem áll rendelkezésre az ingyenes múzeumlátogatás, miként és milyen forrásokból történik a hallgatók múzeumlátogatásának finanszírozása az adott intézményben?

Meghiúsult-e egyetemi szervezésű múzeumi program/ óra pénzügyi problémák miatt?

A MÚZEUM MINT AZ LLL SZÍNTERE:

38.) Ön szerint milyen múzeumi tevékenységbe lenne érdemes bevonni a hallgatókat a múzeumban végzett gyakorlat során?

39.) Ön szerint milyen múzeumi szolgáltatások megléte fontos az egyetemisták számára?

40.) Ön szerint milyen online múzeumi szolgáltatások lennének hasznosak/ vonzóak a hallgatók számára?

41.) Ön szerint milyen múzeumi szabadidős programok és alkalmazott módszerek lennének vonzóak a hallgatók számára?

42.) Ön szerint milyen módszerek hatékonyak a hallgatók számára kínált szabadidős múzeumi programok során?

43.) Milyen módon támogathatnák a múzeumok a jelenleginél nagyobb mértékben az egyetemi oktatók/ hallgatók kutatási tevékenységét? Kérem, aláhúzással jelölje! Több válasz is adható!

- digitalizált gyűjtemény közzététele
- online adatbázis - kulcsszavas keresés lehetőségével.
- források ajánlása egyes témával kapcsolatosan
- virtuális kiállítás
- az egyes témákkal, tárgyakkal kapcsolatos kutatói írások, tanulmányok közzététele a honlapon
- videók közzététele egyes témákról, tárgyokról a szakterület kutatójával készített interjú keretében

- o podcast egyes témákról, tárgyakról
- o egyéb:

KOMMUNIKÁCIÓ A HALLGATÓKKAL

44.) Van-e tudomása arról, hogy jelenleg milyen kommunikációs csatornákon keresztül próbálják elérni a múzeumok az Ön felsőoktatási intézményében tanuló hallgatókat?

Ha igen, tudomása szerint mely csatornákat használják a múzeumok?

45.) Véleménye szerint milyen kommunikációs csatornákon lehetne a jelenleginél nagyobb sikerrel megszólítani és a múzeumi programokba bevonni a felsőoktatásban tanuló hallgatókat?

46.) A hallgatókat megcélzó kommunikáció formái és stílusa kapcsán mit kellene szem előtt tartania a múzeumoknak?

2. sz. melléklet: A kutatásba bevont oktatók által képviselt egyetemi szervezeti egységek

1. Debreceni Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Néprajzi Tanszék
2. Debreceni Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Nevelés- és Művelődéstudományi Intézet, Művelődéstudományi és Humán Tanulmányok Tanszék
3. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Tanító- és Óvóképző Kar, Magyar Nyelvi- és Irodalmi Tanszék
4. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Tanító- és Óvóképző Kar, Neveléstudományi Tanszék
5. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Tanító- és Óvóképző Kar, Társadalomtudományi Tanszék
6. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Tanító- és Óvóképző Kar, Vizuális Nevelés Tanszék
7. Eötvös Lóránd Tudományegyetem, Savaria Egyetemi Központ, Berzsenyi Dániel Pedagógusképző Központ, Magyar Irodalomtudományi Tanszék
8. Eszterházy Károly Egyetem, Bölcsészettudományi és Művészeti Kar, Vizuális Művészeti Intézet, Képzőművészeti Tanszék
9. Eszterházy Károly Egyetem, Bölcsészettudományi és Művészeti Kar, Történettudományi Intézet, Kulturális Örökség és Művelődéstörténeti Tanszék
10. Magyar Agrár-és Élettudományi Egyetem, Georgikon Campus (korábban Pannon Egyetem, Georgikon Kar, Gazdasági és Társadalomtudományi Tanszék)
11. Magyar Agrár-és Élettudományi Egyetem, Kaposvári Campus, Neveléstudományi Intézet, Szakdidaktikai Tanszék (korábban Kaposvári Egyetem, illetve SZIE Kaposvári Campus)
12. Miskolci Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Történettudományi Intézet, Ókortörténeti, Művelődéstörténeti és Muzeológiai Tanszék
13. Neumann János Egyetem, Kertészeti és Vidékfejlesztési Kar, Agrárökonómiai és Vidékfejlesztési Tanszék
14. Nyíregyházi Egyetem, Vizuális Kultúra Intézet
15. Pécsi Tudományegyetem, Bölcsész-és Társadalomtudományi Kar, Humán Fejlesztési és Művelődéstudományi Intézet, Művelődéstudományi Tanszék⁶

⁶ A PTE KPVK múzeumpedagógiai mintaprojektjében koordinátori szerepet betöltő oktató 2018 nyara óta már nem a mintaprojektbe bevont karon, hanem ugyanazon egyetem Bölcsész-és Társadalomtudományi Karán dolgozik. Ennek megfelelően az érintett oktató a múzeumok és egyetemek közötti együttműködés feltárásakor a PTE BTK HFMI-t képviseli.

16. Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészlet-és Társadalomtudományi Kar, Történettudományi Intézet, Újkortörténeti Tanszék
17. Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészlet-és Társadalomtudományi Kar, Történettudományi Intézet, Modernkori Történeti Tanszék
18. Pécsi Tudományegyetem, Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kar, Szociális Tanulmányok Tanszék
19. Szegedi Tudományegyetem, Bölcsészlet-és Társadalomtudományi Kar, Társadalomtudományi Intézet, Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék

3. sz. melléklet: A kutatócsoport tagjai

KOCSIS MIHÁLY PHD, címzetes egyetemi tanár, Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészlet- és Társadalomtudományi Kar

KOLTAI ZSUZSA PHD, kutatásvezető, adjunktus, Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészlet- és Társadalomtudományi Kar

REISZ TERÉZIA PHD, habil, nyugalmazott egyetemi docens, Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészlet- és Társadalomtudományi Kar

Vincze Beatrix– Kempf Katalin

AZ ELTE PPK MÚZEUMPEDAGÓGIAI SZAKIRÁNYÚ KÉPZÉSÉNEK TAPASZTALATAI A KIHÍVÁSOK TÜKRÉBEN

Absztrakt

A tanulmány célja, hogy bemutassa a múzeumpedagógia képzés jelen gyakorlatát az ELTE PPK múzeumpedagógiai szaktanácsadó képzés tapasztalatainak tükrében. A 21. századi kihívások napról napra alakítják a múzeumokkal és a múzeumpedagógiai képzéssel szembeni elvárásokat. A pandémia (2020–2021) eddigi története rávilágított arra, hogy a digitális/virtuális múzeum és az online múzeumi tartalmak új pedagógiai módszerek sorát várják el. Fontosabb kérdéseink voltak: 1. A megújuló képzési kínálat mennyire képes megfelelni a 21. századi kihívásoknak? 2. Milyen új problémákkal szembesítette a pandémia a digitalizáció útjára lépett múzeumi kultúrát? 3. Hogyan gondolkodnak a képzésben résztvevő múzeumpedagógusok a képzésről, feladatukról, a múzeumpedagógiáról? 4. Milyen stratégiai célok segítik a múzeumpedagógia jövőjét? A válaszokban támaszkodtunk a képzési program dokumentumaira, a hallgatói visszajelzésekre, a hazai és a nemzetközi szervezetek állásfoglalásaira (ICOM, UNESCO, MOKK). A múzeumok jövőjében meghatározó az online és offline kulturális közvetítés, a szórakozva tanulás, az iskola partneri szerepe – a tudatos múzeumlátogató közönség formálásában.

Kulcsszavak: múzeumpedagógia; non-formális nevelés; 21. századi kihívások

A képzés jellemzői

A múzeumpedagógia gyökerei visszanyúlnak az első múzeumok megalapításáig. A múzeumpedagógia akkor született meg, amikor a közönség előtt megnyíltak a gyűjtemények, amelyek bemutatásán szakavatott személyek segítettek. Már a felvilágosodás gondolkodói hangsúlyozták, hogy a múzeum egy tanítóhely. A múzeumpedagógia korai szakasza az Egyesült Államokban jelent meg az 1870-es évek végén, amelynek előzményei megtalálhatóak Európában (Párizsban a Louvre, Berlinben a Kaiser Friedrich Múzeum, vagy Londonban a The National Gallery és a Victoria and Albert Museum). A pedagógiai alapokra helyezett múzeumpedagógia a reformpedagógiai kiváló alakjaihoz köthető, a német Alfréd Lichtwarkhoz (1852–1914), és az amerikai John Deweyhoz (1859–1952), akik a múzeumi tanulás fontosságára az elsők között hívták fel a figyelmet (Koltai, 2012). A 20. századi pedagógia érdeklődése az 1960-as és 70-es években fordult a múzeumok felé. A múzeumpedagógia magában foglalja a múzeumpedagógia gyakorlatát (tárlatvezetések, foglalkozások, múzeumi órák, keretprogramok), a kiállítás módszertant (műtárgyak csoportosításának módjait) és a múzeumpedagógiai kutatást (látogatókutatások, recepciókutatások, közvetítői módszerek tesztelése). A szűkebben értelmezett múzeumpedagógia nem helyettesíti az iskolát, ám a diákok képesek az iskolában tanultakat a múzeumi ta-

pszotalatok alapján elmélyíteni, és fordítva. A múzeumpedagógia egyik legfontosabb feladata, a különböző korosztályú gyermekeket támogatni abban, hogy múzeumlátogató, a művészeteket értő és befogadó felnőttekké váljanak (Magyar, 1998).

A kulturális diverzitás ma arra ösztökéli a múzeumokat, hogy a hagyományos szerepüket kiegészítsék a szociális harmónia kialakításával is, továbbá fokozzák a műalkotásokon keresztül a látogatók szociális érzékenységét (reflektálva a multikulturális társadalomból fakadó kihívásokra – gender kérdés, migráció, kulturális különbségek, ökológiai változásokra) (ICOM General Conference, 2010). A hagyományok jövőbeli szerepét abban látják, hogy azok egyre inkább képesek rávilágítani a múzeumok változó szerepére a mai társadalomban. Az egykor statikus intézmények újra feltalálják magukat, folyamatosan és gyorsuló ütemben válnak interaktívabbakká, közönség-orientált kulturális központokként működnek (ICOM, 2015).

Magyarországon a múzeumpedagógia fejlődése az 1970-es években indult meg, de hazánkban is jelentős szerep jutott a reformpedagógiai elődöknek. Többek között Nagy László, Domonkos Lászlóné, Lesznai Anna, Karácsony Sándor is hangsúlyozták a múzeum és pedagógia/az iskola kapcsolatát. A múzeumok is felismerték a bennük rejlő lehetőségeket, és szorgalmazták az iskolai csoportok látogatásának a növelését, tudatosították a múzeumnak az erkölcsi és esztétikai nevelésben játszott szerepét. A Kádár-korszak támogatta a különböző kiadványokat, módszertani írásokat, amelyek a múzeumpedagógia elméletét és gyakorlatát is megfogalmazták.

Az 1997. évi CXL. közművelődési törvény, a kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről jelentősen felgyorsította a hazai múzeumpedagógia fejlődését, arra ösztönözte a múzeumokat, hogy az eddiginél népszerűbb programokat és színvonalasabb oktatási tevékenységet fejtsenek ki (Sinkó, 2015). A törvény a nemzeti és az egyetemes kulturális örökség védelmében az ember alapvető jogaként értelmezi a társadalomban az értékekhez való hozzáférést és információk szabadon, bárki számára hozzáférhetővé tételét. A törvény az információs társadalom és a demokratikus jogállam működésének alapfeltételének tekinti a könyvtári rendszer működését, amelyen keresztül az információk szabadon, bárki számára hozzáférhetőek. Emellett a törvény részletesen kifejti a muzeális intézmények és múzeumok jogállását, működési feltételét és feladatkörét. A helyi önkormányzatok közművelődéssel kapcsolatos feladatai jelentősen bővültek, amelynek kereteit és feltételeit pontosan definiálták. A múzeumok kiemelt fontosságú célközönségei lettek a gyerekek és a diákcsoportok. A tanulmányi kirándulások rendszeres programja lett a múzeumlátogatás, amely a gyerekek ismeretszerzését jelentősen kiegészíti.

A rendszerváltás bár kezdetben pénzügyi források hiányában nem kedvezett a múzeumoknak, mégis megindította a múzeumpedagógiai képzések sorát – kezdetben az Iparművészeti Egyetemen (ma MOME), és az ELTE TFK Neveléstudományi Tanszékéhez kötődően (Sinkó, 2015). A jelenlegi képzés az ELTE PPK felsőfokú múzeumpedagógiai szaktanácsadó szakirányú képzése, több mint húsz éves múltra tekint vissza, a Pedagógiai és Pszichológia Kar¹ képzési kínálatában alakulása óta jelen van. A négy szemesztert felölelő

¹ Az ELTE PPK 2003-ban alakult meg több intézmény összevonásával.

program célja olyan múzeumi szakemberek képzése, akik képesek aktívan közreműködni a magyar kulturális örökség közkinccsá tételében, a különböző korosztályú gyermek és felnőtt múzeumlátogatók érdeklődésének felkeltésében, és befogadóvá tenni őket a különböző értékek iránt. A képzés során a hallgatók a szakmai gyakorlatokon eljutnak Budapest legjelentősebb muzeális intézményeibe, ahol a legkiválóbb múzeumi szakemberek avatják be őket a gyűjtemények történetébe, a muzeológia aktuális trendjeibe, a múzeumpedagógia jó gyakorlataiba.

A 2017-ben megújított képzési kínálat magába foglalja a múzeumi szakmai gyakorlatokat, bevezetést kínál a muzeológiába, a múzeumpedagógiába, pedagógia és pszichológiai ismeretekbe. A tantárgyak között szerepel média, menedzsment és marketing, kommunikáció, projektpedagógia és élményalapú múzeumpedagógiai módszerek. Az új hálóterv és tematikák kidolgozásával egyrészt feszelesebb menetrendet (kevesebb kontaktórát) terveztünk, hogy ezzel kari szintén segítsük a képzés gazdaságosabbá tételét, másrészt törekedtünk az új tudományos szempontok integrálására, a megváltozott társadalmi elvárások érvényesítésére. Fontosnak tartjuk, hogy a régi rendszer vázát képező tematikus gyakorlatok rendjét (réggi partnerekkel való együttműködést) megőrizzük. Új elemként került be a programba a kutatómódszertan (szakirodalom feldolgozása, szakdolgozatírás támogatása, tudományos/népszerűsítő cikkek írása). Teret kapott a pedagógiai módszereket erősítő projektpedagógia, élménypedagógia, reform- és alternatív pedagógiák, drámapedagógia, valamint a pszichológia (ELTE PPK Neveléstudományi Intézet, n.d.).

A képzés új részeként sikerült bevezetni az iskolai és/vagy múzeumi környezetben megvalósuló zárófoglalkozást, és tartós kapcsolatot kiépíteni egy olyan általános iskolával, amelyben az alapfokú művészeti oktatás folyik. Az iskola lehetőséget biztosít a művészeti és a közismereti tanórákon történő hospitálásokra, és iskolai múzeumi foglalkozások megtartására. Előzetes óralátogatások és a szaktanárral történő egyeztetés után kisebb csoportban készülnek fel a hallgatók egy olyan múzeumpedagógiai foglalkozás megtartására, amely illeszkedik a tanulók életkori sajátosságaihoz, a tantárgyhoz és NAT követelményeihez. A képzés új tartalmi egységeként bevezettük a 30 órás egyéni szakmai gyakorlatot, – mentorral és választható helyszínnel – melyet egy értékelési portfólió teljesítéséhez kötődik. A megújult programban (eddig) két alkalommal is sikerült valódi kiállításba is bevonni hallgatókat. Az ELTE PPK Történeti, Elméleti és Összehasonlító Pedagógiai Kutatócsoport projektjei lehetőséget adtak arra, hogy doktoranduszaink és múzeumpedagógia szakos hallgatóink aktívan részt vehettek 2018-ban a Múcsarnok inkubátor programjához kötődő Projekt-kiállítás (Múcsarnok, n.d.-a) szervezésében és pedagógiai foglalkozásainak lebonyolításában. Az egyedi kezdeményezés a kortárs művészet iránt kívánta felhívni a diákok figyelmét. A 2018–2019-ben szintén a Múcsarnokban megrendezett *Rejtett történetek – életreform mozgalmak és művészetek* című kiállítás (Múcsarnok, n.d.-b) komoly szakmai kihívás volt, hiszen itt a kiállítás teljes szervezése volt a tét.

A képzés jellegét tekintve törekszik az elmélet és gyakorlat közötti egyensúly megteremtésére, kellően gyakorlatorientált, amit elsősorban a gyakorlóléhelyek kiváló szakemberei biztosítanak. A képzést komplex záróvizsga és szakdolgozat zárja.

Kihívások

A 21. század kihívásai alapvetően meghatározzák az új képzési struktúra kialakítását, és azt gondoltuk, hogy a hazai és a nemzetközi jó gyakorlatok tanulmányozásával proaktívan jártunk el. Meghatározó kihívásnak tekintettük az élethosszig tartó tanulás elvét. A múzeum fontos helyszíne a non-formális és az informális tanulásnak, mivel változatos szintereken - családban, közösségi szinten, online formában is történik, ezért jelentősen hozzájárul az információszerzéshez és a képességfejlesztéshez (Coombs, 1969). Eilean Hooper-Greenhill meghatározásában a múzeumi tanulás elsősorban abban különbözik az iskolai formális oktatástól, hogy „kiszámíthatatlanabb, nagyobb az egyéni irányítás szerepe, potenciálisan lezáratlanabb, „nyílt végű” tanulási folyamatot eredményez, összetettebb, változatosabb válaszreakciókat inspirál” (Hooper-Greenhill, 2007, pp. 4–5).

A formális és a nem-formális keretek között zajló tanulás egyaránt célzott, míg az informális módon szerzett tudás nem feltétlenül tudatos, ezért közvetett, vagy csak másodlagos jellegű tanulásról van szó. Ennek alapján a különböző iskolán kívüli színterek mint pl.: parkban, állatkertben, múzeumban, gyárban, kalandparkban, laboratóriumban történő tanulás az informális kategóriába is sorolható (Fűz, 2018). Az iskolán kívüli tanulás (non-formális) különösen hatékony lehet azon tanulók körében, akik tantermi körülmények között kevésbé motiváltak, tanulási nehézségekkel küzdenek, lemaradók vagy rosszul teljesítők. A tantermen kívüli színterek biztosíthatnak olyan motivációt, amelyek megadják az „aha-élmény” és az azonnali sikerek átélését (Fűz, 2018).

A tapasztalati tanulás sajátossága, hogy megélt élményként jutunk új tudás, képesség vagy attitűd birtokába. A megnövekedett szabadidő révén, a virtuális megoldással a tér és időkorlátok elhárulásával jelentősebb tömegek fordulnak szórakoztató kulturális programok felé (múzeumok éjszakája, majálisa, kutatók éjszakája). Az edutainment egyik meghatározó elemévé vált a kulturális értékek közvetítésének (Koltai, 2007).

A 21. század technológiai fejlődése, a társadalmi és gazdasági változások hatására megszülető új kihívások és elvárások a múzeum, mint intézmény fogalmának az újra értelmezését kívánják meg. A globális trendek között meghatározza napjainkat a digitális forradalom, amely a múzeumoknak is új lehetőségeket kínál. A muzeális intézményeknek új módon kell viszonyulni a kiállításához, a kommunikációhoz és a kutatáshoz (Fleming, 2019). A változásokra reflektálva a múzeumpedagógiának mint interdiszciplináris határtudománynak feladata, hogy elérhetővé tegye a múzeumot a közönség számára, azaz változatos eszközökkel online tartalmakat is közvetítsen, demokratizálja az intézmény kínálta kulturális és szórakozási lehetőségeket. Az internet mint közvetítő médium segít a közönség érdeklődésének kielégítésben és a kulturális korlátok leküzdésében (Binkowski, 2009).

A múzeumpedagógia illeszkedik a konstruktivista tanulásfelfogáshoz, változatos, a látogatói igények differenciált kielégítésére törekszik. A 'jelenléti' múzeumi aktivitások mellett megjelent az E-múzeum/online/virtuális múzeum, amelynek előnye, hogy rugalmasan alkalmazkodik az életkorhoz, az életvitelhez, saját időbeosztáshoz. A digitális múzeum kifejezés elődjét először Kirschenbaum használta 2010-ben, ő a digitális bölcsészet (digital humanities) kifejezést vezette be (Kirschenbaum, 2010). Korábban B. Davis (1994) a digitális technológiával ellátott látogató-központú múzeumról beszélt. Tágabb

értelemben a múzeumok Webes megjelenése is hozzákapcsolódott a fogalomhoz. Magyarországon 2010-ben jelent meg először a szakmában a digitális múzeum kifejezés: a gyűjtemény digitalizálását és egységes múzeumi elektronikus szolgáltató környezet kialakítását, ill. „fizikailag megépített kiállítások informatikai támogatását jelölve”. (Ruttkay, 2018) Jelenleg is ingadozik a szóhasználat abban, hogy digitális vagy virtuális múzeum (a nemzetközi gyakorlat inkább a virtuális/online mellett teszi le a voksát). Mit is takar a kifejezés? a) egy csak virtuálisan, az interneten létező múzeum; b) egy valódi múzeum vagy egy-egy kiállítás online lenyomata; c) egy létező múzeumok tematikus vagy földrajzi/történeti csoportjának interneten megvalósított meta-intézménye; d) egy olyan kiállítás, amelyben nincsenek jelen műtárgyak fizikai valójukban, csak digitális másolat vagy rekonstrukció formájában; e) olyan műtárgyak mozgathatósága nélkül utaztatható, fizikai helyhez kötött kiállítás, amelyet VR-szemüveggel lehet felidézni; f) olyan időszakos kiállítás vagy egy témának szentelt múzeum a virtuális térben, melynek tárgyai a világon szétszórva találhatóak meg több intézményben (Ruttkay, 2017, 2018).

A virtuális múzeum működését megkönnyíti, hogy nincsenek térbeli és időbeli korlátai, költséghatékony, motiváció és érdeklődés alapján választható a téma, és teret ad az egyéni tanulási utaknak és szórakozási igényeknek. Az online téren lehetőség van új tanulási formák kipróbálására, a változatos módszerek élményszerűvé, élvezetessé teszik a tanulást (Komenczi, 2013). Az online múzeum és a hozzákötődő múzeumpedagógia értelmezhető úgy, mint a reformpedagógia 21. századi sajátos formája. A virtuális világban a reformpedagógia meghatározó elemei tovább élnek, és olyan sajátos tanulási környezetet biztosítanak, amelyben megvalósítható egyfajta „digitális reformpedagógia”, melynek elmei:

- a) résztvevő-központúság (középpontjában a résztvevő tanuló áll és például nem a folyamatot irányító pedagógus);
- b) a felfedezés és motiváció (a tanulók számára a virtuális környezet kihívásokkal telített; folyamatosan változó);
- c) tevékenységorientált tanulás (a tapasztalatszerzés tevékenységekből indul ki);
- d) folyamatos tapasztalatokra építő aktivitások (a tanulás ismétlődő tevékenységekre épül, ahol a próbálkozás és a hibázás is a folyamat természetes része);
- e) együttműködésre motiváló interakciók (a virtuális tér természeténél fogva engedi és támogatja a résztvevők együttműködését, a célok közös elérését és menet közben történő egymástól tanulást). (Kapp & O’Driscoll, 2010, pp. 71–78).

Magyarországon az 1997-es törvény előírta, hogy a muzeális intézményeknek digitálizálási stratégiával kell rendelkezniük, mely a múzeumi tartalmak digitalizálását, és e digitalizált tartalmak hozzáférhetővé tételét jelenti (1997. évi CXL. törvény). A 2017-ben elfogadott Közgyűjteményi Digitalizálási Stratégia célja, hogy biztosított legyen a nemzeti kulturális kincseink, a közgyűjteményi tartalmak minél szélesebb körű, akadálytalan hozzáférése a kultúrafogyasztók számára (Digitális Jólét Program, n.d.). A múzeum fogalmának kiterjesztése szükségessé tette a múzeumlátogatás újra értelmezését és kutatását. Ennek megfelelően egyre nagyobb szerepet kapnak a múzeumok kommunikációjában az intézmények honlapjai, folyamatosan nő az intézmények jelenléte a különböző közösségi média felületeken (Fantoni et al., 2012).

A Covid-19 vírus okozta világméretű pandémia (2020–2021) rákényszerítette a muzeális intézményeket és képző intézményeket, hogy a már korábban is elkezdett digitalizációs folyamatokat megerősítsék. A múzeumoknak gyorsan és hatékonyan kellett reagálni az új körülményekre, hogy elérhetőek és láthatók maradjanak a szolgáltatásaik. Új és nem várt kihívás érte világszerte a múzeumokat, amelyeknek közel kétharmada a járvány ideje alatt hosszabb vagy rövidebb ideig bezárásra is kényszerült (ICOM, 2021).

Hogyan tovább? – több nemzetközi szervezet is iránymutatást adott, köztük az ICOM, a NEMO, az Europeana és az UNESCO. A hazai szervezetek közül segítette tájékozódást a Pulszky Társaság, valamint a Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ (MOKK).

A 2021 tavaszán készült UNESCO jelentés többek között felhívta a figyelmet a múzeumok megváltozott körülmények közötti speciális nevelési feladatára. A járvány rávilágított a kultúra vitális jelentőségére és hangsúlyozta azt, hogy az ellenálló képesség létfontosságú forrása lehet. Az UNESCO közös referenciakeret biztosításával ösztönözte az államokat, hogy sürgős intézkedéseket hozzanak, olyan megfelelő stratégiák kidolgozásával, amelyek lehetővé teszik az intézmények számára, hogy eligazodjanak a válság okozta átalakulásokban, segítsék a túlélést, és kiegyensúlyozottabb hozzáállást biztosítanak a múzeumi gyűjteményekhez. Vélhetően a múzeumok a közeljövőben újabb lendülettel sokszínűbbé és befogadóbbá teszik a kínálatukat, és növelik szerepüket az oktatás, a kommunikáció, a kutatás és az örökség megőrzésének területén. A múzeumok a társadalmi szerepvállalásában a korábbi irányvonalaknak megfelelően a társadalmi igazságosság, az egyenlő jogok, a demokratizálás és a fenntarthatóság szolgálatában állnak (ICOM, 2015).

A fentiek alapján meg kell állapítanunk, hogy minden képzésnek (köztük a múzeumpedagógiai szaktanácsadói képzésnek is) számolnia kell az IKT megnövekedett szerepével, valamint a folyamatos online jelenléttel is. Így a képzési struktúrába be kell építeni az IKT-tanulása mellett az online foglalkozások és más interaktivitások (tárlatvezetések, vetélkedők, projektek, művészeti performance-k tervezését és kommunikálását).

Hallgatói összetétel, rekrutáció, képzési kínálat

A képzés alapvetően nem ad pedagógiai végzettséget, hallgatóink korábbi felsőoktatási rendszerben szerzett pedagógus, bölcsész, természettudományos szakképzettség (főiskolai/BA/BSC vagy egyetemi diploma) birtokában jelentkezhetnek. Főként olyan óvodapedagógusoknak, tanítóknak, tanároknak ajánljuk a képzés elvégzését, akik szeretnék ismereteiket múzeumpedagógiával kiegészíteni, vagy akik bölcsészettudományi vagy természettudományi szakképzettségükkel kedvet éreznek arra, hogy ismereteiket a múzeumok világában hasznosítsák. Szívesen látjuk akár végzős tanárképzős hallgatóinkat, akik kíváncsiak a 21. századi múzeumok megújuló gyakorlatára és iskolájukba szeretnének bevinni jól bevált alternatív pedagógiai gyakorlatokat, továbbá elkötelezettnek érzik magukat arra, hogy beépítsék a pedagógiai munkájukba a múzeumi gyűjteményeket, mint az ismeretek sajátos tárházát. Várjuk azokat, akik nyitottak az új módszerekre, projektekre, élmény-, dráma-, és művészetpedagógiára, esetleg kedvet éreznek a zoopedagógia vagy a cirkuszpedagógia iránt. Célunk, hogy hallgatóink képesek legyenek kilépni a hagyományos oktatás keretei közül, és nyitottak legyenek a különböző muzeális intézmények és a

szabadtéri kiállítóterek kínálta interaktív tevékenységekre. Képzési programunkkal a fővárosi és vidéki múzeumok, galériák, szabadtéri kiállítóhelyek, állatkertek számára szeretnénk olyan munkatársakat képezni, akik képesek megfelelni a 21. századi kihívásoknak.

A képzési program megújításakor szembe kellett nézni több realitással, köztük a csökkenő létszámmal és az év közbeni viszonylag nagy lemorzsolódással. A résztvevők között meghatározó a nők arányának/számának túlsúlya (kismamák, gyesen lévők). Meglepő, hogy minden évben többen jönnek viszonylag távoli vidéki városból is. Három szakmai csoport különíthető el: a) A növekvő számban vannak jelen az óvodapedagógusok, tanítók, általános és középiskolai tanárok. b) Minden évfolyamban fontos szerepe van a szakmából érkezőknek, a múzeumi, levéltári dolgozóknak, a korábbi múzeumban dolgozók pályára történő visszatérésének. c) Minden évfolyamban van néhány más diszciplináris területről érkező, tudományos munkával foglalkozó hallgató (már folyamatban lévő képzésben vagy tervezett PhD doktoranduszok).

Mint minden képzés, a múzeumpedagógiai szakirányú képzések erősen kitéttek a piaci, a demográfiai és az oktatási trendek változásának. A 2010-es években folyamatosan gondot okozott a létszám biztosítása, a rekrutáció hagyományos formái nem működtek. A növekvő tandíj, és a korábbi állami támogatás megszűnése (gyesen, gyeden lévők számára ingyenes felsőfokú szakirányú képzések) megnehezítette a képzés gazdaságos működését. A többségében pedagógus-jelentkezők számára komoly gond a képzés pénzügyi finanszírozása, munkahelyi támogatás nélkül pedig nehezen lehetséges vagy szinte lehetetlen a képzés elvégzése. A törvényes háttér sem kedvez a múzeumpedagógiai és vagy múzeumpedagógus képzés népszerűségének, mivel a jelenleg érvényben lévő rendelkezés értelmében a múzeumok pedagógiai végzettség nélkül is alkalmazhatnak szakembereket az általuk elvárt múzeumpedagógiai feladatok ellátására (11/2002. (IV. 13.) NKÖM rendelet). Múzeumi közművelődési szakember, népművelő, múzeumpedagógus munkakör betöltésének feltétele a rendelet alapján felsőfokú (főiskolai vagy egyetemi szintű) tanítói, tanári, művelődésszervezői (illetve szakirányú felsőfokú közművelődési, népművelői, közművelődési előadói) szakképzettség vagy egyéb felsőfokú végzettség mint pl.: felsőfokú kulturális menedzser szakképzettség.

Fontosnak ítéltük meg a képzés minőségi kritériumai között, hogy a résztvevők lehetőleg minél intenzívebben részt tudjanak venni a foglalkozásokon. A hiányzások csökkentése érdekében egy jelzőrendszert alakítottunk ki, biztosítva ezzel azt, hogy a foglalkozásokon mindig kellő számú hallgató legyen jelen. Az új jelentkezők megnyerését pedig egy új kommunikációs stratégiával oldottuk meg, amelynek kidolgozásában segítségünkre volt az ELTE PPK Kommunikációs Osztálya. A személyes megszólítás, a jó gyakorlatok bemutatása, a közösségi média bevonása feltehetően sokat segített abban, hogy újra sikerült optimalizálni a képzés létszámát. A kommunikációnkban építettünk a múzeumok, iskolák, tankerületek, alapítványok, régi és jelenlegi hallgatóink segítségére. Minden hasonló képzési forma jelentős szervezést és jó kommunikációt igényel, miután a gyakorló helyekkel és a múzeumi szakemberekkel folyamatos kapcsolatban kell állni, a hallgatók tájékoztatása a változó helyszínekről jelentős odafigyelést követel. Mindamellet szólni kell, hogy

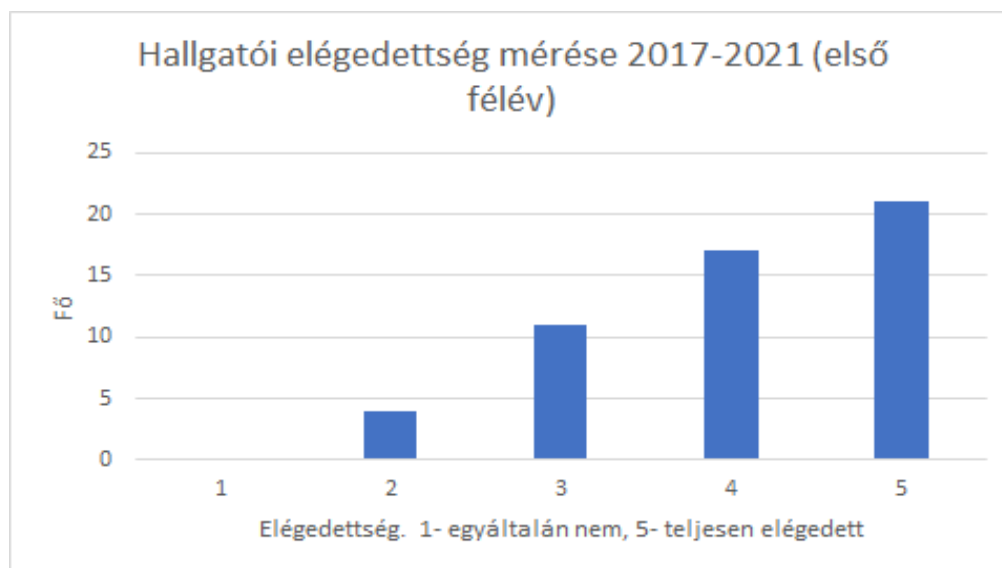
az országban több mint kilencven múzeumpedagógiai felsőfokú képzés létezik, és jelentősen nagy a kínálata az EU-projekteknek köszönhetően az ingyenes kurzusoknak is.

A megújított program számos kérdést vetett fel, amelyek továbbgondolásának napi aktualitása van. A nagyon gazdag hazai múzeumpedagógiai képzési palettán tudjuk-e, illetve hogyan tudjuk a megfelelő minőséget hozni? Hogyan lehet a gyors változásokra kellően dinamikus pedagógiai válaszokat adni? Mennyire sikerül intenzívebbé tenni az iskola és a múzeumok együttműködését? Meg tudjuk-e oldani azokat az anomáliákat (és hasonlókat), amit a pandémia okozott. A karantén alatt több hónapig zárva tartó múzeumok eddig soha nem látott intenzitással kínáltak online programokat, pedagógiai tartalmakat, ám ezek kihasználtsága – legalábbis az iskolák részéről elenyésző volt (MOKK, n.d.).

A képzés a hallgatói visszajelzések tükrében

A hallgatókkal 2017-től kezdve minden félév végén online, anonim formában kérdőívet töltöttünk ki az adott félév kurzusairól, tapasztalatairól, ahol véleményüket megoszthatják. Az oktatókkal két alkalommal fókuszcsoportos megbeszélést tartottunk, a 2. és a 4. szemeszter végén, és záróvizsgákat (2019, 2020) követően. A heti kapcsolattartás a hallgatókkal és az oktatókkal egyaránt folyamatos, így lehetőségünk van a reflexiók összegyűjtésére. A kérdőív három nagyobb témakört ölel fel, az egyik a tájékoztatással kapcsolatos kérdések, másik az órákra és harmadrészt a képzésre vonatkoznak². Az első ábrán, ami a hallgatói elégedettséget mutatja, a 2017-től kezdve egészen 2021 tavaszi félév végéig végzett felmérések összesített adatait láthatjuk.

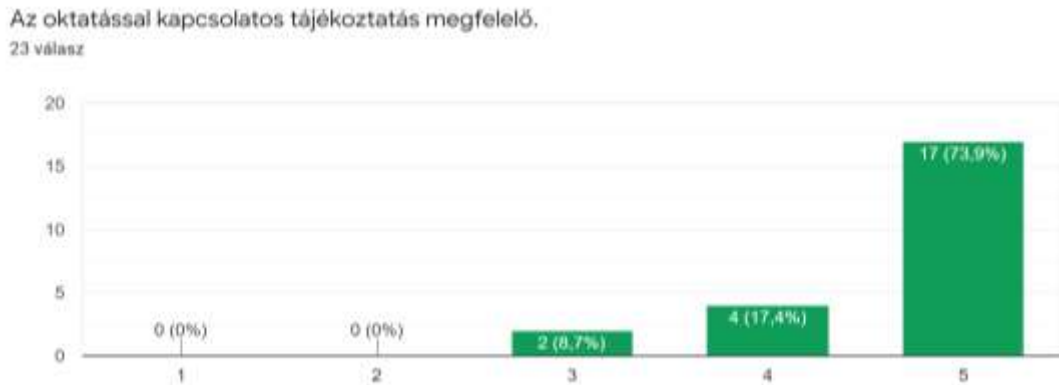
1. ábra: Mennyire elégedettek a hallgatóink a múzeumpedagógiai képzéssel (N=35)

Forrás: Saját a kérdőíves kutatás, 2017-2021

² A kérdőíves vizsgálatot Kempf Katalin végezte és elemezte. Összesített adatok 2017 és 2021 közötti időszakról.

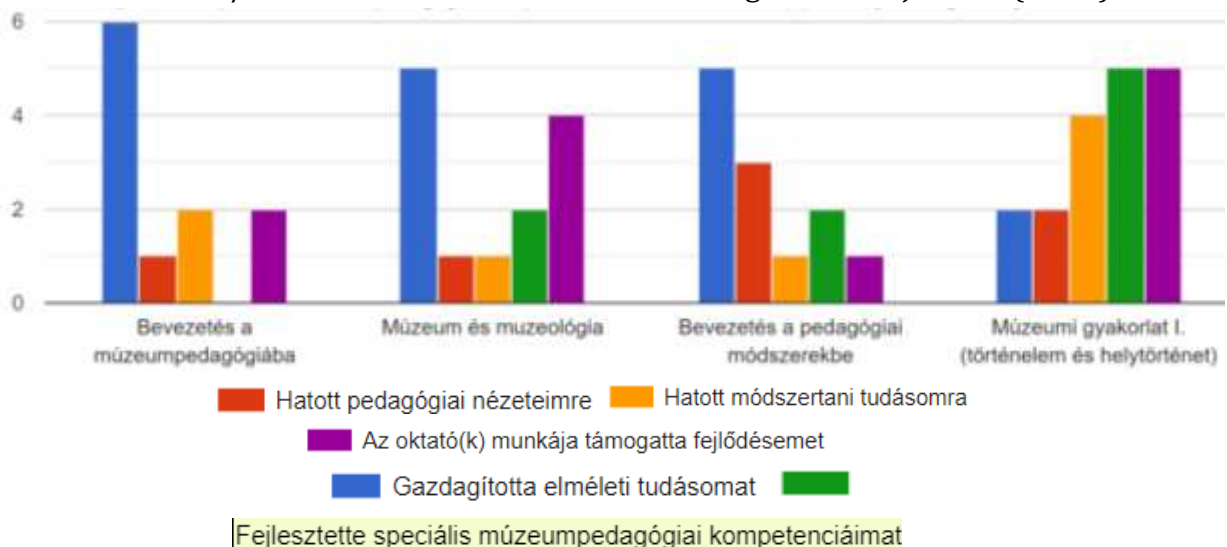
2. ábra: A hallgatók oktatással kapcsolatos tájékoztatása (N=23)

Forrás: Saját a kérdőíves kutatás, 2019-2020

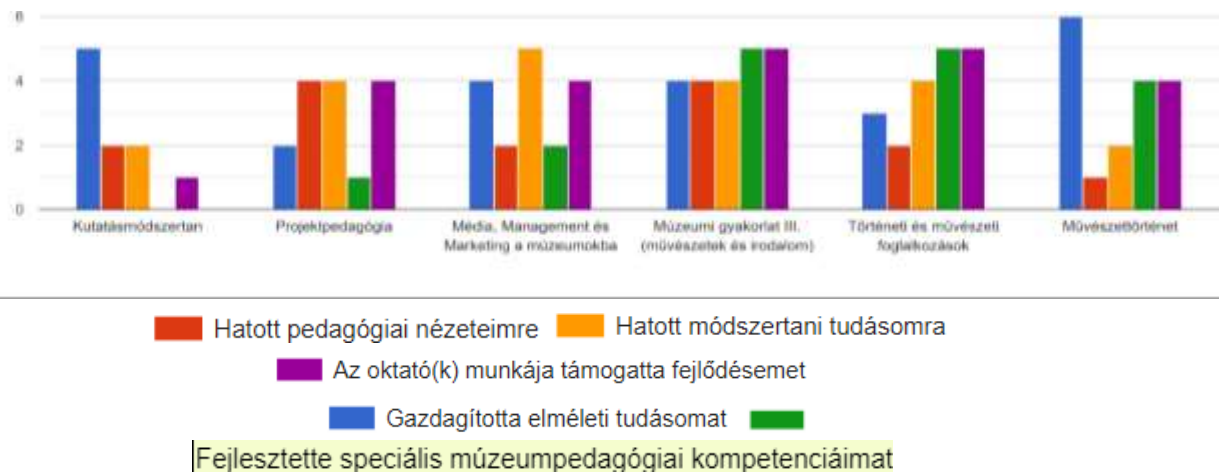
A hallgatók oktatással kapcsolatos tájékoztatására vonatkozó kérdésre 23 fő válaszolt, ami a teljes évfolyam volt 2019–2020-ban (2. sz. ábra). 17 fő teljesen elégedett az oktatással kapcsolatos tájékoztatással, 4 fő elégedett és 2 fő közepesen elégedett. Az oktatással kapcsolatos tájékoztatás alatt értjük, hogy mikor, melyik múzeumban, kivel lesz órája és a kurzus tematikájának megismerését. A következő, 3. és 4. számú ábrák az órákra vonatkozó visszajelzéseket mutatják be. A hallgatóknak 1-től 5-ös skálán kellett bejelölniük, hogyan gazdagította a képzés elméleti tudásukat, miként hatott pedagógiai nézeteikre. Kíváncsiak voltunk arra, hogy miként hatott a képzés a hallgatók módszertani tudására, fejlesztette-e speciális múzeumpedagógiai kompetenciájukat, valamint, hogy az oktató(k) munkája támogatta-e fejlődésüket. Jól látható az ábrákból (3. és 4. sz. ábra), hogy a tantermi órák elsősorban elméleti tudásukat gazdagították, míg a múzeumi gyakorlati tárgyak a szakmai fejlődésükhöz járultak hozzá.

3. ábra: A 2020/2021-es tanév első félév óráinak hallgatói visszajelzései (N=15)

Forrás: Saját a kérdőíves kutatás, 2021

4. ábra: A 2019/2020-as tanév első félév óráinak hallgatói visszajelzései (N=8)

Forrás: Saját a kérdőíves kutatás, 2020

A következőkben a hallgatói reflexiókból olvasható néhány, amelyek a kurzusokra vonatkoznak elsősorban:

- sok az elmélet, sokkal több gyakorlatra (pedagógiai foglalkozás tervezése, készítése) lenne szükség
- több pszichológia óra
- több szóbeli vizsga, sok beadandó
- az elmélet gyakorlati példákkal illusztrálása, segítség lehetne pl. az életkori sajátosságok tekintetében, miért xyz feladattípusokat alkalmazunk (idézve: a hallgatói kérdőívekből)

A hallgatók a képzéssel kapcsolatban a következő változásokat javasolták:

- 'más múzeumok' megismerése (kisebbek)
- szombati képzési nap
- helyszín megoldás: az elméleti órák az egyetemen legyenek, mert (a múzeumi helyszín elvonta a figyelmünket, azt vártuk, hogy majd megyünk a kiállításba);
- „sokkal több lehetőség legyen konkrét foglalkozásokon való megfigyelésre” (idézve: a hallgatói kérdőívekből)

A visszajelzések elemzése a következőkre mutatott rá: az óraszám csökkenése a hallgatók otthoni feladatainak növekedésével járt, valamint hiába növekedett a gyakorlati órák száma, a hallgatók mégis kevésnek érzik. Az egyes képzési területek csak részlegesen elégítik ki a non-formális tanulási lehetőségek hazai kínálatát (csak periférikusan jelennek meg olyan területek, mint zoopedagógia, kertek, arborétumok). Másik probléma, hogy az oktatók nehezen alkalmazkodnak a csökkenő óraszám által biztosított kerethez, de ezt 2020-ra sikerült kezelni, mert az oktatói reflexiókban már nem jelent meg.

A képzés elméleti és gyakorlati megvalósításához bevont partnerek (múzeumi oktatók) szoros és tartós együttműködését erősítették a képzés átalakítását, de a kialakult diskurzusok mellett számos feszültség is adódott, részben a részterületek közötti új arányok, illetve némely korábbi elem elhagyása miatt. Ugyanakkor a hallgatók inkább pozitívan ítélik meg az új képzési tartalmakat mint például: média, menedzsment és marketing a múzeumokban, kommunikáció a múzeumokban, iskola és múzeum és az egyéni szakmai gyakorlat.

Érdekes azt is megvizsgálni: Hogyan látják a hallgatók múzeumpedagógia jövőjét? Válaszaikban a következőket emelték ki: „misszió, tudás és élmény, látókörbővítés, érdeklődés felkeltés, szociális üzenet, hasznos tudás, a világ kitárása, gondolkodásra nevelés, válaszkeresés/válaszadás, hand’s on-élmény, tapasztalat”. Nehézségnek tekintik: az ismeretlen csoportot, a nehezen emészthető kiállítást, a motiválatlanságot, a tanulókat kísérő pedagógus empátiájának hiányát, az előítéleteket, érdeklődés hiányát, váratlan kihívásokat (átrendezett kiállítás, kommunikációs problémák, eszközök hiánya). Fontosnak tartják, hogy a képzésben kapjanak elegendő (több) információt a látogatók/tanulók életkori sajátosságairól, a hátrányos helyzetű, a speciális nevelési igényű tanulókról (BTM, SNI, fogyatékkal élők), játék- és drámapedagógiai módszerekről.³

Jövő (Összegzés)

A képzés (mikro szintjén) a jövő új feladatai között ki kell emelni a fejlesztendő kompetenciák közül a legújabb IKT ismeretét és alkalmazását, az online ismeretterjesztés (tanulás és tanítás) módszertani elsajátítását, a virtuális térhasználat kínálta új perspektíva sajátosságainak megtanulását. Emellett új és kiemelt feladat, hogy a fenntarthatóság szemlélete differenciáltan épüljön be a leendő múzeumi szakemberek gyakorlatába.

A sikeres képzés zálogának tartjuk partnereinkkel az együttműködés eddigi jól működő kereteinek bővítését. Erre jó lehetőség a közös kutatások és publikációk szervezése: az Országos Neveléstudományi Konferencián három alkalommal jelentkeztünk önálló szimpóziummal (2019, 2020, 2021), amelynek középpontjában a digitális múzeum és tanulás áll, illetve a múzeumok pandémiára adott válaszainak tanulmányozása áll.⁴ Intézményes szinten (mezo szinten) erősíti a múzeumpedagógiai képzést, hogy az ELTE PPK Neveléstudományi Doktori Iskolájában több kiváló múzeumpedagógus szerzett PhD-t. A jelenlegi doktoranduszok önálló (mini) kutatócsoportként közösen elemzik a kiválasztott múzeumok honlapjait, programkínálatát, a közösségi média szerepét. Nemzetközi szinten is sikerült a témát megismertetni (International Standing Conference for History of Education 2020, 2021; RSE folyóirat, 2020).

A múzeumpedagógiának hosszú távon szem előtt kell tartania az ICOM meghatározását, miszerint: „A múzeum a társadalom és annak fejlődése szolgálatában álló, a nyilvánosság számára nyitott, nonprofit, állandó intézmény, amely az emberiség és környezete tárgyi és szellemi örökségét megszerzi, megőrzi, kutatja, közvetíti és kiállítja – oktatás, nevelés és szórakozás céljából.” (ICOM, n.d.)

³ A 2019 tavaszi szemeszterében végzett hallgatók visszajelzéseit összegyűjtötte: Vincze Beatrix.

⁴ „Digitális múzeum, online kiállítások” 2020–2021 (kari konzorciumi kutatási pályázat, ELTE PPK NDI)

A múzeumpedagógia 21. századi megújulását a sokoldalú társadalmi felelősségvállásra kell építenie, valamint az információátadás demokratizálásával változó és változatos online tartalmak előállítására. Az online tartalmakban kiemelt szerepet kapnak az interaktivitások, a játékosság és a gamifikáció. A múzeumnak olyan edukatív és szórakoztató helyé kell válnia, amely képes biztosítani a különböző korosztályoknak a szórakozva tanulást, elősegíti a társadalmi különbségek lebontását, és egyenlő esély biztosítását (Saiki, 2010). A múzeumnak fontos szerepe van a társadalmi kohézió alakításában, az állampolgárság és az összetartozás érzése szempontjából. A jelenlegi pandémiás válság negatív hatása, hogy a múzeumok talán kevésbé lesznek fontosak, mert a prioritások kétségtelesen máshová tevődnek át. De mindent meg kell tenni annak érdekében, hogy a múzeumok ne kerüljenek hátrányba. Másrészt a múzeumok továbbra is vizsgálják és kombinálják az online és offline tevékenységeket, mert tudják, hogy fontos a kapcsolat humanizálása, és mindig előtérben áll az a küldetésük, hogy elősegítsék az oktatást és a tanítást. A múzeumok nemzetközi összefogása és együttműködése erősítheti meg (esetleg) elhalványuló szerepüket, amelyben segíthet olyan nemzetközi szervezet mint a Múzeumok Nemzetközi Tanácsa (ICOM), de mindenképpen szükséges az egyes tagállamok anyagi támogatásának növelése. A járvány miatt pillanatnyilag a múzeumok helyzete világszerte aggasztó. A múzeumok mint közös javak és mint a vitális ellenálló képesség lehetséges forrásai nélkülözhetetlenek a társadalmak számára, ezért a tagállamokat támogatni kell a múzeumi ágazatot segítő megfelelő intézkedések kidolgozásában, a kapacitásfejlesztésben és a digitális fejlesztésekben. A világ minden régióját meg kell célozni, különösen, ahol a múzeumi hálózat még mindig törékeny. A kultúrához és a múzeumokhoz való hozzáférés az emberiség jövője szempontjából kulcsfontosságú, ezért nélkülözhetetlen a globális párbeszéd folytatása (UNESCO, 2021. április).

Irodalomjegyzék

- Binkowski, A. (2009). *Museumspädagogik – Ein heterogener Wissenschaftsbereich*. Grin Verlag.
- Coombs, P. H. (1969). *Die Weltbildungskrise*. Ernst Klett Verlag.
- Commandeur, B., Kunz –Ott, H. & Schad, K. (Eds.) (2016). *Handbuch Museumspädagogik*. Kulturelle Bildung in Museen. Kessler Druk. https://kopaed.ciando.com/img/books/extract/3867369089_lp.pdf (Letöltés dátuma: 2021.05.30.)
- Davis, B. (1994): „Digital Museums,” *Aperture*. 136. 68–70.
- ELTE PPK Neveléstudományi Intézet (n.d.). Múzeumpedagógiai szaktanácsadó. <https://nevtud.ppk.elte.hu/content/a-kepzes-celja.t.13773?m=4689> (Letöltés dátuma: 2021.05.30.)
- Fantoni, S. F., Stein, R., & Bowman, G. (2012). Exploring the relationship between visitor motivation and engagement in online museum audiences. *Museums and the Web 2012*. https://www.museum-sandtheweb.com/mw2012/papers/exploring_the_relationship_between_visitor_mot (Letöltés dátuma: 2021.05.30.)
- Fleming, D. (2019): Global Trends in Museums. *Museum International*, (71), 1-2. 106-113.
- Fűz, N. (2017). Iskolán kívüli színterek az általános iskolai oktatásban. *Magyar Pedagógia*. 117.(2), 197–220. DOI: 10.17670/MPed.2017.2.197 http://www.magyarpedagogia.hu/document/Fuz_MPed20172_.pdf (Letöltés dátuma: 2021.05.30.)
- Herring, S. C. (2010). Web Content Analysis: Expanding the Paradigm. In Hunsinger, J., Allen, M. & Klastrup, L. (Eds.), *The International Handbook of Internet Research*. (pp. 233–249) Springer Verlag.

- Hooper-Greenhill, E. (2004). Museum learners as active postmodernists: contextualizing constructivism. In Hooper-Greenhill, E. (Ed.), *The educational role of the museum* (pp. 67–72) Routledge Taylor&Francis Group.
- ICOM (n.d.). *Museum Definition*. <https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/museum-definition/> (Letöltés dátuma: 2021.05.30.)
- ICOM (2010). *General Conference*. <http://archives.icom.museum/general-conference2010.html> (Letöltés dátuma: 2021.05.30.)
- ICOM (2015). *Annual meeting*. <http://icom-oesterreich.at/news/icom-2015-annual-meetings-30th-advisory-committee-and-80th-general-assembly> (Letöltés dátuma: 2021.05.30.)
- ICOM (2020). *Report-Museums-and-COVID-19*. <https://icom.museum/wp-content/uploads/2020/05/Report-Museums-and-COVID-19.pdf> (Letöltés dátuma: 2021.05.30.)
- ICOM (2021). *Report Museums, museum professionals and COVID-19: third survey*. https://icom.museum/wp-content/uploads/2021/07/Museums-and-Covid-19_third-ICOM-report.pdf (Letöltés dátuma: 2021.05.30.)
- Kapp, K. M., & O'Driscoll, T. (2010): *Learning in 3D. Adding a New Dimension to Enterprise Learning and Collaboration*. San Francisco: Pfeiffer
- Kirschenbaum, M. G. (2010): „What is Digital Humanities and What's It Doing in English Departments?” *ADE Bulletin* 150. 55–61.
- Komenczi, B. (2013). *Elektronikus tanulási környezetek kutatásai*. Médiainformatikai Kiadványok.
- Koltai, Zs. (2007). A múzeumok élethosszig tartó tanulással kapcsolatos új feladatai, kihívásai és lehetőségei az amerikai szakirodalom és gyakorlat tükrében. *Tudásmenedzsment*, 8(2), 61–66. http://epa.oszk.hu/02700/02750/00019/pdf/EPA02750_tudasmenedzsment_2007_02_061-066.pdf
- Koltai, Zs. (2012). Innováció a múzeumpedagógiai elméletben és gyakorlatban. *Új Pedagógiai Szemle*, 62(9-10), 84–91. <https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-pedagogiai-szemle/innovacio-a-muzeumpedagogiai-elméletben-es-gyakorlatban>
- Digitális Jólét Program (n.d.): *Közgyűteményi Digitalizálási Stratégia (2017-2025)*. <https://digitalisjolet-program.hu/files/27/c4/27c41541fb75cfb0bfd4ceb02385fb4e.pdf> (Letöltés dátuma: 2021.05.30.)
- Magyar, E. (1998). Gyermekek a múzeumban. *Új Pedagógiai Szemle*, 48(7-8), 246–248. <https://epa.oszk.hu/00000/00035/00018/1998-07-kf-Magyar-Gyermekek.html>
- MOKK (n.d.). *Zárva is nyitva! Megkérdeztük a pedagógusokat, hogy segíthetik a tanítást a zárva tartó múzeumok*. <https://mokk.skanzen.hu/20200401zarva-is-nyitva-megkerdeztuk-a-pedagogusokat,-hogyan-segithetik-a-tanitast-a-zarva-tarto-muzeumok> (Letöltés dátuma: 2021.05.30.)
- Múcsarnok (n.d.-a). *Ez kit érdekel? Képzettársítások az iskoláról*. <http://mucsarnok.hu/kiallitasok/kiallitasok.php?mid=nZaqableSO5mZfdOEPnC7L> (Letöltés dátuma: 2021.05.30.)
- Múcsarnok (n.d.-b). *Rejtett történetek. Az életreform-mozgalmak és a művészetek*. <http://mucsarnok.hu/ki-allitasok/kiallitasok.php?mid=YnYqFLjsiAaZrxnOyTDOIJ> (Letöltés dátuma: 2021.05.30.)
- Ruttkay, Zs. & Bényei, J., (2017). QR kód helyett digitalis stratégia. In Ruttkay Zs. & German, K. (Eds). *Digitális Múzeum* (pp. 57–74). Múzeumi iránytű 12., MOME – MOKK. publication <https://mokk.skanzen.hu/muzeumi-iranytu-24> (Letöltés dátuma: 2021.05.30.)
- Ruttkay, Zs. (2018). Digitális Múzeum – a MOME TechLab projektjeinek tükrében, *Digitális Bölcsészlet*, 1(1), 189–206. <https://doi.org/10.31400/dh-hun.2018.1.223> (Letöltés dátuma: 2021.05.30.)
- Sinkó, I. (2009). Amikor tanteremmé változnak a múzeumok. *MúzeumCafé* 10. 3(2), 40–50. <http://muzeumcafe.hu/hu/amikor-tanteremme-valtoznak-muzeumok/> (Letöltés dátuma: 2021.05.30.)
- Saiki, D. (2010). Interacting online: A content analysis of museum education websites. February 2010. *Journal of Learning Design*, 4(1). <http://dx.doi.org/10.5204/jld.v4i1.69> (Letöltés dátuma: 2021.05.30.)
- Szu, A. (2020). *Online múzeumi tartalmak a digitális oktatás támogatására*. Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ. <https://mokk.skanzen.hu/20200401zarva-is-nyitva-megkerdeztuk-a-pedagogusokat,-hogyan-segithetik-a-tanitast-a-zarva-tarto-muzeumok> (Letöltés dátuma: 2021.05.30.)

Vidal, J. (2021). Pandemics: humans are the culprits. *The UNESCO Courier. Restoring biodiversity, reviving life*. 3, 1–56. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000377988_eng (Letöltés dátuma: 2021.05.30.)
UNESCO (2021. április). *UNESCO report: Museums around the World in the face of COVID-19*. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000376729_eng (Letöltés dátuma: 2021.05.30.)

Törvények:

11/2002. (IV. 13.) NKÖM rendelet a muzeális intézményekben foglalkoztatottak szakmai munkaköreinek betöltéséhez szükséges képesítési feltételekről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A0200011.NKM> (Letöltés dátuma: 2021.05.30.)

1997. évi CXL. törvény - a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről. Hatály: közlönyállapot (1997.XII.15.) <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700140.tv> (Letöltés dátuma: 2021.05.30.)

Mellékletek

1. sz. melléklet: A 2020/2021-es 1. évfolyam 1. félév hallgatói visszajelzések kérdőíve

10/5/21, 2:10 PM

Múzeumpedagógiai képzés visszajelzése 1. évfolyam (1. félév)

Múzeumpedagógiai képzés visszajelzése 1. évfolyam (1. félév)

*Kötelező

1. Kérlek, jelöld be, milyen iskolai végzettséged van! *

Soronként csak egy oválist jelölj be.

- óvőképző főiskolát végzett
 tanítóképző főiskolát végzett
 tanárképző főiskolát végzett
 gyógypedagógiai főiskolát végzett
 Egyéb: _____

Tájékoztatóval kapcsolatos kérdések

2. Az oktatással kapcsolatos tájékoztatás megfelelő. *

Soronként csak egy oválist jelölj be.

- 1 2 3 4 5
egyáltalán nem ért egyet teljes mértékben egyet ért

3. Az oktatásszervezővel való kapcsolattartás folyamatos és kielégítő. *

Soronként csak egy oválist jelölj be.

- 1 2 3 4 5
egyáltalán nem ért egyet teljes mértékben egyet ért

10/5/21, 2:10 PM

Múzeumpedagógiai képzés visszajelzése 1. évfolyam (1. félév)

4. A hallgatók kérdéseikre, problémáikra időben történik a válaszadás *
Soronként csak egy oválist jelöljön be.

	1	2	3	4	5	
egyáltalán nem ért egyet	☐	☐	☐	☐	☐	teljes mértékben egyet ért

5. Általában elégedett vagyok a képzéssel.
Soronként csak egy oválist jelöljön be.

	1	2	3	4	5	
egyáltalán nem ért egyet	☐	☐	☐	☐	☐	teljes mértékben egyet ért

Órákra vonatkozó visszajelzés. Kérek 1-5-ig tartó skálán értékelni!

1: egyáltalán nem , 5:teljes mértékben

6. *

Válassza ki az összeset, amely érvényes.

	Gazdagította elméleti tudásomat	Hatott pedagógiai nézeteimre	Hatott módszertani tudásomra	Fejlesztette speciális múzeumpedagógiai kompetenciáimat	Az oktató(k) munkája támogatta fejlődésemet
Bevezetés a múzeumpedagógiába	☐	☐	☐	☐	☐
Múzeum és muzeológia	☐	☐	☐	☐	☐
Bevezetés a pedagógiai módszerekbe	☐	☐	☐	☐	☐
Múzeumi gyakorlat I. (történelem és helytörténet)	☐	☐	☐	☐	☐

10/5/21, 2:10 PM

Múzeumpedagógiai képzés visszajelzése 1. évfolyam (1. félév)

7. Amit a képzéstől előre vártam *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

megkaptam

nem kaptam meg

Egyéb: _____

8. Amit a képzésben feltétlenül megtartanék... *

9. Amit a képzésben feltétlenül elhagynék... *

10. Ami a képzésben a leginkább tetszett, amit tanultam.... *

11. Ami a képzésben a legkevésbé tetszett... *

Javaslatok

12. Egyéni javaslatok megfogalmazása (szervezésre, helyszínre, órákra, oktatókra) *

2. sz. melléklet: A 2019/2020-as 2. évfolyam 1. félév hallgatói visszajelzések kérdőíve

10/5/21, 2:13 PM

Múzeumpedagógiai képzés visszajelzése 2. évfolyam (1. félév)

Múzeumpedagógiai képzés visszajelzése 2. évfolyam (1. félév)

*Kötelező

1. Kérlek, jelöld be, milyen iskolai végzettséged van! *

Soronként csak egy ovállist jelöljön be.

- óvóképző főiskolát végzett
 tanítóképző főiskolát végzett
 tanárképző főiskolát végzett
 gyógypedagógiai főiskolát végzett
 egyetemet végzett
 Egyéb: _____

Tájékoztatással kapcsolatos kérdések

2. Az oktatással kapcsolatos tájékoztatás megfelelő. *

Soronként csak egy ovállist jelöljön be.

	1	2	3	4	5	
egyáltalán nem ért egyet	☐	☐	☐	☐	☐	teljes mértékben egyet ért

3. Az oktatásszervezővel való kapcsolattartás folyamatos és kielégítő. *

Soronként csak egy ovállist jelöljön be.

	1	2	3	4	5	
egyáltalán nem ért egyet	☐	☐	☐	☐	☐	teljes mértékben egyet ért

10/5/21, 2:13 PM

Múzeumpedagógiai képzés visszajelzése 2. évfolyam (1. félév)

4. A hallgatók kérdéseikre, problémáikra időben történik a válaszadás *

Soranként csak egy oválist jelöljön be.

1	2	3	4	5	
egyáltalán nem ért egyet ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ teljes mértékben egyet ért					

5. Általában elégedett vagyok a képzéssel.

Soranként csak egy oválist jelöljön be.

1	2	3	4	5	
egyáltalán nem ért egyet ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ teljes mértékben egyet ért					

Órákra vonatkozó visszajelzés. Kérek 1-5-ig tartó skálán értékeld!

1: egyáltalán nem, 5: teljes mértékben

6. *

Válassza ki az összeset, amely érvényes.

	Gazdagította elméleti tudásomat	Hatott pedagógiai nézeteimre	Hatott módszertani tudásomra	Fejlesztette speciális múzeumpedagógiai kompetenciáimat	Az oktató(k) munkája támogatta fejlődésemet
Kutatásmódszertan	☐	☐	☐	☐	☐
Projektpedagógia	☐	☐	☐	☐	☐
Média, Management és Marketing a múzeumokban	☐	☐	☐	☐	☐
Múzeumi gyakorlat III. (művészetek és irodalom)	☐	☐	☐	☐	☐
Történelmi és művészeti foglalkozások	☐	☐	☐	☐	☐
Művészettörténet	☐	☐	☐	☐	☐

A képzésre vonatkozó kérdések

7. Amit a képzéstől előre vártam *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

megkaptam

nem kaptam meg

Egyéb: _____

8. Amit a képzésben feltétlenül megtartanék... *

9. Amit a képzésben feltétlenül elhagynék... *

10. Ami a képzésben a leginkább tetszett, amit tanultam.... *

11. Ami a képzésben a legkevésbé tetszett... *

Javaslatok

12. Egyéni javaslatok megfogalmazása (szervezésre, helyszínrre, órákra, oktatókra) *

Ruttkay Zsófia – Bényei Judit
A DIGITÁLIS MÚZEUM 10 ÉVE

Absztrakt

A digitális múzeummal 10 éve kezdtünk el foglalkozni, és indítottunk azonos néven projekt alapú interdiszciplináris kurzust, minden évben más-más örökség intézménnyel együttműködve. Tanulmányunkban először definiáljuk a digitális múzeum fogalmát és tudományos kontextusát, és kitérünk a múzeum megújulásának alapvetően társadalmi (és nem technológiai) indíttatásaira. A további, fő részben a 10 év során szerzett tapasztalatainkat összegezzük. Vácoljuk a digitális múzeum kurzus mint újfajta felsőoktatási forma jegyeit, és az abban való együttműködés előnyeit a múzeumi partnerek számára. Reprezentatív, elsősorban oktatási keretben született projekteket tárgyalva bemutatjuk a digitális technológiák múzeumi alkalmazásának lehetőségeit. Az egyes projektek a következő funkciókra adnak innovatív megoldást: tárlatvezetés, távelérés, adatok és összefüggések interaktív prezentálása, játékos ismeretszerzés, városi séták, transzmediális tartalmak és marketing. Végül tárgyaljuk a COVID-19 hosszabb távú hatását a digitális múzeumra, valamint a tudományos igényű hatásvizsgálatok és a muzeológiai szerepkörök és az ezekre felkészítő egyetemi specializációk és továbbképzések szükségességét.

Kulcsszavak: digitális múzeum; interdiszciplináris projektek; egyetemi kurzus

Bevezető

Éppen 10 éve, 2011 őszén indítottuk az első Digitális múzeum (röviden és a továbbiakban: dimu) kurzusunkat a Moholy-Nagy Művészeti Egyetemen (a továbbiakban: MOME). Akkor nem is gondoltuk, hogy – mind a múzeumi szféra, mind a hallgatók – érdeklődése ilyen hosszú ideig kitart majd. Számunkra sem tűnt bejártottnak "ismétlésnek" egy-egy újabb évfolyam. Noha a "séma" és a célok azonosak voltak, az évente új múzeumi partnerek más és más kihívást állítottak a mindig változó összetételű hallgatói csapatok elé, akik egy folytonosan fejlődő technológiai arzenált használhattak. Számtalan szívmengető történetet tudnánk felidézni mind a hallgatók, mind a múzeumi kollégák részéről, de ebben az írásban - a tudományosság igényével - azokat az eredményeket, tapasztalatokat foglaljuk össze, melyek a múzeumi szakma és/vagy a felsőoktatás számára tanulságokkal szolgálnak.

Először röviden definiáljuk, hogy mi mit is értünk a digitális múzeum terminológia alatt, utána bemutatjuk a dimu kurzust dióhéjban, és felsorakoztatjuk az újszerű oktatási forma hozadékait a különböző szereplők szemszögéből. Majd a cikk fő részében a múzeumok- tágabb értelemben, a kulturális örökség intézmények – számára referencia értékű alkalmazási lehetőségeket tárgyaljuk, egy vagy több, nagyrészt hallgatói projekttel illusztrálva. Végül előre tekintünk a mából: milyen további feladatok, kihívások állnak a digitális múzeum előtt az elkövetkező évtizedre, a COVID-19 után, a digitális alkalmazások tudományos értékelését, új múzeumi szerepköröket és az arra való felkészülést illetően.

A digitális múzeum jelentése

A digitális múzeum kifejezés 1994-ban az MIT-n született meg (Davis, 1994, pp. 68-70), korábban mint a tágabb kategóriaként használt digitális bölcsészet (digital humanities) (Kirschenbam, 2010, pp. 55-61; Brugger, 2016). Ben Davis víziószerű felvetéseit aztán utolérte a technológia fejlődése, és az évek során egyre többféle speciális jelentéssel – a múzeumok webes megjelenésével (Takahashi, Kushida, Hong, Sugita, Kurita, Rieger, Martin, Gay, Reeve & Loverance, 1998, pp. 244-253), az állománydigitalizálással, a virtuális múzeummal, majd a kiállítási interpretációs technológiákkal összefüggésben (MacDonald & Alsfor, 1997, pp. 268-278; Parry, 2009) – használták a terminust. Itthon, feltehetően elsőként egy PIM-ben publikált tanulmány címében szerepelt a kifejezés (Bánki, 2007), melyben a szerző elsősorban a gyűjtemény digitalizálásának és egységes múzeumi elektronikus szolgáltató környezet létrehozásának a szükségességét és mikéntjét tárgyalja, de egy további célként megjelöli a „fizikailag megépített kiállítások informatikai támogatását” is.

Noha egyre nő a digitális technológiák múzeumi jelenléte, a terminológia használata még mindig nem egységes. Az interneten és elméleti vagy éppen gyakorlat-orientált publikációkban a digitális múzeum – esetenként virtuális múzeum megnevezéssel – többféle specifikus, szűk jelentésére bukkanhatunk:

- Csak virtuálisan, az interneten létező múzeum (Virtual Shoe Museum, <http://www.virtualshoemuseum.com/>)
- Egy valódi múzeum vagy egy-egy kiállítás online lenyomata, sokszor annak fizikai környezetét is reprodukálva, bejárhatóvá téve
- Létező múzeumok tematikus vagy földrajzi/történeti csoportjának interneten megvalósított metaintézménye (vagy közös időszaki kiállítása), ahonnan az egyes múzeumok gyűjteményei közösen, online érhetőek el (Digitalt Museum, <https://digitaltmuseum.no/>)
- Egy olyan – akár fizikai térben megvalósuló - kiállítás, amelyben nincsenek jelen műtárgyak fizikai valójukban, csak digitális másolat vagy rekonstrukció formájában (Xinhua, 2012), a digitális interpretációs eszköztárat – például szimuláció, virtuális valóság – felvonultató magyarázatokkal.
- Eleve digitális formában létrehozott műtárgyak fizikai (Dutch Digital Art Museum Almere, <https://ddama.eu/>) vagy virtuális térben bemutatott gyűjteménye.

A fenti, specifikus jelentésekkel szemben a digitális múzeum általunk értett, és az utóbbi években néhány publikációban (Hossaini & Blankenberg, 2017) és nemzetközi fórumon is tárgyalt (The Digital Museum Tumblr, n.d.; Museum Digital Transformation, n.d.) felfogás szerint a digitális múzeum alatt értendő minden olyan, a digitális technológiák tárházát kiaknázó eszköz, módszer, mely fizikailag létező kulturális örökség intézmények – hagyományos múzeumok, levéltárak – a közönséget szolgáló, elsősorban interpretációs munkáját segíti és terjeszti ki.

A prezentáció, interpretáció, és tágabb értelemben a múzeum részéről a társadalom széles körei számára nyújtandó szolgáltatások mibenléte ma, az információs társadalom

és globalizáció korában jóval összetettebb kérdés (Ross, 2009; Visser, 2014), mint a múzeum korábbi évszázadaiban, amikor a művelődni vágyó közönség zarándoklat-szerűen, az ismeretszerzés igényével nézett végig egy-egy kiállítást, elfogadva a „múzeum mint a tudás szentélye” látogatásának protokollját¹.

A múzeum mint közszolgálati intézmény megújulása jóval a digitalizáció és az internet megjelenése előtt megindult. A gazdagodó szakirodalom (Anderson, 2012; Frazon, 2011; Frazon, 2018), és a vezető nagy múzeumok példaértékű praxisa ellenére az új szerepkör, az élethosszig tartó tanulás megvalósítása, illetve a potenciális közönség „múzeumba csábítása” még ma is a kísérletezés terepe, ami a műfaji határokat, az eszközöket és azok eredményességét illeti. Itthon pedig mintha most érkezne el a szemléletváltás, mind az intézményi szereplők, mind a finanszírozók és fenntartók részéről (pl. Kormány határozat, 1404/2017. (VI. 28.)).

Egyrészt utat kell találni a mai fiatalokhoz, alkalmazkodva a megváltozott információ-szerzési, kommunikációs és szabadidős szokásaikhoz (Ruttkay & Bényei, 2015a; 2015c), hogy a következő generációk számára releváns, és általuk is fenntartandó intézmény legyen a múzeum. Másrészt fel kell ismerni, hogy milyen módon lehet kiaknázni a rohamosan fejlődő digitális technológiát, valamint az online elérhető tartalmakban rejlő lehetőségeket. A COVID-19 pandémia időszak tapasztalatai megerősítették ezeket a tendenciákat, amit a nemzetközi webináriumok és felmérések is igazolnak (ICOM, n.d.).

A Digitális múzeum egyetemi kurzusról

A digitális múzeum mint fogalom a 2010-es évek elején itthon szinte még ismeretlen volt, és külföldön is a „nem csinálunk Disney Land-et a múzeumból” vitától volt hangos a szakma. Így igencsak időszerűnek és személy szerint izgalmasnak éreztük a témakörrel való alaposabb megismerkedést és a kísérletezést, melyhez az informatikai és szociológiai-pedagógia háttérünk, valamint néhány korábbi múzeumi cross-over projekt (Janssen & Ruttkay, 2007) adott kiindulást.

A MOME-n mint művészeti és dizájn egyetemen, a digitális technológiák tervezői és kifejezési médiumként való használata iránt is nőtt az igény és érdeklődés. Végül ott voltak az esztétikailag és vizuálisan képzett és igényes hallgatók, akik nemcsak kreatív és vonzó terveket tudtak megalkotni, hanem mint a múzeum majdani „fogyasztói” a saját igényeiknek, elvárásaiknak tudtak hangot adni. Így vágunk bele a digitális múzeum kurzusba.

A szakmai hitelességhez azonban még két másfajta szereplő bevonása is elengedhetetlen volt. Egyrészt múzeumi közegben, a szakemberekkel együttműködve szeretettük volna tesztelni a hallgatók felvetéseit. Így minden kurzust egy (vagy az első években párhuzamosan több) partnerrel² előzetesen egyeztetve hirdettünk meg, és mentorként számítottunk az ő részvételükre is. Másrészt arra törekedtünk, hogy a múzeumi szereplők lássák,

¹ Az ICOM időről időre felülvizsgálja a múzeum definícióját. Még a 2007-es meghatározás van életben, mivel nem sikerült az új javaslatot 2019-ben elfogadni. „Museum Definition,” International Council of Museums, (ICOM, n.d.) <https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/museum-definition/>.

² Aquincumi Múzeum, Bajor Gizi Színházmúzeum, Budapesti Történeti Múzeum, Gödöllői Királyi Kastély Múzeum, Kiscelli Múzeum, Liszt Ferenc Emlékmúzeum és Kutatóközpont, Ludwig Múzeum, Magyar Fotográfusok Háza – Mai Manó Ház, Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum, Magyar Nemzeti Galéria, Magyar Nemzeti Levéltár, Magyar Nemzeti Múzeum, Magyar Zsidó Múzeum és

ki is tudják próbálni a hallgatók elképzeléseit, ne csak konceptuális terveket kapjanak. Ehhez viszont programozók bevonása volt elengedhetetlen. Őket először az ELTE Informatika Karának hallgatói, majd sok éves folyamatos együttműködésben a BME Automatizálási és Alkalmazott Informatikai tanszékéhez kötődő egyetemi hallgatók biztosították.

Mi is folyamatosan tanultunk, évről évre figyelemmel kísértük a nemzetközi szakmai fórumokat, elméleti vitákat, felkerestünk példa értékű európai intézményeket és kiállítókat, majd magunk is bekapcsolódtunk a hazai és nemzetközi diskurzusokba. Az évek során oktatási és egyéb keretben készült múzeumi projektjeinkkel több nemzetközi és hazai szakmai díjat is nyertünk.

A Digitális múzeum kurzus tehát egy újszerű, sok tekintetben nagy kihívásokat jelentő oktatási formát is jelentett (Bényei & Ruttkay, 2015b) az alábbi jegyekkel:

1. Tudományos, technológia, mérnöki és művészeti-dizájn szemléletet és kompetenciákat egyesít – ez a nemzetközi szakirodalomban STEAM névvel fémjelzett új oktatási irányzat.
2. Valós partner mint megrendelő számára nyújt egyes felvetésekre megoldási javaslatot, lehetőséget teremtve a múzeum mint szakterület megismerésére, és munkatársaival való kommunikációs helyzetekre.
3. A hallgatóktól együttműködést kíván különböző múzeumi szereplőkkel.
4. A tervezés és prototípus fejlesztés módszeresen, interdiszciplináris csapatban és munkamegosztásban történik, a saját hallgatóink elméleti-tartalomfejlesztői, vizuális tervezői, valamint projekt menedzseri szerepeket töltenek be a projektekben, de rendszerint még programozó és időnként egyéb (zenetudós, restaurátor) hallgatók is részt vesznek.
5. A különböző képzésekről, két, időnként három egyetemről származó, eltérő érdeklődésű és kommunikációs protokollokhoz szokott hallgatóknak kell szót érteniük, együttműködniük a projektjük eredményességéhez.
6. A kurzus során sokféle készség fejlődik: kritikus gondolkodás, problémamegoldás, (angol nyelvű) szakirodalom olvasás és anyaggyűjtés, tervezés, technológiai ismeretszerzés, dokumentálás, prezentáció.
7. A hallgatók számára bizonyítási és network építési lehetőség a múzeumi világban - jónéhány hallgatónk a végzést követően múzeumi közegben talált munkát.
8. A hallgatók (valamint az oktatók) számára tudományos kutatás és hazai és nemzetközi publikálás lehetősége

Másrésről, a partner múzeumok számára a dimu kurzusban való részvétel szellemi és személyi befektetést igényel (a problémafelvetések artikulálása, mentorálás, az egyes alkalmazásokhoz szakmai anyagok biztosítása), de tapasztalatunk szerint többféle, sok esetben nem is várt előnyt is jelent:

1. Tájékozódás a digitális technológiák kínálatáról, alkalmazási lehetőségeiről – ingyen., és sok esetben a későbbi trendeket. üzleti megoldásokat megelőlegezve.
2. Megismerkedés a “jövő látogatóinak” képviselőivel – még ha hallgatóink nem is a népeség egészét reprezentálják. Sok meghökkentő elképzelést, időnként nem éppen hízélgő visszajelzést kapnak így a potenciális látogatóktól, amiket nem lehet megkerülniük.
3. Saját kezű kipróbálás lehetősége egy-egy elképzelésnek, köszönhetően a “proof of concept” prototípusoknak. Erre a megrendelések során szinte soha nincs lehetőség.
4. Marketing és saját kép javítása mind a szakmai, mind a szélesebb körökben. A dimu kurzusok záró, szakmai körben meghirdetett prezentációira sok esetben igen rangos közegben és társintézmények magas szintű képviselőivel került sor.
5. Múzeumi stáb érzékenyítése, inspirálása.
6. Nem egy esetben a prototípusok, esetenként profi módon kiteljesítve bekerülnek a kiállításba rövidebb-hosszabb időre, igen költségkímélő megoldásban, a piaci viszonyokhoz képest.

Végül a tágabb szakma, valamint a kreatív ipar és fejlesztők számára (is) fontos hozadékok:

1. Tervezési metodológia és „tervezési útmutató” kialakítása a sok egyedi példa és tapasztalat alapján (Ruttkay & Bényei, 2018).
2. Szakmai fórumok az eszmecserére: a dimu bemutatók mellett a 10 év eredményeként számtalan alkalommal kaptunk meghívást a hazai szakmai rendezvényekre, gyakran (volt) hallgatókkal együtt. Az aktív közreműködésünkkel 2016-ban szervezett „Múzeum 2.0” konferencia, valamint az azt követő kiadvány máig referencia (German & Ruttkay, 2017).

A digitális technológiák múzeumi szerepe

A 10 év során közel 80 hallgatói projekt született, reprezentálva a digitális technológiák lehetséges szerepének sokféleségét. A továbbiakban e szempont szerint mutatunk be néhányat ezek közül. Igyekszünk arra is figyelni, hogy a klasszikus, nagy és kisebb múzeumok mellett más kulturális örökség intézmények (levéltár, galéria, látogatóközpont) is szerepeljenek. Olyan projektekre, melyekről már más alkalmakkor írtunk, csak utalunk, viszont több, eddig nyilvánosságot nem kapott projekt is szerepel. Az idézett alkalmazások mind fiatalok, egyetemisták által készültek, túlnyomó többségük a Digitális múzeum kurzus projektjeinek a keretében, a többiek pedig a TechLab³-hoz kötődő egyéb kurzus vagy kísérleti projekt eredményeként. Az egyes projektek alkotói és egyéb adatai a Mellékletben szerepelnek.

³ A TechLab a MOME első laborjaként működött 2010 -2020 között, Ruttkay Zsófia vezetésével. A cél a digitális technológiák újfajta alkalmazásainak kutatása, hazai és nemzetközi együttműködőkkel, valamint hallgatók bevonásával. A laborról (részleges) online dokumentáció: <http://techlab.mome.hu>

Játékos, testre szabott tárlatvezetés

Zenélő képek

A Szépművészeti Múzeum számára 2012-ben készült hallgatói projekt apropója az volt, hogy az igen értékes, de félreeső helyen lévő németalföldi gyűjteménybe nem jutott el a látogató. Az elhelyezésen túl, a fiatalokat nemigen vonzotta ez a gyűjtemény. A feladat e két probléma orvoslása volt.

Az ottani képeken gyakran szerepel zenélő társaság, illetve hangszerek, így e téma lett a Zenélő képek játékos alkalmazás alapja. A látogatónak tablettel kell „bevadásznia” különböző hangszereket a festményeken. Ha megtalálta a festményt, akkor a tableten arról szöveges és képi információkhoz jut, megnézheti az egyes régi hangszerek 3d modelljét, sőt, meghallgathatja, hogy hogyan szólhattak a képen talán játszott, korabeli zenék. A játék társas lehetőséget ad a hangszerek cseréjére a látogatók között, és azok helyből posztolhatók is a világháló felületein a távol levő ismerősöknek. A hallgatók – úttörő módon, az eBeacon technológiát jóval megelőzve – saját tervezésű, belső helymeghatározáson alapuló orientációról is gondoskodtak, hogy megtalálják a látogatók az épületen belül a kiállítást.

1. ábra: Látogatók kicserélik a festményeken megtalált hangszereket

Forrás: Sárosi Róbert fotója

Műelemző gép

Egy másik, kifejezetten a fiatalabb korosztályt megszólítani kívánó multimédia vezető a "Műelemző gép", mely a Ludwig Múzeum Budapest számára készült, 2011-ben. Itt is tablettel kell egy-egy képet becserkészní egy- akár a látogató érdeklődése, életkora szerint összeállított - kínálatból. Ha a látogató megtalálta a képet, akkor a szóban forgó mű - az elkészült demóban a gyűjtemény híres darabja, Tom Wesselmann (1965): Tájkép No. 4 c. alkotása - többféle tartalmat hív elő a tableten.:

- a) magyarázat a műről, a kép szerkezetéről és a tájkép szerepéről
- b) az alkotóművész bemutatása, a kifüggesztett kép helye az életműben
- c) tágabb kontextusban, a képről kigördülő ikonikus autóban végigutazhatunk a tájképfestészet történetét, megvilágítva a táj szerepének változását az évszázadok során. Az alkotók a humoros vizuális poént állították az érdeklődés felkeltése és az ismeretátadás szolgálatába.

2. ábra: A falon függő kép által előhívott magyarázó tartalmak a tableteken

Forrás: Ruttkay Zsófia fotója

Távelérés

A távelérésre két olyan projektet idézünk, melyek túlmutatnak a szokásos - és kétségtelenül nagyon hasznos - alkalmazáson, amikor is egy múzeum részleges vagy teljes gyűjteménye érhető el az interneten keresztül, adatbázist vagy egy virtuális kiállítást böngészve.

Nézz körül! – virtuális séta és látélet egy nem látogatható örökség helyszínéről

A Magyar Zsidó Múzeum és Levéltár igazgatója hívta fel a figyelmet a szinte elfeledett, elhanyagolt és (akkor) nem is látogatható Salgótarjáni utcai zsidó temetőre, benne építészettörténeti értékű síremlékekkel, melyek a két világháború közötti Budapest sokszínű kulturális, gazdasági, politikai és zsidó vallási szereplőinek állítottak emléket. Dr. Schweitzer József, nyugalmazott főrabbi szavaival élve „ez a hely az egykori magyar zsidóság megtestesítője, egy sírkövekből álló múzeum.” Csakhogy ma már a leszármazottak a világban szétszóródva élnek, de a budapestieknek sem sikerülhet bejutni, képek kapni az enigmatikus helyről, és megismerkedni a pompás síremlékekkel megörökített személyekkel, családokkal.

Ezt teszi lehetővé a TechLab gondozásában készült virtuális túra. Otthonról, böngészőn keresztül nemcsak a tér járható be, vehetők szemügyre a síremlékek részletei, hanem multimédia anyagokat – korabeli fotókat, újságcikkeket, a személy életrajzát, sőt esetenként video és hanganyagot - is csatoltak egy-egy kiemelt személyhez. Az alkalmazás az azóta is tovább pusztuló sírkert vizuális dokumentálásának is tekinthető. Kiemeljük, hogy a közreműködő fiatalok leleményesen, jelképes költségráfordítással olyan minőségű 3d környezetet készítettek, melyeket ma az igen költséges 3d szkennelő kamerákkal nyújtanak profi cégek. Egy másik elgondolkoztató tény, hogy – az akkor még virágzó Flash technológia kihalásának következtében – sajnos ma már nem elérhető az alkalmazás. Más múzeumi alkalmazások esetében is felmerülő jogos kérdés: meddig lesz a ma csúcs technológia használható?

3. ábra: A virtuális bejárás a térélményen túl az egyes síremlékekhez képi, szöveges és hangzó tartalmakat is felajánl, melyek a csatolt ikonokkal hívhatóak elő

Forrás: Az alkalmazás egy képernyője

Mátyás útjai - egy monográfia online

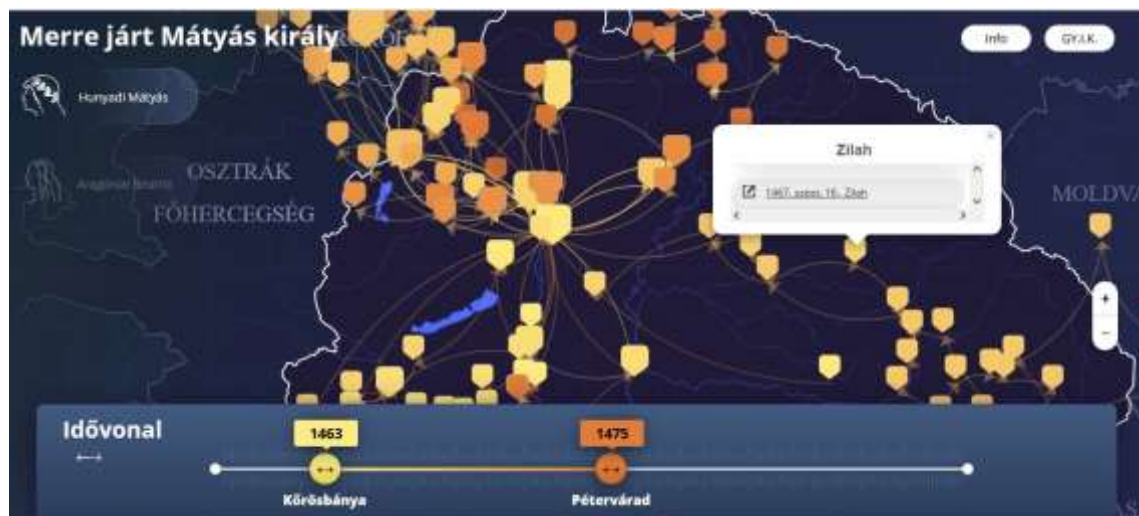
A megrendelésre, a TechLab keretében készült alkalmazással a Magyar Nemzeti Levéltár végső soron az általa őrzött, jobbára csak a szakemberek által kézbe vett, sokszor laikusok számára nem is olvasható dokumentumok jelentőségére hívja fel a figyelmet, és élményszerű, ugyanakkor, tudományos tartalmat nyújt a történelem (különösen a politika-történet és hadtörténet) oktatásához a középiskolákban.

A tudományos publikációban közölt adatok ilyenfajta vizualizációja a Kárpát-medence településeinek lakói számára is izgalmas böngésző lehet, hogy megtudják, vajon járt-e – és ha igen, mikor – lakóhelyükön Mátyás király.

Az interaktív térképet böngészve bárki nyomon követheti, merre járt Hunyadi Mátyás és felesége, Aragóniai Beatrix. A tartózkodási helyeik összeállításához a történeti forrásokat (okleveleket, krónikákat) használtuk fel. Egy tudományos szakkönyvben (Horváth, 2011) publikált adattár került térképre úgy, hogy a településekre kattintva megkapjuk az adat forrását és a szakkönyv magyarázatának szövegét is.

Alkalmazásban az egy-egy helyen való tartózkodást bizonyító oklevél (ha ilyen van) képe egy-két kattintással el is érhető a Magyar Nemzeti Levéltár online oklevéltárából, illetve a Hungaricana közgyűjteményi portálról.

4. ábra: Mátyás király utazásai térképen, az idővonal által kijelölt időszakban. Egy tartózkodási helyre kattintva, megjelenik a bizonyító levéltári dokumentum linkje

Forrás: Magyar Nemzeti Levéltár, n.d.

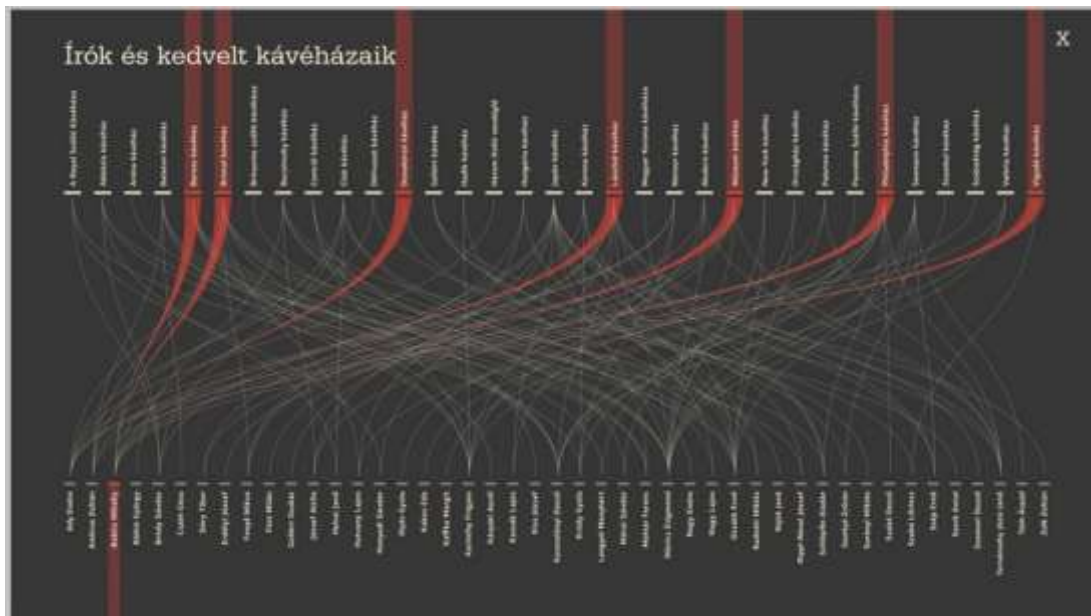
Adatok és összefüggések vizualizációja

Nyugat adat vizualizáció

Az interaktív képernyőre tervezett, a Digitális múzeum kurzus keretében felmerült, majd egyetemi diplomamunkaként elkészült alkalmazás (Szűcs, n.d.) a PIM korábbi Nyugat kiállításához összeállított adatbázist jeleníti meg, teszi az összefüggéseket élvezetessé és könnyen böngészhetővé. A költők-írók és az általuk látogatott kávéházak, hogy ki kivel találkozhatott ezekben, a nagyszámú kávéház helyszíne a korabeli Budapesten (és róluk képi-szöveges dokumentáció), valamint egyes személyek és a Nyugat folyóirat életének

átfedése jeleníthető meg interaktív módon. A nagyközönségnek szánt alkalmazás szakemberek számára is új szempontok szerint jeleníti meg a tényeket.

5. ábra: A Nyugat adatvizualizáció egyik nézetében a kávéházakat és az oda járó költőket lehet felderíteni

Forrás: Szűcs, n.d.

Timeline – a történelem felfedezése

A Magyar Nemzeti Múzeum történelmi kiállítása számára a Digitális Múzeum kurzus keretében a hallgatók⁴ Timeline címmel olyan térképet készítettek, melyen a három részre szakadt ország történelme, szereplői, sőt a Mohácsi csata lefolyása deríthető ki, szinte egy megelevenedő tankönyvet böngészve többféle úton és formában.

Az interaktivitás kétféle módon terjeszti ki a hagyományos papír alapú térképes megjelenítést: egyrészt az interaktivitás, dinamikus böngészés révén bevonja a látogatót, másrészt idősavokat leszűkítve, a megjelenített információk (pl. különböző események, helyszínek, népesség és egyéb mutatók) ki-be kapcsolásával információs rétegek, csoportok külön-külön és együtt is láthatók, valamint lehetőség van mozgás (pl. kereskedelem, csaták) megjelenítésére.

⁴ Az alkotócsoport tagjai mind egyetemi hallgatók: Dósa Zsófia Lengyel Anna, Rajkó Krisztina, Tick Flóra [MOME] Falvai Olivér, Hornyan Gergely [BMGE]

6. ábra: A Timeline érintőképernyős alkalmazással a három részre szakadt ország történelme böngészhető időben, a térképes áttekintés mellett az adott kor politikai eseményeiről és szereplőiről is lehet olvasni, sőt egyes csaták lefolyását animáció mutatja be

Forrás: Projekt prezentációs anyag

A látogató bevonása, játékos ismeretszerzés

A sok év során visszatérő problémaként jelentkezett az, hogy a (mai, különösen a fiatalabb) látogató nem olvas el szöveges információkat. De – ettől a helyzettől függetlenül - a pedagógia tudomány (pl. Gardner & Hatch 1989; Nahalka, 1997) is azt támasztja alá, hogy az aktív cselekvéssel megszerzett, vizuálisan is megtámogatott tartalmak jobban berögződnek, mintha ugyanazt csak elolvasni lehetne, szöveges formában. Másrészt egy képet nézve sok kérdés merül fel természetes módon a helyszínnel, a szereplők identitásával kapcsolatban. Az ezekre építő játékos, aktív tanulás a látogatói részvétel (Simon, 2010.) egyik, a kiállítótérre szorító formája.

A Magyar Nemzeti Múzeum állandó történelmi kiállítását szeretnék majd megújítani. Addig is a hallgatóktól olyan beavatkozásokat kértek, amelyek a meglévő kiállítást teszik izgalmasabbá, korszerűbbé.

Március 15 lépésben - egy nap hiteles története

Az érintőképernyős alkalmazás - mely meg is valósult, és a 48-as forradalom és szabadságharc termében ma is kipróbálható - az unalomig ismert, eseménysor kapcsán teszi próbára a látogatót. Egy korabeli térképen mintegy bejárva a nap eseményeinek helyszíneit,

egy-egy kvíz kérdésre kell válaszolni. Közben sok új (vagy tévesen berögzült) részletre derül fény. Ez az alkalmazás, csakúgy, mint több korábbi, az iskolai történelemtanításhoz is felhasználható.

7. ábra: A Március 15 lépésben installáció a Nemzeti Múzeum állandó történeti kiállításában, mint újító „beavatkozás” a hagyományos kiállításba

Forrás: MOME Techlab, n.d., Ruttkay Zsófia fotója

Városi séták

A múzeumlátogatást ki lehet terjeszteni a falakon kívülre is, az alábbi szituációkban:

- a) Egy kiállításnak vannak a városi helyszíneket érintő vonatkozásai
- b) A múzeum épületének szűkebb vagy tágabb környezete, kertje önmagában érdekes, “mesél” a látogatónak
- c) A kiállított művek (festmények, fotók) “eredetije” városi helyszínen

Hajnali háztetők – a város mesél

A máshol (Ruttkay, 2018; Berczi & Mata, 2017) már részletesen bemutatott Hajnali háztetők alkalmazás az első dimu kurzuson született meg, és nyárra, az Ottlik 100 kiállításra el is készült az éles változata. Budapesti helyszíneket bejárva hallgatható, olvasható a Hajnali háztetők ikonikus kisregény, de az egyes helyszínekhez plusz tartalmak – korabeli fotók, cikkek, videók – is megnézhetők. Külön érdekesség, hogy városbeli fizikai helyek (étterem, pihenő pad) is funkciót kaptak a sétában. Az alkalmazás kis híján elsőként teremtette meg a zsánert, és nemzetközi díjat is kiérdemelt.

MUZI – a Múzeumkert emlékeinek felfedezése

A Magyar Nemzeti Múzeum számára 2017-ben készült hallgatói projekt az (akkori) múzeumkertben részben látható emlékekhez (épület részlet, szobor) kapcsolódva, részben történelmi eseményeket ikonikus fotókkal felidézve nyújt felfedező sétát. Érdekesség, hogy ebben az esetben is a hallgatók egy ingyenes keretrendszert használtak, mellyel bármely múzeumi munkatárs is készíthet hasonló sétát vagy beltéri vezetőt. Másik érdekesség, hogy idén jelent meg a sétában is felhasznált és egyéb tartalmakat bemutató publikáció, illetve a múzeum hasonló célú sétát ajánl a látogatóinak (Magyar Nemzeti Múzeum, 2021), de még mindig csak személyes vezetéssel.

ByP – régi budapesti helyszínek vadászása

A Kiscelli Múzeum kérése az volt 2018 őszén, hogy a diákok népszerűsítsék a városközponttól távol eső intézményt. Egy diákcsapat – ezúttal külföldi példáktól inspirálva – egy olyan városi sétát tervezett mobilra, amely 20. század eleji, a Fortepanról származó Klösz fotókat vagy kevésbé ismert, a város átalakulását megörökítő festményeket mutat be. A látogató feladata, hogy pontosan megtalálja a hajdani művész nézőpontját. Ez nem egyszerű, hiszen időközben nagyon átalakult a városkép, és a festők nem is mindig realiztikusan ábrázolták, ami eléjük tárult. A nem szokványos vezető több célt is szolgál:

- a) felhívja a figyelmet a 20. század eleji Budapest városképére, életére
- b) megismertet kevésbé ismert festőkkel,
- c) elvezet a turista csapásokon kívül eső helyszínekre, a lassú túrizmus jegyében.
- d) próbára teszi a használó térlátását, tájékozódási készségét.

8. ábra: Erdőssy Béla - Váci utca című festmény a Kiscelli Múzeum gyűjteményéből, és annak mai városképe

Forrás: Lászlók Noel, a projekt egyik résztvevő hallgatója.

Transzmedialitás, marketing

A potenciális látogatókat el kell érni és becsalogatni a múzeumba. Erre, figyelembe véve a mai internet generáció szokásait, a közösségi média, és egyéb online felületek jönnek szóba. Ugyanakkor a múzeumi boltok népszerűek, noha a kínálatuk vagy mintha 50 éve nem változott volna, vagy a nagy külföldi intézményeknél megszokott tárgyakat kínálja, a helyi tartalommal. Igen ritkán látni, hogy a kiállításban szereplő digitális alkalmazások tartalmi más – akár analóg - felületeken és céllal is megjelennek. Pedig a transzmedialitás elvét szem előtt tartva az alkalmazások tervezésekor, bevonva a marketinges, múzeumpedagógus és egyéb munkatársakat, költséghatékony és egyedi megoldások születhetnek a kiállítótéren kívülre kisugározva annak hírét.

Bors néni – egy tartalom, három felületen és céllal

A Bajor Gizi Színészmúzeum Kolibri25 kiállítására hallgatók által készített alkalmazás (MOME Techlab, n.d.) alapja egy vonzó hagyományos képeskönyv, a Bors néni dalokkal és illusztrációkkal. Azonban, ha egy-egy oldal képét egy internethez csatlakozó laptop (vagy tablet, illetve telefon) kamerája elé helyezzük, megszólal a megfelelő dal. A könyvbeli ábrák kis méretben is felismerődnek, így akár jegyre nyomtatva is alkalmasak a megszólaltatásra. Különböző képekkel ellátott jegyek remek ajándék és marketing elemek is lehetnek volna. Egy más, online webes felületen pedig, ugyancsak felhasználva a fejlesztés során készült grafikákat, az illusztrációkkal lehet játszani, megtehetjük azt, ami az egyes

dalokban szerepel. Ez a távolról elérhető tartalom a múzeumba, időszaki kiállításra eljutókhoz képest sokkal nagyobb közönséghez juttatja el Nemes-Nagy Ágnes megzenésített verseit.

Előre tekintés

A múzeumi digitalizáció a honlapok elkészítésével és a gyűjtemények digitalizálásával kezdődött. Jelenleg a világ és a nemzetek jelentősebb múzeumai már mindenhol alkalmazzák a múzeumi tudásközvetítés terén a digitális technológiákat, többségükben az interaktívakat is. Az interakció széles spektrumon képzelhető el, az egyszerű QR kódos tartalom beolvasástól vagy kvízektől a sokérvű bevonódást lehetővé tevő virtuális valóságban megtapasztalható múzeumi élményig és interpretációs lehetőségig vagy a vegyes valóságélményt nyújtó (mixed reality) megoldásokig (pl. AR-rel kiegészülő fizikai objekt). A digitális alkalmazások lehetnek intervenciók, kisebb kiegészítései a hagyományos interpretációs módoknak vagy átfogó koncepcióra épülő, digitális kurátor munkáját igénylő komplex megoldások.

A digitalizálódás folyamatát párhuzamosan kísérte a múzeum szerepének átértelmezése is, melynek csak egyik oka volt maga a digitális átalakulás. De semmiképp nem független annak társadalmi hatásaitól, melyeket többek közt a következők jellemeznek: interaktivitás, a szinte korlátlanul hozzáférhető információk és kulturális tartalmak, valamint ezek mindenhol elérhetősége (ubiquity), egyidejűség lehetősége, (globális) összekapcsoltság (szervezeti és privát szinten). Ezek a jellemzők továbbra is meghatározóak lesznek, természetesen mindig kihasználva a technológia adta újabb és újabb lehetőségeket.

A kitekintésünkben a következő 10 év három jelentős feladatáról, várható irányzatáról szólnunk.

A COVID-19 hatásai a múzeumokra

A pandémia következtében létrejött nyilvánosság és szolidaritás, a nagymértékű digitális hozzáférés a tudásmegosztás fórumaihoz és a múzeumi fejlesztésekhez láthatóvá tette az érdekközösség felismerését és az együttműködések jelentőségét. Az ICOM a pandémia idején két átfogó kutatást végzett 2020 őszéig (ICOM, 2020). Ez azt mutatja, hogy 2020 őszéig a vizsgált digitális szolgáltatások (online elérhető kollekció és kiállítások, social media aktivitás, livestreaming események, online oktatási programok, podcastok, hírlevelek) minden területe átlagosan 15%-kal emelkedett a pandémiát megelőző időszakhoz képest. Vannak helyek, ahol ez az arány az 50%-ot is elérte. Általában a felsorolt területek mindegyikén növelték a tevékenységüket azok a múzeumok, amelyek újmédia csatornákon kezdtek el működni.

Európában különösen a social media aktivitás nőtt meg (a múzeumok 40,5%-ában) és az online események (a múzeumok 21,4%) de a gyűjtemény online hozzáférhetősége is a múzeumok csaknem egy ötödében nőtt (a múzeumok 18,2%), valamint az online kiállítások (a múzeumok 13,6%) és az online oktatási programok mennyisége (a múzeumok 12,7%) is jelentősebben növekedett. Sok múzeumban ezek teljesen új szolgáltatásként jelentek meg a bezárás után: online közvetített események a múzeumok 21,4 %-ában új volt, az online kiállítások 15,3%-ában, az oktatási programok pedig 14,7%-ában volt új

jelenség. (ICOM, 2020) Más, nemzetközi tapasztalatok és felmérések szintén igazolják, hogy megnőtt a podcastok, webinarok, online felületek szerepe a múzeumi tudásközvetítésben. (Koltai, 2020)

A NEMO és az ICOM felmérései mellett a hazai múzeumok körében is történtek felmérések (MOKK, 2020.04.24; MOKK 2021). Ezek a múzeumok próbálkozásai mellett (pl. az iskolai munka online segítése, webinarok tartása, közösségi média aktivitás), hasonló nehézségekre mutattak rá, mint a külföldi kutatások. A Berényi Marianna által vezetett közönségkutatás 2021 elején már összességében mégis pozitív fejleményeket érzékelt (Berényi, 2021). E szerint a múzeumok csaknem 1 év alatt elérték, hogy számottevő közönség kövesse munkájukat és kapcsolódjon be programjaikba az online térben.

A NEMO és az ICOM felmérései mellett a hazai múzeumok körében is történtek felmérések.

Az arányok azt mutatják, hogy a múzeumok igyekeztek élő kapcsolatot ápolni közönségükkel. Kezdetben az egyik legjelentősebb szerepük a magány és a bezártság enyhítése volt, ami viszont tudatosította bennük a részvételiség (Simon, 2010) és a digitalizáció jelentőségét hosszabb távon is. Az elhúzódozó bezártság pedig rendszeressé tette az online programszolgáltatásokat és jelentősen átalakíthatja a szervezeti gondolkodást is a digitalizáció fogalmával kapcsolatban.

A felmérések aggasztó tendenciákat is mutattak, főként a szabadúszó munkaerő egzisztenciális pozíciója gyengült, de tartani kellett a finanszírozások visszaesésétől is. Így különösen fontossá válik, hogy a múzeumok relevánsak legyenek a szűkebb közösségük, illetve a társadalom egésze életében, ami szintén korábban felismert tény (Simon, 2016), de a bezárások után minőségileg más szinten megértett igény. Ez feltehetően ahhoz vezet, hogy a járvány utáni időszakban is megmaradnak ezek a felismerések és tudatosabbá válik a már korábban elindult változás a részvételiség, társadalmi felelősségvállalás és tudásközpont funkciók irányába, ami a közönséghez kapcsolódás tekintetében az állandó digitális jelenlétet is feltételezi.

A digitális múzeum a jövőben

A múzeumok újranyitása után a korábbiakhoz képest még inkább számolnunk kell a digitális múzeum koncepciójával, ami – az általunk használt terminológiát kibővítve - egyszerre jelenti majd a múzeumi kiállító térben megtapasztaltakat és az online térben folyamatosan, aktívan jelen lévő múzeumot. A digitális jelző bizonyos értelemben el is veszti talán jelentőségét, szinte magától értetődővé válik a jelenléte a múzeumi világban, de mindenképp új szintre lép a „posztdigitális” kultúrában, ahol mindenki állandóan online létezik eszközei által és a digitális jelenségek összekapcsolódnak a fizikai világgal. A múzeumokban is a hibriditás jellemző a kurátori koncepciótól a kiállításokon át az eseményekig (Paul, 2021).

A technológia fejlődése lehetővé teszi a kevert valóság (mixed reality) – a virtuális valóság és a kiterjesztett valóság – szélesebb körű használatát. Az immerzív technológiák, a hang- és vizuális hatások térnyerése a hétköznapi életben, különösen a szórakozás és szabadidőeltöltés kapcsán, a közönség elvárásait is ez irányba befolyásolhatja majd a múze-

umi tudásközvetítés és élmények terén is (Sperwer, 2020). Ugyanakkor ezek a technológiák semmiképpen nem váltják ki a valódi műalkotással való találkozást, hanem jó esetben éppen azt erősítik, egészítik ki.

A múzeumok eddig nem használták ki eléggé a virtuális valóság terek és a játékipar fejlesztéseit. (Sturabotti, D. & Surace, R., 2016). A VR mellett érdekes lehet még a transzmédia történetmesélés film- és játékiparban felhalmozott tapasztalatainak hasznosítása, a folyamatos világteremtés, valóságbővítés a felhasználók számára egyre megszokottabb. A pedagógiai kutatások is azt igazolják, hogy a digitális játékipar oktatási célú hasznosítása különösen hatékony a 21. századi kompetenciák: a problémamegoldás, kutatás alapú, aktív megismerés és a kritikus gondolkodás fejlesztése szempontjából (Bónus & Nagy, 2016).

A transzmédia megjelenések aránya is valószínűleg növekedni fog, azaz a különböző platformokra kiterjedő, egyre bővülő tartalmak jellemezhetik a kulturális ipar és a múzeumok szolgáltatásait, ahogy korábban azt már a fikciós tartalomgyártás esetében megismertük.

A fent tárgyalt múzeumi tendenciák tükrében a Digitális múzeum kurzus is új célokkal és feladatokkal bővíthet.

- a részvételi szemlélet növelése: a közönségkapcsolatok erősítése
- a kurátori tartalmak több platformon történő felhasználása, elosztása, a digitális és a fizikai összekötése
- az immerzív technológia alkalmazása az interpretáció segítségével és az élményszerzésben

Tudományos igényű hatásvizsgálatok

Mára már szinte "kötelező" eleme valamilyen digitális alkalmazás egy új kiállításnak, melynek mibenlétét itthon elsősorban az anyagi és egyéb források határozzák meg. De a korlátlan források sem teszik megkerülhetetlenné a kérdést, hogy kinek, milyen céllal készül egy-egy alkalmazás?

Külföldön most kezdenek szisztematikusan foglalkozni ezzel a kérdéssel, és nem leállni egy-egy – még ha nagyhírű és sikeresnek elkönyvelt – alkalmazás átadása után (Knast, 2014). Tulajdonképpen az átadás után következik az a szakasz, ami az egész fejlesztés, beruházás értelme: a látogatók (és a múzeum) számára pozitív élmény, eredmények biztosítása. Ez nem a látogatószám, a jegybevétel növelése. Sok más, hosszabb távú és a társadalmat érintő kérdés fontosabb, ilyen például a múzeum társadalmi megítélése, jövőbeli fennállásának, az adófizetők folyamatos támogatásának a kérdése. Rövidebb távon meg azt lenne érdemes tudni, hogy a digitális alkalmazások segítik-e a látogatót? A nehezen megfogható és devalválódó "élményszerzés"-en túl, mennyiben járult hozzá egy-egy alkalmazás a múzeum, a kiállítás üzenetének átadásához, az ismeretszerzéshez, az egy életen át tartó tanulás készségeinek fejlesztéséhez? Végül, a legalsó szint a használat kérdése. Az, hogy alkalmazást vagy annak egy részét nem használják sokat, sokféle oka lehet, a felhasználói felület szerkezeti és grafikai megjelenésétől kezdve az installáció térbeli el-

helyezésén át a szöveges és képi tartalmak minőségéig. Egy saját alkalmazásnál mi is végzetünk többféle hatásvizsgálatot, és megtapasztaltuk az adatgyűjtés metodológiai és praktikus nehézségeit (Ruttkay, 2017).

A (majdani) látogató már a tervezés fázisában jelentős szereplővé válhat, és így megelőzhetők későbbi negatív használati tapasztalatokat. A design módszertanok felhasználása a múzeumi tanulás/tapasztalás és élménytervezésben segítheti az interpretációs folyamat felépítését, hozzájárulhat a múzeumi gyűjtemény változatos bemutatásához (design fiction, speculativ, kritikai design), a látogatói élmény kialakításához (service design, participatív design).

A közönség több szinten bevonható a múzeumi megoldások tervezésébe is bizonyos pontokon (előzetes kutatás és/vagy a tesztelés fázisában), de a közönséggel (reprezentatív személyeivel) való együttműködés végig húzódhat a tervezési folyamat egészén is.

Reméljük és kívánjuk, ahogy az elkövetkező években itthon is elinduljanak ezeket a kérdéseket feszegető kutatások. Egy egyetemi kurzus erre szűkös keret, de több PhD kutatásra elegendő a kérdések listája, ideértve a kutatás módszertani kereteinek a meghatározását is.

Felkészítés új múzeumi szerepkörökre

A sokak számára hozzáférhető technológia jóvoltából már nem is a költségek lesznek a legkritikusabb pontjai a múzeumi fejlesztéseknek, hanem a szervezetek digitális kompetencia terén mutatott felkészültsége (Sperwer, 2020). (Ezt már a Digitális múzeum kurzuson is megtapasztalhattuk, a legsikeresebb megoldások ott születtek, ahol az egész intézmény képes volt együttműködni a digitális alkalmazások megszületésében, az igazgatótól a különféle részterületek - gyűjtemény, marketing, múzeumpedagógia, restaurálás- munkatársain át a helyi informatikusokig és a teremőrökig.)

Külföldön már vannak jelei annak, hogy a hagyományos múzeumi szereplők képzésének új eleme a digitális technológiák eszköztárának, lehetséges funkcióinak a megismerése (Thomas et al., 2018.). Továbbá a nagyobb intézmények külön új felső- és középvezetői posztokat is meghirdetnek, mint például Digital assets manager, Digital strategic director, digital curator- A nagyobb intézmények több évre szóló, átfogó intézményi digitális startégiát dolgoznak ki, sőt egyesek – mint például a brit Science Museum (Science Museum Group: Digital Lab, n.d.) – teljes saját kutató-fejlesztő egységet is működtetnek.

Eme új kompetenciák, a múzeumi világ és a digitális technológiák, valamint a közösségi média határterületeinek a kiaknázása, az interdiszciplináris együttműködésre való felkészülés a hazai muzeológiai egyetemi oktatásban és továbbképzésekben is jelen kell legyenek, a jelenleginél jóval nagyobb mértékben.

Köszönetnyilvánítás

A dimu kurzus és az izgalmas projektek nem jöhettek volna létre a múzeumi partnereink nélkül. Köszönjük az egyes intézmények felsővezetőinek, kurátorainak, kutatóinak, múzeumpedagógusainak és marketingeseinek az együttműködést. Többen nemcsak a saját intézményükben álltak rendelkezésére a hallgatóknak mentorként, hanem inspiráló órai előadásokat is tartottak.

A másik elengedhetetlen és állandó partnerünk Forstner Bertalan, a BME Automatizálási és Alkalmazott Informatikai Tanszék egyetemi docense volt, aki éveken át kitartóan biztosította, hogy legyenek a projekt csapatokban programozó hallgatók. A kezdetekkor Turcsányi Szabó Márta ELTE IK T@T laborja biztosított hasonló kompetenciákat. Jó volt látni, hogy az alapvetően mérnöki szemléletű hallgatók is belekésedtek az újszerű feladatoktól, és nemegyszer a programozáson túl is szerepet vállaltak. Alkalmanként MOME-s kollégák és hallgatóik is részt vettek egy-egy projektben, társ művészeti egyetemekről is.

Végül, de nem utolsó sorban büszkéek vagyunk a projekteket megálmodó, megtervező hallgatókra, és örülünk, hogy a visszajelzések szerint sokakban sikerült felkelteni az érdeklődést a múzeum mai szerepvállalása, újfajta ismeretátadási lehetőségei iránt. A 10 év során több pályázat (MOME kiválósági pályázatok, Visegrad University Grant) nyújtott háttérrel ahhoz, hogy lépést tartsunk a technológiával, és esetenként külföldi előadókat is meghívjunk.

Irodalomjegyzék

- Anderson, G. (Ed.) (2012). *Reinventing the Museum: The Evolving Conversation on the Paradigm Shift*. 2. kiadás. AltaMira Press
- Bánki Zs. (2007). Digitális múzeum: Egységes múzeumi elektronikus szolgáltatási környezet kialakítása a Petőfi Irodalmi Múzeumban. *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*, 54 (9) http://tmt-archive.omikk.bme.hu/show_news.html?id=4776&issue_id=486.html.
- Bényei, J., & Ruttkay, Zs. (2015a). A múzeum megújítása a digitális technológiák korában. In Antalóczy T. & Pörzsi Zs. (Eds.), *Határtalan médiakultúra* (pp. 51–80). Wolters Kluwer Complex Kiadó.
- Bényei, J., & Ruttkay, Zs. (2015b). Digital Museum: A multidisciplinary university course. In *Perspectives on Art Education – Symposium – Conversations Across Cultures*. (pp. 36–52). University of Applied Arts Vienna
- Bényei, J., & Ruttkay, Zs. (2015c). Kulturális örökség közvetítése digitális, interaktív technológiák segítségével. *Szociálpedagógia*, 2015 (1–2.), 36–52.
- Bényei, J., & Ruttkay, Zs. (2017): QR kód helyett digitális stratégia. In German K. & Ruttkay Zs. (Szerk.), *Digitális Múzeum* (pp. 57–74). Múzeumi iránytű 12. MOKK–MOME.
- Berényi, M. (2021). *Hogyan értékeli a magyar látogatók a múzeumok koronavírus alatt folytatott online tevékenységét?* https://mokk.skanzen.hu/admin/data/file/20210527/berenyi_marianna_hogyan_ertekezik_a_latogatok_a.pdf
- Berczi, K., & Mata, J. (2017) Valós és virtuális séták városi terekben. In German K. & Ruttkay Zs. (Szerk.), *Digitális Múzeum* (pp. 235–247). Múzeumi iránytű 12. MOKK–MOME.
- Bónus, L., & Nagy, L. (2020). Kutatási készségek fejlesztése digitálisjáték-alapú tanulással tantárgyi tartalom. *Iskolakultúra*, 30(8), 82–96. <https://doi.org/10.14232/ISKKULT.2020.8.82>
- Brügger, N. (2016). Digital Humanities in the 21st Century: Digital Material as a Driving Force. *Digital Humanities Quarterly*, 10(2) <http://digitalhumanities.org:8081/dhq/vol/10/3/000256/000256.html>.
- Davis, B. (1994). Digital Museums. *Aperture*, 36, 68–70.
- Frazon Zs. (2011). *Múzeum és kiállítás: Az újrarajzolás terei*. Gondolat–PTE Kommunikáció- és Média-tudományi Tanszék.
- Frazon, Zs. (2018). *Nyitott múzeum - Együttműködés, részvétel, társadalmi múzeum*. Néprajzi Múzeum.

- Gardner, H., & Hatch, T. (1989). Multiple intelligences go to school: Educational implications of the theory of multiple intelligences. *Educational Researcher*, 18(8), 4-9.
- German, K., & Ruttkay, Zs. (szerk.) (2017). *Digitális Múzeum*. Múzeumi iránytű 12. MOKK–MOME
- Horváthy, R. (2011). *Itineraria regis Matthiae Corvini et reginae Beatricis de Aragonia (1458– [1476]–1490)*. *História könyvtár. Kronológiák, adattárak 12. – Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam 2.*, Sorozatszerkesztő: Glatz Ferenc, MTA Történettudományi Intézete.
- Hossaini, A. & Blankenberg, N. (Eds.). (2017). *Manual of Digital Museum Planning*. Rowman & Littlefield Publishers
- ICOM, (n.d). *COVID-19*. <https://icom.museum/en/covid-19/>. (Letöltés dátuma: 2021. július 28.)
- ICOM (2020). *Museums, museum professionals and COVID-19: follow-up survey*. https://icom.museum/wp-content/uploads/2020/11/FINAL-EN_Follow-up-survey.pdf
- ICOM (2020. december 10.). *Defining the museum in times of change: a way forward*. <https://www.yuca.tv/en/icom/defining-the-museum-in-times-of-change-a-way-forward>
- ICOM, (n.d). *Museum Definition*. <https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/museum-definition/>. (Letöltés dátuma: 2021. július 28.)
- Janssen, P. & Ruttkay, Zs. (2007). The Arnolfini Portrait in 3d. In D.B. Arnold and A. Ferko (Eds.), *Proceedings of Eurographics 07 Cultural Heitage Papers (pp. 25-32)*, The Eurographics Association, EG (07).
- Kirschenbaum, M. G. (2010). What Is Digital Humanities and What's It Doing in English Departments? *ADE Bulletin*, 150, 55–61. DOI: <https://doi.org/10.1632/ade.150.55>.
- Knast, A. (2014). *Multimodal Exhibitions: How to Enhance Learning and Design Quality?* NODEM 2014, Poland, Warsaw. A konferencia-előadás kivonata: <http://repo.nodem.org/?objectId=335>.
- Koltai, Zs. (2020). Múzeumpedagógia az online térben. *Tudásmenedzsment*, 21(Különszám 1), 142–152. <https://journals.lib.pte.hu/index.php/tm/article/view/3463>
- Kormányhatározat, 1404/2017. (VI. 28.) Digitális Nemzet Fejlesztési Program megvalósítása során elkészült Közgyűjteményi Digitalizálási Stratégiáról, <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A17H1404.KOR&txtreferer=00000001.txt>
- MacDonald, F. G. & Alford, S. (1997). Conclusion: Toward the Meta-Museum. In Jones-Garmil, K. (Ed.), *The Wired Museum: Emerging Technology and Changing Paradigms*, (pp. 268–278). American Association of Museums.
- Magyar Nemzeti Levéltár (n.d.): *Merre járt Mátyás király?* <https://matyaskiraly.mnl.gov.hu/>. (Letöltés dátuma: 2021. július 28.)
- Magyar Nemzeti Múzeum (2021.04.27). *A múzeumkert titkai*. <https://mnm.hu/hu/muzeum/hirek/muzeumkert-titkai-0>
- MOKK (2020.04.24). *Online múzeumi tartalmak a digitális oktatás támogatására online felmérés*. <https://mokk.skanzen.hu/admin/data/file/20200424/fin-online-muzeumi-tartalmak-a-digitalis-oktata.pdf>
- MOKK (2021). *Koronavírus-járvány miatt kialakult helyzet és várható hatásai a hazai múzeumokban*. <https://mokk.skanzen.hu/admin/data/file/20200424/koronavirus-jarvany-miatt-kialakult-helyzet-es-v.pdf>
- MOME Techlab, (n.d.). *Énekes lapozó*. <https://techlab.mome.hu/enekeslapozo/>
- MOME Techlab, (n.d.). *Ruttkay Zsófia fotója*. http://techlab.mome.hu/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=66&Itemid=130&lang=hu. (Letöltés dátuma: 2021. július 28.)
- Museum Digital Transformation (n.d.). *Museum digital Tranformation 2018. Firenze 12/13 Aprile 2018*. <http://museumdigitaltransformation.it/>. (Letöltés dátuma: 2021. július 28.)
- Nahalka, I. (1997). Konstruktív pedagógia - egy új paradigma a láthatáron (III.). *Iskolakultúra*, 7(4), 3-20. <http://www.iskolakultura.hu/index.php/iskolakultura/article/view/18587>
- NEMO (2020). *Survey on the impact of the COVID-19 situation on museums in Europe*. https://www.nemo.org/fileadmin/Dateien/public/NEMO_documents/NEMO_COVID19_Report_12.05.2020.pdf
- Paul, Ch. (2021. május 6.). *Becoming Hybrid—The State of the Art in Mixed Realities*. HyMex 2021, Conference. <http://hymex2021.ludwigmuseum.hu/speaker/christiane-paul/>
- Ross, P. (Ed.) (2009). *Museums in a Digital Age*. Routledge.

- Ruttkay Zs. (2017). ColourMirror: Visitors Identifying with Museum Exhibits in a Playful Way. In *Kultur und Informatik: Mixed Reality*, Herausgegeben von Carsten Busch, Christian Kassungund Jürgen Sieck (pp. 51–65). Verlag Werner Hülschbuch.
- Ruttkay, Zs. (2018). Digitális múzeum – a MOME TechLab projektjeinek tükrében. In *Digitális Bölcsészet 1*, 185-202. <https://doi.org/10.31400/dh-hun.2018.1.223>
- Ruttkay, Zs., & Bényei, J. (2018). Participation within and beyond museums with the help of digital technologies In: Oswald Devisch, Liesbeth Huybrechts, Roel De Ridder (Eds.), *Participatory Design Theory - Using Technology and Social Media to Foster Civic Engagement* (pp. 213-229). 1st Edition. Routledge. https://tech-lab.mome.hu/publications/Ruttkay_2018_Routledge.pdf
- Science Museum (n.d.): *Science Museum Group: Digital Lab*. <https://lab.sciencemuseum.org.uk/>. (Letöltés dátuma: 2021. július 28.)
- Simon, N. (2010). *The Participatory Museum*. Museum 2.0.
- Simon, N. (2016). *The Art of Relevance*. Museum 2.0.
- Sperwer, O. (2020. október 16.). *Museum of the future: Digital transformation & immersive technologies*. NEMO Webinar. <https://www.youtube.com/watch?v=svD2FfHyZs&t=12s>
- Sturabotti, D., & Surace, R. (Eds.) (2016). *Museum of the Future: Insights and reflections from 10 international museums*. MUSA project. <http://www.project-musa.eu/wp-content/uploads/2017/03/MuSA-Museum-of-the-future.pdf>.
- Szűcs, K. (n.d.). *Nyugat – Touchscreen Application*. <http://krisztinaszucs.com/my-product/nyugat-2/>. (Letöltés dátuma: 2021. július 28.)
- Takahashi, J., Kushida, T., Hong, Y-K., Sugita, S., Kurita, Y., Rieger, E., Martin, W., Gay, G., Reeve, J., & Loverance, R. (1998). Global Digital Museum: Multimedia Information Access and Creation on the Internet. In *Proceedings of the Third ACM Conference on Digital Libraries* (pp. 244–253)ACM. DOI: <https://doi.org/10.1145/276675.276703>.
- The Digital Museum Tumblr, (n.d.). *Presentations and interviews on the use of technology in the culture and heritage sector*. <https://thedigitalmuseum.tumblr.com/>. (Letöltés dátuma: 2021. július 28.)
- Thomas, S., Wessman, A. & Heikkilä, E. (2018). Redesigning the museum studies programme at the University of Helsinki: towards collaborative teaching and learning. *Museum Management and Curatorship*, 33 (4), 344-364. DOI: 10.1080/09647775.2018.1485115
- Visser, J. (2014). Strategies for a Heritage Revival in the Digital Age. In L. Egberts & Koos B. (Eds.) *Companion to European Heritage Revivals* (pp. 73–93). Springer International Publishing.
- Xinhua (2012. október 11.). 3D Digital Exhibition Brings Sensational Archeological Finding from China to Singapore. *People's Daily Online*. <http://en.people.cn/202936/7973662.html>

Melléklet**1. sz. melléklet: A hivatkozott projektek adatai**

Projekt	Alkotók	Partner	Év és kurzus
Zenélő képek	Sárosi Róbert (MOME), Czibere Ádám (BMGE), Könyves-Tóth Zsuzsanna (Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem)	Szép művészeti M.	2012 dimu
Műelemző gép	Alagyi Judit, Szűcs Krisztina, Zsömbör Krisztina (MOME) Simonyi István (ELTE ITK T@T)	Ludwig Múzeum	2011 dimu,
Nézz körül!	Gyarmati Mária, Karasz Dániel (MOME TechLab)	MILEV	2014 TechLab
Mátyás útjai	Karasz Dániel (MOME TechLab)	Magyar Nemzeti Levéltár	2018 TechLab
Nyugat adatvizualizáció	Szűcs Krisztina (MOME)	PIM	2012 dimu és diploma munka
Timeline	Dósa Zsófia, Lengyel Anna, Rajkó Krisztina, Tick Flóra (MOME) Falvai Olivér, Hornyan Gergely (BMGE)	Magyar Nemzeti Múzeum	2017 dimu
Március 15 lépésben	Ötletgazda, tartalomfejlesztő: Nagy Anikó (MOME), Software fejlesztő: Karasz Dániel (MOME TechLab), Grafika: Kántor Attila (MNM)	Magyar Nemzeti Múzeum	2017 dimu és TechLab
Hajnali háztetők	Jankó Anna, Mata Juli, Oravecz Juli	PIM	2011/2012 dimu, MTA SZTAKI eLearning Osztálya
MUZI	Gere Nóra és Vásárhelyi Áron (MOME), Tartalom: Debreczeni-Droppán Béla (MNM)	Magyar Nemzeti Múzeum	2017 dimu
ByP	Fazekas István, Holp Nándor, Lászlók Noel, Kőrösi Boglárka, Szombathy András (MOME) Varga Benedek (BMGE)	Kiscelli Múzeum	2018 dimu
Bors néni	Manja Lekić, Szabó Viktória (MOME), Matuszka Tamás (ELTE T@T)	Bajor Gizi Színház-múzeum	2011 dimu

Nagy Veronika

MÚZEUMRA ÉRZÉKENYÍTŐ KÉPZÉS TANÍTÓ ÉS ÓVODAPEDAGÓGUS HALLGATÓKNAK A HETEDHÉT JÁTÉKMÚZEUMBAN

Absztrakt

A múzeumok komoly erőfeszítéseket tesznek azért, hogy közérthető módon szólaltassák meg a gyűjteményeiket, és a látogatók széles köréhez érjenek el. Érdekes, színes programokkal igyekeznek vonzóvá tenni a múzeumot, mint műfajt, és ezzel növelni a múzeumlátogató közönség számát. A múzeumlátogatói attitűd kialakításában kulcsszerepe lehet a játékmúzeumoknak, mert a tárgyuk, a témájuk a legközvetlenebbül érinti a gyermeket. A gyermek a játékon keresztül tanulja meg a világot, és a játékok segítségével lehet őt szocializálni a múzeumra is. A gyermek múzeumot értő és szerető gyermekké válik, ha a múzeumban folytatott játéktevékenységéhez pozitív érzelmek társulnak. Ehhez szilárd szakmai alapokon nyugvó múzeumpedagógiai programra van szükség, és arra, hogy az óvodapedagógusok már a képzésük során ismereteket szerezzenek a múzeumi tanulásról, a múzeumok, és különösen a játékmúzeumok pedagógiai hasznosíthatóságáról. A Hetedhét Játékmúzeum a Kulturális játszóterek – Óvodások fejlesztése játékmúzeumi módszerekkel című mintaprojekt megvalósítása óta (2017) elkötelezett a tanító és óvodapedagógushallgatók múzeumi érzékenyítése iránt. 2019-től Az ELTE-TÓK Neveléstudományi Tanszékén meghirdetett kurzusokhoz gyakorló terepet is biztosít, így a hallgatóknak lehetőségük van szervezett keretek között közvetlenül múzeumpedagógiai tapasztalatokat szerezni, és megismerni a játékmúzeumok nyújtotta lehetőségeket. A képzés célja, hogy a hallgatók figyelmét tudatosan irányítsa a múzeum felé, és megérintettségük eredményeként, a múzeumi foglalkozások alkalmával a jövőben tömegesen és „játszva” szocializálódjon múzeumra az óvodás és kisiskolás korosztály.

Kulcsszavak: múzeumi érzékenyítés; szocializáció; felsőoktatás

Bevezető

A Hetedhét Játékmúzeum a Moskovszky-gyűjtemény gondozására és bemutatására jött létre 2012-ben, Székesfehérváron. Az egyedülálló polgári játékgyűjtemény tárgyait Moskovszky Éva és édesanyja, Auer Erzsébet gyűjtötte össze nagyjából 1920 és 2010 között. A gyűjtemény az európai játékkészítés és játékgyártás fénykorát reprezentálja, babaszobákba rendezve. A sajátos gyűjtői elrendezésnek köszönhetően a tárgyaknak nemcsak a játéktörténeti vonatkozása érvényesül, hanem bemutathatóvá válik rajtuk keresztül a 19. századi polgári életmód számos aspektusa a háztartástól kezdve az öltözködésen és a lakáskultúrán keresztül egészen a viselkedésig és az illemig. A múzeum tevékenységének a kezdetektől meghatározó tartópillére a múzeumpedagógia. A tematikus múzeumpedagógiai foglalkozások elsősorban az óvodás és az alsó tagozatos általános iskolás korosztálynak szólnak. Legtöbb esetben a tárgyak által közvetített letűnt kultúra egy-egy kis szeletét

próbálják közel hozni a gyerekekhez. A legfontosabb témák: bútor és lakberendezés, a babaház maga, utazás, bál, öltözködés és divat, az ólomkatonákon keresztül a katonaság, a szatócsbolton keresztül a korabeli vásárlás és tárgykészlet, a porcelán, mint anyag és mint játék, a klasszikus játékok közül a játékállatok, a porcelánbaba, a társasjátékok, stb. (Bernáth, 2017). A foglalkozások középpontjában mindig az autentikus tárgyak állnak. Módszertanilag a cselekedtetés, a felfedeztetés, a kooperáció, és a szabad játék a követendő példa, de a legfontosabb cél, hogy a múzeumban végzett játéktevékenység a kisgyermeket múzeumra szocializálja, azaz múzeumokat értő és szerető felnőtté tegye.

A mintaprojekt mint előzmény

2019-ben a múzeum pedagógiai tevékenysége egy múzeumra érzékenyítő képzéssel egészült ki, melynek célja, hogy óvodapedagógia és tanító szakos egyetemi hallgatókhoz hozza közel a múzeumot, mint a kisgyermeknevelés és a tanulás egyik lehetséges kulturális színterét. A képzés előzménye a 2017-ben megvalósított Kulturális játszóterek – Óvodások fejlesztése játékmúzeumi módszerekkel című mintaprojekt volt, amit a Hetedhét Játékmúzeum a Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ felkérésére valósított meg a Múzeumi és könyvtári fejlesztések mindenkinek (EFOP-3.3.3.-VEKOP-16-2016-00001) című projekt keretében. (Molnár, 2019). Olyan múzeumpedagógiai program kidolgozása volt a cél, amely egy felsőoktatási intézmény bevonásával valósul meg, és amely adaptálható más múzeumok számára. Mintaprojektünk kiindulópontja az a felismerés volt, hogy a játékmúzeumoknak kulcsfontosságú szerepük lehet abban, hogy a gyermekből felnőtt korára múzeumot szerető és használni tudó felnőtt váljon, hiszen az óvodás korú kisgyermeknek természetes közege a játék. Azon keresztül szemléli és tanulja meg a világot, a játék formálja a személyiségét, fejleszti a pszichikumát, ellátja tapasztalatokkal, és élményekkel gazdagítja. Ezt teheti a kisgyermekkel a játékkiállítás is, azzal a többletfunkcióval, hogy a gyermeket múzeumra szocializálja. Legfontosabb célunk az volt, hogy szakértők bevonásával olyan múzeumpedagógiai programot dolgozzunk ki, amely a játék, mint kiállítási téma felhasználásával alkalmas az óvodás korosztály sajátos igényeinek kielégítésére, és a múzeumlátogatói attitűd megalapozására. Olyan módszerre volt szükségünk, amellyel a gyermek számára biztosítani tudjuk azt a közeget, amiben ő ugyanazzal a motiváltsággal és ugyanolyan pozitív érzelmekkel játszik, mint otthon vagy az óvodában, csak éppen 100-150 éves játékok, ha úgy tetszik, régiségek veszik őt körül. Az ELTE-TÓK oktatóit hívtuk segítségül, öt különböző tanszékről, közös gondolkodásra. Az együttműködés keretében közösen dolgoztunk ki egy óvodásoknak szóló foglalkozást, létrehoztunk egy családoknak szóló foglalkoztató csomagot, és egy óvodapedagógusoknak, tanítóknak szóló módszertani kiadványt. A projektnek fontos eleme volt az óvodapedagógus-hallgatók múzeumra érzékenyítése, hiszen hosszú távon egész múzeumpedagógiai tevékenységünk sikerét látjuk az óvodapedagógusok szemléletformálásában. A mintaprojektet így kb. 20 egyetemi hallgató kísérte figyelemmel. Megnézték az elkészült foglalkozást, majd oktatóikkal és a múzeumi szakemberekkel közösen, irányított módon dolgozták fel tapasztalataikat. Az ELTE-TÓK oktatóival való együttműködésnek közvetlen célja volt az is, hogy a kidolgozott foglalkozás a hozzá kapcsolódó szakmai anya-

gokkal együtt a felsőoktatási intézmény pedagógiai programjába beépüljön, és felhasználásával hosszú távon is megvalósuljon az óvodapedagógus-hallgatók múzeumi érzékenyítése. Amennyiben a múzeumi érzékenyítés sikeres, akkor bízhatunk abban, hogy az ELTE-TÓK képzéséről kikerülő óvodapedagógusok és tanítók a munkájuk során tudatosan keresik majd a játékmúzeum nyújtotta lehetőségeket.

A mintaprojekt kidolgozása és megvalósítása remek lehetőséget biztosított arra, hogy a Hetedhét Játékmúzeum hosszú távon az ELTE-TÓK gyakorló terepévé és szakmai bázisává váljon az elméleti tantárgyakhoz kapcsolódóan, hiszen a mintaprojekt keretében összeállított foglalkozások, írásos anyagok, módszertani segédletek olyan produktumok, amelyek közvetlenül felhasználhatóak a mindennapi pedagógiai gyakorlatban, a játékmúzeum pedig folyamatosan elérhető, kézzelfogható, valóságos élményt és szakmai tapasztalatokat adó gyakorló terep lehet minden évfolyam számára. Ezért a projekt lezárása után az együttműködés folytatódott, sőt új lendületet vett.

Múzeumi tanulás felsőfokon

Az ELTE-TÓK Neveléstudományi Tanszékén jelenleg a „Bevezetés a tudományos és művészeti műhelymunkába” című kurzus keretében hallhatnak előadásokat a hallgatók a múzeumi tanulásról, és benne a közösen megvalósított mintaprojekt tapasztalatairól. A kurzus a hallgatók múzeumi érzékenyítését állítja középpontba, és ennek az érzékenyítésnek a gyakorlati oldalát támogatja a Hetedhét Játékmúzeum, a múzeumban megvalósított szakmai napokkal, workshopokkal. A kurzus célja, hogy hatékonyan formálja a pedagógushallgatók múzeumhoz mint tanulási színtérhez kapcsolódó attitűdjét, és a tanulási folyamat végén a pedagógusok képesek legyenek a munkájukban tudatosan úgy használni a múzeumot mint a kultúraátadás újragondolt színterét, „kulturális játszóterét”. A kurzust felvehetik nappali és levelező tagozatos tanító és óvodapedagógia szakos hallgatók egyaránt. A múzeumban megvalósuló gyakorlati képzésnek alapvetően két színtere van. A hallgatók részt vesznek egy múzeumpedagógiai foglalkozáson, és játékmesteri feladatokat látnak el a gyermeknap Hetedhét Játékfesztiválon.

Múzeumpedagógiai foglalkozás óvodapedagógus szemmel

A mintaprojekt keretében kidolgozott múzeumpedagógiai mintafoglalkozáson közvetlenül részt vehetnek a kurzust végző hallgatók. A Lídia titka című foglalkozás komplex módon, több műveltségterület (játék, mese, ének, mozgás) összekapcsolásával igazodik az óvodás gyermekek sajátos igényeihez, és az óvodai nevelés alapelveihez. Figyelembe veszi, hogy a gyerekeket érő vizuális, auditív és taktilis ingerek a komplex megismerő tevékenység fontos elemei (Molnár, 2019). A pozitív eredmény érdekében fontos, hogy az óvodás gyermek mit lát, mit hall, mit tapint, mit szagol, mit érez, és az is, hogy mindezeket mennyi ideig és milyen intenzitással teszi. Az óvodás egy „kétlábon járó érzékszerv” (Kolosai, 2019), és ezt a múzeumi közegben sem szabad elfelejtenünk. A foglalkozás igyekszik úgy építeni a gyermek köré a múzeumot, hogy amit a gyermek nálunk érzékel (amit nálunk játszik), azt úgy építse be a saját lényébe, személyiségébe, ahogyan minden más tudást, készséget, amit a játék segítségével elsajátít a világból. Mint alapvető gyermeki szük-

séglet, a mese lett a foglalkozás gerince, amely a képzelet segítségével juttatja el a gyermeket a múzeumi (játék)tárgyak világába, ahol zenével, mozgással kísérve (mely szintén alapvető szükséglet számára), természetes módon merülhet el a játék fejlesztő és élményt adó közegében.

A foglalkozáshoz íródott mese a kiállított játékok egy szűkebb csoportjáról szól. A főhős Lídia, egy 20. század elején élt óvodás kislány, aki az utóbbi időben meglehetősen elhanyagolja játékait. Kivéve az öreg hintalovat, amit folyamatosan javítgat és csinosít. A kislány elhanyagolt porcelánbabái megpróbálják kideríteni, mi ennek az oka. Számos játéktársukkal (babák, bohóc, gurulós lovacska, ólomkatonák, stb.) „beszélnek”, mire kiderül, hogy az öreg hintaló a kislány édesapjái volt, s Lídia a nemsokára megszülető kisöccse számára újítja fel, hogy az ő játéka lehessen. A mesében a kiállítás játéktárgyai szerepelnek, azok jelennek meg matricákon, kártyákon, és hozzájuk hasonló tárgyakkal játszanak a gyerekek a foglalkozást lezáró szabad játék során. A mese rejtetten közvetíti a generációról generációra történő továbbörökítés gondolatát, és megismerteti az adott kor játékszereit a gyerekekkel.

Az óvodapedagógus-hallgatók végignéznek és megfigyelik a foglalkozást, majd utána szóban, fókuszcsoportos interjúkkal, szakmai szempontok szerint a múzeumpedagógussal és az oktatóval közösen elemzik a látottakat. Ezután reflektív naplókban írásban is válaszolnak nyílt és zárt végű kérdésekre a konkrét, általuk megfigyelt gyerekcsoportra vonatkozóan. Megfigyelik, hogy a foglalkozáson miként valósul meg az élményalapú tanulás a múzeumban. Milyen a légkör, hogyan történik az érdeklődés felkeltése, milyen az érzékszervi tapasztalatszerzés, a tárgyakkal való ismerkedés, hogyan fejezik ki érzelmeiket a gyerekek. Megfigyelik azt is, hogy az óvodai nevelést hogyan egészíti ki a foglalkozás. Hogyan valósul meg az egészséges életmód alakítása, az érzelmi, és erkölcsi nevelés a foglalkozás során. Hogyan jelenik meg a mese, a vers, az ének-zene, az anyanyelvi nevelés, a közösségi nevelés, a vizuális kultúra, a mozgás, a játék, és a külső világ megismerése. A hallgatók megvizsgálják, hogy milyen a csoport felkészültsége, voltak-e előzetes tapasztalataik, és miként vettek részt a pedagógusok a foglalkozáson.

A Hetedhét Játékfesztivál játékmesterei

A képzés másik színtere a Hetedhét Játékmúzeum kétnapos gyermeknapos tömegrendezvénye, a Hetedhét Játékfesztivál. Ezen a rendezvényen játékmentorokként kapnak szerepet a hallgatók, alapos felkészítés, szakmai napokon való részvétel után.

A Játékfesztiválnak minden évben van egy jól körülhatárolható témája, amelynek kiindulópontja a Moskovszky-gyűjtemény, illetve a gyűjteményben lévő tudásnak egy szelete. Ez a tudás egy mesés történetbe ágyazva próbatételek formájában jut el a gyerekekhez és válik közérthetővé számukra. 2019-ben a 7. Hetedhét Játékfesztiválon a bűvös számok köré épült a kerettörténet. A történet szerint egy boszorkány a számok labirintusává változtatta a belvárost, és elrabolta Bellát, a kíváncsi porcelánbabát. Őt kellett kiszabadítani, és ez úgy volt lehetséges, hogy a múzeumi tárgyak felhasználásával a bűvös számokhoz kapcsolódó feladatokat kellett megoldaniuk a gyerekeknek. Lényegében egy hétpróbát kellett teljesíteniük úgy, hogy ők maguk is a történet szereplőivé váltak. A hétpróba állomásain alkalmaztuk az egyetemistákat, abban bízva, hogy a szakmai érdeklődésük és a

kompetenciájuk alkalmassá teszi őket a gyerekekkel való közvetlen, szeretetteljes bánásmódra. Alapos múzeumi felkészítés után a hallgatók rendkívül motiváltak és kötelességtudóan, de mégis szakmai partnereinkként voltak részesei a fesztiválnak. A felkészítő tréningek során bevontuk őket a kellékek elkészítésébe, meghallgattuk és beépítettük ötleteiket a feladatok lebonyolításába. Szakmai kompetenciájuk akkor érvényesült leginkább, amikor élesben kellett helytállniuk. Nem sajnálták az időt és az energiát arra, hogy minden gyerekre ugyanannyi figyelmet fordítsanak. A kerettörténetet maximálisan átadták minden állomáson, a gyerekek folyamatosan részesei voltak a mesének. A hallgatók a játékok levezetésében türelmesek, kedvesek és figyelmesek voltak, rászánták az időt arra, hogy a gyerekek elmélyülhessenek a történetben. A Hetedhét Játékfesztiválon 2-3 ezer látogató fordul meg a múzeumban egy hétvége alatt, és kb. 500 gyermek oldja meg a hétpróba feladatait. Ezért rendkívül fontos, hogy jól felkészült, türelmes, és a gyermekekre nyitott animátorok fogadják őket minden állomáson.

A hallgatók személyében a Hetedhét Játékmúzeum minőségi munkaerőt kapott a fesztivál lebonyolításához, a hallgatók pedig szakmai tapasztalatot gyűjthettek a gyerekek körében, és ami a legfontosabb: megismerték a múzeumot, megtapasztalták a múzeumi tanulás lehetőségeit, és látták érvényesülni a játék erejét. A hétpróba történéseit a rendezvény alatt folyamatosan figyeltük, és a nap végén közösen értékeltük. Az egyetemisták megosztották egymással is a tapasztalataikat, majd a kurzus keretében kérdőív formájában is elemezniük kellett a saját tevékenységüket. A reflektív naplóból az derült ki, hogy óriási kihívásban volt részük, de nagyon feltöltődtek, mert rengeteg pozitív visszajelzést kaptak a látogatóktól személyesen is. A közös munka során bebizonyosodott, és a hallgatói reflexiók is azt igazolták vissza, hogy az alapos felkészítésnek köszönhetően a hallgatók megismerték a múzeum céljait, komplexen ráláttak a rendezvény folyamataira, könnyen eligazodtak benne, partnernek érezték magukat, és sikerélményt jelentett számukra a játékban résztvevő családok pozitív visszajelzése. Ahogy egyikük megfogalmazta: „...valóban maradandó hatással bírnak az ilyen és ehhez hasonló élmények a tanulmányaink során. Bennem napok óta dolgoznak a pozitív tapasztalatok. Azért is, mert a munkában teret kaptam a saját elképzeléseim megvalósításának – amellyel egyben önmagam megismerésében tett előrelépések is bekövetkeztek – és azért is, mert az öröm, amit adni tudunk kézzel foghatóan megnyilvánult, és ezáltal visszaáramlott felénk. Hogy csak egy példát említsek: a fesztivál számomra úgy zárult, hogy egy könnyes szemű hölgy egyszer csak odalépett és a színész társamat is (aki Bellát alakította) és engem is arcunkon megpuszított, majd megköszönte, hogy a lányának csodát adtunk...” Mindezek alapján talán azt is megállapíthatjuk, hogy valóban múzeumi érzékenyítés történt.

Múzeumi kurzus pandémia idején

A koronavírus járvány miatt a Hetedhét Játékfesztivált 2020-ban és 2021-ben nem lehetett megrendezni. Múzeumpedagógiai foglalkozások lebonyolítására sem volt lehetőség. A foglalkozás megfigyelését, a fesztiválra felkészítő tréninget és az animátori feladatokat ideiglenesen ki kellett iktatni a kurzusból. Lényegében az egész félévet át kellett formálni, és új tartalmat kellett létrehozni. A személyes jelenlét lehetőségének hiányában online elérhető segédanyagok, videók segítségével igyekeztünk eljuttatni a múzeum sajátos

atmoszféráját az ELTE-TÓK hallgatói számára. Már a kurzus meghirdetésekor kiderült, hogy online módon a korábban megszólított hallgatók tízszereséhez érhetünk el. 2019-ben 15 hallgatót foglalkoztattunk a Hetedhét Játékfesztiválon, 2020-ban az online térben viszont 180 hallgatóhoz szóltunk.

Az online tananyag három részből állt, és azzal a céllal készült, hogy népszerűsítse a Hetedhét Játékmúzeumot a pedagógushallgatók körében, biztosítsa (a vírushelyzet ellenére is) a múzeumi ismeretszerzés lehetőségét, valamint ízelítőt adjon az óvodások múzeumi jelenlétéről és a múzeumpedagógia elméleti alapjairól. A tevékenységsorozat végén a hallgatóktól írásbeli reflexiót kértünk a munka során átélt tapasztalataikról, élményeikről, meglátásaikról.

Elsőként a mintafoglalkozásról készült 25 perces videófelvételt kellett a hallgatóknak megtekinteni, majd egy kérdőív kitöltésével számot adni a benyomásaikról. Ezt követően a valódi múzeumpedagógiai foglalkozáson való részvételt 2020-ban egy, 2021-ben két hangalapú virtuális múzeumpedagógiai foglalkozással helyettesítettük. Ehhez a mintafoglalkozáshoz készült mesét és a Moskovszky-gyűjteményt bemutató virtuális sétát használtuk fel. Az elkészült hang- és képanyagok amatőr mini múzeumpedagógiai foglalkozásnak tekinthetők, melyek a technikai és szakmai lehetőségeink maximális kiaknázásával készültek. A múzeumpedagógus egy mesét mond el, közben énekel is, és a történethez kapcsolódóan a virtuális séta és számos műtárgyfotó segítségével keresésre, kutakodásra biztatja a gyerekeket. Sőt, az egyik mese végén arra ösztönzi őket, hogy ők maguk készítsenek babaruhát a főszereplő kislány babájának. (Ezt a kis babaruhát számos hallgató el is készítette, holott ez az ő számukra nem volt feladat.) A hangalapú virtuális foglalkozás oktatóanyagként készült az egyetemisták számára, de közülük többen saját gyermekükkel hallgatták és nézték végig, így a foglalkozást feldolgozó és elemző kérdőívek eredményéből arra is fény derült, hogy maguk a gyerekek hogyan fogadták. Tehát gyerekeken is tesztelhattük, holott eredetileg ez nem volt célunk. A karantén időszak alatt azonban volt rá igény, hiszen 2020 tavaszán az óvodások is a négy fal közé kényszerültek, és a kis online foglalkozás alternatívát adott a szülőknek a foglalkoztatásukhoz. 2021-ben az online tananyag harmadik egysége Joó Emese (etnográfus, múzeumpedagógus, oktató) online workshopja volt. A hazai múzeumpedagógiai képzés elismert oktatója és fejlesztője saját gyakorlati tapasztalatait osztotta meg a résztvevőkkel. Három múzeumpedagógiai projekttel ismertette meg a hallgatókat: A hibátlan lábtempó, Néprajzi Múzeum, 2007.; Kanálmese, Tudástársadalom Alapítvány, 2015.; A sárközi sárkány, Néprajzi Múzeum, 2013. Mindhárom projekt a résztvevők szemével, egyéni felfedezés és aktivitás útján láttatja a múzeumi tárgyakat. A művészetpedagógia módszereivel, a fantázia és a képzelet felhasználásával dolgozik, játékos, mesei szerepbe ágyazva az aktív és interaktív tevékenységeket. A workshop alkalmával a hallgatók elmélyíthették a kurzus során szerzett elméleti és módszertani ismereteiket, és szakszerűen felépített múzeumpedagógiai jógyakorlatokat ismerhettek meg interaktív módon, közvetlen stílusban.

Összegzés

Az ELTE-TÓK elköteleződése a múzeumra érzékenyítés iránt, és az óvodapedagógus-hallgatók képzésében való aktív részvétel lehetősége a 2017-es mintaprojekt legfontosabb hozadéka volt a Hetedhét Játékmúzeum számára. Közel hozni a múzeumot kisgyermek nevelésére hivatott fiatalokhoz azért, hogy később ők hozzák közel a múzeumhoz a rájuk bízott gyerekeket, hozzájárulva ezzel ahhoz, hogy a gyerekek (későbbi felnőttek) számára alapélmény legyen a múzeum szeretete – ez az a folyamat, amelynek láncszemei egymást kiegészítve és erősítve esélyt adhatnak a stabil múzeumlátogatói attitűd megalapozására. A játékmúzeum, mint egyetemi gyakorlóterep, és egyfajta „kulturális játszótér” magához vonzza a gyermeket középpontba állító felsőoktatási, közoktatási, és köznevelési intézményeket, s a játék erejével észrevétlenül tanít, gazdagít, és kultúrára nyitott személyiséggé varázsol gyermek és felnőtt egyaránt.

Irodalomjegyzék

Bernáth, É. (2017). Csak játék? A Hetedhét múzeumpedagógiája. In Nagy, V. & Lakat E., *Játék és tudomány a Hetedhét Játékmúzeumban* (pp. 61–69.). Szent István Király Múzeum, Székesfehérvár

Kolosai, N. (2019). *Óvodások a múzeumban*. Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ.

Molnár, J. (2019). *Kulturális játszóterek. Játékmúzeumi módszerek az óvodás korosztály számára. A Szent István Király Múzeum mintaprojektje*. Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ.

Mellékletek

1. sz. kép: Óvodások és óvodapedagógus-hallgatók a Hetedhét Játékmúzeumban

Forrás: Hetedhét Játékmúzeum, 2019. Fotó: Deák Balázs

2. sz. kép: Az ELTE-TÓK óvodapedagógia szakos hallgatói a Hetedhét Játékfesztiválon

Forrás: Hetedhét Játékmúzeum, 2019. fotó: Lőrincz Miklós

Kolocz Dóra

*PARTICIPÁCIÓ ÉS KÖZÖSSÉGÉPÍTÉS. GYAKORNOKI PROGRAM A
RÓTH MIKSA EMLÉKHÁZ ÉS GYŰJTEMÉNYBEN*

Absztrakt

2021 februárjában kezdődött el a Róth Miksa Emlékház és Gyűjtemény közösségi múzeumi projektje, amely új stratégia központi eleme a múzeum körül élő közösségek megszólítása, valamint új közösségek létrehozása. A fővárosi intézmény célkitűzései rezonálnak a múzeumot működtető VIII. kerületi önkormányzat terveivel is, amely egyezés, párhuzam jelentős lökést adott: intenzív változások indultak meg az intézményben. Az új irányvonal kijelölésével együtt kezdődött meg a múzeumi gyakornokok toborzása is, amely felhívás sikerének nyomán az intézmény szervezett, komplex gyakornoki programot tudott kiépíteni. A gyakornokok — egyebek mellett — részt vettek az új stratégia kialakításában, az intézmény teljes arculati megújításában, és munkát vállalnak a gyűjteményi és digitalizációs feladatokban is, miközben a gyakorlat mellett alapozó elméleti képzést is kapnak. A gyakornoki program alapelve a participáció, azaz a „semmit róluk nélkülük“ elv, ugyanis a kiválasztott jelentkezők segítségével került kialakításra már maga a gyakornoki program keret- és elvárásrendszere is. A program nyomán fiatal szakmai réteg szerveződött az intézmény körül, amely célcsoport megszólítását és bevonását a múzeum egyik elsődleges feladatának is tekinti. A komplex program átlátható felépítéssel és transzparens működési célokkal folyik, miközben gyerekcipőben járó működési normáit és jellemzőit az intézmény a minőségmenedzsment feltételeinek kiépítésével igyekszik megőrizni, a rendszert pedig gördülékenyen működő, projektszemléletű múzeumi jelenséggé szervezni.

Kulcsszavak: participáció; közösségi múzeum; gyakornokság

Bevezető

A Róth Miksa Emlékház és Gyűjtemény Budapest VII. kerületében, Erzsébetvárosban működik. A Keleti pályaudvartól néhány perc sétára található intézmény a főváros egyik felfutó negyedében található, jellegzetes pesti belvárosi környezetben, megbújva a környező bérházak, épületek között. Az emlékház épülete is különleges, már magában hordozza az intézmény egyedi atmoszféráját, ugyanis a telken található két épület Róth Miksa életének meghatározó helyszíneivé avanzsálódott. Az utcafronti egység, amelyben ma a múzeum kiállításai és irodái találhatóak, 1911-től kezdődően a Róth-család lakhelyéül szolgáltak, az udvar hátsó részének háromemeletes építményében pedig Róth Miksa óriási műhelye működött. A Petz Samu tervei alapján átalakított, illetve felépített épületekben élt és dolgozott hazánk egyik legnagyobb iparművésze, és haláláig, illetve a zsidótörvények következtében 1939-ig ezen a helyen készültek méltán híres mozaik- és üvegmunkái. A második világháborút követően, Róth Miksa halála után a házat államosították, társasházzá alakították, de a család tagjai, Róth Miksa felesége, Walla Jozefa, majd a pár gyermekei is hosszú ideig, néhány buktató és érdekes történelmi esemény közrejátszásával

ugyan, de a rendszerváltásig, halálukig itt élhettek. Az immár több mint húsz éve múzeumként, besorolása szerint közérdekű muzeális gyűjteményként működő Róth Miksa Emlékház és Gyűjtemény gyűjteményi anyagai így — az épületek tematikáihoz kötődően — egyrészt iparművészeti, másrészt történeti (családtörténeti) anyagokból állnak. Az intézmény kiállításain Róth Miksa műhelyének alkotásai láthatóak, köztük számos világkiállításon díjazott és nemzetközileg elismert iparművészeti alkotása, a gyűjtemény lakásmúzeum részében pedig a család lakóhelye fedezhető fel, három megmaradt szobájuk teljes berendezésével. A kiállításokon számtalan történeti és művészeti érdekesség, technikai újítás témája is megjelenik, a múzeum új startégiája szerint pedig szeretné még tovább bővíteni, újraértelmezni és minél szélesebb közönség számára hozzáférhetővé tenni a csodás Róth-hagyaték darabjait, történeteit.

2021 elején a múzeum irányváltásba fogott, új küldetéssel és stratégiával vágott neki a múzeum következő három évének. A Róth Miksa Emlékház és Gyűjtemény alapvetésének tekinti a közösségi múzeumi működés megteremtését, a főváros — és azon belül a VII. kerület — közösségeinek megszólítását, a múzeum körül élő és működő közösségek létrehozását, amely cél szerencsésen egybecseng Erzsébetváros vezetésének célkitűzéseivel is. Az úgynevezett Közösségi Múzeum Projekt 2021-2023 között fut, centrumában pedig a számos célcsoportra kihegyezett tevékenységcsomag felépítése és működtetése áll, amely által a múzeum igyekszik a kerület és a főváros kulturális színfoltjává is válni. Ezen célok és a komplett startégia egyik kiemelkedő eleme az is, miszerint a múzeum elsődleges feladatának tekinti a fiatal és tapasztalatra vágyó szakmai réteg megszólítását, egyfajta hálót fonva általuk a múzeum köré, összekötve az intézményt ezáltal a főváros — témába vágó — felsőoktatási és kulturális intézményeivel. A tervek szerint ez a dinamikus, fiatalos, pulzáló csapat létszámát tekintve folyamatosan bővülne, és erőteljes beleszólással rendelkezne a múzeum „belügyeibe” is, működésének menete, az intézmény menedzsmentje folyamatosan változó, újdonságokra nyitott, progresszív tevékenységformák mozgásában képzelet el magát, legalábbis a következő években.

2021 februárjában, a gyűjtemény új stratégiájának készítésével párhuzamosan kezdett bele gyakornoki programjának kiépítésébe, hiszen már kezdettől fogva fontos cél volt a majdan bekapcsolódó gyakornokok véleményének, meglátásainak megismerése, beépítése a múzeum távlati irányai közé. A motivált, új szakmai irányokat ismerő, fiatal csapat kellő rálátással és építő jellegű kritikával élt a stratégia akkor még kezdeti stádiumára.

A gyakornoki program kezdeti céljai és az első gyakornokcsapat

A Róth Miksa Emlékház és Gyűjtemény 2021 februárjában megjelent gyakornoki felhívásában¹ egyedüli elvárásként, kitételként az szerepelt, hogy a jelentkezők múzeumi, kulturális vagy örökségvédelmi területen folytassanak tanulmányokat, esetleg ilyen területen dolgozzanak, de pályázhattak egykori múzeumi dolgozók, vagy éppen még nem dolgozó kollégák is, akik rendelkeznek kulturális területhez kapcsolódó iskolai végzettséggel. A múzeum természetesen — alacsony dolgozói létszámmal bíró intézmény lévén — a szakmai munka majdani segítségét is várta a jelentkezőktől (másként: a humán erőforrás

¹ A gyakornoki felhívás a tanulmány 1. sz. mellékletében olvasható.

erősítését), de szándékosan nem egy már előre felépített, fix keretekkel rendelkező gyakornoki programba várták a jelentkezőket. A részvételi együttműködés fontos elemének értelmezhető az is, hogy ha a múzeum stratégiáját is gyakornokaival együtt szeretné kialakítani, akkor lényegében evidencia az, hogy a gyakornoki programot, amely a múzeumi dolgozók jövőbeni, mindennapos közege is lesz, szintén azon igények és elvárások mentén valósítsák meg, amely haszonnal, örömmel és élménnyel bír a rendszerben résztvevők számára is. Természetesen a program meghirdetésekor a gyakornoki rendszer alapjai, működésének fő csapásirányai már megszülettek, de ezek nem álltak szilárd lábakon, a múzeum nyitottsággal várta a jelentkezők változtatási javaslatait. Az előzetes feltételezések szerint nagyjából 5-8 fő jelentkezése volt várható, amely a pandémia szülte helyzet (az emberek tettvágya, kimozdulási igénye), valamint más szervezetek önkéntesség-trendjének tapasztalatai alapján reális célnak tűnik. A gyakornoki lehetőséget kizárólag az online térben, közösségi média felületeken és célzott egyetemi kampánnyal népszerűsítették, elsősorban a 20-40 éves korosztály körében.

A gyakornoki felhívás 13 napig élt, amely alatt több mint 30 fő jelentkezett múzeumi gyakorlatra, amely az intézmény dolgozóinak minden elképzelését felülmúlta. A beérkező jelentkezések feldolgozása, a nem egészen kéthetes pályázási periódus során folyamatosan történt, az elsődleges szűrést követően szóbeli interjú alapján kerültek kiválasztásra a gyakornokok. A múzeum erőforrásait, a jelentkezők számát és összetételét figyelembe véve végül 12 fővel kezdődött meg a munka, amely 12 fő egyben a Róth Miksa Emlékház és Gyűjtemény első gyakornok-csapatát is jelentette.

Mind a jelentkezők, mind a végleges csapat a 21-39 éves korosztályból került ki, tehát a spektrum elég széles, motivációik pedig kifejezetten tanulságosak, sokszor meglepőek voltak. A több mint 30 jelentkezőből összesen ketten voltak, akik kötelező egyetemi gyakorlatukat szerették volna az intézményben teljesíteni, egy muzeológia és egy design- és művészetmenedzsment szakos hallgató. Jelentős számban képviseltetik magukat a gyakornokok között egykori pályaelhagyók, akik a közeljövőben tervezik, hogy visszatérnek a múzeumi, kulturális területre, egykor azonban motivációvesztés és/vagy az elismerés hiánya (esetleg személyes okok) miatt kényszerültek elhagyni a pályát. Ők jellemzően friss szakmai tapasztalatokért, önéletrajzuk színesítéséért jelentkeztek a múzeumba. Több külföldről hazatért, bölcsész végzettségű szakember is pályázott, akik hazai elhelyezkedésük előtt szerették volna megismerni a magyarországi helyzetet, múzeumi atmoszférát, és tapasztalatszerzés céljából, a múzeumi háló feltérképezésének igényével adták be jelentkezésüket. Jellemző továbbá a gyakornoki motivációkat illetően a bölcsész végzettségűek azon törekvése is, hogy egykori egyetemi gyakorlatukat önkéntes alapon kiegészítsék, bővítsék, vagy éppen az egyetemen megszerzett elméleti tudást gyakorlati ismeretekkel párosítsák (mert ezt a felsőoktatási intézmények nem biztosították számukra). Többen érkeztek az intézménybe olyan felsőoktatási képzésekről, amelyek elvégzése után a végzett pályakezdőknek lehetőségük van ugyan múzeumban elhelyezkedni (például történelem, néprajz vagy művészettörténet szakosok), az adott képzésen azonban nem biztosít az egyetem számukra gyakorlati lehetőséget. Természetesen e csapat tagjai között is megjelent ösztönző erőként a szabadidő hasznos eltöltése, valamint az új

ismeretekre való éhség csillapítása, többen pedig azt is kiemelték, hogy egy múzeumi stratégia elkészítésében ritkán van lehetősége még múzeumi dolgozóknak is közreműködni, így a felajánlott feladatok motiválták őket a gyakornoki pozíció megpályázására. Fontos tényezőnek tűnt tehát az is, hogy a jelentkezők szimpatikusnak találták a Róth Miksa Emlékház és Gyűjtemény kezdeményező-készségét, miszerint célzottan kereste a gyakornokokat, és nem pedig a véletlenszerűen bejelentkezőket fogadta. A múzeum új irányával rezonáló visszajelzések nagy lökést adtak a programnak, a nyitottság és a részvételi lehetőség szimpatikussá tette az intézményt és annak dolgozóit a jelentkezők számára.

A múzeum első gyakornoki csapata így bölcsészekből, pedagógusokból, menedzserekből és vizuális szakemberekből áll, történelem, néprajz, művészettörténet, régészet, muzeológia szakos hallgatók vagy ezen szakokon végzett szakemberek mellett restaurátor, múzeumpedagógus, design- és művészetmenedzser és grafikus is került a programba.

Ha átlagot kívánnánk vonni a gyakornoki program résztvevőiből, és hozott tudásanyagukat, életkorukat, tapasztalatukat, motivációikat összesítve az emlékház „átlagos gyakornokát” kívánnánk meghatározni, akkor igencsak meglepő eredményt kapnánk. A pályakezdő, 20-as éveiben járó, még több szabadidővel rendelkező egyetemista helyett egy 31 éves, bölcsész végzettségű személyt kellene definiálnunk, aki múzeumi pályát szeretne választani, de nem rendelkezik releváns tapasztalattal, így a gyakornoki program elvégzése egyfajta ugródeszka számára a múzeumi szakembergárdába való betagozódásra.

Semmit róluk nélkülük

A gyakornoki program kiépítésének és működésének alapja két, a szakmában manapság már igen gyakran használt, népszerű fogalom volt: participáció és közösségépítés. A program kialakításakor és első csoportjának elindításakor három dolgot határozott meg az intézmény, látva a jelentkezők számát, az első csapat összetételét, valamint ismerve az intézmény lehetőségeit, erőforrásait és igényeit, terveit. Az első alapvetés az volt, hogy gyakornoki szerződéssel foglalkoztatják a résztvevőket, amely dokumentum lefekteti ugyan a program alapjait, azaz intézményi keretet ad a program egészének, ám szabad mozgásteret is biztosít a rendszerben esetlegesen bekövetkező változásoknak. A második terv a program turnusjellegére vonatkozott, egy féléves ciklusokra tagozódó gyakornoki program kiépítésének célja fontos mérföldkő lehet ugyanis a múzeum körül lévő fiatal szakembergárda létszámának emelésére. Minden gyakornok első körben fél évig dolgozik a múzeumban, ezt követően új felhívás és feladatok várják az új jelentkezőket. Természetesen van lehetőség arra, hogy aki akar, tovább maradjon a múzeum kötelékében, de minden évben január-februárban, valamint augusztus-szeptemberben (azaz az egyetemi szemeszterek, valamint a múzeumi év kezdetén és félidejében) új felhívás és új gyakornoki periódus kezdődik. Végezetül pedig a „leszerelt alumnik” igazolással távoznak a Róth Miksa Emlékház és Gyűjteményből, szükség esetén pedig bármikor fordulhatnak ajánlólevélért a múzeumhoz. Ez a három pont intézményesítette tehát a programot, de az ezen felül szervezendő tartalmi elemeknek szabad alakulási mezőt biztosítottak. Ennek az üres, megtöltésre váró mezőnek teremtett alapot a frissen felvett gyakornokok meginterjúvólása, azaz kérdőíves felmérése is.

A kérdőíves felmérés során alapos kérdésekkel néztek szembe a gyakornokok, amelyek az elkövetkező hat hónapra vonatkozó motivációikat, vágyott feladataikat firtatták, minden kérdéseket úgy alakítva, hogy közben a múzeumban elvégzendő legfontosabb feladatokat, azaz az intézmény céljait és elvárásait is domináljanak.

A kérdőív kérdései:

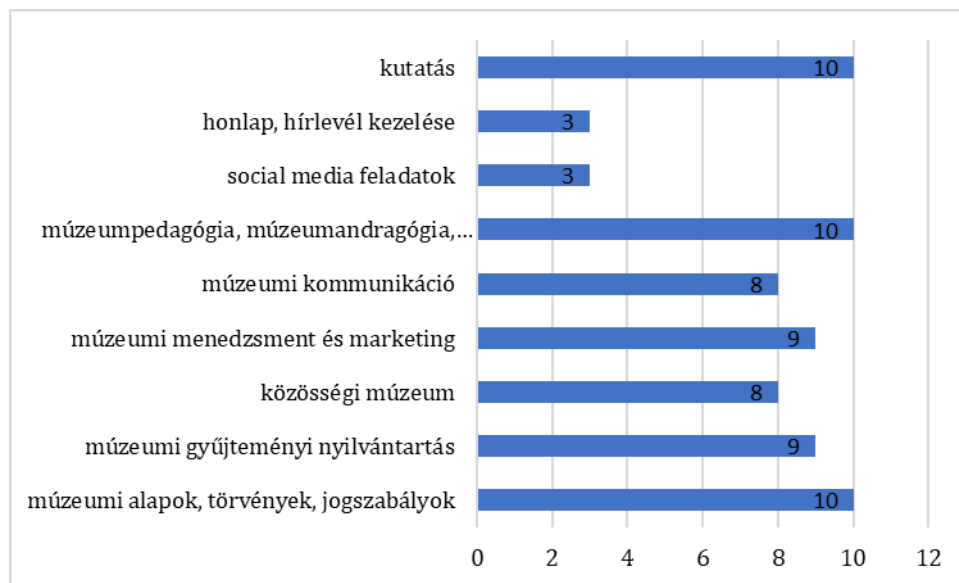
3. Melyik konkrét feladat elvégzésében szeretnél segíteni?²
4. Ha a kutatás mezőt is választottad, kérlek, írd meg, melyik témában szeretnél kutatni!
5. Egyedül vagy csapatban szeretnél dolgozni?
6. Gyakornoki idő alatt szívesen vennél részt képzéseken, brainstorming alkalmon számodra érdekes, múzeumi témákban?
7. Amennyiben az előző kérdésre „igen“ vagy „talán“ volt a válaszod, kérlek, jelöld meg, miről tanulnál, hallanál szívesen!³
8. Ha a felsoroltakon kívül más is érdekelne, kérjük, írd meg, melyik az a téma!
9. Átlagosan heti hány órát szeretnél/tudsz segíteni?

A kérdőívre adott válaszok hasznos tapasztalattal szolgálnak, egy szűk réteg válasza alapján egyfajta érdeklődési trendek is megállapíthatóak, amelyek természetesen korántsem nevezhetők általános sztenderdnek, jelen gyakornoki program elindításában és működtetésében azonban fontos táptalajként szolgáltak. A gyakornokok által leginkább vágyott feladatokban egyértelműen a gyűjteményi feladatok domináltak, valamint az ehhez szorosan kapcsolódó kutatási feladatok elvégzése. A 12 főből 11-en jelölték meg, hogy a gyűjteményi revízió, a KDS fotólabor projekt feladataiban szeretnének segédkezni, 10-en a kutatást, valamint a digitális nyilvántartás feladatait is választották. Dobogós helyen végzett továbbá 9 szavazattal a hagyományos nyilvántartás feladataiba való bekapcsolódás is. 4 gyakornok jelölte meg, hogy a múzeumi látogatófelmérés érdekli, 3-3 gyakornok számára pedig a social media felületek, valamint a honlap és a hírlevél kezelése volt igazán szimpatikus. Egy ember kattintott a kérdőíves látogatófelmérés feladatainak rubrikájába.

² válaszlehetőségek: 1. gyűjteményi revízió, 2. hagyományos (papír alapú nyilvántartás), 3. digitális nyilvántartás elindítása, 4. KDS fotólabor, műtárgyleírások készítése, 5. látogatófelmérés, 6. kérdőíves kutatás összeállítása, 7. social media felületek kezelése, 8. honlap, hírlevél kezelése, tartalommal való megtöltése, 9. kutatás

³ válaszlehetőségek: 1. múzeumi alapok, törvényi szabályozás, hazai intézmények működése, a múzeum feladatai, 2. múzeumi nyilvántartás (gyűjteményi feladatok a leltári szám képzésétől a digitalizációig), 3. közösségi múzeumi működés, 4. múzeumi menedzsment és marketing, 5. múzeumi kommunikáció, 6. múzeumi tudásátadás

1. ábra: A gyakornokok múzeumi tevékenységek elvégzésével kapcsolatos preferenciáinak megoszlása (N=12)

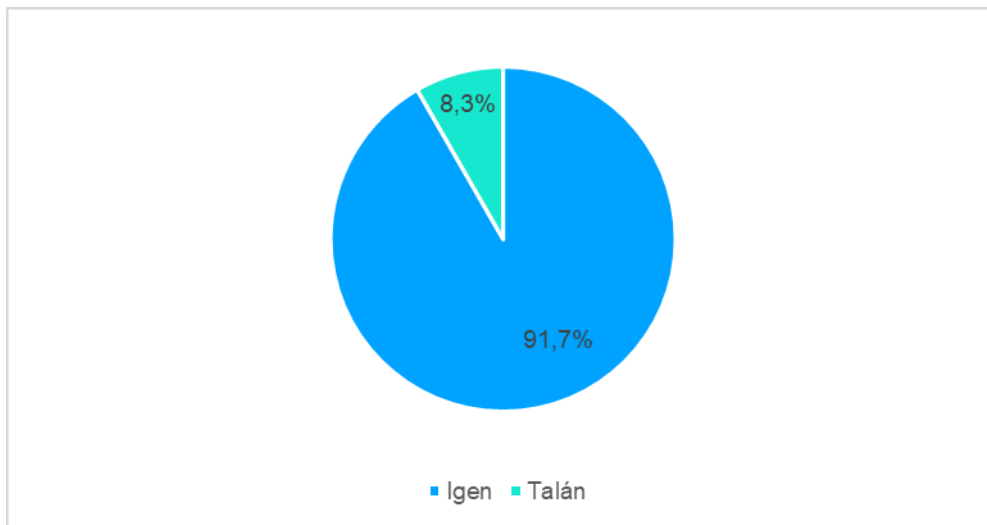

Forrás: Róth Miksa Emlékház és Gyűjtemény belső dokumentáció, 2021

Míg a kutatásra irányuló kérdésben, miszerint mely terület kutatásában kívánnak segíteni gyakornokaink (szabad szöveges válaszmező) egyértelműen két irányvonal, a Róth Miksa munkásságához, illetve a család, valamint az épület történetéhez kapcsolódó témák keltették fel az érdeklődést, addig a csapat- vagy egyéni munka kérdésre egyöntetű válasz érkezett: minden jelentkező nyitott volt mindkét munkamódszerre.

Annak ellenére, hogy a program elnevezése „gyakornoki“, a múzeum arra is kíváncsi volt, hogy gyakornokai szívesen vennének-e részt elméleti képzésen, a fentebb felsorolt múzeumszakmai témák valamelyikén. Természetesen egy esetleges „képzés“ megvalósulás esetén kétirányú hasznosságról beszélhetünk, hiszen amellet, hogy a résztvevők ismeretei, szakmai látásmódja bővül ezen alkalmakon, a múzeum is biztosabb kezekben tudhatja a feladatokat, hiszen szakmai támogatást nyújt programja résztvevőinek. Az elméleti tudásanyag beépítésével azonban már egy komplex, igencsak kezdő szintű, de mégiscsak egyfajta képzésnek mondható projekt indulna el, amely ha másra nem is, az érdeklődés felkeltésére, és a szakmai irányultság felismerésére mindenképp buzdítja a résztvevő gyakornokokat. Ezzel együtt azonban a múzeum részéről még markánsabb erőbefektetést is kíván, valamint lehetőséget biztosít a program magasabb szintre emelésére, professzionalizációjának megtervezésére. Az elméleti képzések felvetése a kérdőívben teljesen egyöntetű választ adott, a 12 gyakornok közül 11-en igennel, 1 fő talánnal válaszolt.

2. ábra: A gyakornokok képzési igényei(N=12)

Forrás: Róth Miksa Emlékház és Gyűjtemény belső dokumentáció, 2021

Izgalmas eredményt hozott a képzések tematikájára, témájára irányuló kérdés is, amelyben a múzeum arra volt kíváncsi, mely szakmai témák érdeklik leginkább a jelentkezőket. A szavazatok alapján a következő sorrend alakult ki: 10-10 fő szavazott a múzeumi tudásátadás, valamint a múzeumi alapok témakörére, 9-9 pedig a múzeumi nyilvántartással kapcsolatos ismereteit, valamint a múzeumi menedzsmentről szóló tudását szeretné bővíteni. 8-8 válasz érkezett a közösségi múzeumi működés, valamint a múzeumi kommunikáció kérdéskörére is. Látható tehát, hogy annak ellenére, hogy a feladatok közül egyértelműen a gyűjteményi munka dominált, addig az elméleti képzéseknél a múzeumpedagógia, múzeumandragógia és szélesebb értelemben véve a múzeumi tudásátadásról való tájékozódás, valamint a múzeumokkal kapcsolatos jogszabályi és működési alapvetések ismerésére is igény mutatkozik.

3. ábra: A képzések témájával kapcsolatos preferenciák megoszlása a gyakornokok körében (N=12)

Forrás: Róth Miksa Emlékház és Gyűjtemény belső dokumentáció, 2021

A kérdőíves felmérésből az is kiderült, hogy a gyakornok átlagosan heti 12 órát szeretnének a múzeumban, illetve múzeumi munkával tölteni.

A gyakornoki program szerkezete a Róth Miksa Emlékház és Gyűjteményben

A felmérés, az intézmény előzetes tervei és a gyakorlat egy viszonylag komplex, szerteágazó és a résztvevők számára is hasznosnak tűnő program kiépítését hozták, amely a múzeum részéről azonban nagyobb energiabefektetést kíván, mint amely az előzetes tervek alapján várható volt. A programban résztvevők havi egy napot elméleti képzésen töltenek, amelyeket a kérdőíves felmérés során megszavazott témák alapján szerveznek: múzeumi alapok, működés, múzeumi nyilvántartás, múzeumi menedzsment, múzeumi kommunikáció, ismeretátadás, múzeumpedagógia, közösségi múzeum. Az elméleti alkalmon a prezentáció mellett, lehetőség szerint interaktív feladatok is helyet kapnak, valamint a program részét képezi a gyűjteményben használt Múzeum Digitár rendszerének megismerése is. A gyakornokok a gyűjteményi és közművelődési feladatokkal átlagosan havi 20 órát töltenek. Ezek a feladatok konkrétan a következők: közreműködés revízióban, közreműködés digitalizációban, közreműködés a KDS fotólabor projektben, látogatófelmérés készítése, múzeumi programok kidolgozása.

Fontos tényező továbbá, hogy a közösen elvégzett feladatok, valamint a csapatépítő programok közösséggé is kovácsolják a résztvevőket, illetve a múzeum dolgozóit is: a közös munka, a közös elméleti alkalom, valamint a múzeumi programokon való ingyenes részvétel és a kizárólag gyakornokok számára szervezett programok színesítik a mindennapokat.

Hozzájárulás, együttműködés, befogadás

A Róth Miksa Emlékház és Gyűjtemény gyakornoki programját tehát a participáció jegyében készítette és működteti, „a múzeum közöl, a gyakornok befogad“ elvet mereven elutasítja, és kétoldalú kommunikáció megvalósítására törekszik. A múzeum információt ad (elméleti alkalom, gyakorlati feladatok mentorálása) és kér (stratégia, múzeumi programok véleményezése), a gyakornok pedig információt kap és ad, azaz információcsere történik. Az együttműködés ilyen formája nem csupán egy gyakornoki vagy önkéntes program során, de természetesen a múzeumi látogatókkal való együttműködésben is alapvetéssé vált mára.

Hozzájárulás

Az intézmény gyakornokai hozzájárultak és hozzájárulnak ötleteikkel, meglátásaikkal, szakmai és magánemberi véleményükkel a múzeum megújuló stratégiájának elkészítéséhez, valamint a gyakornoki program kiépítéséhez. Mindennapi feladatokban segítik a muzeológus munkáját, a múzeum új kommunikációs formáinak működtetését, ötleteikkel, tudásukkal hozzájárulnak új múzeumi programok megszületéséhez, a múzeum digitális műtárgyadatbázisának kiépítéséhez.

Együttműködés

A gyakornokok elemi részesei a múzeum mindennapi működésének, a hétköznapi munka körforgásának. A közös programok, rendezvények kidolgozása ugyanúgy feladatot képezi, mint a gyűjteményi feladatokban, elsősorban a revízióban és a múzeumi digitalizációs munkában való közreműködésük. A gyakornoki program kialakítása mellett a rendszer működtetésében is szerepet játszanak, javaslatokat tesznek változtatásra, részt vesznek az értékelő kérdőívek kitöltésében, és visszajelzésükkel segítik, fejlesztik, előremozdítják a program és a múzeum működését. Az intézmény igyekszik megvalósítani azt az elképzelést, miszerint a múzeumi kollégák és a gyakornokok egyenrangú partnerként dolgoznak. Amennyi szaktudás és intézményi tapasztalatot mi adunk a gyakornokoknak, annyi építő jellegű kritikát, segítséget és jó meglátást kapunk tőlük vissza.

Befogadás

Hozzájárulni és együttműködni: nehéz ezektől a fogalmaktól különválasztani a befogadást, esetleg újat mondani róla. Az együttműködés egyik legmarkánsabb jele a múzeum új arculatának elkészülte, amelyet Sárközi Lilla grafikus, múzeumunk gyakornoka készített. A kreatív szakember világnézete, a múzeum dolgozóinak intézmény- és gyűjteményismerete közös erővel segítette hozzá múzeumunkat nem csupán a belső, de a külső megújuláshoz is. A gyakornokok egyéb tevékenységinek befogadására is törekszünk, így gyerekprogramok, kortárs design események sem valósulhatnak meg ilyen nagy számban nélkülük.

Hogyan tovább? Feladatok, kihívások, megoldások

Számos múzeum fogad gyakornokokat, működtet komplex, színvonalas, évek óta fejlesztett önkénes programokat, míg a Róth Miksa Emlékház és Gyűjteményben egyelőre gyerekcipőben jár ez a kezdeményezés. Gyerekcipőben jár, pontosan úgy, ahogyan a múzeum irányváltása és új stratégiája is az indulás első nagy energiáiból táplálkozik egyelőre. A programban résztvevők lelkesedése egyelőre nem hagyott alább, a gyakornokok bírják a gyűrődést: az elmélet és gyakorlat elemeit, és lelkesen vállalkoznak új feladatokra is. Kis múzeumként előny, hogy a gyakornokok a intézményi folyamatok egészét átláthatják. A gyűjteményezés, a tudományos munka és a közzététel mindennemű formája néhány dolgozóra és a segítő gyakornokokra hárul, akik így akár az intézményi menedzsment feladataival is megismerkedhetnek. A gyakornokoknak szervezett elméleti alkalmak a muzeológia, a múzeumi menedzsment, a marketing és az ismeretátadás széles spektrumával foglalkoznak, így egyaránt hasznos lehet azok számára is, akik már rendelkeznek valamely területről ismeretekkel, de bővíteni szeretnék azt, s azok számára is, akik még nem találkoztak a múzeumi munka elméleti hátterével. Az elmélet segíti a gyakornoki munka gyakorlati feladatainak professzionalizálódását, a gyakorlati munka pedig az elmélet könnyebb megértését.

Természetesen nem lehet szó nélkül elmenni amellett sem, hogy annak ellenére, hogy a múzeum új elképzeléseihez passzolónak tűnik a program, egy igencsak fiatal kezdeményezésről beszélünk. Újdonság ez a felállás nem csupán a múzeumban dolgozók, de a fenn-

tartó számára is, így jogosan merül fel a félelem az „ingyen munka“ degradáló besorolásától. Ahogyan az önkéntes programoknál, úgy a gyakornoki rendszernél is szükség van célzott kormányzásra, irányításra, a program felelősenek döntési autonómiájára, szakmai irányvonalak lefektetésére. A gyakornokokat a múzeummal összekötő kolléga egyfajta védőhálóként is funkcionál, hiszen ő tartja a kapcsolatot a vezetőséggel, a múzeum többi kollégájával, és látja el a gyakornokok koordinálását is. Fontos látni, leszögezni és megérteni, hogy a gyakornokok nem ingyen munkaerők, hanem a gépezet szerves részei, akik nélkül a kerekek lehet, hogy forognának, de közel sem ilyen intenzitással és összekapaszkodással. A rendszer transzparenciája, átláthatósága lehet a kulcs, amely a múzeum dolgozói, illetve a fenntartó számára is világossá teszi a kereteket, megfékezi a gyakornokok esetleges kihasználását, valamint a nem a gyakornoki rendszerbe illeszkedő feladatok visszautasításának lehetőségét.

A második fenntartás a gyakornoki feladatokkal kapcsolatban a kételkedés, amely az általuk végzett munka színvonalára irányul. Intézményünkben az elméleti képzések ennek a félelemnek a kiszorítását is igyekeznek szolgálni, a múzeum dolgozói által átadott tudást a gyakornokok visszaforgatják a múzeum tudásanyagába, gyűjteményi munkájába, de mindemellett elengedhetetlen az is, hogy a gyakornokok munkáját egy olyan mentor segítse, aki szakmai hozzáértésével és emberekkel való bánásmódjával valódi segítőként áll a programban résztvevők mellett. Ehhez pedig a bizalom az elengedhetetlen forrás, azaz egy-egy ilyen program működéséhez fontos egy olyan személy, akihez a gyakornokok és a múzeum dolgozói is bármikor fordulhatnak, aki egyenleti a kooperációt, aki egyfajta motorként és lökhárítóként funkcionál a múzeum gépezetében.

A harmadik félelem, jogos fenntartás lehet e programmal kapcsolatban az, amely e cikk szerzőjét és az elmúlt oldalak szövegét is joggal érheti: szép kezdet ez a gyakornoki program, de a hangsúly jelen esetben a kezdeten van. Alig fél éve építi az intézmény a gyakornoki rendszert, alig fél éve kezdődött meg a múzeum irányváltása. A folyamatok nyomon követése, a krízisek helyes menedzselése most az intézmény feladata, valamint az egymást követő féléves gyakornoki periódusok helyes irányítása, koordinálása, az érdeklődés fenntartása.

Fontos lépés és már zajló folyamat a program állandó kontrollja, illetve a visszajelzések alapján végzett folytonos megújulás, amely a minőségmenedzsment keretek kidolgozásának céljával folyik. Az Emlékház célja továbbá az is, hogy tartós együttműködések építsen ki felsőoktatási intézményekkel, amelyek akár az elméleti képzések színvonalának emelésével, akár a hallgatók számára gyakorlati hely biztosításával is hozzájárulhatnak a múzeum gyakornoki rendszerének szintlépéséhez.

Mellékletek

1. sz. melléklet: A Róth Miksa Emlékház és Gyűjtemény gyakornoki felhívása 2021 tavaszán

Forrás: <https://rothmuzeum.hu/gyakornoki-program>

GYAKORNOKOT KERESÜNK!

Érdekel a múzeumi munka?
Esetleg van már tapasztalatod is benne?
Téged várunk, ha heti 6-8 órában szívesen dolgoznál velünk!

KIK VAGYUNK MI?
A Róth Miksa Emlékház és Gyűjtemény Róth Miksa üvegfestő és mozaikművész egykori otthonában és műhelyében kapott helyet. Kiállításainkon a mester munkássága mellett családjának egykori lakóhelye is megismerhető.

KIKET VÁRUNK?
Múzeumi, kulturális, örökségvédelmi tanulmányokat folytató egyetemi hallgatókat, de már végzett kollégák jelentkezését is szívesen fogadjuk.
A nálunk töltött gyakornoki időt megegyezés szerint igazoljuk.

MIBEN KÉRÜNK SEGÍTSÉGET?
Közreműködés a múzeum gyűjteményi és közművelődési feladataiban.

HOGYAN JELENTKEZHETSZ?
E-mailben várjuk önéletrajzodat, és örömmel vesszük, ha néhány mondatban azt is leírod, miért szeretnél velünk dolgozni.

JELENTKEZÉSI HATÁRIDŐ: 2021. FEBRUÁR 28.

KAPCSOLAT
Kolocz Dóra muzeológus
kolocz.dora@eromuvhaz.hu
+36 30 618 4135

Róth Miksa Emlékház és Gyűjtemény
1078 Budapest, Nefelejcs utca 26.

Gászné Bósz Bernadett – Schultz Éva

VÁRMÚZEUMOK A PANDÉMIA ALATT ÉS UTÁN – HELYZETKÉP A KULTURÁLIS TURISZTIKAI ATTRAKCIÓKRÓL

Absztrakt

A várak a kulturális turizmus fontos vonzerői. Védett, történelmi épületeik számos kulturális és turisztikai funkciót egyesítenek, meghatározó közösségi terekként jelennek meg a helyi lakosság életében és mindezek révén a fenntartható turizmusfejlesztés koncepciójába jól illeszthető erőforrások. A várak örökség interpretációja kiemelt szerepet játszik a várlátogatók motivációiban. Az átélés a kulcsszó: a történelmi környezet magas élményígérettel bír és kiváló kulisszája a bevonódást segítő interpretációnak. Éppen ezért a COVID19 a vármúzeumokat az átlagosnál nehezebb feladat elé állította. Jelen kutatás célja a vármúzeumok pandémia okozta kihívásokra adott válaszainak feltárása mellett a keresleti reakciók felmérése volt. Hipotéziseink a következők voltak: H1: A vármúzeum látogatói élményét az online lehetőségek csak kis mértékben és csak speciális keresleti szegmensekben képesek helyettesíteni.

H2: A várak vonzereje számos tényező hatására felértékelődik a pandémia miatt az eddigi várlátogatók körében.

A vizsgálat egy korábbi, a dél-dunántúli várak látogatói élményére irányuló kutatás folytatásaként 2021 márciusában kvalitatív és kvantitatív eszközökkel történt. A kutatás eredményei igazolták a hipotéziseket. Az online térbe került kultúrákövetítés a dél-dunántúli várak esetében nem volt hatékony a látogatói vélemények tükrében. A várlátogatás az örökségi rendezvények kínálta közösségi élmény mellett a természeti környezet adta turisztikai lehetőségek miatt is vonzóbbá válik a közeljövőben. A kutatás eredményei hasznosíthatók a korlátozások feloldása utáni „újturizmusban” a várak menedzsmentjében, szakmai együttműködéseiben.

Kulcsszavak: vármúzeum; turizmus; COVID19

Bevezető

Jelen tanulmány célja annak a feltárása, hogy a vármúzeumok hogyan reagáltak a pandémia kihívásaira, sikerült-e elérniük a látogatókat az online kultúrákövetítés révén, valamint mennyiben változtak a keresleti attitűdök és elvárások a kényszerű zárva tartás hatására. A kutatás a dél-dunántúli várak és látogatóik bevonásával történt. Gyakorlati célja az érintett vármúzeumok menedzsmentje számára hasznosítható következtetések megfogalmazása.

Vizsgálódásunk részben a 2019 decembere és 2020 márciusa között zajló, az összes dél-dunántúli várra kiterjedő látogatókutatás folytatásaként is értelmezhető. A kutatás elsőként igyekezett felmérni a várlátogatók jellemzőit, azon belül motivációs és élménymin-tázatait (ennek eredményeiről röviden a 3. fejezetben lesz szó), tipológiai besorolási le-

hetőségeit. A kutatás időszerűségét a várak, mint gyakran vegyes funkciójú kulturális turisztikai attrakciók a pandémia általi többszörös érintettsége adja, hiszen múzeumi művoltuk mellett rendezvényhelyszínként, esetenként szállás- és vendéglátóhelyként is működnek, általában önkormányzati fenntartással. A forprofit turisztikai szuprastrukturális létesítmények válságmenedzsmentjét jelen tanulmányban csak indirekt módon vizsgáljuk, mivel ezek megléte vagy hiánya a befolyásolja az attrakció menedzsment stratégiáját.

Kutatásunk kezdetekor – részben az említett látogatókutatás eredményei alapján – a következő hipotéziseket fogalmaztuk meg:

H1: A vármúzeum látogatói élményét az online lehetőségek csak kis mértékben és csak speciális keresleti szegmensekben képesek helyettesíteni.

H2: A várak vonzereje számos tényező hatására felértékelődik a pandémia hatására az eddigi várlátogatók körében.

Fontos megjegyezni, hogy a vizsgálatba bevont várak a törvényi rendelkezés értelmében nem rendelkeznek múzeumi státusszal. Közérdekű muzeális kiállítóhelyek (376/2017. (XII. 11.) Korm. rendelet), azaz a múzeumok hármasszoros alapfunkciói közül a bemutatásra fókuszálnak; ehhez, valamint a gyűjtés és megőrzés feladatokhoz szakmai támogatást a megyei hatókörű városi múzeumoktól (Janus Pannonius Múzeum; Wosinsky Mór Múzeum), illetve országos múzeumtól (Magyar Nemzeti Múzeum) kapnak. Mivel e szerint a kínálati oldal egységes, keresleti oldalról pedig a besorolás nem releváns, így a tanulmányban következetesen a vármúzeum megnevezést alkalmazzuk.

Módszertan

A feltáró jellegű primer kutatás vegyes módszertannal történt 2021. március-május időszakában. A kvalitatív kutatás a 8 dél-dunántúli vár kapitányával készített félig strukturált mélyinterjú / online tartalomelemzés formájában valósult meg. A kvantitatív kutatást a korábbi látogatókutatás résztvevőinek – legalább egy dél-dunántúli várba ellátogatóknak – eljuttatott online kérdőívvel végeztük. A 39 (43 zárt és 7 szabad válaszadós) kérdést tartalmazó kérdőív két részből állt. Az első rész 24 kérdése a látogatói és a kulturális utazói attitűd pandémia okozta változásaira fókuszált, a második rész 9 kérdése a múzeumi online kultúrákövetítésre vonatkozott (n=261). Az adatelemzés leíró statisztikai módszerrel történt (MS Excel igénybevétele). A kutatás korlátos volt a nem reprezentatív látogatói mintavétel és a potenciális látogatói szegmensek kimaradása okán, de alkalmasnak bizonyult a kutatás céljainak eléréséhez. Fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy a kutatási eredmények általános tájékoztató jelleggel bírnak az érintett intézmények számára, de a konkrét döntéshozatalhoz szükségesnek tartjuk további vizsgálatok – pl. intézményi látogatókutatások - végzését a látogatói igények mélyebb és átfogóbb megismerése érdekében.

Konceptualizáció

Múzeumok a pandémia alatt

A koronavírus alapvetően változtatta meg a múzeumok világát (is). A Múzeumok Nemzetközi Tanácsa (International Council of Museums, ICOM) éves jelentésében (2021) közölt adat szerint 2020 áprilisára a világ múzeumainak 95%-a bezárta kapuit (területi

egyenetlenségek egyrészt a vírushullám intenzitása, másrészt az eltérő kormányzati intézkedések kapcsán előfordultak, így Ázsia és Latin-Amerika múzeumai tovább voltak zárva, mint az európaiak és az észak-amerikaiak). 2020 májusában a szervezet 107 ország 1600 intézményének bevonásával készített felmérésében a jelentés szerint a múzeumi programok csökkenése, valamint a közösségi és magántámogatás elvesztése miatti aggodalom fogalmazódott meg (ICOM, 2021a). Az éves jelentésben szintén idézett, 2020 őszén készült ICOM-kutatás alapján a múzeumok digitális aktivitása 15%-ról 45%-ra nőtt a koronavírus hatására: főleg az események, az oktatás és a kiállítások kapcsán volt jelentős az online tér szerepe ott is, ahol azt azelőtt nem vették igénybe; a korábban is igénybe vett felületek közül a közösségi média használata nőtt a legdinamikusabban (ICOM, 2021a). A Louvre, a világ leglátogatottabb múzeuma (2019-ben 9,6 millió látogatója volt) 2021 áprilisában indult új weblapján gyűjteményének 75%-át tette online ingyenesen elérhetővé: a múzeum honlapját látogatók száma 2020-ban csaknem megduplázódott és elérte a 21 milliót (AECOM, 2020; Pénzes, 2021). A 2020-as évről szóló ICOM jelentésből kiderül, hogy a belépőjegyekből és egyéb szolgáltatásokból származó bevételkiesés miatt a megkérdezett múzeumok 31%-a létszámleépítésre kényszerült (ennél is nagyobb arányban, 46%-ban váltak meg külsős munkatársaktól az intézmények). A múzeumi szerep hangsúlyja eltolódott a közösségi reziliencia erősítése és szolgálata felé, az ICOM felszólította a döntéshozókat az ehhez szükséges források biztosítására. A nemzetközi szervezet válságkezelő tevékenységének részeként webináriumokat kínált olyan időszzerű témakörökben, mint a helyi közösségek múzeumokat támogató aktivitása vagy a közösségi alapú múzeumok. Az ICOM Facebook-követőinek száma 23%-kal, Twitter-követőinek aránya 21%-kal, Instagram-követőinek nagyságrendje 90%-kal nőtt. A hálózatok ereje a közösségi média mellett a harmadik világbeli múzeumok fenntartásának támogatásában is megmutatkozott (ICOM, 2021a). Hopkins (2020) szerint a pandémia a látogatók és a kiállított tárgyak kapcsolatának újragondolását teszi szükségessé. Összegzésképpen az alábbi irányokat fontos kiemelni: a digitális múzeum felé való elmozdulás, ami által a múzeumokhoz való hozzáférés akadályai gyakorlatilag minimálisra csökkentek; a helyi közösség életében, valamint az oktatásban játszott szerep látható erősödése, illetve a múzeumi hálózatok felértékelődése. Ez több szempontból is összecseng az ICOM által megfogalmazott, de még nem elfogadott új múzeumi definíció célkitűzéseivel (ICOM, 2021b).

Az Európai Múzeumi Szervezetek Hálózata (Network of European Museum Organisations, NEMO) 2020 tavaszán készült, 41 ország intézményeit érintő felmérése alapján a múzeumok iránti érdeklődés nőtt a pandémia alatt. A zárva tartásból származó bevételkiesés értelemszerűen a múzeumok méretével arányosan nőtt, ennek nagysága hetente az intézmények 30%-ban 1000, 25%-ában 5000 eurós összegig terjedt. A járvány a meghatározóan európai intézményi körben végzett felmérés szerint az önkéntes és szabadúszó munkaerő leépítésén kívül egyéb elbocsátásokat nem követelt. A tervezett nemzetközi kiállítások viszont meghiúsultak. Az online érdeklődés kb. 40%-os növekedésére a nyilatkozó múzeumok bő 60%-a reagált a digitális térben való jelenléte növelésével. Legtöbbször a közösség platformok költséghatékony kommunikációs lehetőségeit és az online gyűjteményeket bővítették (NEMO, 2020). A 2020 őszén zajlott NEMO kutatás 48 ország

múzeumi mintája alapján már 93% fejlesztett online tartalmat. A legnagyobb népszerűségnek a közösségi oldalak (60%), a videók (42%) és a virtuális túrák (28%) örvendtek (NEMO, 2021). Láthatjuk tehát, hogy bár a koronavírus okozta krízis az európai múzeumokat is komolyan érintette gazdaságilag, többnyire sikerült megőrizniük állandó munkaerőállományukat és viszonylag rövid idő alatt jelentős mértékben növekedett az online platformok kínálta lehetőségeket kihasználó intézmények száma.

Magyarországon a 2020. március 11-én kihirdetett veszélyhelyzet a közönséget fogadó intézmények teljes körű zárva tartásáról, a rendezvények látogatásának tilalmáról rendelkezett (40/2020. Korm.rend.). 2020. május 28-tól muzeális intézményen kívül rendezett szabadtéri rendezvények megtartására már lehetőség nyílt (241/2020. Korm.rend.). Majd 2020. június 18-án (282/2020. Korm. rend.) a kulturális intézmények megnyithatták közönségforgalmi területeiket; belső térben is engedélyezték a kulturális rendezvényeket minden további korlátozás nélkül, csupán a zenés, táncos rendezvények esetében alkalmazták az 500 fős létszámkorlátot. 2020. november 4-től ismét veszélyhelyzetet hirdetett a kormány (478/2020. Korm. rend.), amely a maszkviselés kötelezettségéről és a zenés-táncos rendezvények tilalmáról rendelkezett. A járványhelyzet gyors romlásáról tanúskodik, hogy 2020. november 11-től megtiltották többek között a muzeális intézmények látogatását (484/2020. Korm. rendelet). Ezzel együtt a szállodák szabadidős vendégfogadása és a vendéglátóegységekben a helyben fogasztás is tiltott lett. Az újranyitás fokozatosan, az átoltottság mértékétől függően zajlott. 2021. május 4-én ismét megnyithatták kapuikat a szabadidős létesítmények, így a múzeumok is; működhetnek a vendéglátó üzletek belső terei; engedélyezett a pihenés a szállodákban. A feltétel a védettség tényének igazolása, illetve kiskorúak esetében egy védett felnőtt kísérőszemély jelenléte (194/2021. Korm. rend.).

A gazdaságvédelmi intézkedések adófizetési kedvezményei és bértámogatásai (485/2020. Korm. rend.) segítették a kulturális intézményeket; utóbbit a vizsgált várak a működtetés formája (többnyire önkormányzati fenntartás; 2. melléklet) miatt kevésbé tudták igénybe venni.

A pandémia időszakában a Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum Oktatási és Módszertani Központ (MOKK) kutatása szerint a magyar muzeális intézmények 56%-a fejlesztett digitális oktatási tartalmakat (videókat, játékokat, segédanyagokat) (Pacsika, 2021). A COVID19 hatására megnövekedett internethasználattal számos kutatás foglalkozik, ám a múzeumi tartalmak vizsgálatával nemzetközi és magyar viszonylatban is kevés. Ezt a hiányt igyekszik pótolni Berényi Marianna 2021 januári kutatása. Az eredmények alapján a hazai online múzeumi kereslet a pandémia hatására jelentősen nőtt, elsősorban a közösségi oldalakon: 61%-ról 73%-ra. A látogatók 58%-a Facebookon, 25%-a Instagramon követte a múzeumok eseményeit; az utóbbin volt a legnagyobb a növekedés üteme a koronavírus előtti időkhöz képest (4%). Az érdeklődés az online kiállítások (+20% felett), az online túrák (+12%) és az online tárlatvezetések (+56%) iránt erősödött a legnagyobb mértékben. A virtuális jelenlét ugyan csökkentette némileg a lakóhely szerinti „kulturális lejtő” fokát Magyarországon, de továbbra is a COVID19 előtt legaktívabb intézményi kultúrafogyasztók – a fővárosban és a megyeszékhelyeken élők – adták az legnagyobb online

keresleti szegmenseket (24%, illetve 15% járt évente többször múzeumba; online mindkét csoport 65%-ban látogatta a múzeumokat). Ígéretes online aktivitást mutatott a 19 év alattiak egyharmada, akárcsak az akadályal élő szenior szegmens: mindkettő a kimaradó látogatói csoportok internet általi elérési lehetőségét példázza. Főleg a 30-as és az 50-es korosztályra jellemző, hogy a valós és a virtuális térben egyaránt látogatja a múzeumokat (71%;74%). Figyelemre méltó eredménye a kutatásnak, hogy a pandémia előtti arányhoz képest 2,5-szeresére nőtt online múzeumpedagógiai programokon a köz- és a felsőoktatásban résztvevőknél is aktívabb volt a 30-50 éves korosztály (51%), ami alátámasztja a múzeumok informális, élethossziglani tanulásban játszott szerepét. A magasabban kvalifikált érdeklődők inkább az összefüggéseket feltáró szöveges bemutatókat preferálták a látványra fókuszáló virtuális sétákkal szemben. A kommunikációs csatornák kapcsán kiderült, hogy a klasszikus hírlevél a szeniorok esetében volt és maradt is fontos (a 70-es korosztály 74%-a, a 80-as korosztály 82%-a olvasta). A kitöltők bő egynegyede (28%) nyilatkozott arról, hogy online új múzeumi területet fedezett fel; ehhez hasonló (24%) az új intézményeket megismerők aránya (főleg a kisebb magyarországi, illetve a nemzetközi múzeumokat nevezték meg). Berényi kutatásából kiderül az is, hogy a fővárosi válaszadók kevésbé, míg a vidéken élők inkább böngésztek földrajzilag tág területen elhelyezkedő múzeumi tartalmakban. A válaszadók meghatározóan (57%) a hazai múzeumok online kultúrákövetítését keresték, a legnépszerűbbek a nagy – országos, illetve világhírű nemzetközi – múzeumok voltak. A megkérdezetteknek csak 7%-a fizetett virtuális múzeumi belépőjegyért, a legnagyobb arányban (13%) a 60-as korosztály tagjai. Az online múzeumlátogatók közel fele (46%) nyilatkozott arról, hogy a virtuális élmények motiválják az újranyitás utáni látogatásra, egyharmaduk (35%) még bizonytalan ebben a tekintetben. A többség szerint a múzeumok kihasználták az online tér nyújtotta lehetőségeket (a 10-fokú Likert-skálán a válaszadók 68%-a jelölte meg a 8-10 értéket), amit a Google Trends statisztikája is alátámaszt (Berényi, 2021). A fentiek alapján megállapíthatjuk, hogy a hazai múzeumok kényszer szülte online átállása az eddig eltérő okokból kimaradó célcsoportok elérése, a múzeumi területek és intézmények szélesebb körének megismerése, valamint a későbbi múzeumlátogatásra való ösztönzés területén játszott kiemelten fontos szerepet, és alapvetően sikeresnek mondható felhasználói szemszögből. Az online tartalmak és programok, valamint a látogatómenedzsmentet segítő, interneten keresztüli időablakos jegyelővételi lehetőség az EMMI Múzeumi Főosztályának ajánlásai között továbbra is megtalálható (pulszky.hu).

Turizmus a pandémia alatt

Vizsgálatunk a vármúzeumok kulturális turisztikai vonzerejére irányult, így fontos ki térnünk a pandémia turizmust érintő hatásaira is. A koronavírus a modern turizmus II. világháború utáni történetének legnagyobb turisztikai leállását hozta, ami világszinten a 2019-es rekordév 1,46 milliárd turistaérkezése után globálisan átlagosan 74%-os visszaesést eredményezett a nemzetközi érkezések számában (UNWTO, 2021a; UNWTO, 2021b). Területi eltérések figyelhetők meg a pandémia terjedési ütemének és az adott desztináció érintettségének függvényében, a legnagyobb mértékben az ázsiai turisztikai

világrégiót érintették az utazási korlátozások. Míg a nemzetközi turizmus 2019-es szintjének újbóli elérését a szakértők 3-5 éven belül várják, addig a belföldi turizmus a 2020 nyarán engedett lazításoknak köszönhetően esetenként még fellendülést is mutatott (UNWTO, 2021b).

Magyarország kétpólusú turizmusában a COVID19 rámutatott Budapest nagymértékű függőségére a beutazó turizmustól és a Balatoni turisztikai térség abszolút belföldi hegemóniájára. A Dél-Dunántúli turisztikai régió vendégéjszakái ugyan a Balaton után a legkisebb csökkenési rátát mutatták hazánkban a tavalyi évben (-28% 2019-hez képest), de hagyományosan alacsony nagyságrendjük így is csak az utolsó előtti helyre volt elég a kilenc régió viszonylatában (Német, Gergely & Mikes, 2020).

A koronavírus hatására várható trendek kapcsán gyakran felvetődik a tudatosabbá váló utazó és a fenntarthatóbbá váló turizmus témája, bár ezzel ellentétes vélemények is megfogalmazódnak az utazás újbóli lehetőségének maximális kihasználása, az elmaradt élmények pótlásának vágya okán. Az óvatosság azonban jellemző lesz. Az amúgy is mikrosegmentáltként jellemezhető kereslet tovább differenciálódik, árérzékenyebbé válik és döntően belföldi úticélokot választ majd. A rövidülő utazások továbbra is jellemzőek lesznek, növekszik az aktív szabadidőeltöltés és a természeti attrakciók, a hazai, biztonságos desztinációk iránti igény, ami Magyarország vonatkozásában a vidéki, korábban kevésbé látogatott helyszínek felvirágzását hozhatja. A spontán döntések és a rugalmas szolgáltatói feltételek korszaka jön, valamint a digitális turizmusé (Csapó & Törőcsik, 2020). A fentiek fényében a vizsgált dél-dunántúli vármúzeumok számára pozitív jövőkép rajzolható ki. A turizmus trendjeivel a várható múzeumi trendek is egybecsengenek, a turisták elmaradása miatt a helyi lakosság került a digitális múzeumi marketing fókuszába (Richardson, 2020).

A várak és vármúzeumok

A Dél-dunántúli régióban nyolc, kulturális és turisztikai attrakcióként számontartott történelmi vár található. (1. melléklet). A vizsgált várak elidegeníthetetlen állami tulajdont képeznek; nyilvántartott műemléki értékkel rendelkeznek, országos védeltséget élveznek. A műemléki érték a múlt és a közösségi hovatartozástudat szempontjából kiemelkedő jelentőségű (Simsa, 2016). Ozora vára a Nemzeti Örökségvédelmi Fejlesztési Non-profit Kft., a többi vár önkormányzati üzemeltetésben működik, részben önkormányzati tulajdonú vállalkozás (kft) formájában. A magyar várak többségéhez hasonlóan turisztikai attrakcióként működnek, tehát mint turisztikai termékek is definiálhatók: (részben) helyreállított épületekben, vártörténeti és egyéb kiállításokkal, rendszeres nyitvatartással fogadják a látogatókat.

A várak turisztikai hasznosítását a kulturális turizmus, azon belül az örökségturizmus, speciális kategóriaként pedig a várturizmus csoportba szokás sorolni. Ugyanakkor hangsúlyozzuk, hogy a kulturális és történelmi vonzerőkön kívül más attrakció-típusokkal operálva lehetnek sikeresek a várak, mint például a természeti vonzerők (várkertek, kilátás), a kikapcsolódás/szórakozás („levendulaszüret” a vár fűszerkertjében) vagy akár a borzongató élmények (kínzókamra, éjszakai várvezetés) irányába (Puczko & Rátz, 2017).

A turizmus fajtája szerint a szabadidős turizmus része, de vannak kötődései a hivatás-turizmushoz is az incentive turizmus formájában, valamint a megfelelő rendezvénytermekkel és csatolt szolgáltatóegységekkel rendelkező várak esetében az üzleti- és konferenciaturizmushoz is. Formáját tekintve az alternatív turizmus színhelyei. Az egyén átlagtól eltérő érdeklődésének kielégítése, a vendég és váralkalmazott között kialakuló személyes kontaktus a sikeres működés egyik alappillére (Gászné Bósz, 2018). Típus szerint a belső turizmus jellemzi a dél-dunántúli várakat. Bár a látogatók 10-12%-a külföldi, de nemzetközi turizmus szintjén nem relevánsak. Az idegen turisták elsősorban német nyelvterületről érkeznek; sok a (környéken letelepedett) holland; Baranyában jelentős a horvát látogatók száma; Szigetvár török vendégekkel tűnik ki. Erős a régió belüli mozgás; a legfrissebb vendégkör felmérés szerint a vendégek 38%-ának a lakhelye is a régióban található (Péterfi & Gászné Bósz, 2020).

Valamennyi dél-dunántúli várban megtekinthető vártörténeti kiállítás, valamint további állandó és időszakos tárlatok, amelyek általában a településhez vagy a régióhoz kapcsolódnak egy-egy alkotóművész, jellegzetes tevékenység vagy termék formájában.

Mint kulturális intézmények a pandémia alatt a fent bemutatott időszakokban zárva tartottak a várak. Az egyéb szolgáltatásokat és funkciókat (vendéglátás, szállás, múzeumi bolt, felszentelt templom) is kínáló várak részlegesen vagy időszakosan ekkor is működtek. Több helyszínen térítésmentesen megnyitották a várkertet, várudvart a látogatók előtt. A forprofit feladatkörök jelentős segítséget nyújtottak a személyzet megtartásában, ami komoly előnyt jelentett a változó szabályozási keretekhez való rugalmas alkalmazkodásban.

Eredmények

Kvalitatív kutatás

A vizsgálat a dél-dunántúli régióban található nyolc történelmi várra irányult (1. melléklet). A „művárak” mint szimulált objektumok (Bikal középkori vára-városa; a patcai Katica tanya palánkvára), valamint a szabadon látogatható várromok nem képezik a kutatás tárgyát. A vármúzeum ugyanis feltételezi az autenticitást és az intézményi infrastruktúra meglétét.

A Dél-Dunántúl várakat erős történelmi szálak kötik össze; a jelenben elsősorban a turisztikai hasznosítás képezi az együttműködés alapját. Formális szervezetként a 2007-ben alakult Dél-Dunántúli Vár- és Kastélyturisztikai Klaszter fogta össze ezen intézményeket azzal a céllal, hogy jobb piaci pozícióhoz, több látogatóhoz, magasabb bevételekhez juttassa őket. A kitűzött célt garantált programok fejlesztésével, közös marketing tevékenységgel és keresztajánlások révén kívánták elérni, illetve szakmai képzésekkel, tapasztalatcsere lehetőségével, tanulmányutakkal. A közös munka kiemelkedő gyümölcse a 2010-ben indított Hőspróba elnevezésű családi program volt, amit mint a marketing-innováció kiváló példáját említi a szakirodalom (Oroszi & Gonda, 2016). Egyes várakban önállóan ugyan, de még ma is elérhető a játék.

A várkapitányokkal folytatott mélyinterjúk, továbbá az egyes várak online felületeinek tartalomelemzése alapján néhány kínálati és keresleti jellemzőt a 2. mellékletben található táblázat foglal össze. A vármúzeumok a hirtelen bezárás következtében kényszerűen kerültek kizárólag az online térbe, ahol korábban alig vagy egyáltalán nem mozogtak. Online kínálatuk gyenge: még az önálló honlap sem evidencia, bár a közösségi médiában jelen vannak. Kifejezetten múzeumi tartalmakkal (kiállítás, tárlatvezetés, múzeumpedagógiai program) nem jelentkezik online formában. Elérhetők kisfilmek, videóanyagok, bejelentkezések, ám a virtuális jelenlétet elsősorban figyelemfelkeltő és „kedvcsináló” szándék jellemzi, illetve a vendégekkel való folyamatos kapcsolattartást szolgálják. Hasonló okból törekedtek - a szabályozások betartása mellett - a valós látogathatóság még ha korlátozott lehetőségének biztosítására is (megnyitott várudvar; várkapolnák nyitvatartása), többnyire térítésmentesen. Ugyanis az örökségi helyszíneken kiemelt látogatói elvárás a történelmi-autentikus környezetben, valós térben megélt élmény lehetősége – ezt a kvantitatív kutatás eredményei is igazolják.

A várkapitányok ugyanakkor a pandémia hatására erősödő mértékben minősítik emlékezeti és közösségi térként a várakat a turisztikai attrakció és kultúra közvetítő intézmény mellett. Nőtt a helyi közösség életében (lokális identitás; közösségfejlesztés; gazdasági előnyök) elfoglalt pozíció szerepének értékelése.

Mégis megfigyelhető némi elmozdulás az online tér felé: Máré vár és Simontornya is applikációt fejlesztett, ami virtuális vendégkísérőként vezet végig a műemléken a helyszínen vagy távolról; Simontornyán már a pandémia előtt működött, Ozorán jelenleg dolgoznak a virtuális kalandjátékon; Szigetvár is tervezi applikáció fejlesztését. A várkapitányok egyetértenek abban, hogy a virtuális jelenlét szükséges újítási irány a digitális turizmus korában. A folyamatos kapcsolattartás lehetősége mellett az új látogatói szegmensek elérhetőségével indokolják. Elmaradásukat a fejlesztési források, anyagi, szakmai és intézményi feltételek és készségek hiányával magyarázzák.

Kvantitatív kutatás

A várlátogatókból álló minta szociodemográfiai jellemzői kapcsán elmondható, a kitöltők négyötöde (80,5%) nő; az X, Y, Z generációt képviseli (81%); dél-dunántúli város lakó (71,3% baranyai, 91,8% lakik városban - közülük 4,6% Budapesten, 9,8% megye jogú városban); nagyobb része diplomás (58,6%). A minta az utóbbi évek hazai kultúrafogyasztási kutatásai alapján a kulturálisan sokszínűek (Pavluska, 2016), illetve a magas kultúrát fogyasztók (Századvég, 2018) szegmenseinek specifikumait mutatja leginkább.

A következőkben az újranyitás utáni látogatói motivációkat és elvárásokat vizsgáljuk. 2020 nyarán, a pandémia első hulláma utáni újranyitáskor a túlnyomó többség (83,9%) szívesebben látogatott el a biztonságosnak ítélt belföldi várakba, mint korábban. A megnövekedett érdeklődést a várkapitányok is igazolták, illetve a 2. melléklet látogatószám adatai is alátámasztják, hiszen nincs lényeges elmaradás a csonka nyitvatartás mellett sem a 2019-es értékekhez képest. A 2021-ben a turizmus leginkább vágyott helyszínei a történelmi városok (24,1%); a várak és kastélyok (23%), majd az élményfürdők (20,7%). A múzeumok és kiállítások preferenciáját mindössze 2% jelölte meg. A kitöltők 94,3%

útra is kelne ezekért az attrakciókért. A kulturális programok közül a koncertek (komolyzenei koncert: 16,1%; könnyűzenei koncert: 12,6%), a színházi előadás (21,8%) és a tematikus séták (11,5%) iránt mutatkozik a legnagyobb igény, ami a kitöltők 88,5%-ánál utazási motivációval is párosul. A Világturisztikai Szervezet és az Európai Turisztikai Tanács kulturális turistatipológiája alapján a megkérdezettek döntő többsége a tudatos kulturális utazó kategóriájába sorolható, akiknél a kulturális élmény meghatározó mivolta fontos szerepet játszik az utazó döntésben (a WTO-ETC, 2004 alapján Sulyok, 2005; idézi Jászberényi, 2014). A kulturális motivációjú döntéshozatal spontánabb (36,8%) és tudatosabb (25,3%) is lett; 18,4% nem jelzett módosulást; 19,5% nem tudja megítélni még. A pandémia hatására a kulturális eseményekkel szembeni biztonsági elvárás a kitöltők több mint felében (56,3%) nőtt, de közel egynegyed (24,1%) nem mutat változást, egyötöd (19,5%) pedig bizonytalan. A koronavírus várhatóan hosszú időre megváltoztatta a látogatók biztonsági elvárásait különösen a nagy tér- és időbeli koncentrációval járó rendezvényeken. Az erre irányuló, több válaszlehetőséget megengedő kérdés a látogatóáramoltatás és a higiéniai feltételek kapcsán mutat elvárásokat (1. ábra).

1. ábra: Preferált biztonsági intézkedések kulturális rendezvényeken a jövőben

Forrás: primer kutatás, kérdőív

A megkérdezettek többsége tervezi várak meglátogatását az újrainytás után, a motivációk közül a belföldi elhelyezkedés és a természeti környezet kínálta lehetőségek a legerősebbek (egyenként 44,8%), amit a valós térben megélt élmény (36,8%) és a családi program (34,5%) iránti vágy követ. A zsúfoltság kerülését (9,2%) és a rendszeres, visszajáró látogatást mint okot (6,9%) viszonylag kevesen említették.

A várlátogatás mint elsődleges utazási motivációi közül a legerősebb az esztétikumhoz és az emlékezeti térhez kapcsolódik, a válaszadók többsége nem igényel feltétlenül ráépülő szolgáltatást (2. ábra).

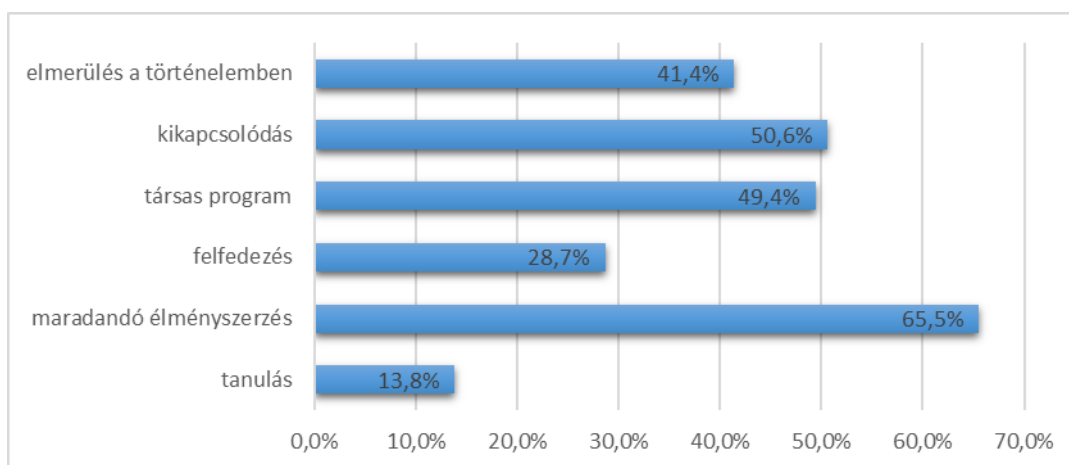
2. ábra: A várlátogatás primer utazási motivációi az újraindítás után

Forrás: primer kutatás, kérdőív

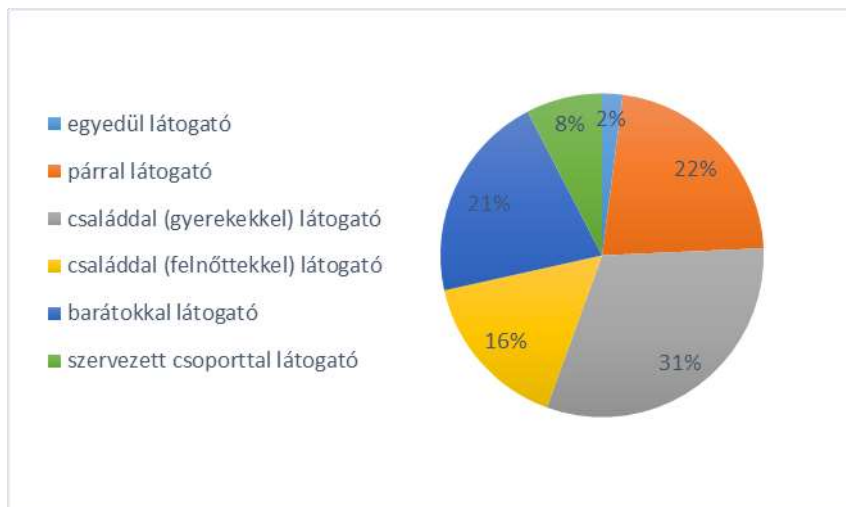
A várlátogatási motivációkat a koronavírus nem változtatta meg jelentősen, 72,4%-nál ugyanaz maradt. A várakban megélni vágyott élményre többféle opció választását lehetővé tevő kérdéssel kerestük a választ. Az eredményeket a 3. ábra mutatja. A múzeumi látogatók Falk-féle típusai közül az élménykereső, a feltöltődő, a kísérő és a „zarándok”, a Pine & Gilmore-féle látogatói élménykategóriák közül az eszképzizmus – a hétköznapokból való „elmenekülés”, kiszakadás, mint a turisztikai élmény egyik alapvető motivációja - mutat magas válaszadó arányt (Falk, 2012; Pine & Gilmore, 1998, idézi Bodnár, 2018).

3. ábra: Látogatói élményelvárások a várakban az újraindítás után

Forrás: primer kutatás, kérdőív

4.ábra: A várlátogatás mint társas kulturális program az újraindítás után

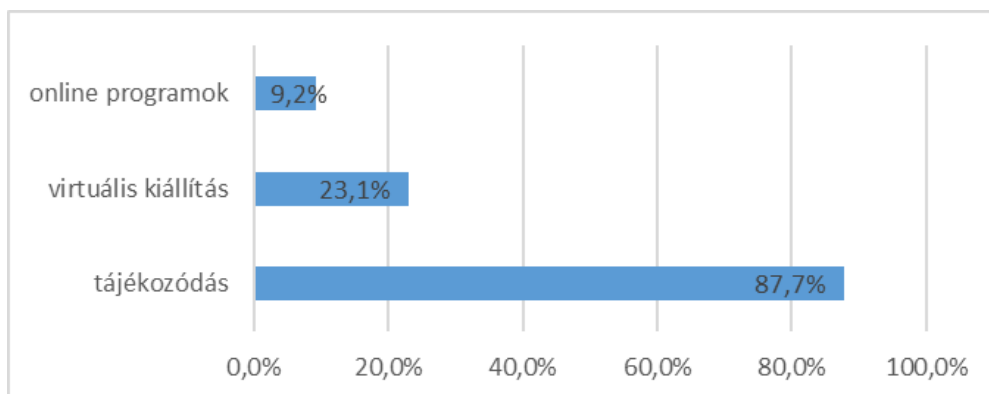

Forrás: primer kutatás, kérdőív

A várlátogatás többnyire családi program marad a jövőben is (4. ábra). Csoportos látogatás esetén a kitöltők egyharmada iskolai, egynegyede vallási/hagyományőrző és nyugdíjas csoporttal érkezne. A várkapitányok a pandémia előtti évekre vonatkozóan megerősítik ezt a véleményt, ugyanakkor jelzik, hogy az első hullám után és 2021-ben sem jelentek meg a csoportok a várlátogatók között, mindössze a 2020/21-es tanév utolsó két hetében tapasztalták az iskolai csoportok aktivitását.

Kíváncsiak voltunk arra, hogyan értékelik a kitöltők a vármúzeumok COVID19 miatt zárva tartás alatti online kultúraközvetítő tevékenységét. A válaszadók legnagyobb csoportja egyáltalán nem látogatta az intézmények honlapjait, ahogy korábban sem tette (43,7%) és mindössze 8%-uk volt aktívabb a honlapokon, mint a pandémia előtt. (33,3%-uk ritkábban, 14,9%-uk ugyanannyiszor kereste fel a várak honlapját, mint korábban). A honlaplátogatókat meghatározóan a tájékozódás (87,7%) és nem az online kultúraközvetítésben való részvétel motiválta (5. ábra). Ez egybecseng a várak online tevékenységét elemző megállapításokkal.

5. ábra: A vármúzeumok honlapjainak látogatási motivációi

Forrás: primer kutatás, kérdőív

A vármúzeumok közösségi oldalait jóval nagyobb arányban használták a honlapoknál, de ez sem növekedett számottevően a koronavírus idején: 39,1% ugyanannyiszor, mint korábban; 34,5% kevesebbszer; 21,8% gyakrabban; 4,8% egyáltalán nem böngészett a várak közösségi oldalain. A motivációk nem térnek el számottevően a honlap felkeresésének okaitól.

A vármúzeumok online lehetőségeinek kihasználását a kitöltők legnagyobb csoportja nem tudta megítélni, az elégedettségről beszámoló válaszok száma elenyésző (6. ábra).

6. ábra: A vármúzeumok online lehetőségeinek kihasználásáról alkotott vélemények

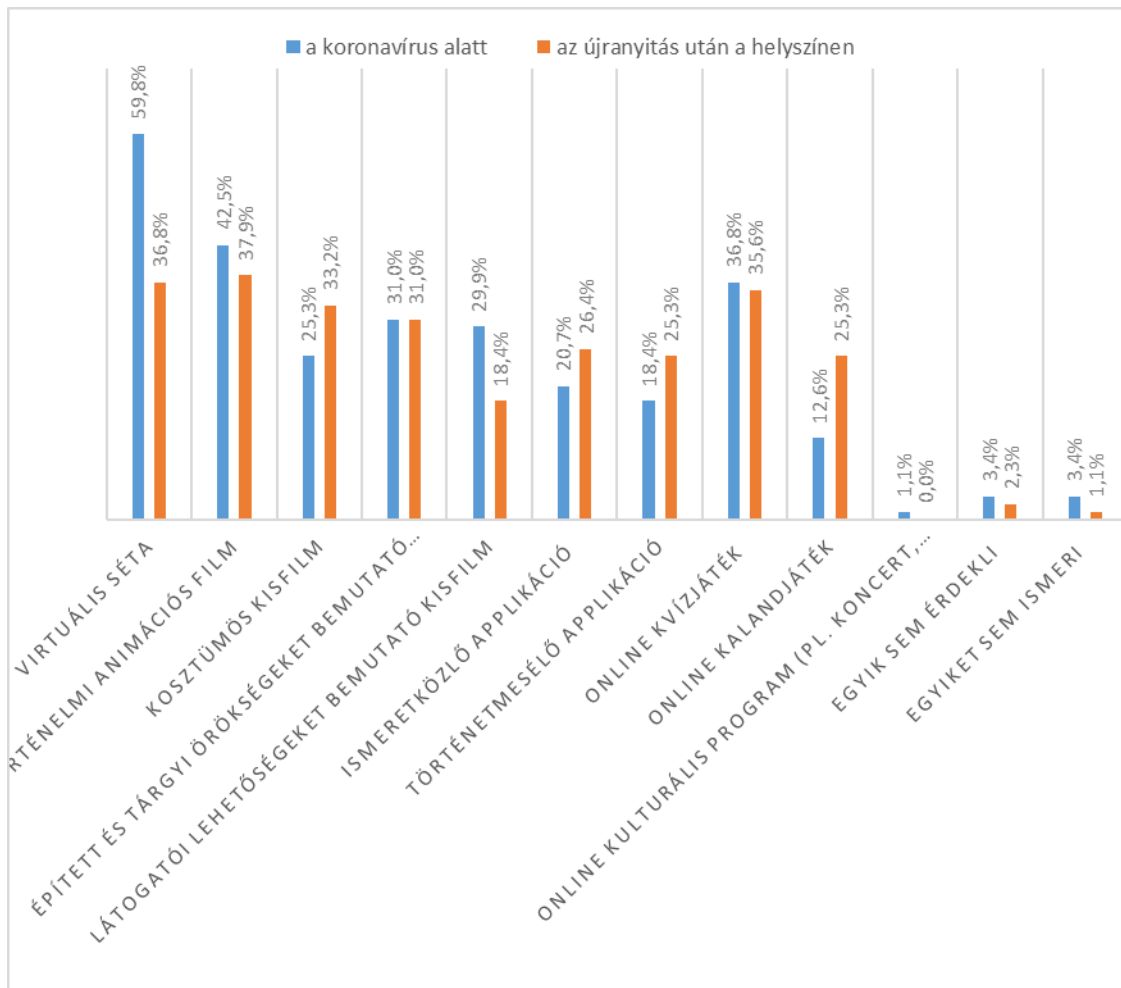

Forrás: primer kutatás, kérdőív

A válaszok ellentmondanak a tanulmányban korábban idézett hazai kutatási eredményeknek. Ennek hátterében a vármúzeumok online kultúraközvetítésével kapcsolatos alacsony aktivitása és az online tér használatának bemutatott céljai mellett a kitöltők lakhelye is szerepet játszhat: a 85%-uk a régióban jelölte meg lakhelyét, így más tájékozási csatornáik is rendelkezésre állhatnak.

Opcionális válaszlehetőségként konkrét jó gyakorlatot mindössze 9,2% nevezett meg, a régió várai közül Pécsvárad, Siklós, Szigetvár nevét említve és a kisfilmeket, virtuális túrákat, online előadásokat, versenyeket nevesítve. A legtöbb említés egyébként Eger várára vonatkozott. A várak COVID19 alatti virtuális tartalmainak fogyasztása mellett a kitöltők nyilatkoztak arról is, milyen online eszközök használatát tartanak fontosnak az újranyitás utáni helyszíni látogatás során (7. ábra). Itt is kirajzolódik a valós térben megélt élmény preferenciája és az online lehetőségeknek nem a látogatás-helyettesítő, inkább ráhangoló és a látogatói élményt kiteljesítő funkciója. A virtuális séták és a kisfilmek kivételével a digitális tartalmak helyszíni használatának igénye megelőzi vagy erősen megközelelti a bezártság alatti preferenciát.

7. ábra: A vármúzeumok online szolgáltatásai iránti érdeklődés a pandémia alatt és az újraindítás utáni látogatáskor

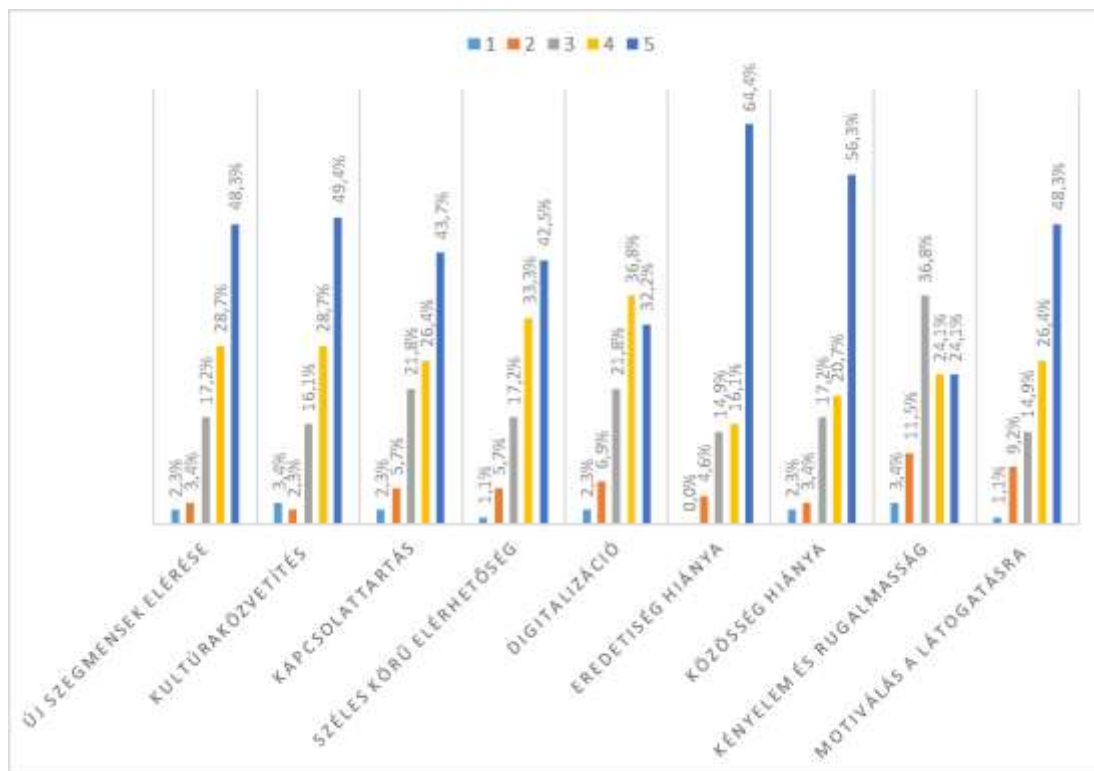

Forrás: primer kutatás, kérdőív

A kérdőívben vizsgáltuk a múzeumok online kultúráközvetítésével kapcsolatos általános attitűdöt is a pandémia alatt. A válaszadók kétharmada (67,8%) nem vett részt online kiállításon vagy egyéb múzeumi programon. Kevesebb, mint egynegyedük (23,9%) nyilatkozott arról, hogy fizetett már vagy fizetne online kulturális programért. A múzeumok online kultúráközvetítésének a megítélésében az eredetiség és a közösségi élmény hiánya mutatkozott meg legerősebben. Fontosnak ítélték a kultúráközvetítés folyamatosságának a lehetőségét, a későbbi látogatásra való motiválást és az új szegmensek elérését, de az online világ nyújtotta kényelem nem volt releváns a kitöltők számára. A bemutatott Berényi-kutatás eredményeitől való eltérést a vizsgált múzeumok (vármúzeumok) sajátos jellemzőivel magyarázhatjuk: az örökségi épületekben kialakított tárlatok elsősorban a környezetükkel, a milióval hatnak; nem a bemutatott tárgyak, ismeretek képezik az elsődleges vonzerőt. A vármúzeumokkal szemben kettős igény mutatkozik: a klasszikus, bemutató és ismeretet közlő funkció mellett hangsúlyos a szabadidős programok szórakoztató, a tartalmas családi-társas együttlétet megalapozó jellege. A vendégek az élményt nyújtó

látogatás lehetőségét keresik és arra kíváncsiak, hogy ők maguk mit élhetnek meg a történelmi falak között. Ennek online közvetítése nehézkes, és ahogy az eredmények mutatják, nem is elvárás a keresleti oldalon. (8. ábra. Az 5-fokú Likert-skálán a magasabb érték az adott szempont fontosságának erősségét mutatja).

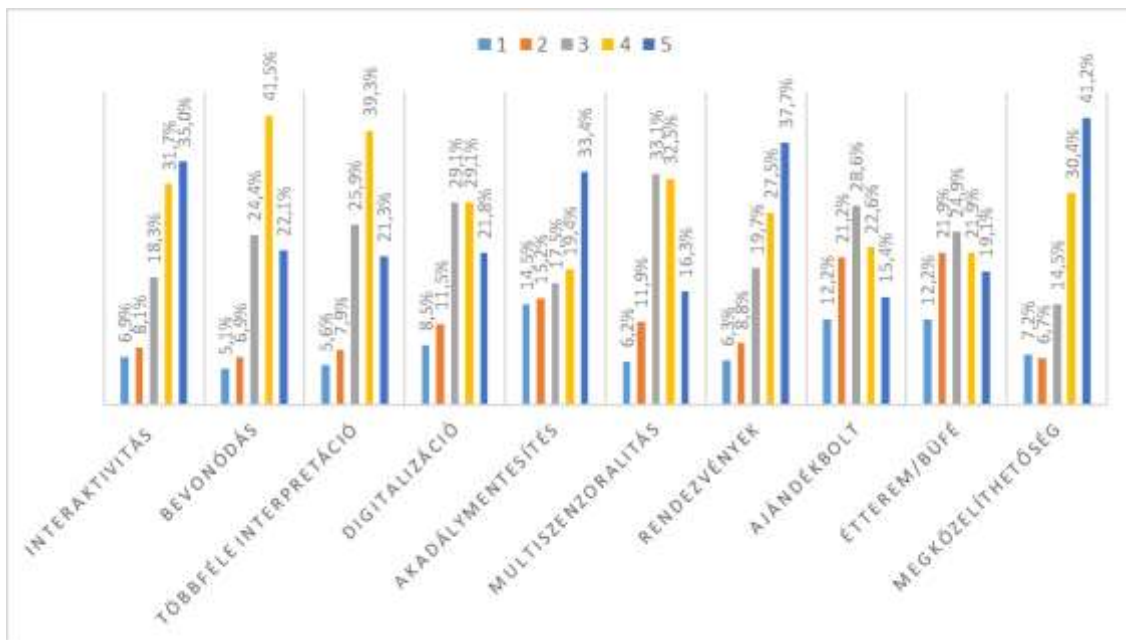
8. ábra: A múzeumi online kultúráközvetítés megítélése

Forrás: primer kutatás, kérdőív

Az utolsó, 9. ábrán a látogatók elvárásait összegezzük, amikor egy vármúzeumot felkeresnek. A diagram kiválóan összefoglalja a korábbi megállapításokat: valós, átélhető élményeket keresnek, ehhez igénylik a többfelé, az elmélyülésre lehetőséget adó interpretációs eszköz kínálatát, amelyek között nem lehet egyértelmű preferenciát megállapítani. Kétségtelen azonban, hogy a digitalizáció nem tartozik a favorizált eszközök közé. Szívesen vesznek részt rendezvényeken, de nem csak a várfesztiválokért, egyszeri programokért kelnek útra. Szívesen fogadják a kényelmi szolgáltatásokat, ami érthető, ha figyelembe vesszük, hogy a várlátogatást elsősorban családi-pihentető szabadidős programként fogják fel.

9.ábra: A látogatók elvárásai a múzeumok, mint kulturális attrakciók kapcsán

Forrás: primer kutatás, kérdőív

Konklúzió

A kutatás során megfogalmazott hipotéziseinket az eredmények validálták.

H1: A vármúzeum látogatói élményét az online lehetőségek kevésbé képesek helyettesíteni; az online tartalmak elsősorban a kapcsolattartást és a figyelemfelkeltést, a valós látogatásra való ráhangolódást szolgálják. Ennek oka a vármúzeumok speciális helyzetében keresendő: mint örökségi helyszínek a környezetük, épületeik, elhelyezkedésük stb. által is hatnak és a bevonódás, az átélhető múlt ígéretét kínálják. Mint a kulturális turizmus helyszínein, a várakban a megelevenített kultúra a tárgyi és szellemi kultúra bemutatása és megőrzése mellett egyenrangú feladat. A megelevenített kultúra akkor hat elsősorban, ha a látogató/befogadó maga is részesévé válik. Mindezen szempontok a virtuális térben nem, vagy csak részben közvetíthetők. A digitális tartalmak fejlesztésének előnyeit és szükségességét igazolja viszont, hogy éppen figyelemfelkeltő hatásuk miatt új látogatók elérését is segíti. Bizonyos speciális keresleti szegmensekben pedig képesek helyettesíteni a valós látogatást: a nemutazók, a halasztók, a számos okból kimaradók arányának növekedése a COVID19 következtében felerősödő tendencia (Raffay, 2020). Megállapítottuk, hogy a várlátogatók nem kifejezetten igénylik a digitális tartalmakat, de más interpretációs eszközökkel együtt, elsősorban a tényleges látogatás közben nem vetik el a használatát.

H2: A várak vonzereje számos tényező hatására felértékelődik a pandémia miatt. Az ez irányba mutató trendek a biztonságos, ismerős, költséghatékony, egyéni közlekedéssel elérhető belföldi úticélok felértékelődése; az alternatív, vidéki, „rejtett”, ezért kevesebb látogatót vonzó attrakciók iránti érdeklődés növekedése; a természeti élményekkel párosítható kulturális vonzerők preferenciája. A motivációk nem változtak jelentősen az eddigi

látogatói körben, de a turisztikai trendek alapján várható új látogatói szegmensek megjelenése is. Az első hullám után a tapasztalati adatok is megerősítik ezt; 2021 nyarán az újraindulás óvatosabban, de a fentieknek nem ellentmondva folyik. Az újraindulást megkönnyítette, hogy a várak önkormányzati (vagy önkormányzati háttérű) fenntartása segítette a rugalmas alkalmazkodást a változó helyzethez a versenyszférában nem vállalható üzleti körülmények és feltételek (munkaerő megtartása, nem rentábilis feladatok felvállalása stb.) mellett; látogatói szempontból pedig egyfajta garanciát jelent a biztonsági-jogszabályi előírások betartására.

A kutatás célja a vármúzeumok vizsgálata volt a pandémia okozta kihívások közepette. A legfontosabb tanulság, hogy a vármúzeumok mint speciális kultúraközvetítő intézmények, mint helyi (adott esetben nemzeti) közösségi és emlékezteterek, és mint turisztikai termékek nem mutatják feltétlenül az általános múzeumi kutatásokban nyert eredményeket. Talán a leglátványosabb eltérés, hogy míg a virtuális jelenlét sok kultúraközvetítő intézmény számára szükséges és a pandémia alatt különböző mértékben megvalósított fejlesztésnek bizonyult, addig a várak, vármúzeumok ezek nélkül is képesek átvészelni a bezártsággal járó krízist, nem veszítik el látogatóik érdeklődését, akik a megváltozott világban is alapvetően változatlan motivációkkal és elvárásokkal érkeznek a várakba. Bizonytalanná váló élethelyzetekben (akár személyes, akár globális okok miatt) megfigyelhető az örökségturizmus erősödése; ezt egyéb turisztikai trendek is erősítik – így van esély arra, hogy a várak sikeresen vészelték át a krízist. Ehhez a menedzsment innovatív munkájára is szükség van. Az újszerű ötletek sikere mindenekelőtt a szemléletben keresendő: a látogatói élményre, vendégkompetenciára fókuszáló vezetésre, valamint együttműködési képességre és hajlandóságra a multidimenzionális vendégélmény és a teljeskörű szolgáltatáskínálat érdekében. Ehhez kapcsolódva hangsúlyozzuk, hogy a digitalizáció, az online jelenlét a vármúzeum számára sem kikerülhető. A 2. melléklet adatai érdektelenséget mutatnak, amit a kvantitatív kutatás a keresleti oldalról is visszajelzett. Mindez felveti a kérdést, hogy valóban csak az általános (látogatói) információk megosztására alkalmas a virtuális tér a várak esetében, vagy csak nem találták meg a megfelelő módszereket az online világ kiaknázására? A kutatás folytatásaként a különböző digitális interpretációs eszközök, a múzeumi online jógyakorlatok vármúzeumokra való alkalmazást vizsgálánk, különös tekintettel a digitális történetmesélés módszertanára.

Irodalomjegyzék

- AECOM (2020). *Theme Museum Index 2019*. <https://aecom.com/wp-content/uploads/documents/reports/AECOM-Theme-Index-2019.pdf> Letöltve: 2021. 05. 14.
- Berényi M. (2021). *Hogyan értékelik a magyar látogatók a múzeumok koronavírus alatt folytatott online tevékenységét?* https://mokk.skanzen.hu/admin/data/file/20210527/berenyi_marianna_hogyan_ertekelik_a_latogatok_a.pdf Letöltve: 2021. 06. 11.
- Bodnár D. (2019). Múzeumi látogatói élmény. *Turizmus Bulletin*, 2019(3), 38-51. https://turizmus.com/html/data/cikk/116/6018/cikk_1166018/TB_2019_03.pdf Letöltve: 2021. 05. 14.
- Csapó J., & Törőcsik M. (2020). *A turizmus jövője, a nemzetközi és hazai turizmus legújabb trendjeinek elemzése elméleti és gyakorlati megközelítésben*. Pécsi Tudományegyetem, Közgazdaságtudományi Kar. <https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/23854/csapo-torocsik-a-turizmus-jovoje-a-nemzetkozi-es>

- hazai-turizmus-legujabb-trendjeinek-elemzese-elméleti-es-gyakorlati-megközelitesben-PTE-KTK-2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y Letöltve: 2021. 03.07.
- Falk, J. H., & Dierking, L. D. (2012). *The Museum Experience Revisited*. West Coast Press
- Gászné Bósz B. (2018). Élő várak a Dél-Dunántúlon - és az interneten? In Kupi M., Printz-Markó E, & Ivancsóné Horváth Zs. (szerk.): „Út” a XXI. században. IX. Nemzetközi Turizmus Konferencia. Tanulmányok (pp. 69-87). Széchenyi István Egyetem, Kautz Gyula Gazdaságtudományi Kar, Turizmus Tanszék <https://id-forg.sze.hu/ix-nemzetkozi-turizmus-konferencia-tanulmanykotet> Letöltve: 2021. 05. 07.
- Hopkins, O. (2020, May 13). *Rather than attempt to reconcile museums' contradictions, we should start again*. Deezen. <https://www.deezen.com/2020/05/13/museums-rethink-coronavirus-opinion/> Letöltve: 2021. 05. 14.
- Jászberényi M. (2014). A kulturális turizmus elméleti háttere. In Jászberényi M. (szerk.): *A kulturális turizmus sokszínűsége* (pp. 11-22). Nemzeti Közzolgálati és Tankönyv Kiadó
- ICOM (2021a). *2020 Annual Report*. <https://www.canva.com/design/DAEeKAYxvI0/view#10> Letöltve: 2021. 05. 14.
- ICOM (2021b). *Museum Definition*. <https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/museum-definition> Letöltve: 2021. 05. 14.
- kultstat.oszk.hu
- Német E., Gergely Sz. L., & Mikes B. (2021). *A turizmus helyzete – a járvány előtt és alatt*. Állami Számvevőszék. https://www.asz.hu/storage/files/files/elemezsek/2021/turizmus_jarvany20210325.pdf?ctid=1259 Letöltve: 2021. 03. 11.
- NEMO (2020). *Survey on the impact of the COVID-19 situation on museums in Europe*. https://www.ne-mo.org/fileadmin/Dateien/public/NEMO_documents/NEMO_Corona_Survey_Results_6_4_20.pdf Letöltve: 2021. 05. 14.
- NEMO (2021). *Follow-up survey on the impact of the COVID-19 pandemic on museums in Europe. Final Report*. https://www.ne-mo.org/fileadmin/Dateien/public/NEMO_documents/NEMO_COVID19_FollowUpReport_11.1.2021.pdf Letöltve: 2021. 05. 14.
- Oroszi V. Gy., & Gonda T. (2016). Az innováció értelmezése és gyakorlata a turizmusban. *Területfejlesztés és innováció*, 10(1), 3-19. Pécsi Tudományegyetem, Természettudományi Kar. https://epa.oszk.hu/01900/01951/00024/pdf/EPA01951_teruletfejlesztes_es_innovacio_2016_1_003-019.pdf Letöltve: 2021. 03. 11.
- Pacsika M. (2021). *Online múzeumi tartalmak a digitális oktatás támogatására 2021*. MOKK jelentés. https://mokk.skanzen.hu/admin/data/file/20210303/kutatasi_jelentes_online-muzeumi-tartalmak-a-dig.pdf Letöltve: 2021. 05. 14.
- Pavluska V. (2016). Milyen kultúrafogyasztók a magyarok? A hazai kultúrafogyasztás átfogó mintázatai. In Fehér A., Kiss V. Á., Soós M., & Szakály Z. (szerk.) *EMOK XXII. Országos Konferencia. Hitelesség és értékorientáció a marketingben* (pp. 435-445). Debreceni Egyetem, Gazdaságtudományi Kar. <https://emok.hu/tanulmany-kereso/d490:milyen-kulturafogyasztok-a-magyarok> Letöltve: 2021. 02. 07.
- Pénzes K. (2021. április 5). *Otthonról a Louvre-ba. Online elérhető a gyűjtemény 75%-a*. <https://magyarmuzeumok.hu/cikk/otthonrol-a-louvre-ba-online-elerhető-a-gyujtemeny-75-a> Letöltve: 2021. 06. 09.
- Péterfi J., & Gászné Bósz B. (2020). Vendégkör felmérés a várak és kastélyok szerepéről a Dél-Dunántúli turisztikai régióban. In Wirth G., Kölbl Á.(szerk.) *Huncastle II.* (pp. 113-122). Edutus Egyetem.
- Puczko L., & Rátz T. (2017). *Az attrakciótól az élményig. A látogatómenedzsment módszerei*. Akadémiai Kiadó.
- Pulszky Társaság (2021). *A múzeumok koronavírus-járvány utáni újranyitása. Szakmai ajánlás*. <https://pulszky.hu/news/a-muzeumok-koronavirus-jarvany-utani-ujranyitasa/> Letöltve: 2021. 05. 14.
- Raffay Z. (2020). A COVID19 járvány hatása a turisták fogyasztói magatartásának változására. In: Ercsey I. (szerk.) *Marketing a digitalizáció korában: Az Egyesület a Marketing Oktatásért és Kutatásért XXVI. Országos konferenciájának előadásai.* (pp. 347-356.) Széchenyi István Egyetem
- Richardson, J. (2020). *How Museum Marketing is Adopting to COVID19*. MuseumNext. <https://www.museumnext.com/article/survey-how-museum-marketing-is-adapting-to-COVID19/> Letöltve: 2021. 05. 14.
- Simsa T. (2016). *Nemzeti Kastély és Várprogram*. Infojegyzet 2016/26.

https://www.parlament.hu/documents/10181/595001/Infojegyzet_2016_26_kastelyprogram.pdf/70a2bf8e-512a-4c1a-ab14-b0e1f7e2fa75 Letöltve: 2021. 03. 07.

Századvég Politikai Iskola Alapítvány (2018). *Kultúrafogyasztás Magyarországon 2017*. <https://szazadvég.hu/tarsadalomtudomanyi-kutatócsoport/szazadvég-kutatás-kultúrafogyasztás-magyarországon-2017.pdf> Letöltve: 2021. 03. 07.

net.jogtar.hu/veszelyhelyzet

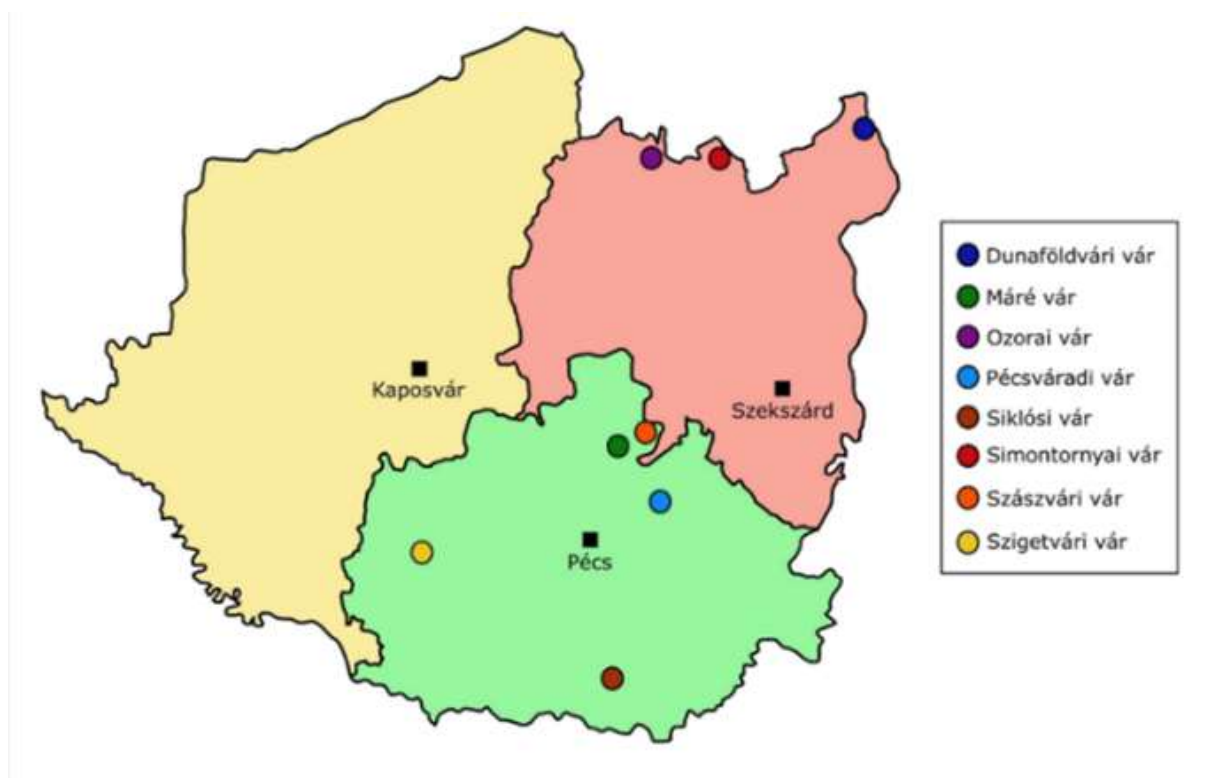
UNWTO (2021a). *International Tourism Highlights 2020 Edition*. <https://doi.org/10.18111/9789284422456>

UNWTO (2021b). *World Tourism Barometer 19(1)*. <https://www.e-unwto.org/toc/wtobarometereng/19/1> Letöltve: 2021. 02. 07.

Mellékletek

1. sz. melléklet: A dél-dunántúli várak térképe

Forrás: saját szerkesztés

2. sz. melléklet: A dél-dunántúli várak néhány kiemelt kínálati és keresleti jellemzője

Forrás: a kultstat.oszk.hu, dunafoldvar-muvhaz.hu, marevar.hu, pecsvaradivar.hu, pipovarkastely.hu, siklosivar.hu, simontornyaivar.hu, szaszvar.hu, szigetvar.hu és interjük alapján saját szerkesztés

	Dunaföldvári vár	Maré vár	Ozori Pipo-várkastély	Pécsvárad Vár
múzeum	☒	☒	☒	☒
rendezvényhelyszín	☒	☒	☒	☒
szálláshely	☒	☒	☒	☒
vendéglátóhely	☒	☒	☒	☒
fenntartó	önkormányzat; művelődési központba integrálva	önkormányzat	NÖF	önkormányzati tulajdonú Kft
forprofit szolgáltatások	külső vállalkozó	civil egyesület	NÖF	önkormányzati tulajdonú Kft
múzeumi látogatószám 2019	6477	26700	13322	21699
ebből diák	2900	n.a.	1490	2793
ebből külföldi	420	n.a.	135	199
ebből időszak kiállítást látogató	3321	n.a.	n.a.	18523
múzeumi látogatószám	6378	26120	12463	13778
múzeumi rendezvények	25	15	965	273
résztevők 2019	2591	n.a.	14568	8747
a várhoz kapcsolódó történelmi rendezvény / fesztivál	nincs (egyéb fesztivál van)	van, évente több alkalommal	☒	van, évente több alkalommal
önálló honlap	☒	☒	☒	☒
honlap látogatóinak becsült száma	0-100	501-1000	501-1000	501-1000
közösségi oldal Facebook (kedvelő/követő)	1204/1259	7021/7054	3485/3553	3505/3608
közösségi oldal Instagram	464	☒	☒	595
online kiállítás	☒	☒	☒	☒
online múzeumpedagógia	☒	☒	☒	☒
online tárlatvezetés	☒	☒	☒	☒
egyéb online program	☒	☒	☒	☒
virtuális túra	☒	☒	☒	☒
várat/kiállítás bemutató videó/kisfilm	☒	történelmi rekonstrukciós film	☒	☒
egyéb videó/kisfilm (pl. rendezvény, storytelling)	☒	van (rendez- vények)	☒	van (rendezvények, egyéb települési látóvalók)
applikáció	☒	☒	fejlesztés alatt	☒
virtuális kalandjáték/kvízjáték	☒	☒	☒	☒
letölthető kiadvány	☒	☒	☒	☒
online oktatási segédanyag	☒	☒	☒	☒
blog/vlog	☒	☒	☒	☒
hírlevél	☒	☒	NÖF központi hírlevél	☒

	Siklósi vár (Siklósi Várszínház Közhasznú Nonprofit Kft.)	Simontornyai Vár	Szászvári Várkastély	Szigetvári vár (Zrínyi Miklós Közérdekű Múzeális Gyűjtemény)
múzeum	☒	☒	☒	☒
rendezvényhelyszín	☒	☒	☒	☒
szálláshely	☒	☒	☒	☒
vendéglátóhely	☒	☒	☒	☒
fenntartó	önkormányzat	önkormányzat	önkormányzat	önkormányzati tulajdonú Kft
forprofit szolgáltatások	külső vállalkozó	önkormányzat	önkormányzat	önkormányzati tulajdonú Kft
múzeumi látogatószám 2019	100427	13772	15602	32902
ebből diák	16770	4330	n.a.	10016
ebből külföldi	8500	400	n.a.	1691
ebből időszak kiállítás látogató	100427	8994	n.a.	12207
múzeumi látogatószám	98676	9526	14021	24000
múzeumi rendezvények	318	158	54	804
részvevők 2019	19338	6896	n.a.	22910
a várhoz kapcsolódó történelmi rendezvény / fesztivál	van, évente több alkalommal	☒	☒	van, évente több alkalommal
önálló honlap	☒	☒	☒	☒
honlap látogatóinak becsült száma	0-100	0-100	501-1000	501-1000
közösségi oldal Facebook (kedvelő/követő)	12150/12448	2000/n.a.	807/844	4802/4840
közösségi oldal Instagram	1449	☒	☒	543
online kiállítás	☒	☒	☒	☒
online múzeumpedagógia	☒	☒	☒	☒
online tárlatvezetés	☒	applikációval	☒	☒
egyéb online program	☒	☒	☒	☒
virtuális túra	☒	☒	☒	☒
várat/kiállítás bemutató videó/kisfilm	☒	☒	☒	☒
egyéb videó/kisfilm (pl. rendezvény, storytelling)	van (hivatalos videoklip; rendezvények)	van (animációs vártörténeti film)	☒	van (rendezvények; hagyományőrző bemutatók)
applikáció	☒	☒	☒	fejlesztés alatt
virtuális kalandjáték/kvízjáték	☒	☒	☒	☒
letölthető kiadvány	☒	☒	☒	☒
online oktatási segédanyag	☒	☒	☒	☒
blog/vlog	☒	☒	☒	☒
hírlevél	☒	☒	☒	☒

3. sz. melléklet: Látogatói kérdőív

Vármúzeumok a COVID-19 alatt

Tisztelt Kitöltő!

Ez a kutatás a 2019. december-2020. március között zajló dél-dunántúli vármúzeumi látogató kutatás folytatása. Célja a pandémia hatásának vizsgálata a kultúrafogyasztásra és az utazásra a várak példáján keresztül. A kérdőív kitöltése teljes mértékben önkéntes és anonim. A kitöltés várhatóan 10 percet vesz igénybe.

Köszönjük, hogy részvételével segíti a kutatást!

Gászné Bósz Bernadett (Pécsváradi vár, PTE FDI), Schultz Éva (BGE KVIK, PTE FDI)

1. A pandémia alatt ideiglenesen bezártak a vármúzeumok. A tavaly nyári újranyitáskor szívesebben látogatott el a biztonságos belföldi úticélok közé tartozó várakba, mint korábban?

Igen

Nem

2. Ha újra megnyithatnak a turisztikai látványosságok, hová látogatna el elsőként?

kalandpark, élménypark

élményfürdő

nemzeti park látogatóközpontja

vár, kastély

emlékház

állatkert, vadaspark

múzeum, kiállítás

mozi

történelmi városok

más válasz:

3. Ha újra megnyithatnak a turisztikai látványosságok, a megjelölt első helyszínen kívül hová látogatna még el feltétlenül? (Legfeljebb kettőt jelöljön meg.)

kalandpark, élménypark

élményfürdő

nemzeti park látogatóközpontja

vár, kastély

emlékház

állatkert, vadaspark

múzeum, kiállítás

mozi

történelmi városok

más válasz:

4. Hajlandó lenne utazni is az előző két kérdés válaszadása során megjelölt látnivalók miatt?
- Igen, mindegyik megjelölt attrakció miatt
 - Igen, az első helyen megjelölt miatt
 - Nem
 - Talán
5. Ha újra engedélyezik, milyen kulturális eseményen venne részt elsőként?
- koncert
 - színházi előadás
 - múzeumi tárlatvezetés
 - várjáték
 - népművészeti műsor
 - gasztrofesztivál
 - könnyűzenei koncert
 - családi nap
 - tematikus séta / városnézés
 - történelmi fesztivál
 - művészeti fesztivál
 - más válasz:
6. Hajlandó lenne utazni is az előző kérdés válaszadása során megjelölt program miatt?
Igen	Nem	Talán
7. Változott-e a kulturális motivációjú döntéshozatala a pandémia hatására? *
- Igen, spontánabb lett, a váratlan helyzetek miatt kevésbé tervezek előre
 - Igen, tudatosabb lett, a valós térben megélt kulturális élmény hiánya miatt
 - Nem
 - Még nem tudom megítélni
8. Változott-e a biztonsággal kapcsolatos igénye egy kulturális program/rendezvény esetében a pandémia hatására?
Igen	Nem	Talán
9. Amennyiben az előző kérdésre igennel válaszolt, melyik lehetőségeket tartja fontosnak az alábbiak közül? (Több választ is megjelölhet.)
- Érintésmentes fizetés
 - Időzárás belépésre jogosító előzetes online jegyvásárlás a tömeg csökkentése érdekében
 - Kevesebb látogató beengedése és folyamatos látogatóáramoltatás a tömeg elkerülése végett
 - Fertőtlenítő pontok felállítása
 - A belépés oltási igazoláshoz kötése
 - Más válasz:
10. Amennyiben idén nyáron újra kinyitnak a vármúzeumok, tervezi-e a meglátogatásukat? (Több választ is megjelölhet.)
- Igen, mert belföldön tervezem eltölteni a szabadságomat
 - Igen, mert visszajáró látogató vagyok egyes rendezvényeken

- Igen, mert hiányzik a valós térben megélt élmény
Igen, mert a várak remek családi programokat kínálnak
Igen, mert kerülni szeretném a nagy tömegeket vonzó üdülőcélpontokat
Igen, mert a várak könnyen összekapcsolhatók a természetjárással
Nem, más terveim vannak
Nem tudom
Más válasz:
11. Utazna-e egy vár meglátogatása miatt a pandémia után?
Igen, akár egy várromért is
Igen, ha legalább múzeuma van
Csak ha rendezvényt is kínál
Csak ha szállás- és/vagy étkezési lehetőséget is kínál
Nem
Még nem tudom
12. Megváltoztatta-e a várak meglátogatására irányuló motivációját a pandémia?
Igen Részben Nem
13. Milyen céllal érkezne egy vármúzeumba, ha most nyitva lenne? (Több választ is megjelölhet)
tanulni
élményt szerezni
felfedezni
társas programként családdal, barátokkal
kikapcsolódni
a történelem iránti érdeklődés miatt
más válasz:
14. Kivel látogatna el egy várba, ha most tehetné? (Több választ is megjelölhet.)
egyedül
párral
családdal: gyerekekkel
családdal: felnőttekkel
barátokkal
szervezett csoporttal
15. Amennyiben csoporttal érkezne, milyen jellegű csoporttal látogatna el egy várba?
iskolai
nyugdíjas
vallás/történelmi hagyományőrző
más válasz:
16. Látogatott/látogat-e vármúzeumi honlapot a pandémia alatti zárva tartás idején?
Igen, ugyanúgy, mint a nyitva tartáskor
Igen, gyakrabban, mint a nyitva tartáskor

- Igen, ritkábban, mint a nyitva tartáskor
 Nem, ugyanúgy, mint a nyitva tartáskor
17. Amennyiben látogatott/látogat vármúzeumi honlapot, milyen célból tette/teszi ezt a zárva tartás idején? (Több választ is megjelölhet.)
 Tájékozódni szeretnék
 A virtuális kiállítás érdekel
 Online programokon szeretnék részt venni
 Más válasz:
18. Látogatta/látogatja-e a vármúzeumok közösségi oldalát a pandémia alatti zárva tartás idején?
 Igen, ugyanúgy, mint a nyitva tartáskor
 Igen, gyakrabban, mint a nyitva tartáskor
 Igen, ritkábban, mint a nyitva tartáskor
 Nem, ugyanúgy, mint a nyitva tartáskor
19. Ön szerint kihasználták/kihasználják az online tér nyújtotta lehetőségeket a vármúzeumok a COVID-19 alatt?
 Igen, teljes mértékben
 Igen, részben
 Kevésbé
 Egyáltalán nem
 Vártól függ
 Nem tudom megítélni
20. Amennyiben tud példát mondani az online lehetőségeket jól használó vármúzeumra, nevezze meg és indokolja választását röviden!

21. A várakkal kapcsolatban milyen online-virtuális tartalom érdekli leginkább? (Több válasz is lehetséges.)
 A várat bejáró virtuális séta
 Animációs film, amely a várat különböző történeti korokban mutatja be
 Kosztümös kisfilm, ami várbeli életet mutatja be bizonyos korszak(ok)ban
 A vár kiemelkedő tárgyait, építészeti és egyéb emlékeit bemutató film
 Hangulatos film, ami bemutatja, hogy ma mit csinálhat a látogató a várban
 Applikáció, ami a virtuális séta több pontján új ismereteket közöl
 Applikáció, ami a virtuális séta több pontján történeteket mesél
 Kvízzjáték a várhoz kapcsolódó (történet, személyek, érdekességek) kérdésekkel
 A várhoz kapcsolódó kalandjáték ellenségekkel, jutalmakkal
 Nem tudom megítélni, egyiket sem ismerem
 Semelyik
 Más válasz:
22. Melyik tartalom az, amit a várban, a helyszínen is szívesen megnézne, használna? (Több választ is megjelölhet.)
 A várat bejáró virtuális séta
 Animációs film, amely a várat különböző történeti korokban mutatja be.

- Kosztümös kisfilm, ami várbeli életet mutatja be bizonyos korszak(ok)ban.
A vár kiemelkedő tárgyait, építészeti és egyéb emlékeit bemutató film
Hangulatos film, ami bemutatja, hogy ma mit csinálhat a látogató a várban
Applikáció, ami a virtuális séta több pontján új ismereteket közöl
Applikáció, ami a virtuális séta több pontján történeteket mesél
Kvízjáték a várhoz kapcsolódó (történet, személyek, érdekességek) kérdésekkel
A várhoz kapcsolódó kalandjáték ellenségekkel, jutalmakkal
Nem tudom megítélni, egyiket sem ismerem
Semelyik
Más válasz:

23. Látogatott az elmúlt időszakban bármilyen online kiállítást vagy vett-e részt online múzeumi programon?
Igen Nem
24. Ön fizetne-e online kulturális programért?
Igen, már fizettem érte
Igen, fizetnék érte
Igen, pl. színházi előadásért vagy koncertért, de múzeumi programért nem
Talán
Nem
Más válasz:

Online kiállítások és múzeumi programok

Egyetért-e az alábbi állításokkal? Oszályozza az alábbiak szerint:

1= nem; 2= inkább nem; 3= részben egyetértek; 4=inkább egyetértek; 5 = egyetértek

A múzeumok online megjelenése fontos, mert segítheti új látogatói csoportok elérését.

1 2 3 4 5

A múzeumok online megjelenése fontos, mert ezáltal kultúrához lehet jutni a pandémia alatt.

1 2 3 4 5

A múzeumok online megjelenése fontos, mert kapcsolatot lehet tartani általa a látogatókkal.

1 2 3 4 5

A múzeumok online megjelenése fontos, mert így mindenkire eljuthat egy kiállítás.

1 2 3 4 5

A múzeumok online megjelenése fontos, mert nem lehet kimaradni a digitális világból.

1 2 3 4 5

A múzeumok online megjelenése nem helyettesíti az eredetiség élményét, amit a valós térben tett látogatás ad.

1 2 3 4 5

A múzeumok online megjelenése nem helyettesíti a közösség élményét, amit a valós térben tett látogatás ad.

1 2 3 4 5

A múzeumok online megjelenése kényelmessé és időben rugalmassá teszi a látogatást, ezért érdemes lesz megtartani az újrainytás után is.

1 2 3 4 5

A múzeumok online megjelenése fontos, mert kedvet csinálhat a valós terű látogatáshoz a későbbiekben.

1 2 3 4 5

Nem: Férfi Nő

Életkor:

Legmagasabb iskolai végzettség:

még tanuló

általános iskola

szakmunkás végzettség

érettségi

felsőfokú végzettség

Lakóhely (megye): *

Településtípus: *

falu

város

megyei jogú város

Budapest

4. sz. melléklet: Kérdéssor a várkapitányokkal folytatott mélyinterjúkhoz

1. Hogyan értékeli a vár, mint intézmény pandémiás helyzetre adott reakcióit?
2. Kapott-e, és ha igen, milyen segítséget a helyzet anyagi és mentális kezelésére?
3. Szükség volt létszám-leépítésre?
4. Volt-e, és ha igen, milyen lehetőség a kieső múzeumi bevételek pótlására?
5. A látogatószám aránya és megoszlása a korábbi évekhez képest miként módosult?
6. Történt-e változás a 2020-as újrainytás után a vendégkör összetételében?
7. Tapasztalt-e változást a keresleti tendenciákban, motivációkban az újrainytást követően?
8. Milyen online eszközöket használt a pandémia előtt és alatt, milyen céllal?
9. Mi az, amit szívesen használna, de akadályba ütközik? Milyen típusú hiányosságok gátolják az online tartalmak fejlesztését?
10. Az online világ mennyiben alkalmas a zárva tartó várak „megnyitására”? Értékelje kínálati és – a vendégek visszajelzése alapján – keresleti oldalról!
11. 2021-re és a következő évekre tervez-e módosítást a korábbi attrakció- és látogatómenedzsmenti stratégiákban?

Matthias Theodor Vogt

*MUSEUMS TO STRENGTHEN YOUNG PEOPLE'S RESILIENCE AFTER
THE COVID-19 JUVENTOCID*

Abstract

Hungary is one of those European countries whose subsoil resources are close to zero. The future of the country lies essentially in the human capital of Hungarian youth. Potentially, the Hungarian museum system plays a key political role in helping Hungarian society to overcome the political immunosenescence of the Corona episode, so that state, municipal and private funding of museum activities achieve a significant return-on-investment.

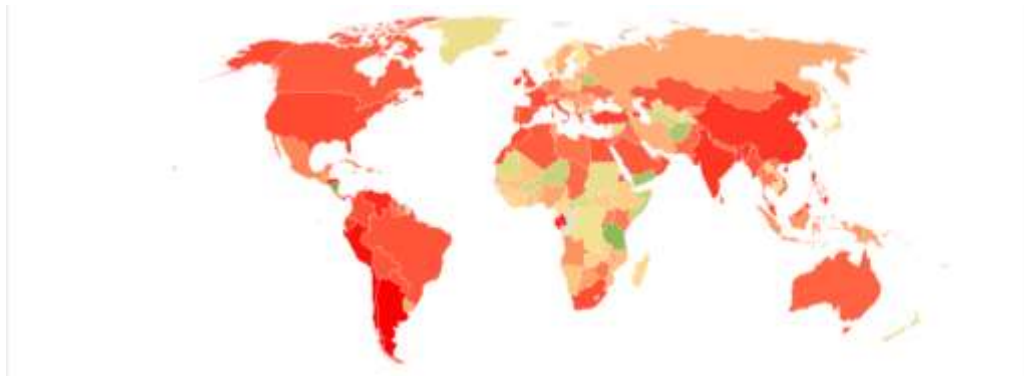
The aim of the research is to determine some of the factors by which the human capital of young people today is greatly reduced after they have had to live for a long time without social recognition by their peers during the Corona period. The result of the research is that we can speak of a COVID-19 Juventocide. The long theft of the resonance space on the one hand, and the shifting of costs into the future and thus to the detriment of the now young on the other, led to a lasting material and immaterial weakening also of Hungarian society the Cultural Long-Covid. It is therefore a central political task to strengthen the resilience of the young again and to take countermeasures after the Covid-19 Juventocide. Our hypothesis - to be verified in the coming years in a renewed Hungarian museum practice - is that Hungarian museums can play a crucial role in this re-resilience task. The Hungarian government should prioritise the funding of artists and cultural institutions to dampen the long-term impact of the Corona measures.

Keywords: COVID-19 Juventocide; Cultural Long-Covid; political immunosenescence

Introduction

Let us first look at the terminology. Oxford University has developed an index for the Corona measures of governments and coined an appropriate term for them: stringency. In Latin, stringere means to tie up, to bind together; the same root can be traced back to Latin strangulāre or Greek strangalūn (στραγγαλοῦν) 'to strangle, to suffocate' (*Pfeifer et al., 1993*). Translated, the Oxford term thus means: Index of the worldwide strangulation of societies by their own governments. To our knowledge, there has never been such a global strangulation of social, cultural and economic life in history outside of war events as there has been since January 2020.

Fig. 1.: Worldwide Strangulation of Societies by their own governments (01.01.2020.- 28.02.2021.)

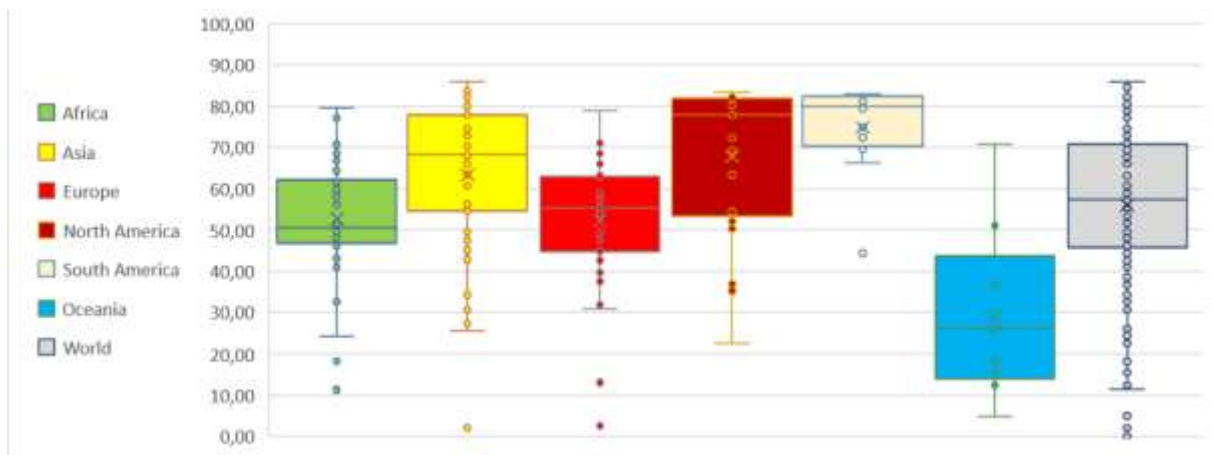

Source: Stringency Index (2021.02.28); Graph: Vogt, 2021

Young people are the most affected by the stringency. Their schools have been closed to a significant extent—contrary to the determination of the global community, which was confirmed once again in 2019.

Schools were closed at around 80% in the two Americas over the 14 months from January 2020 to February 2021, 54.3% in Europe, slightly more in Hungary at 56.3%, most restrictive in Ukraine at 79%, least in Belarus at 2%.

Fig. 2.: School Closures by continent (01.01.2020-28.02.2021.)

Source: The Oxford Stringency Index (28.02.2021.); Calculation and Graph: Vogt, 2021

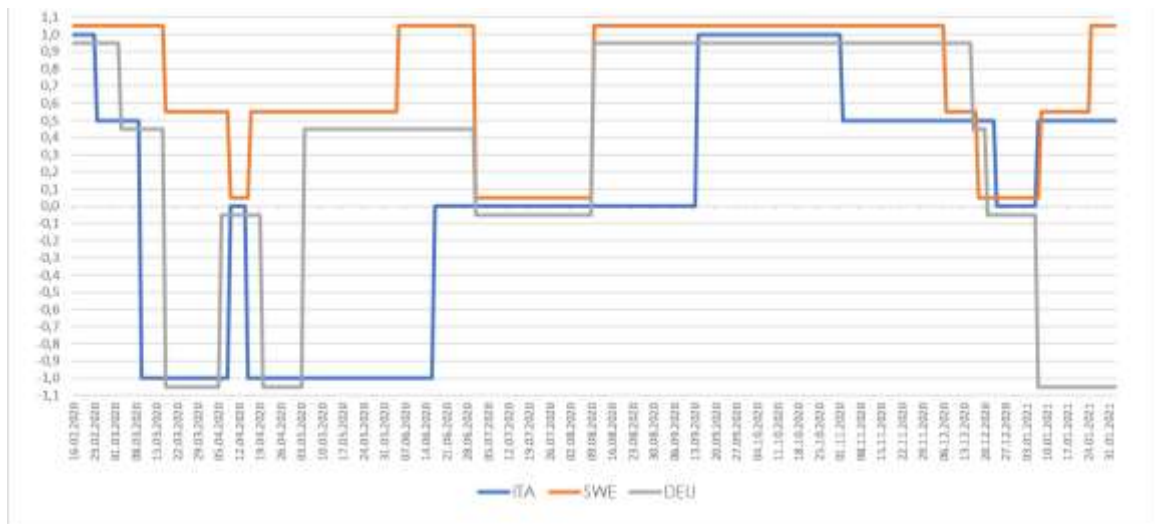
UNESCO has recorded partial or full closures day by day. If one assigns a -1.0 for each day of closure and a reduction to +0.5 for each partial day of closure with a view to the uncatchability of learning achievements, the result is an overall loss of -33% for Sweden, -65% for Germany and -97% for Italy. At the individual level, one month of learning loss corresponds to a lifetime income loss of 1%, so Italy's youth lose about 14% of their lifetime income according to previous empirical measures.

The policy demanded extreme acts of solidarity from young people and at the same time violated the motto of intergenerational justice "in unitate Robur -in unity strong" (Badische Landeskirche). With "Fratelli tutti" (03.10.2020.), in the middle of the Corona

crisis Pope Francis has assigned not only intercultural justice but also intergenerational justice a high rank within Catholic social teaching.

Fig.3.: Educational losses in schools in Italy (-97%), Sweden (-33%), and Germany (-65%) due to COVID-19 Lockdowns (16.02.2020.-02.02.2021.)

Key: Fully open 1.0; Partially open 0.5; Academic break 0.0; Closed due to COVID -1.0.

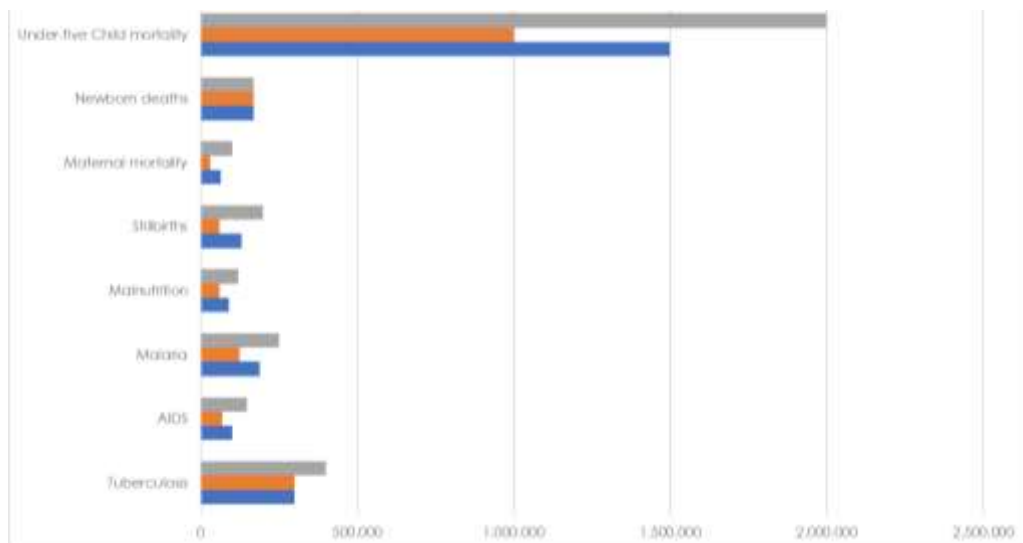

Source: UNESCO (2021); Calculation and Graph: Vogt, 2021

First estimates for health damage to the global community

A look beyond Europe shows the extent of the damage done to the global community by the Corona measures. The Karolinska Institute Stockholm (Peterson & Ekström, 2021) has calculated that the approximately 2.5 million registered COVID-19 deaths at the time were offset by another estimated 2.5 million deaths from interventions (other researchers arrive at 3.9 million), most of them among children: with infant mortality from omitted vaccinations, from starvation after their parents failed to feed them informally as day labourers, from a doubling of malaria deaths. At the same time, there is (as we can see by now) neither high covid mortality nor significant excess mortality in sub-Saharan Africa.

Fig.4.: Stefan Swartling Peterson & Anna Mia Ekström: Midpoint summation of 2,5 million deaths globally (min. 1,8; max, 3,4 million) from the “indirect” effects of reduced health care utilization (03.03.2021.)

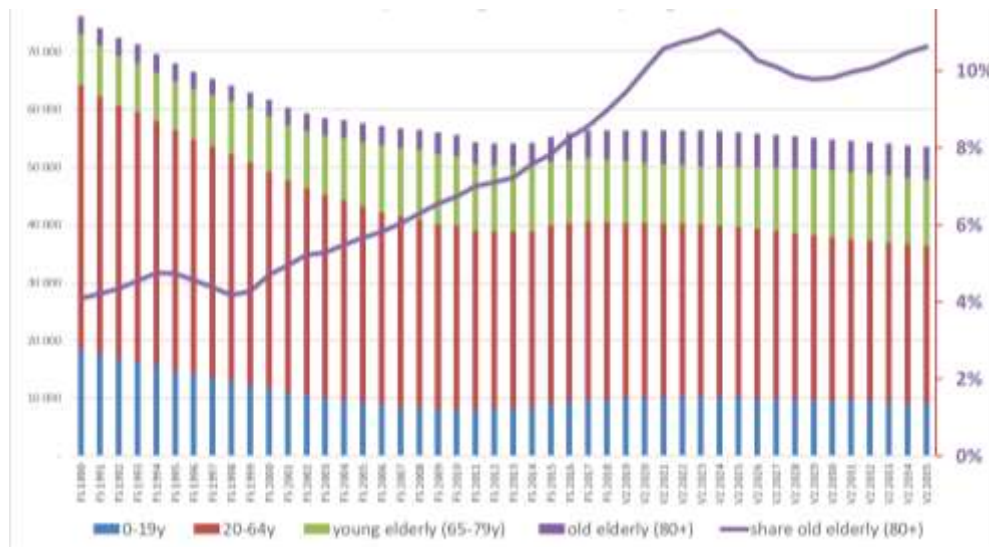

Peterson, Ekström 2021-03-03: midpoint summation of 2,5 million deaths from the "indirect" effects of reduced health care utilization					
	Estimation	min	max	others' min	others' max
Tuberculosis	300.000	300.000	400.000	300.000	400.000
AIDS	100.000	69.000	148.000	69.000	148.000
Malaria	187.500	125.000	250.000	520.000	768.000
Malnutrition	90.000	60.000	120.000	60.000	120.000
Stillbirths	130.000	60.000	200.000	60.000	200.000
Maternal mortality	65.000	30.000	100.000	30.000	100.000
Newborn deaths	168.000	168.000	168.000	168.000	168.000
Under-five Child mortality	1.500.000	1.000.000	2.000.000	1.000.000	2.000.000
	2.540.500	1.812.000	3.386.000	2.207.000	3.904.000

Source: Peterson & Ekström, 2021; Calculation and Graph: Vogt, 2021

The “intertemporally disproportionate loss of freedom” (Lepsius, 07.05.2021.) of the young in Europe is an indirect consequence of demographic shifts. To take Görlitz on Germany's border with Poland as a typical example: it is one of the cities where the proportion of over-80s has increased dramatically in the course of just thirty years: it has virtually tripled from 4.09% in 1990 to 11.05% at present.

Fig.5.: Tripling of the proportion of people aged over eighty in Görlitz from 1990 to 2018 and forecast 2019 to 2035 (4.09% to 11.05%)

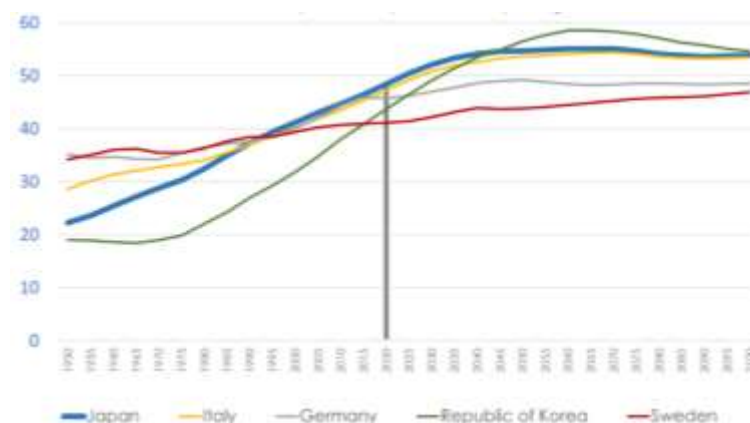
Source: Statistisches Landesamt Sachsen, 2020; Graph: Vogt, 2021

The share of young people aged 0-19 at Görlitz has almost halved from almost 20% to around 10%. By 2035, it is assumed, the share of the working-age population 20-64 will fall to below 50% and the share of the population actually working will be around 30%. Economically and socially, this will not be feasible.

The political implications of societal immunosenescence

Even more important is the mental impact of immunosenescence (Chigangaidze & Chinyenze, 2021; Okun, 1976; Barsky et al, 1997; Tymula et al, 2012; Bonsang et al, 2015; Dohmen et al, 2017). Young people are willing to take risks, older people are already risk-averse because their immune systems are beginning to show systemic weaknesses and they are urged to be more cautious if they want to survive. In 1975, South Korea had a median age of less than 20 years, today it is 45 years, and the United Nations predicts a median age of almost 60 years for 2060.

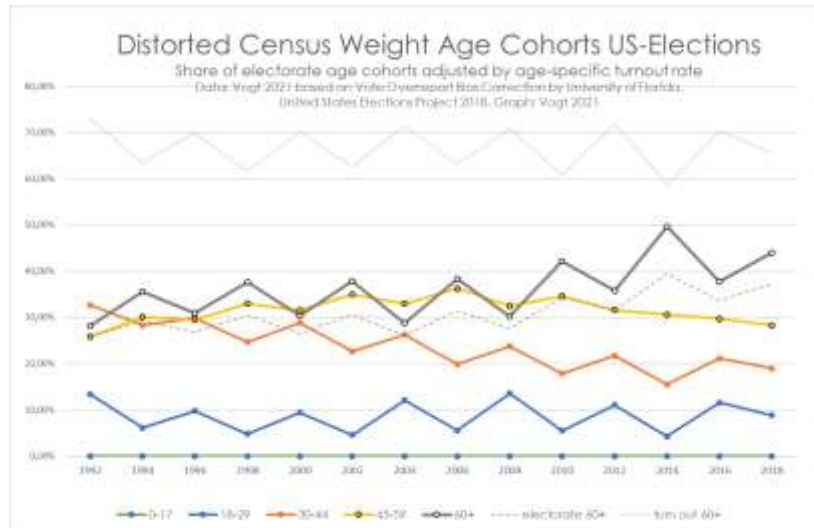
Fig. 6.: Median age of the total population 1950-2020-2100. 2020: Japan 48.4; Italy 47.3; Germany 45.7

Source: United Nations World Population Prospects, 2019; Graph: Vogt, 2021

This in turn has implications for politics. In the US, the 0-17 population is excluded from the polls, the 18-29 population is mostly abstinent, the 30-44 and 45-59 populations participate less and less, while the 60+ population already accounted for 50% of the votes cast in 2014. The situation is similar in Germany and Switzerland.

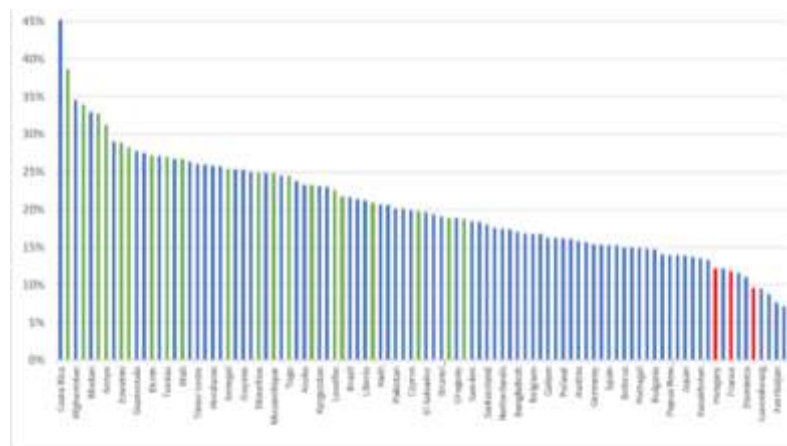
Fig. 7.: US-elections. Share of electorate age cohorts adjusted by age-specific turnout rate

Source: Vogt 2021 based on (McDonald, 2019); Graph: Vogt, 2021

Since democracy follows a very specific mathematics (McDonald, 2019), the Distorted Census Weight has extreme effects on the voter orientation of politicians. A politician who wants to be re-elected must first and foremost satisfy the fears and hopes of the old and the very old. He would not be re-elected if he put the hopes and fears of the young and very young at the centre of his election promises. This is the political-demographic background to why so few countries in Europe are investing in a sustainable social and economic future and why pension and health care for the old is swallowing up ever larger shares of the gross national product.

Fig.8.: World: National Governments' Spending on Education as Share of national Tax 'revenue

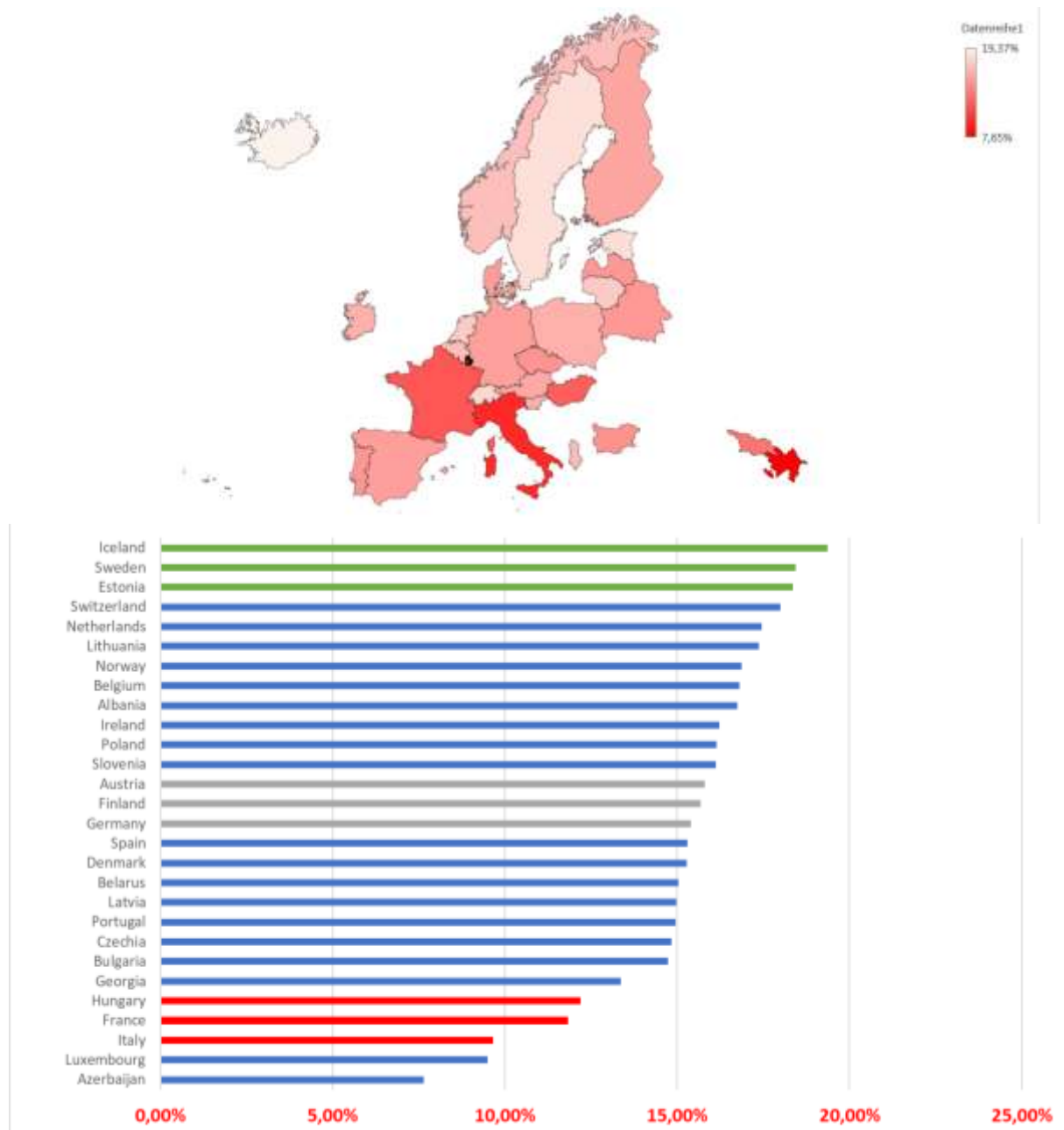
Source: UNESCO and ICTD / UN-WIDER Government Revenue Dataset, 2020 Calculation and Graph: Vogt, 2021.

When we have a look on the true ratio, which is the share governments will spend on education from their tax revenue, we see Africa and Latin America very much on top – they spend up to 45% of all taxes for education. This is an enormous investment in the future of these countries.

But in Europe, if we take a look at Hungary or France or Italy, we see them in a rather low position, similar to Azerbaijan.

In Europe, Iceland, Sweden and Estonia are at the top. Almost 20% of their tax revenues go to education, investing in their youth and the future of their countries.

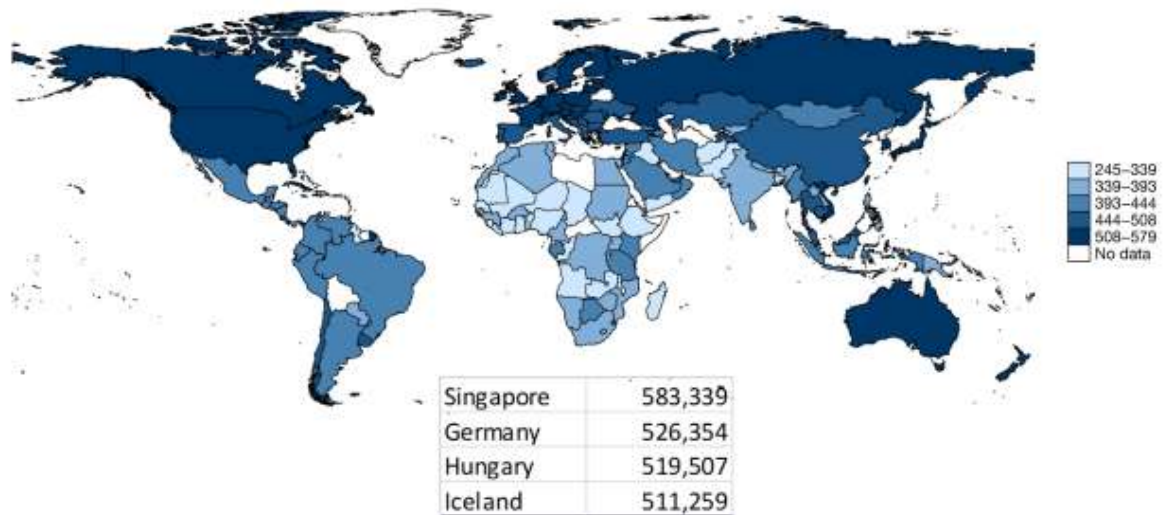
Fig. 9.: Europe: National Governments' Spending on Education as Share of national Tax 'revenue

Source: UNESCO and ICTD / UNU-WIDER, 2020; Calculation and Graph: Vogt, 2021

Human capital is defined by the World Bank as those resources associated with the knowledge and skills of individuals. They are a critical component of economic and social development. Angrist et al. (2021) comment on data measuring human capital using global data on average education (2000-2017): "These data [...] demonstrate a substantial gap in the formation of human capital: students are in school, but do not learn enough." We see that Hungary, Germany and Iceland are almost identical at scoring (511–519–526), but none of them can compete with Singapore 583).

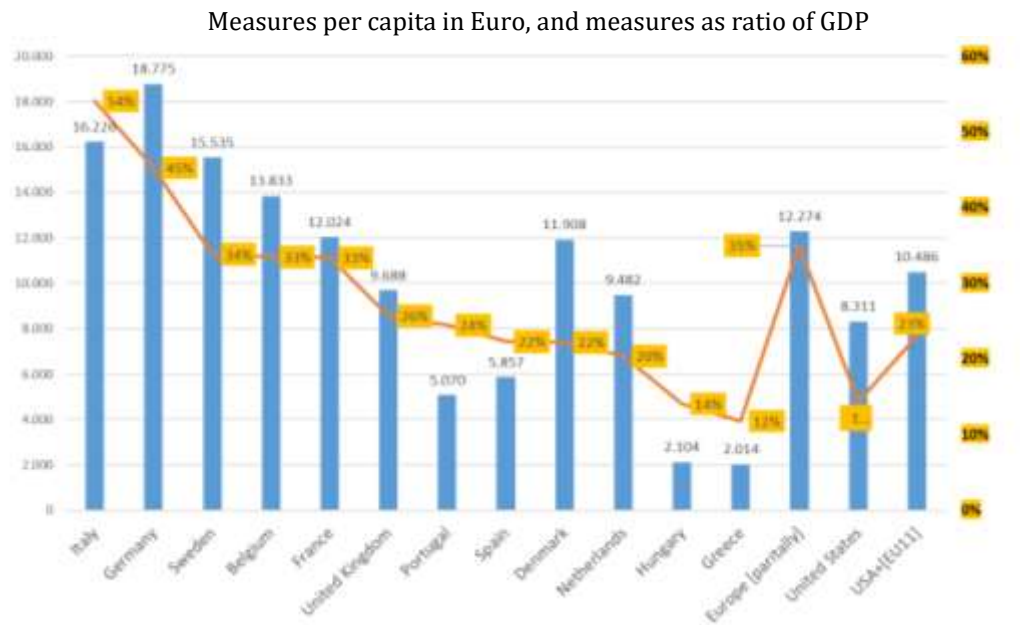
Fig.10.: Human Capital: Average learning (2000-2017)

Source: Worldbank, 2021 Graph: Angrist et al, 2021

Who is to pay for the probably largest non-bellicose allocation of funds in human history, the Crown-VII Discretionary Fiscal Measures and the other costs, with its approximately \$24 trillion worldwide? It is too early to calculate (a) the costs of the discretionary fiscal measures adopted by the countries of the world in response to COVID-19, (b) the losses to the world economy and, in turn, to the state and communities in the coming years, (c) the individual losses, especially of young citizens. What can be said with the analyses of Brugel Brussels 2020 and Deutsche Bank Research 2020 is that the gross costs of the Corona measures of about two trillion euros are roughly in the order of magnitude of the costs of German reunification, with the difference, however, that reunification was amortised within one generation with a considerable plus of about one trillion euros, while the costs of the Corona measures were handed over to the future by politics. If Avenir Suisse is correct in its estimate of a global cost of around \$24 trillion, the response to COVID-19 may be the largest non-bellicose allocation of resources in human history.

Fig. 11.: Most Preliminary Overview of various Discretionary Fiscal Measures adopted in response to COVID-19

Discretionary 2020 fiscal measures	Disc Measures per capita (EUR)	Disc Measures as percent of GDP (2019)	Disc Measures total (mio EUR)	National Disc Measure (mio EUR)	pop 2020-01-01	NextGenEU per country	Immediate fiscal impulse	Deferral	Other liquidity /guarantee	NextGenEU per country	GDP 2019 (mio EUR)	share GDP 2019 of EU-27
Italy	16.226	54%	967.736	967.736	59.641.488	5,37%	3,40%	13,20%	32,10%	96.130	1.789.747	12,82%
Germany	18.775	45%	1.561.424	1.561.424	83.166.711	5,37%	8,30%	7,30%	24,30%	185.253	3.449.050	24,70%
Sweden	15.535	34%	160.443	160.443	10.327.589	5,37%	28,44%			25.484	474.468	3,40%
Belgium	13.833	33%	159.391	159.391	11.522.440	5,37%	1,40%	4,80%	21,90%	25.577	476.203	3,41%
France	12.024	33%	809.486	809.486	67.320.216	5,37%	5,10%	8,70%	14,20%	130.288	2.425.708	17,37%
United Kingdom	9.688	26%	649.340	649.340	67.025.542		8,30%	2,00%	15,40%	0	2.526.615	0,00%
Portugal	5.070	24%	52.197	52.197	10.295.909	5,37%	2,50%	11,10%	5,50%	11.457	213.301	1,53%
Spain	5.857	22%	277.225	277.225	47.332.614	5,37%	4,30%	0,40%	12,20%	66.858	1.244.772	8,91%
Denmark	11.908	22%	69.340	69.340	5.822.763	5,37%	5,50%	7,20%	4,10%	16.798	312.747	2,24%
Netherlands	9.482	20%	165.056	165.056	17.407.585	5,37%	3,70%	7,90%	3,40%	43.519	810.247	5,80%
Hungary	2.104	14%	20.553	20.553	9.769.526	5,37%	0,40%	8,30%	0,00%	7.845	146.062	1,05%
Greece	2.014	12%	21.590	21.590	10.718.565	5,37%	3,10%	1,20%	2,10%	9.851	183.414	1,31%
Europe [parially]	12.274	35%	4.913.780	4.913.780	400.350.948						14.052.334	
United States	8.311	14%	2.735.311		329.135.084		9,10%	2,60%	2,60%		19.128.046	
USA+(EU11)	10.486	23%	7.649.090		729.486.032						33.180.380	

Source: Bruegel, 2020 Brussels and Deutsche Bank research 2020, complement by OECD, IMF and others; Graphic: Vogt, 2021

In the case of the young Italians, it can be calculated that each of them will have to pay 140 euros a month for the rest of their working lives, just for interest and repayment of the Italian Corona measures in 2020/21.

Even more serious than the economic ruin of the community of states due to the costs of the COVID-19 measures of about 24 trillion Swiss Francs (Avenir Suisse 2020, Deutsche Bank Research 2020) worldwide, which must be borne by the generation of the young, are the psychological and social consequences of the measures. Social distancing is contrary to human nature. The juvenicide is essentially a theft of the resonance space.

An example: raising awareness through image analysis provided by museum education

If now, this is my thesis, the future of the country of Hungary lies essentially in the human capital of Hungarian youth, then a prioritisation of state expenditure in the direction of strengthening the resilience of the young is urgently required. My second thesis is that Hungarian museums can play a decisive role in this. For example, by sharpening the aesthetic awareness of the young - to name just one example - with workshops, interactive seminars and critical instructions for raising awareness through image analysis, so that they can weather the storm of fake images better than the generation of the now old.

Let's take a critical look with Frank Fehrenbach, professor at the Department of Art History at the University of Hamburg and co-speaker of the DFG Research Group "Imaginarities of Power" Munich, at that photo from Bergamo from 18.03.2020., which the 28-year-old Ryanair flight attendant Emanuele di Terlizzi shot on Via Borgo Palazzo and which has gone around the world as the incunabulum of the Corona-Harmageddon (Fehrenbach, 2020; Scherrer, 2020).

Fig. 12.: ZI SPOTLIGHT München (01.07.2020) featuring the photo, taken at Bergamo, Via Borgo Palazzo on 18.03.2020. by Emanuele di Terlizzi from Ryanair

Frank Fehrenbach über das „Bild aus Bergamo“, oder: „The common bond is the movie theatre“

Source: Fehrenbach, 2020

Frank Fehrenbach interprets the photo: „The perspective creates a sharply falling diagonal from top right to bottom left. The photographer was obviously trying to depict as many vehicles as possible. In reality, the convoy consisted of thirteen trucks, but the dramatic cut of the picture creates the impression of an infinitely long convoy. Thus, the picture triggered horror worldwide. The connotation was clear: the conditions in Bergamo are so bad that the army has to remove the overwhelming number of pandemic victims. The power of the image is based on the (apparent) contingency of the detail, the falling diagonal (against the direction of reading) and the emptiness of people, which contributes to the impression of an anonymous nocturnal military action: a spectatorless pompe funèbre without beginning or end.” (Fehrenbach, 01.07.2020.)

In terms of music history, for the soundtrack of the picture Richard Wagner's funeral march at Siegfried's death from the last 'Aufzug' of *Götterdämmerung* suggests itself. Especially in a pathos analysis of the functional mechanisms in comparison with Roby Facchinetti: *Rinascero, Rinascerei / per la mia città ferita* [I am reborn, you are reborn / for my wounded city].

Fig. 13.: Roby Facchinetti: *Rinascero, Rinascerei / per la mia città ferita*.

Source: Facchinetti, 2020

Similarly, the necessary functional mechanism analyses of counterfeiters, counterfeit divulgators and counterfeit recipients in the fake image from Lampedusa 2013, which was promoted via Facebook as "Bergamo 2020".

Fig. 14.: Fake picture (originally from Lampedusa, 2013), which was advertised via Facebook as showing Bergamo, 2020

Source: archive.today, 19.03.2020.

Or the 10,000 Heroes on the front page of the New York Times of 24 May 2020, which suggested a link to national heroes from the Vietnam War and others. What must be going on in the mind of journalists who, in full hubris, demagogically use war terms for a natural process they do not understand sufficiently?

Fig. 15.: New York Times, front page 24 May 2020

Source: *New York Times*, 24.05.2020.

Conclusion

As far as I know, the Military History Museum Dresden is unique in its genre. It critically discusses the contribution of the military and propaganda in the coexistence of states (Kibel, 2021). With this enlightening mission, it brings to life the concept of the responsible citizen and thus lays a decisive foundation for West German democracy, which is based on the responsibility of the citizen.

In the same sense, I can imagine Hungary's museums creating a creative social space for the young and thus setting the course for future democracy in Central Europe. Grimm's fairy tale of the Grim Reaper (Grimm, 1812) is particularly worth re-reading today, as it highlights the historical disadvantage of the poor and disadvantaged. Today, both Corona and the Corona Measures have contributed decisively to the worldwide worsening of the poor's and disadvantaged's position. Against this background, museums might put an inclusive approach at the heart of their future youth work - everyone who is lost is missing for Hungary's future.

Bibliography

- Angrist, N., Djankov, S., Goldberg, P.K. et al (2021). Measuring human capital using global learning data. [based on World Bank 2021 data]. *Nature* 592, 403–408. <https://doi.org/10.1038/s41586-021-03323-7>
- archive.today (2020, March 19). *Vielleicht ist das ein Grund, daß alle mal zu Hause bleiben. So schauts in Italien aus.* [Image attached] [Facebook screenshot] <https://archive.vn/o37td>
- Avenir Suisse (22.10.2020.). Corona kostet die Welt 24,4 Billionen Franken [Prognose 2020-2024]. By Rühl, Lukas. *Avenir Suisse*, Lausanne. <https://www.avenir-suisse.ch/corona-kostet-die-welt-244-billionen-franken/>
- Barsky, R, Juster, F.T., Kimball, M., & Shapiro, M. (1997). Preference parameters and behavioral heterogeneity: an experimental approach in the health and retirement study, *QUARTERLY JOURNAL OF ECONOMICS*, 112(2), 537-79.
- Bonsang, E., & Dohmen, T. (2015). Risk attitude and cognitive aging, *Journal of Economic Behavior & Organization*, 2015, vol. 112, issue C, 112-126.
- Bruegel (2020). *The fiscal response to the economic fallout from the coronavirus.* By JULIA ANDERSON, ENRICO BERGAMINI, SYBRAND BREKELMANS, ALIÉNOR CAMERON, ZSOLT DARVAS, MARTA DOMÍNGUEZ JÍMÉNEZ, KLAAS LENAERTS, CATARINA MIDÕES. Bruegel datasets 2020-11-24 <https://www.bruegel.org/publications/datasets/covid-national-dataset/>
- Bundesministerium der Finanzen (2020). *Gesamtstaatliche Haushaltsplanung Deutschlands (Bund, Länder, Gemeinden, Sozialversicherungen).*
- Chigangaidze, R. K., & Chinyenze, P. (2021). Is It “Aging” or Immunosenescence? The COVID-19 Biopsychosocial Risk Factors Aggravating Immunosenescence as Another Risk Factor of the Morbus. A Developmental-clinical Social Work Perspective, *Journal of Gerontological Social Work*, 2021-05-12, DOI: 10.1080/01634372.2021.1923604
- Demeny, P. (1986): Pronatalist Policies in Low-Fertility Countries: Patterns, Performance and Prospects, *Population and Development Review*, vol. 12 (supplement), 335–35.
- Dermont, C., & Stadelmann-Steffen, I. (2014). *Die politische Partizipation der jungen Erwachsenen Erkenntnisse der St. Galler Stimmregisterdaten sowie Empfehlungen zur Evaluation von easyvote.*
- Deutsche Bank Research (17.04.2020.). *Quantifying the fiscal costs from corona virus.* By Becker, Sebastian, Frankfurt am Main, https://www.dbresearch.de/PROD/RPS_DE-PROD/PROD0000000000507175
- Dohmen, T, Falk, A, Golsteyn, B, Huffman, D., & Sunde, U. (2017). Risk attitudes across the life course, *ECONOMIC JOURNAL*, 127(605), F95-F116.
- Facchinetti, R. (2020, March 27). *Rinascero, Rinascerei.* [Video]. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=D5DhJS5hGWc>
- Fehrenbach, F. (01.07.2020.). Über das „Bild aus Bergamo“, oder: „The common bond is the movie theatre“. *ZISpotlight*, Munich <https://www.zispotlight.de/frank-fehrenbach-ueber-das-bild-aus-bergamo-oder-the-common-bond-is-the-movie-theatre/>.
- Grimm, J. & Grimm, W. (1812 ff.). *Gevatter Tod.* Kinder- und Hausmärchen Nr. 44.
- Hermann, U. (2011). *Ökonomische Analyse eines Kinderwahlrechts [Economic analysis of voting rights for children]*. Dissertation Freie Universität Berlin.
- International Monetary Fund (April 2021): *Fiscal Monitor Database of Country Fiscal Measures in Response to the COVID-19 Pandemic.* <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Fiscal-Policies-Database-in-Response-to-COVID-19>
- Kibel, J. (2021). Schwierige Erbschaft: Der Diskurs des Militärgeschichtlichen Museums Dresden. Kapitel 6 von: Kibel, Jochen (2021): *Hoffnung auf eine bessere Vergangenheit. Kollektivierungsdiskurse und ihre Codes der Verräumlichung.* Bielefeld 2021. Open Access: <https://www.transcript-verlag.de/media/pdf/05/b6/5c/oa97838394542998haABDoZfGecM.pdf>
- Lepsius, O. (07.05.2021.). *Gleichheitsproblem wurde zum Freiheitsproblem umformuliert.* Neue Zürcher Zeitung, 06.05.2021
- McDonald, M. (2019). *CPS Vote Overreport Bias Correction*, University of Florida United States Elections Project 2018, <http://www.electproject.org/home/voter-turnout/cps-methodology>

- Okun, M. (1976). Adult age and cautiousness in decision: A review of the literature, *HUMAN DEVELOPMENT*, 19: 220-233.
- Oxford Stringency Index (28.02.2021.). Oxford COVID-19 Government Response Tracker, Blavatnik School of Government, University of Oxford <https://www.bsg.ox.ac.uk/research/research-projects/covid-19-government-response-tracker>
- Peterson, S. S., & Ekström, A. M. (03.03.2021.). [Explanatory notes to COVID-19 Collateral victims], *Så här har forskarna räknat ut dödstalen*. Sveriges Television, Stockholm <https://www.svt.se/nyheter/vetenskap/sa-har-har-forskarna-raknat-ut-dodsfallen>, <https://www.svtplay.se/video/30291114/vetenskapens-varld/vetenskapens-varld-sasong-34-coronakampens-pris?start=auto>; <https://www.svtplay.se/video/30291>
- Pfeifer, W et al. (1993). *Etymologisches Wörterbuch des Deutschen, digitalisierte und von Wolfgang Pfeifer überarbeitete Version im Digitalen Wörterbuch der deutschen Sprache. Berlin (DDR) 1989 sq.* <https://www.dwds.de/d/wb-etymwb> [2021-10-10]
- Sanderson, W. C. (2007). A Near Electoral Majority of Pensioners. *Population and Development Review*, 33 (3), 543–554.
- Scherrer, L. (30.05.2020.). Diese schrecklichen Bilder – wie ein junger Italiener unsere Sicht auf das Coronavirus verändert hat. *Neue Zürcher Zeitung*.
- Statistisches Landesamt des Freistaates Sachsen (2020): *Bevölkerungsvorausberechnung für Sachsen bis 2035*. Kamenz 2020. www.bevoelkerungsmonitor.sachsen.de
- Tremmel, J., & Wilhelm, J. (2015). Democracy or Epistocracy? Age as a Criterion of Voter Eligibility. In Jörg Tremmel, Antony Mason, Igor Dimitrijoski, Petter Godli (eds.). *Youth Quotas in Ageing Societies* (pp. 125–147). Dordrecht.
- Tymula, A., Rosenberg Belmaker, L. A., Roy, A. K., Ruderman, L., Manson, K., Glimcher, P. W. & Levy, I. (2012). Adolescents' risk taking behavior is driven by tolerance to ambiguity, *PROCEEDINGS OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES*, 109 (42), 17135-17140.
- UNESCO (2021). *Global monitoring of school closures*. https://en.unesco.org/sites/default/files/covid_impact_education_full.csv.zip
- United Nations (2019). *World Population Prospects 2019*. UN DESA, Population Division. <http://population.un.org/wpp>.
- United Nations University World Institute for Development Economics Research [UNU-WIDER] (2020). *Government Revenue Dataset*. <https://www.wider.unu.edu/project/government-revenue-dataset>
- Worldbank (2021). *Harmonized Learning Outcomes (HLO) Database, Measuring Human Capital Using Global Learning Data*. <https://datacatalog.worldbank.org/dataset/harmonized-learning-outcomes-hlo-database>

Berényi Marianna

ONLINE SZÁLAKKAL ÖSSZEVARRVA – MÚZEUMI KÖZÖSSÉGEK A VILÁGHÁLÓN

Absztrakt

A tanulmány a múzeumok online közösségfejlesztő tevékenységét vizsgálja a koronavírus (COVID-19) világjárvány idején jógyakorlatokon, online látogatókutatásokon keresztül a magyar és a nemzetközi szakirodalom kontextusában, egyúttal az előzményeket is felvázolva. A magyar és a nemzetközi példák azt mutatják, hogy a több mint 10 éves múltra visszatekintő múzeumi participáció, a területre vonatkozó kutatások és fejlesztések, valamint a múzeumok közösségi médiában folytatott tevékenysége a sporadikusan megjelenő példák ellenére is csak a pandémia idején kovácsolódott össze, egészítette ki egymást, különösen azokban az intézményekben, amelyek mindkét területen tettek már szert tapasztalatokra. A múzeumok egy része kezdetektől fogva érzékelte a web 2.0 lehetőségeit, nem csak arculatépítésre, kommunikációs csatornaként használták ezeket a felületeket, hanem az interaktivitás és az elkötelezettség szerepét felismerve közösségépítésre, együttműködésre is. Az online közösségépítő projektek kitágították a világhálóra jellemző hipertextualitás határát. Az egy-egy téma mentén szerveződő projekteken nemcsak internetes tartalmak kapcsolódtak össze, mutattak egymásra linkeken keresztül, hanem a társadalom aktív tagjai offline környezetükkel, saját történeteikkel is a múzeum köré szőtt háló részeseivé válhattak. 2020-ban és 2021-ben olyan, a pandémiát követő időszakban is alkalmazható kreatív megoldások születtek, amelyek nemhogy gyöngítették volna, hanem több szempontból is erősítették az intézmények társadalmi beágyazottságát, valamint rámutattak a terület sérülékeny pontjaira, sőt a jövő közösségi fejlesztéseinek új lehetőségeire is.

Kulcsszavak: múzeum; participáció; közösségi média.

Bevezető

A közösségépítés, a részvételre és együttműködésre épülő projektek épp olyan markánsan meghatározták a 2010-es évek múzeumi praxisát, mint az online térben, különösen a közösségi médiában való közgyűjteményi jelenlét erősödése. A két, egymást egyre több ponton metsző online és offline hálózatfejlesztő folyamat az évtizedet záró 2020-as évben egy időre egybeért, amikor a koronavírus (COVID-19) világjárvány nyomán két alkalommal is hónapokra bezártak a múzeumok, az emberi kapcsolatok, személyes találkozások módját pedig szigorú rendeletek uralták. Mivel a világ és ezzel párhuzamosan a magyar múzeumok jelentős része már az offline és az online területen egyaránt rendelkezett tapasztalattal, a vészhelyzet meghirdetésével szinte egyidőben olyan, a pandémiát követő időszakban alkalmazható megoldások születtek, amelyek nemhogy gyöngítették volna, hanem több szempontból erősítették az intézmények társadalmi beágyazottságát, miközben a terület sérülékeny pontjaira is rámutattak. Az alábbi tanulmány célja, hogy feltárja

a magyarországi múzeumok pandémiát megelőző, valamint az annak következtében létrejövő online közösségépítő gyakorlatait. A kutatás kontextusának felvázolásához magyar és angol nyelvű muzeológiai, médiaelméleti, kommunikációelméleti szakirodalmat dolgoztam fel, hazai és nemzetközi webes tartalomelemzést végeztem, amelyet két országos, online kérdőíves kutatással egészítettem ki: az egyikben a múzeumi dolgozók szempontjaira, a másikon a felhasználók (online múzeumlátogatók) véleményére fókuszáltam. Az eredményeket statisztikai adatelemzéssel dolgoztam fel, összehasonlítva más hazai és nemzetközi statisztikai adatállománnyal, kutatási jelentéssel, valamint saját tapasztalataimmal.¹

Fokozódó webkettes jelenlét

A magyar múzeumok a nemzetközi trendek ritmusát követve a 1990-es évek végétől gyorsuló ütemben foglaltak teret saját honlapjaikkal és digitális felületeikkel a világhálón.² Bár az 561 érvényes működési engedéllyel rendelkező muzeális intézmény közül 287-nek még 2019-ben sem volt saját honlapja, 2016 óta legalább minden országos, 2018 óta minden megyei hatókörű városi múzeum rendelkezik weboldallal (MúzeumStat, 2021). 2009-ben, amikor a Ludwig Múzeum létrehozta az első magyar múzeumi Facebook-profil³, senki sem gondolta, hogy a web 2.0, azon belül a közösségi hálózatok milyen gyorsan meghatározóak lesznek a múzeumi kommunikációban. Ebben persze közrejátszottak az olyan inspiráló tanácskozások, mint a Ludwig Múzeum és a Múzeumi Digitalizációs Bizottság szervezésében megvalósuló *Museum RELOADED/Múzeum ÚJRATÖLTVE* című, első hazai web 2.0-vel foglalkozó múzeumi konferencia 2010. május 7-én (Ludwig, 2021), ahol a szervezők megváltozott online világ hatásáról beszélgettek a résztvevőkkel. Egy hónap sem telt el, amikor elindult a Pulszky Társaság interneres magazinjának, a Magyar Múzeumok OnLine-nak a múzeumi közösségek életében azóta is fontos szerepet játszó Facebook-profilja. Hasonlóan motiválóak voltak az olyan közösségépítő webkettes megoldások, mint a Képes Gábor muzeológus által 2010. június 24-én létrehozott *Űrhódító - a számítógépes játék (r)evolúciója* című, a Magyar Műszaki és Közlekedési Múzeum időszaki kiállításához kapcsolódó Facebook-oldal, ahol 2015-ig lehetett hozzászólni a témához és a tárlathoz kapcsolódó aktualitásokhoz. Az akkor rendhagyónak számító kiállítás épp úgy a jelen dokumentálását célul kitűző, a Néprajzi Múzeumon belül ma is működő MaDok-hoz kapcsolódott, mint a Simonovics Ildikó (akkor még a BTM Kiscelli Múzeum

¹ 2016 júliusától 2021. augusztus végéig, így a pandémia alatt, a Magyar Nemzeti Múzeum Kommunikációs és Közművelődési Igazgatóságának fősztályvezetőjeként személyesen feleltem az országos múzeum nyilvánosságáért, online tartalmainak fejlesztéséért és publikálásáért.

² Az online területre vonatkozó fogalmak (internet, világháló, web 2.0) használata során Szűts Zoltán *Online. Az internetes kommunikáció és média története, elmélete és jelenségei* (2018) című kézikönyvének definícióit használom. Eszerint az internet tágabb fogalom, a világháló körébe nem sorolható kommunikációs lehetőségeket is felöleli. Ezzel szemben világhálón a hiperlinkekkel és URL-ekkel összekapcsolt oldalak és fájlok (szövegek, képek, videók, hangok stb.) egységét értjük, melyet böngészőnk segítségével jeleníthetünk meg. A világháló magas fokú interaktivitást biztosító felülete a web 2.0, a speciális, a közösség által alakított közösségi oldalak, kép- és videómegosztó platformok, blogok, vlogok, wikik és más hasonló felületek összességét jelentő szegmense pedig a közösségi média (*social media*). Más olvasatban tehát a közösségi média a korszak gyakorlati jelenségeinek összefoglaló elnevezése, míg a web 2.0 sokkal inkább az elméleti, a jelenségek mögötti filozófiai mozgatóerőkre való hivatkozásra szolgál. A felhasználó kifejezés az olyan egyént jelöli, aki már szelektív módon fogad be (a web 2.0-ában pedig már bizonyos keretek között létre is hoz) médiatartalmakat, és tisztában van az e tevékenysége során használt technológia alapjaival.

³ Az első magyar múzeumi Facebook-oldalra vonatkozó emlékezetem Mucsai Márton, a Ludwig Múzeum korábbi digitális menedzsere erősítette meg, szintén saját emlékei alapján.

muzeológusa), által vezetett *Street Fashion Budapest* projekt, amelyben a regisztrált érdeklődők egy erre a célra létrehozott weboldalra feltöltötték saját öltözékükről készült fotóikat, leírásaikat, majd aktivitásukra olyan közösségi szolgáltatások épültek, mint a szavazás, a kommentelés, a fórumozás, a blog. Ezek tartalmi megjelenetek a kurátori posztok mellett a projekt több mint 20 ezer tagot számláló Facebook-oldalán is (Borsos, 2010).⁴ A MaDok *Etnomobil* projektjéhez hasonlóan erőteljes webkettes kommunikáció járult. Frazon Zsófia, a Néprajzi Múzeum muzeológusa, a MaDok vezetője és egyben a kampány kurátora ekkor főleg a 2010-es évek első szakaszában, az értelmiség körében meghatározó blog műfaját választotta közösségépítésre, pontosabban a közösségépítés megjelenítésére. Legújabb MaDok-projektjének a terepe és a helyszíne ugyanakkor már a Facebook: 2019 óta a *Tigrisár* számára a 639 tagot számláló *NEM A TIGRIS / múzeumi gyűjtőkampány* csoportban a tanulmány írásáig már 868 olyan, a résztvevők fényképei és szövegei alapján készült tigrises poszt született, amely Kenneth Hudson angol újságíró „a tigris a múzeumban, az tigris a múzeumban és nem a tigris” gondolatából kiindulva mutatja be, hogy egy tárgy, egy fogalom hányféle variációban és kontextusban létezhet, kapcsolódhat össze. A csoport tagjai két éve összetartó virtuális közösségként kommentelik, lájkolják, osztják egymás gondolatait, szövik a tigris fogalma mentén kibontakozó gondolati hálót és személyes network-ot (Nem a tigris, n.d.)

Ez a fajta, a kihívásokra és a társadalmi környezetre érzékeny kommunikációs evolúció nemcsak a fővárosi múzeumoknál volt érzékelhető. A Népszabadság egyik 2010-es cikkéből tudjuk (Fülöp, 2010), hogy a gödöllői Királyi Kastélynak saját honlapja mellett volt csatornája a YouTube-on, szerepeltek az akkor még létező iWiWen⁵, valamint a Facebookon. A Nádasy Ferenc Múzeumhoz kötődő *Sárvár Anno* blog és a 2012 óta működő Facebook oldal célja, hogy az intézmény város közösségével együtt gyarapítsa helytörténeti forrásbázisát. A múzeum folyamatosan teszi közzé saját fotógyűjteményének válogatott darabjait, miközben a honlapra bárki feltöltheti fényképeit, pontosíthatja nemcsak a múzeum, hanem a mások által megosztott felvételekkel kapcsolatos adatokat (Sárvár Anno, n.d.).

A néhány kiemelt példából látszik, hogy néhány magyar múzeum már a kezdetektől fogva felismerte a web 2.0 különböző alkalmazásaiban a lehetőséget, azaz munkatársaik nem csak arculatépítésre, marketing tevékenységre és kommunikációs csatornaként használták ezeket a felületeket, hanem az interaktivitás és az elkötelezettség szerepét felismerve közösségépítésre, a közösségekkel együttműködve részvételen és együttműködésen alapuló projektre is (Ryder, Tingting, & Hua, 2021). Már a korai példákban is kirajzolódik, hogy az online közösségépítő projektek képesek kitágítani a világhálóra jellemző hipertextualitás határát. Az egy-egy téma, intézmény, ügy, csoport, analóg tárgy, tárgycsoport vagy gyűjtemény mentén szerveződő projekteknél internetes tartalmak, magán és múzeumi anyagok kapcsolódtak össze, mutattak egymásra linkeken, megosztott tartalmakon, hashtageken keresztül, miközben a társadalom aktív tagjai az online térben offline

⁴ A Streetfashionbudapest.hu oldal már nem működik, de a 2010. februárjában létrehozott Facebook oldal igen.

⁵ A magyar fejlesztésű iWiW egyike a világ legelső közösségi hálózatainak. A szolgáltatás 2002. április 14-től 12 éven át működött. 2005 és 2010 között a leglátogatottabb magyar weboldal volt. A sokáig meghívóval igénybe vehető szolgáltatás a Facebook-kal ellentétben csak személyes profilok létrehozását tette lehetővé, így az intézményi tartalmak is csak a munkatársak neve alatt jelenhettek meg.

környezetükkel, saját történeteikkel részeseivé válhattak ezeknek a hol sűrűbben, hol lazábban szőtt, analóg és virtuális világot egybeöltő, sokszínű szövetnek.

A világháló mind sűrűbb szövete

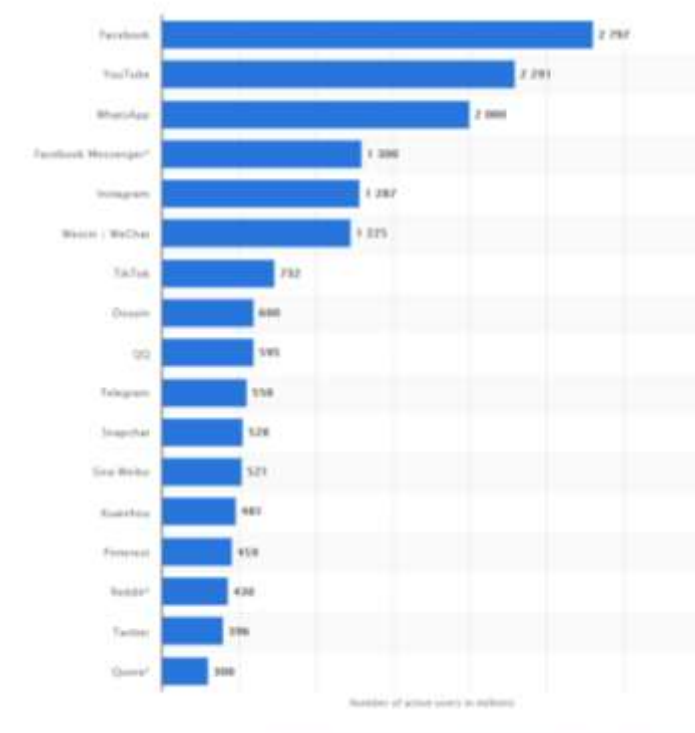
Függetlenül attól, hogy közösségi média különböző platformjaira egyre gyorsabb ütemben kapcsolódó múzeumok a 2010-es években inkább arra törekedtek, hogy a sajtó érdeklődésétől függetlenül láthatóvá váljanak, az eseményeikről, gyűjteményeikről, eredményeikről - úgymond frontálisan - hírt adjanak, fotókat, videókat, osszanak meg magukról és a kiállításaikról, azokra maximum like-okat, kommenteket várjanak, sporadikusan kezdettől fogva felfedezhető a közösségépítés, a közös tartalom létrehozásának szándéka. Ezzel párhuzamosan egy másik aspektus is megfigyelhető, a múzeumok a közösségi médián keresztül lehetőséget kaptak, hogy jobban megismerjék a látogatóikat, rétegzettebben gondolkodjanak róluk, komplexebben szemlélhessék az egyre élesebben körvonalazható célcsoportokat, felmérjék, miként hatnak rájuk a világ folyamatai, mi foglalkoztatja a nőket, a férfiakat, a kamaszokat, az időseket, a bevándorlókat vagy épp a családosokat, és ezeket a tapasztalatokat bevonják, beépítik kiállításaikba, kutatásaikba vagy akár gyűjteményi munkájukba (Bayer, 2017), azaz újabb szálakkal, mintákkal erősítik az előbb említett, offline és online térre egyaránt kiterjedő hipertextuális hálót.

Több rangos nemzetközi díjat is bezsebelt a jelentős műtárgygyűjteménnyel és kiállítótérrel rendelkező ausztrál Új-Dél-Wales Állami Könyvtár és a digitális innovációval foglalkozó DX Lab közösen megvalósított 2018-as *#NewSelfWales*-projektje, amely önmagában is reprezentálhatja a közösségi médiában rejlő közösségépítő lehetőséget (Bray, 2019). A kezdeményezés a közgyűjtemény már digitalizált fénykép, festmény és grafika anyagának portréihoz kapcsolódott. A felhívásban arra kérték fel az állam lakosságát, hogy vagy a különböző kampányhelyszíneken vagy a kiállítóterben felállított fotófülkében vagy az Instagramon *#NewSelfWales* hashtag-gel osszák meg saját selfie-jeiket. A beérkezett fotók szakmai moderálás után felkerültek a könyvtár egyik új kiállítóterében felállított óriási digitális kijelzőre, ahol a beküldők Új-Dél-Wales elmúlt 200 évének fennmaradt arcai között találták saját képmásukat, ezzel is kifejezve a történeti örökség, az emlékezet, a közösség korokon átívelő erejét, továbbá reflektálva az egyéni, a társadalmi, a kollektív vagy köz-, a privát és a nyilvános emlékezet fogalmára. Az így létrejött, interneten azóta is megtekinthető és kereshető 12 ezres portrégyűjteménybe 7 ezer kép a kiállítóter fotóautomatáin, ezer az Instagramon keresztül került, kiegészítve a jelenkor közösségeinek tagjaival az intézmény több mint 5 ezres történeti és művészeti anyagát (Bray, 2019). A projektben egyszerre volt tetten érhető az interaktivitás, az elköteleződés jelentősége, miközben a múltból fennmaradt tárgyak, képi ábrázolások, a digitalizált múzeumi gyűjtemény már a hipertextuális online környezet hashtag-jén fonódott össze a közösségi média hálózatában, az intézményi tér multimédiás kijelzőjén és az online térben is elérhető digitális adatbázisban.

A lehetőségek határtalanná váltak, főleg, ha a statisztikai adatokat is figyelembe vesszük. 2021-re, amikor a közösségi oldalak forgalma a becslések szerint eléri a 3,78 milliárd felhasználót (OBERLO, n.d.), a kulturális intézmények végül mégis egy krízishelyzet

hatására kezdtek el tömegesen meglátni ezeket a költséghatékony megoldásokat. (A közösségi média felületek népszerűségéről lásd az 1. sz. ábrát). Miután a koronavírus járvány a Föld számos múzeumát zárvatartásra ítélte, az intézmények egy része digitális programokat szervezett a web 2.0 univerzális és konvergens felületein a nyilvánosság számára, hatékonyan megszólítva a virtuálisan itt tömörülő lakosságot. Egy 2020 októberi felmérés szerint a megkérdezett múzeumok közül mintegy 42 százalék növelte közösségi média tevékenységét a lezárást követően (Statista, 2021.07.01.), sőt közülük jellemzően korábban nem használt megoldásokat (élő közvetítés, kihívás, csoport, story) is bevetettek.

1. ábra: A legnépszerűbb közösségi hálózatok világszerte 2021 áprilisában, az aktív felhasználók száma szerint rangsorolva (millió).

Forrás: Statista, 2021.06.29.

A korábban a szakirodalomból, konferenciákon megismert jógyakorlatok, példák, nemzetközi és hazai ajánlások egyesek számára lehetőséggé, másoknak kényszerű megoldássá váltak. A múzeumok tömegével fedezték fel, amire a kommunikáció elmélet kutatói már egy évtizeddel korábban felhívták a figyelmet: „A web 2.0 - a részvételi kultúra webes megnyilvánulása. A felhasználó nem egyszerűen elszenvedője az online tartalmaknak, hanem interaktív alakítója is. Nem csupán tartalom fogyasztásról van szó, hanem egyidejűleg tartalom gazdagításról, tartalom létrehozásáról, megosztásáról is. Ez a részvétel és interakció pedig aktivitást szül, mely nem minden esetben új tartalmak létrehozását, hanem megosztásban, kommentelésben, a közösségi oldalak üzenőfalán történő alkalmazások segítségével automatikus, sokszor szerzői jogi szempontból megkérdőjelezhető publikálást jelent.” (Szűts, 2012)

Ami nélkül nem ment volna: participáció, társadalmiasítás

Nemcsak a múzeumok online tevékenységében tárhatók fel olyan előzmények, amelyek megteremtették a világjárvány idején a hatékony online közösségépítés lehetőségét. A közösségi múzeum, a múzeumi participáció időben és módszertanában még ennél is mélyebb és szerteágazóbb gyökerekkel rendelkezik. Az 1960-as, 70-es évektől az angolszász és a latin-amerikai muzeológia eltérő hagyományokra visszatekintő gyakorlata nyomán megjelenő kritikai diskurzusra, a részvételiségre, a kortárs reflexiókra, az aktivizmusra épülő újmuzeológiai szemlélet radikálisan átalakította a múzeumok társadalmi szerepvállalásának, a közösségekkel, egyénekekkel való együttműködéseinek a lehetőségeit. (Vergo, 1989; Wilhelm, 2013; Foster, 2018) A különböző országokban kialakult gyakorlatokra ugyanakkor a 21. században egy web 2.0-es felületen, a 2006-ban indított Museum 2.0 blogon publikáló Santa Cruz-i muzeológus volt váratlan hatással. Nina Simon 2010-ben megjelent és online közétett *The Participatory Museum* című könyvének híre néhány hónap alatt bejárta a világot. A benne összegzett szemléletmódot és gyakorlatot követők százai honosították meg (vagy próbálják meghonosítani) saját intézményükben az elmúlt évtizedben. Nem véletlenül, hiszen azokat a problémákat (a kulturális intézmények irreleváns szerepe az emberek életében; az intézmények változatlansága; az emberek motívátlansága a visszatérésre; a tekintélyre épülő hangnem; a látogatók problémái, világnézete iránti érzéketlenség; a látogató önkifejezésének hiánya, stb.), amelyekre a szerző reflektált, a globális kulturális tér valamennyi múzeuma érzékeli.⁶ A Simon által kidolgozott participációra, a részvételiség több fokozatára épülő módszertan mindemellett nemcsak aktualitásuknak, használhatóságuknak köszönhetően átütő sikerüket, hanem a múzeumi szakember online térben folytatott, példamutató szakmai diskurzusának is. Ettől függetlenül nem Nina Simon tevékenysége forradalmasította és demokratizálta a múzeumok közösségekről, a velük való együttműködéssel kapcsolatos gondolkodását, viszont a szakember ezzel kapcsolatos „globális” webkettes kommunikációja nagyban hozzájárult, hogy a már meglévő folyamatok felgyorsuljanak, láthatóbbá váljanak.

A 2010-es évek társadalmiasítást célul kitűző módszerei a magyar múzeumokat sem hagyták érintetlenül. A MaDok progresszív, társadalmi kérdések iránt érzékeny szemléletét a már említett első közösségi média projektek is jellemzik. A Néprajzi Múzeum gondozásában több éves kutatómunka után 2018-ban jelent meg a ...NYITOTT MÚZEUM... Részvétel, együttműködés, társadalmi múzeum című, online és nyomtatott formában is elérhető kézikönyv, amely a részvételen és az együttműködésen alapuló múzeumi munkát, a közösségi múzeum gyakorlatait, lehetőségeit, elméleti alapjait tudományos módszerekkel vizsgálja.

A közösségi, társadalmiasított intézményi működés gyakorlati megvalósításával ezzel szinte egyidőben fókuszált a Cselekvő közösségek – aktív közösségi szerepvállalás EFOP-1.3.1-15-2016-00001 projekt is, amelyet a Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ (MOKK) irányításával az NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft. és az Országos Széchényi Könyvtár indított. A szerteágazó program során

⁶ Egy példa Németországból: Gesser & Handschin, Janneli, & Lichtensteiger, 2012.

a résztvevők olyan kulturális közösségfejlesztő programot, módszertant és mentori hálózatot építettek fel, melynek során a különböző vidéki településeken 54 társadalmiasított intézmény, azokban számos együttműködésen alapuló program született.⁷ A munka elméleti alapjául a „Nemzetközi Egyesület a Társadalmi Részvételért” közösségi részvételi modellje (IAP2) szolgált, amely öt társadalmi részvételi szintet kategorizál: a tájékoztatás, a konzultáció, a bevonás, az együttműködés után a felhatalmazás következik, amikor az intézmény már a döntéshozatal lehetőségét is átadja a közösség szereplőinek (Arapovics, 2017). 2017 februárjában ugyancsak a MOKK és a Szabó Ervin Könyvtár partnerségével indult el a Múzeumi és könyvtári fejlesztések mindenkinek EFOP-3.3.3-VEKOP-16-2016-00001 kiemelt projekt, amely szintén számos participatív elemet tartalmazott képzésekkel, mintaprojekttel, kiadványokkal, rendezvényekkel szakmai hálózattal (Bereczki & Nagy, 2020).

A két kiemelt projekt alapvető szemléletváltást hozott a magyarországi múzeumok világában. A módszertani megújulás, az új rendezvény és együttműködési típusok meghonosítása, valamint a hálózati jellegű működéssel járó tapasztalatok, a látogatókutatás addigra kialakult rutinjai is szervesen hozzájárultak ahhoz, hogy a pandémiával járó korlátozások idején a múzeumi közművelődés, a látogatókkal való kapcsolattartás az intézmények infrastrukturális felszereltségétől függetlenül az online térbe költözhetett. A MOKK képzései, konferenciái, rendezvényei, workshopjai szinte kivétel nélkül megvalósultak az online térben, szakmai támogatást nyújtva az erre igényt tartó intézményeknek. Mindez nemcsak a nagyobb múzeumok tekintetében valósult meg, hanem a szűkös humán és egyéb erőforrásokkal rendelkező tájházhálózat esetében is. Az intézmények számára motiváló volt, hogy 2020-ban is átadták a *Közösségi múzeum* címet, valamint online megrendezték a Virtuális Közösségek Hetét (Közösségek hete, 2021), a Virtuális Tájházak Napját (Tájházigazgatóság, 2021), amely a szakembereket országosan új online közösségi programok szervezésére ösztönözte.

Mindemellett a Nina Simon kapcsán már felvetett globalizációs hatásról ebben az esetben sem feledkezhetünk el: a világháló univerzális platformjain a különböző jógyakorlatok, kérdésfelvetések pillanatok alatt jutottak el az arra kíváncsi szakemberekhez. Az UNESCO egyik közleménye arról tanúskodik, hogy a múzeumi közösség 2020 márciusától széles körben publikálta tapasztalatait (UNESCO, 2021.04.).

Számokban mért eredmények

A pandémia első hulláma idején az UNESCO 2020. április 4-i közleménye a múzeumi világ 90 százalékának teljes, részleges vagy esetleges bezárását prognosztizálta (UNESCO, 2020). Egy évvel későbbi jelentésük szerint a világ 104 ezer múzeumának 83 százaléka zárt be, átlagosan 150 napra, ami a múzeumok látogatottságának, bevételeinek drámai csökkenését hozta magával. A felmérések azt mutatták, hogy az intézmények felismerték társadalmi szerepüket, nyitottabbá váltak a társadalmi kérdések iránt, és igyekeztek a krízishelyzetbe került lakosságot a saját eszközeikkel támogatni a világhálón keresztül

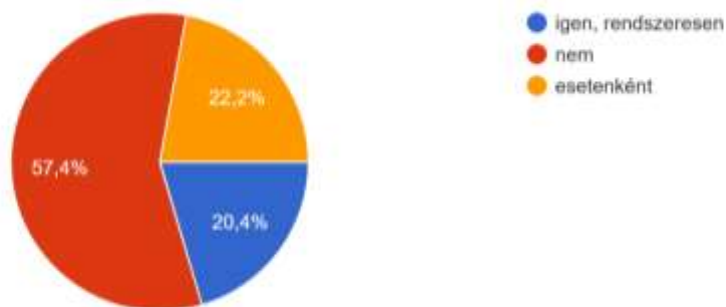
⁷ Részletesen: Cselekvő közösségek, 2021.

(UNESCO, 2021). A NEMO (The Network of European Museum Organisations) egyik kutatása rámutatott, hogy a múzeumok közel 80 százaléka erősítette meg online jelenlétét (NEMO, 2020). A NEMO-kérdőív válaszadóinak 70 százaléka számolt be arról, hogy fokozta a közösségi médiában a megjelenését: 80 százalékuk a Facebookra koncentrált, 20 százalékuk az Instagramon is szerencsét próbált, méghozzá a járvány alatt növekvő sikerrel. Ezt a magyar kutatások is megerősítették, a MOKK elemzése szerint a magyar múzeumok a Facebook és az Instagram felületeit aknázták ki legjobban az elmúlt években. A Facebookon 24 százalékkal bővült azon intézmények követőinek a száma, amelyek már 2019-ben jelen voltak ezen a platformon (Pacsika, 2021).

A már említett UNESCO és NEMO kutatás egyaránt felhívja a figyelmet, hogy az intézmények lehetőségeikhez mérten átcsoportosították a feladatokat és a költségvetést a webes láthatóságuk érdekében.

A múzeumi dolgozók körében, 2021. május 24. - június 30. között folytatott Múzeumi munkatársak tevékenysége, munkakörülményei a világhárvány alatt című online kérdőíves kutatásom⁸ szerint a magyar kollegák 20,4 százaléka rendszeresen, 22,2 százaléka esetenként már a járvány előtt is dolgozott valamelyik közösségi média platformon (2. ábra). A járvány alatt különösen megnőtt a rendszeresen a területtel foglalkozók száma (8,4 százalékkal), ami azt jelenti, hogy a megkérdezett múzeumi szakemberek fele találkozott a pandémia alatt virtuálisan a múzeum közösségeivel. (3. ábra) A Facebookon 84,2 százalékuk dolgozott, a YouTube-on 33,2, az Instagramon 24, a Twitteren 3,1, a Tik-Tokon 1,5. (Vö: 1. ábra)

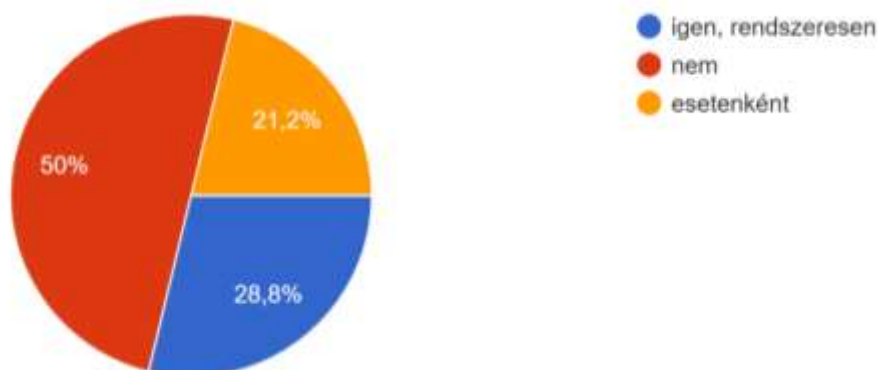
2. ábra: Dolgozott-e az intézményi közösségi média felületeken aktívan a járvány előtt?
(N=343)

Forrás: Saját forrás, „Múzeumi munkatársak tevékenysége, munkakörülményei a világhárvány alatt” című kutatás (2021. május 24. - június 30.)

⁸ A reprezentatívnak nem tekinthető online kérdőíves kutatást 2021. május 24. és június 30. között végeztem. A kérdésekre 350 értékelhető válasz érkezett az ország különböző besorolású, földrajzi helyzetű, eltérő munkakörű múzeumi munkatársaitól. Az adatközlők csak a számukra releváns témakörökkel foglalkoztak, így minden kérdésnél változik a válaszadók száma. A kutatás válaszadói körének elemzése: Berényi, M. (2021.08.09.)

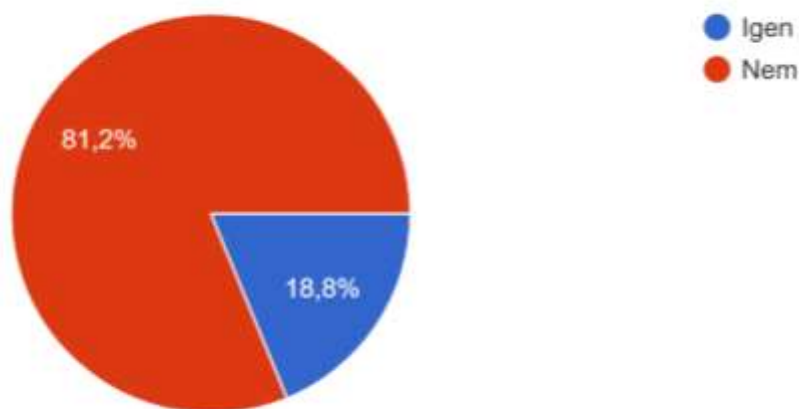
3. ábra: Dolgozott-e az intézményi közösségi felületeken aktívan a múzeumok zárvatartása idején? (N=343)

Forrás: Saját forrás, „Múzeumi munkatársak tevékenysége, munkakörülményei a világjárvány alatt” című kutatás (2021. május 24. - június 30.)

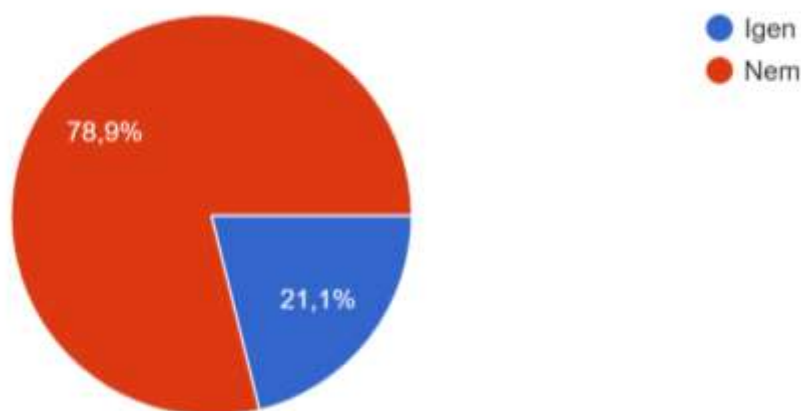
A múzeumi dolgozókat megszólító kutatásban 61 fő állította azt, hogy hozott már létre olyan interaktív online tartalmat, amelybe sikerült bevonnia a felhasználót. Ez alig tér el attól a 67 fős csoporttól, akiknek a pandémia előtt is sikerült már olyan múzeumi offline kiállítást, programot meghirdetni, amelybe sikeresen bevonták a látogatót és valódi interaktivitás, tudáskörforgás jött létre. (4. és 5. ábra)

4. ábra: Hozott-e létre már olyan interaktív tartalmat, amelybe sikerült bevonnia a felhasználót? (N=325)

Forrás: Saját forrás, „Múzeumi munkatársak tevékenysége, munkakörülményei a világjárvány alatt” című kutatás (2021. május 24. - június 30.)

5. ábra: Hozott-e már létre olyan múzeumi offline kiállítást, programot, amelybe sikeresen bevonta a látogatót és valódi interaktivitás, tudáskörforgás jött létre? (N=317)

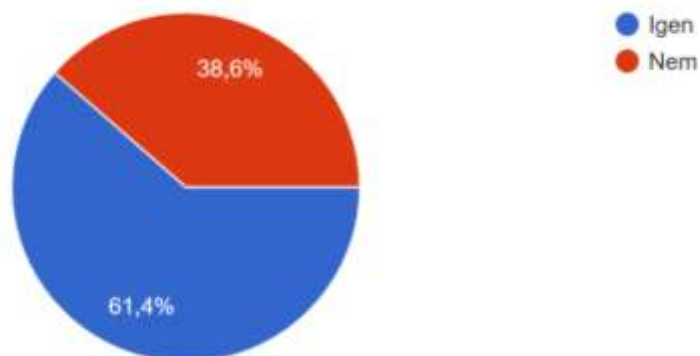
Forrás: Saját forrás, „Múzeumi munkatársak tevékenysége, munkakörülményei a világjárvány alatt” című kutatás (2021. május 24. - június 30.)

Az online megoldások esetében a többség online játékokat, Facebook-csoportok működtetését, valamint virtuális túrlatvezetések, online programok és múzeumpedagógiai alkalmak, a közösségi médiában folyó komment-beszélgetések levezénylését jelölte meg. A válaszadók által felsorolt példák azt tükrözik, hogy az intézmények meglehetősen hasonló struktúrák és elképzelések szerint dolgoztak, inkább a múzeum, a gyűjtemény és az éppen aktuális témák mentén jöttek létre a különböző variációk. Erre a jelenségre utal az UNESCO idén áprilisi jelentése is, amely amellett, hogy konstatálja az intézmények online tevékenységének kiugró növekedését, felhívja a figyelmet: a nyilvánossággal generált interakciók nagyon rövidnek maradtak, különösen, ha azokat az in situ múzeumlátogatásokkal hasonlítjuk össze. Ráadásul a múzeumok közösségi médián megjelent tartalmi nemcsak ismétlik egymást, nem használják ki az információs és kommunikációs technológiák által kínált lehetőségeket. Nem beszélve arról, hogy a kritikus kutatók szerint a digitális kínálat inkább olyan kommunikációs gyakorlatnak tűnik, amely a múzeumok "kulisszái" közé vezetik az intézményt már korábban is ismerő látogatóközönség körében, és ritkán törekszik új csoportok megszólításra (UNESCO, 2021).

Az utóbbi megállapítást azonban más oldalról is érdemes megvilágítani. Nemcsak a Magyar Nemzeti Múzeumban szerzett tapasztalataim alapján, hanem a *Hogyan értékeli a magyar látogatók a múzeumok koronavírus alatt folytatott online tevékenységét?* címen 2021. január 8. és január 24. között egy Magyarországra kiterjedő 1006 főt elérő online kérdőíves kutatásom eredményei is árnyalták az UNESCO 5 kontinens, több 100 ezer múzeumi praxisára kiterjedő általánosító megállapítását. A kérdőívben külön rákérdeztem, a járvány előtt követtek-e múzeumokat a közösségi média különböző fórumain. A megkérdezettek 61,4 százaléka válaszolt igennel. A világjárvány miatt 2020 márciusában elrendelt szabályozások óta az adatközlők 72,8 százaléka követ múzeumokat ezeken a platformokon, ami jelentős emelkedés. 48,1 százalék azok aránya (6. és 7. ábra), akik a korábbanál több múzeumi intézményt kezdtek el követni ebben az időszakban (Berényi,

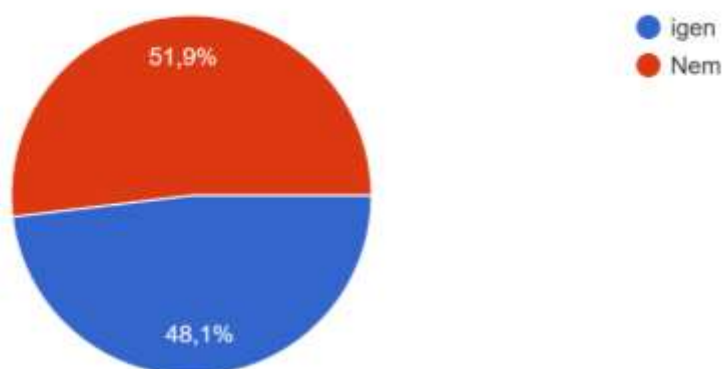
2021.b). Az, hogy az intézmények nemcsak megszokott látogatóit érték el a közösségi médiában, azért is érdemes feltételezni, mert a lakosság jóval több időt kalandozott a világhálón. Egy 2020. április 23-i 550 fős mintán 18–65 évesek körében végzett kutatás szerint a lakosság a karanténhelyzetben 73 százalékkal többet internetezett, 70 százalékkal pihenés, szórakozás céljából (Telenor, 2020).

6. ábra: Követett-e a Covid-19 világvjárvány előtt múzeumokat a közösségi médiában?
(N=995)

Forrás: Saját forrás, Berényi, 2021.b

7. ábra: A Covid-19 világvjárvány miatt elrendelt szabályozások óta több múzeumot követ-e a közösségi médiában? (N=998)

Forrás: Saját forrás, Berényi, 2021.b

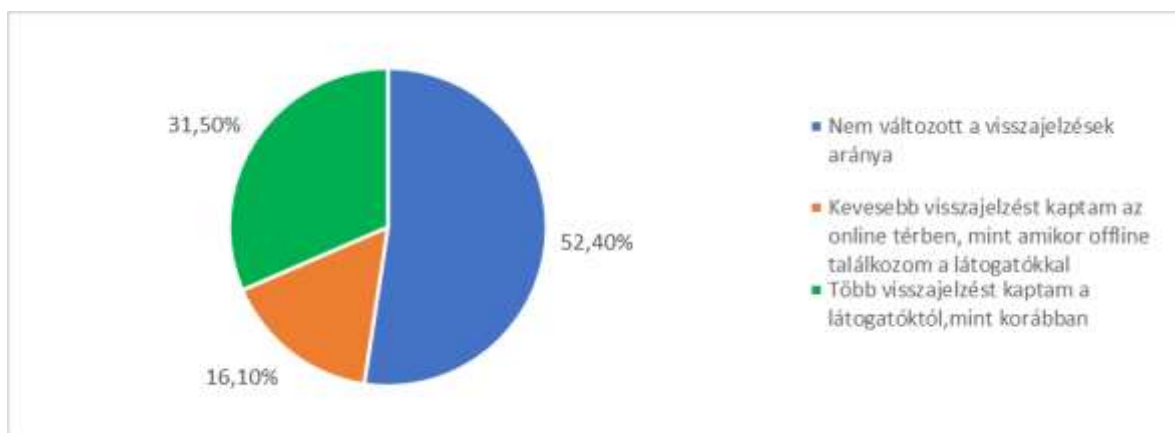
Mérhető, de még sem mért elkötelezettség

Nagyobb problémát jelent a múzeumok online tevékenységének egy másik aspektusa. Míg az intézmények világszerte hangsúlyozták a közösségi médián mérhető aktív elkötelezettség (kedvelések, megjegyzések, megosztások) és a passzív mutatók (elérések, megjelenítések, követők) növekedését, addig úgy tűnik, nem követik mélységében nyomon az online látogatók viselkedését. Ez nemcsak azért meglepő, mert erre a social media felületeken minden lehetőség adott, hanem a közösségépítés szempontjából különösen fontos a résztvevők folyamatos monitorozása, véleményük beépítése a projektekbe. Ráadásul

egy amerikai, a kulturális intézmények közösségi médiában végzett tevékenységét vizsgáló tanulmány szerint (Ryder, Tingting, & Hua, 2021) a megkérdezett szervezetek 78%-a az internetet és a digitális technológiákat fontosnak tartotta a közönség elkötelezettségének növelése szempontjából, mások pedig arra hívták fel a figyelmet, hogy a közösségi média élménnyé tette és átalakította a múzeumi tanulást, az egyirányú, személyes élményt megoszthatóvá tette, megteremtette az elköteleződés és a részvétel új platformjait (Adamovic, 2013; Russo, 2009). Így még meglepőbb, hogy rendre elmaradt az online közösség tudatos vizsgálata.

A MOKK magyar gyakorlatra vonatkozó kutatása szerint felhasználói visszajelzéseket csupán alig több, mint a digitális és online tartalmakat elkészítő 114 intézmény harmada, azaz 39 kért (Pacsika, 2021). A NEMO 48 ország 600 múzeumában végzett vizsgálata szerint az intézmények csaknem negyven százaléka nem követi a látogatásokat, vagy nem tudja, hogyan alakulnak az online látogatószámok (NEMO, 2021). A reakciók és az interakciók vizsgálatának hiánya nem feltétlenül a látogatói vélemény iránti érdektelenséget jelzi, hanem inkább a kedvelések és megosztások számán túlmutató digitális mérésekhez és elemzésekhez szükséges módszerek hiányára utal. Holott a közösségi médiában az elkötelezettség erősségének a fontosságát nem szabad lebecsülni. Több, ezzel tudatosan foglalkozó intézmény is egyetért azzal, hogy az interakciók, reakciók mérése, az elkötelezett követők aktivitásának a követése, a kérdéseikre adott gyors válasz fenntartotta vagy megerősítette az intézmény és közönsége közötti kapcsolatot. Egy amerikai kutatás során pedig kiderült, hogy ez a figyelem, a folyamatos intézményi jelenlét, az állandó reakciók, a valós idejű interakció segített abban, hogy a múzeumi munkatársak digitális tartalmakkal élő online közösséget építsenek ki a közösségi médiában (Ryder, Tingting, & Hua, 2021).

8. ábra: Kapott-e a látogatóktól visszajelzést? (N=254)

Forrás: Saját forrás, „Múzeumi munkatársak tevékenysége, munkakörülményei a világjárvány alatt” című kutatás (2021. május 24. - június 30.)

Több mint lájk – az online részvételiség kultúrája

Ahogy az UNESCO jelentése is megjegyezte, a hazai és a nemzetközi példák arra mutatnak, hogy azok az online közösségi projektek voltak sikeresek, amelyek már kialakult on-

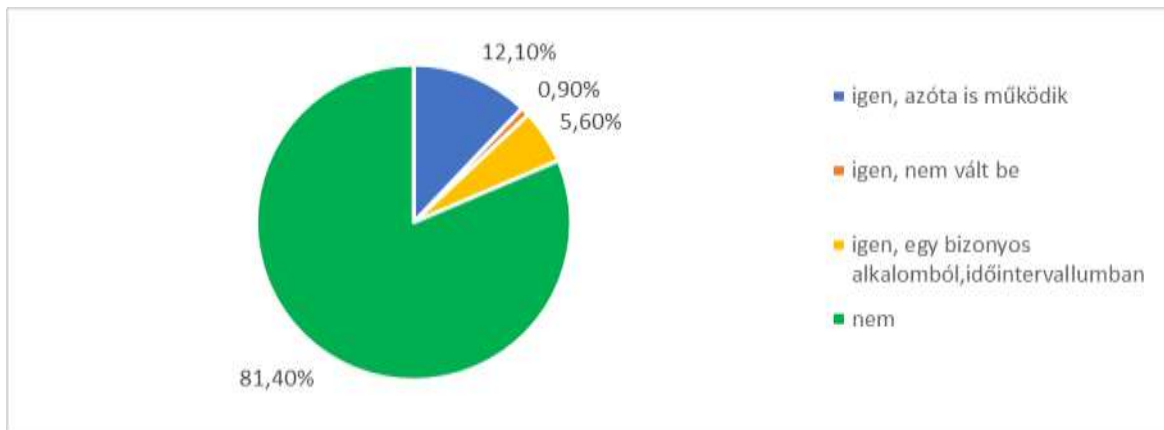
line vagy/és offline közösségi hálózatokra építettek. A pandémia előtt már működő közösségek tagjai, a közösségi média korábbi hűséges követői voltak azok, akiknek a támogatására építhettek az intézmények. Akár az online térben, akár az offline térben volt erős közössége az intézménynek, a járvány után kiinduló pontként potenciálisan a meglévő kapcsolataikra építhettek.

A karanténhelyzetben megnőtt digitális étvágy első kihívása ugyanakkor az volt, hogy az erős közösségi hálóval, magas részvételi szinttel operáló múzeumok képesek-e az analóg térbe dedikált kapcsolataikat az online térben is ápolni, valamint a közösségi médiában széles és aktív rajongótáborral bíró intézmények tudnak-e közösséget építeni heterogén követőkből, ismeretlen lájkolóikból, kommentelőikből. Úgy is fogalmazhatunk, hogy az online térben erős intézményeknek az okozott fejtörést, hogy a közösségi médiában már elköteleződést, interaktivitást jelentő reakciókon, esetleges megosztásokon túl, miként emeljék magasabb részvételi szintre az együttműködést, a jelentős önkéntes hálózattal, baráti körrel, civilkapcsolatokkal rendelkező múzeumoknak pedig az, milyen módszerekkel vegyék rá az offline programokkal, analóg törődéssel megnyert barátaikat az online tevékenységre. A két terület ötvözése azokban az intézményekben sem volt problémamentes, amelyek mindkét területen pozícionáltak már a járvány előtt magukat.

Ha csak a közösségi részvétel fentebb említett modelljének (IAP2) webkettes alkalmazását vesszük figyelembe, a legmagasabb, „felhatalmazás” szint egyből felveti azt a nagyon gyakorlatias problémát: megadhatjuk-e a hozzáférést egy önkéntesnek az intézményi online felületekhez? Elegendő-e a közösség fenntartásához, ha azzal vonjuk be az egyéneket, hogy osszanak meg különböző közösségi média tartalmakat? Egyáltalán milyen lehetőségek nyílnak a valódi aktivitásra, hozzájárulásra, együttműködésre? Hogyan alakulhat ki a közösségi médiában valódi párbeszéd, tudáskörforgás? Mikor érezheti valóban az egyén, hogy egy online csoportnak nemcsak névleg, hanem valóban tagja? Megjelenhet-e mindez az identitásában?

A Magyar Nemzeti Múzeum például a kényszerű zárvatartás idején úgy döntött, hogy a 30 ezer feletti, organikusan növekvő Facebook-követőtábora számára a múzeum által kiemelt témák köré Facebook-csoportokat szervez. A platform lehetővé tette, hogy a múzeumi szakemberek ne csak frontálisan közöljenek tartalmat, amit a közönség lájkokkal, kommentekkel „elbírál”, hanem olyan felület jött létre, ahol bárki hozzájárulhatott tartalommal, tudásával, tapasztalataival a tematikához. A témák kiválasztásában szerepet játszott az aktualitás, az elmaradt események nyomán keletkező új betöltésének igénye, vagy a múzeum kurátorainak azon elképzelései, kutatási tervei is előtérbe kerültek, amelyek alkalmasak voltak a bevonódásra, segíthettek a közösség tagjainak a rekreációjában, szorongásaik enyhítésében. A Facebook-csoport működtetésének technikai háttere pedig folyamatos monitorozást tett lehetővé a tagok aktivitásának elemzése terén.

9. ábra: Működtet-e, hozott-e létre közösségépítésre alkalmas Facebook-csoportot?
(N=339)

Forrás: Saját forrás, „Múzeumi munkatársak tevékenysége, munkakörülményei a világjárvány alatt” című kutatás (2021. május 24. - június 30.)

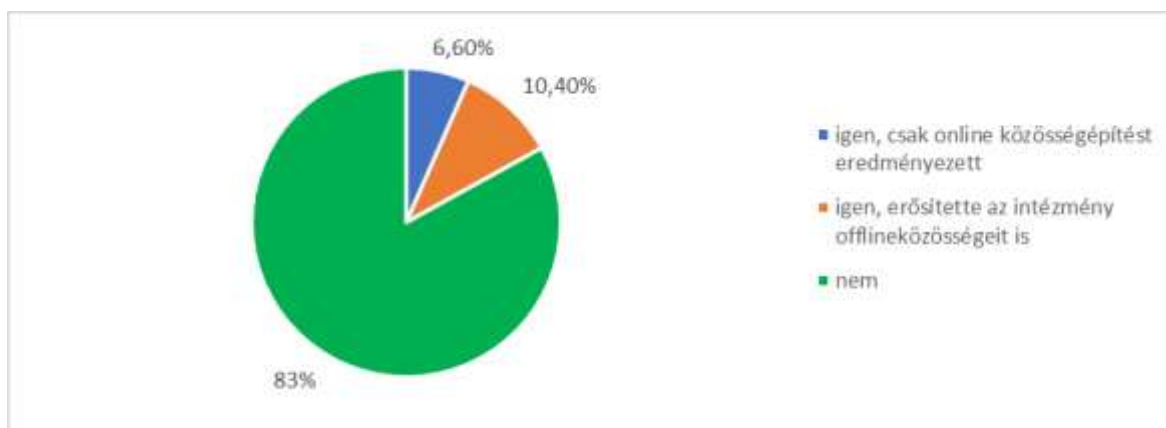
Elsőként az online közösségépítés terén már korábban tapasztalatokat szerző Simonovics Ildikó művészettörténész ötlete nyomán indult el a múzeum *My Home Office Challenge – Muti az otthoni munkahelyed!* (2021) kihívás Facebook-csoportja. A kurátor célja ugyanakkor a közösségépítésen túl az is volt, hogy széles körben dokumentálja az otthoni munkavégzés körülményeit, azzal a nem titkolt elképzeléssel, hogy a járvány végén kiállítást rendezzen az összegyűlt fényképanyagból és a hozzákapcsolódó leírásokból. A csoporthoz elindítását követően több ezren kapcsolódtak – nem feltétlenül a múzeum követőtáborából - Budapesttől Nairobiig, hogy a tagok a 2020. április 21-én startolt és június 15-én lezárt kampány után is aktívan kommunikáljanak egymással. Azaz, miután a kampány időszakában a 2833 tag 1880 képet töltött fel, 1209 bejegyzést, 3523 hozzászólást tett és 66.155 reakciót váltott ki (Simonovics, 2020), a későbbiekben – például a karácsonyi készülődéshez kapcsolódóan - is táplálkoztak az online együtt töltött karanténidők élményeiből. A résztvevők folyamatosan követik egymás posztjait, pozitív, biztató véleményt fogalmaznak meg egymás számára. A múzeum kilépett a hagyományos történeti-régészeti keretek közül, a közös, kulturális örökség megőrzése, bemutatása, interpretációja mellett most a jelenkor emberének, a kortárs világ problémáira reagált, ahhoz kapcsolódva kereste meg a közös pontot, annak mentén épített közösséget.

A Nemzeti Múzeum – bár kisebb közösséggel és alacsonyabb aktivitással – más tematika köré is szervezett csoportot. A *25 éves a Múzeumok Majálisa* (2021) csoportba az elmaradt rendezvény nyomán az elmúlt időszak szervezői, résztvevői csatlakozhattak, hogy megosszák egymással a régebben készült fényképeket, videókat, a hozzájuk kapcsolódó emlékeket. A *Kötődj hozzá! Magyarok a horvát tengerparton* (2021) csoport a későbbre halasztott *ARS ET VIRTUS. Horvátország és Magyarország: 800 év közös kulturális öröksége* (2021) című kiállításához kapcsolódott, de indult csoport az adventi, karácsonyi készülődés jegyében is.

A Facebook-csoportot más múzeum is sikeresen alkalmazta. A már említett múzeumi dolgozók zárvatartás alatt folytatott munkájára koncentráló kérdőíves kutatás során 41

szakember említette, hogy a járvány óta folyamatosan működtet közösségépítésre alkalmas Facebook-csoportot, 19-en csak egy bizonyos időszakban éltek a lehetőséggel, de 3 olyan kollega is volt, aki sikertelenül próbálkozott ezen a platformon (9. és 10. ábra). A lokális identitást aktivizálta a Göcseji Múzeum által indított *Zala megye régi képeken és képeslapokon* (2021) csoport, amelyből a megye több múzeuma is kivette a részét. A csoport ráadásul a múzeum gyűjteményi munkájához, a zalai képanyag digitalizálásához is kapcsolódik: a Forum Hungaricum Nonprofit Kft.-vel való együttműködés nyomán láthatóvá váltak olyan archív felvételek, amelyeket bárki kiegészíthetett, kiegészíthet ma is saját családi fotóival, képeslapjaival.

10. ábra: Volt-e olyan online projektje, amelynek hatékony közösségépítő hatása volt?
(N=318)

Forrás: Saját forrás, „Múzeumi munkatársak tevékenysége, munkakörülményei a világjárvány alatt” című kutatás (2021. május 24. - június 30.)

Közös munka: gyűjtés, dokumentálás

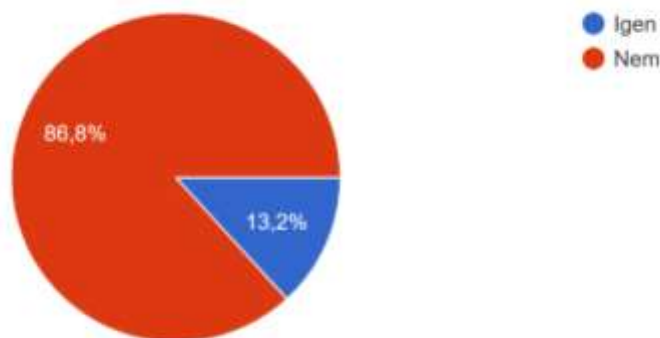
A gyűjtés, a járványhelyzet, a karantén, a megváltozott életkörülmények dokumentálásnak az igénye ugyancsak számos intézményt ösztönzött arra, hogy ne csak online tartalmak közreadására törekedjenek, hanem a frontális ismeretátadás formáin túllépve bevonják közönségét a munkába. Ezek közé a formák közé tartozik a több intézmény által indított gyors reagálású online gyűjtőkampány, amellyel a járvánnyal kapcsolatos életmódváltás, változások, helyzetek rögzítésére törekedtek. Világszerte felhívások sokasága jelent meg abból a célból, hogy a múzeumok közösségei járuljanak hozzá fizikai tárgyakkal, leletekkel, digitális fotókkal, filmekkel, szövegekkel, történetekkel, műalkotásokkal a pandémia dokumentálásához. De az intézmények egy része arról is megkérdezte a látogatóit, hogy szerintük mit és hogyan érdemes rögzítenie az intézménynek, miként nézzen ki majd a leendő COVID-19-gyűjtemény vagy mit érdemes megosztania a múzeumnak az online felületeken összegyűlt tartalmakból. Magyarországon többek között a Szabadtéri Néprajzi Múzeum hirdetett kampányt, hogy *Mutasd a maszkod!* címmel a pandémia szimbolikus viseleti darabját először online, majd fizikailag begyűjtse, kiállítsa. A Néprajzi Múzeum *#karanténtárgyak* gyűjtőkampánya a koronavírus miatt megváltozott hétköznapokat kívánta dokumentálni a tárgyi világon keresztül. Társadalmi múzeumként arra kérték online felületeik követőit, és az erre a célra létrehozott Facebook-csoport tagjait, hogy egy

megadott e-mail címre küldjék el azoknak a tárgyaknak a fotóit és történeteit, amelyek kifejezik a karanténnal kapcsolatos érzéseiket, gondolataikat. Bár a csoporthoz bárki csatlakozhatott, csak azoknak a tárgyait mutatták be, akik ehhez hozzájárultak, és akiknek a küldeményét a kurátorok közlésre alkalmasnak találták.⁹

A múzeumok ugyanakkor nemcsak a tárgyújtásra, dokumentálásra törekedtek, hanem hogy rögzítsék a járvány idején kialakult szolidaritást, összetartozást. Az exeteri Royal Albert Memorial Museum Lockdown-legendákat keresett, olyan helyi embereket, akik különös kedvességet, bátorságot, emberséget vagy találékonyságot tanúsítottak a koronavírus-járvány idején. A történetek számára külön weboldal is készült, ahol az inspiratív és megható esetek a filantrópián túl arról is beszéltek, hogy a devoniak a legnagyobb bajban is számíthatnak környezetükre (Royal Albert Memorial Museum & Art Gallery, 2020.09.14.)

Magyarországon *A Hogyan fedezte fel Ön a múzeumi világ online tartalmait a világgjárvány idején?* című, már említett online kérdőíves kutatás válaszadói közül 13,2 százalék reagált a hazai múzeumok felhívásaira: azaz a kérdésre válaszoló 957 fő közül 127-en osztottak meg járvánnyal kapcsolatos képet, szöveget a múzeumok internetes oldalain, esetleg küldtek be digitális vagy fizikai anyagot a felhívásaikra (11. ábra). Ez az együttműködési készség, ilyen fokú bevonódás, sokféleség, valamint földrajzi kiterjedtség a korábbi évek tapasztalatai alapján elképzelhetetlen lett volna, éppúgy, mint a fővárosi és vidéki projekteket egyaránt övező, a média minden szegmenséből érkező figyelem.

11. ábra: Küldött-e be a járvánnyal kapcsolatos múzeumi felhívásra képet, tartalmat, osztott-e meg ilyet a közösségi médiában? (N=962)

Forrás: Saját forrás, Berényi, 2021.b

Kihívás, hashtag-aktivizmus, sorozatok

Minden bizonnyal arra sem gondoltak a múzeumok korábban, hogy a közösségi média sokat vitatott „kihívás” (challenge) műfajának adnak majd új jelentést, egyúttal megteremtve az online részvételiség új formáját. A legismertebb hashtagokkal összefonódó, nemzetállamokon túllépő, játékos, online közösségépítő akciót a Los Angeles-i Getty Mú-

⁹ A koronavírushoz kapcsolódó online közösségi gyűjtőkampányokat részletesen itt dolgoztam fel: Berényi, 2021.a.

zeum indította #betweenartandquarantine, #GettyMuseumChallenge címkével, arra buzdítva az embereket, hogy egy-egy műalkotást jelenítsenek meg otthoni körülmények között, mindennapi tárgyaikat használva. A kreatív kihívást milliók fogadták el, sőt számos múzeum is csatlakozott az akcióhoz saját digitalizált műtárgyállományuk „helyzetbe hozásával” (Porterfield, 2020). A Szépművészeti Múzeum *Legyél Te is műalkotás!* játékában az érdeklődők minden héten négy műtárgy közül választhattak, és a legjobbnak ítélt „élőképek” alkotói jutalomra számíthattak (Szépművészeti Múzeum, 2021). A kihívás műfaja nemcsak a múzeum követőit, a megvalósításban összedolgozó családtagokat kapcsolta össze - a hashtag-en túl - közös élménnyel is, hanem a különböző múzeumokat is. Ez történt a brit Yorkshire Múzeum esetében is, aki a Twitteren hívta ki a világ kurátorait, hogy mutassák meg legrémesebb tárgyaikat a #curatorbattle hashtag alatt (York, 2021). Egy-egy hashtagre akár egész sorozat is épülhetett: ilyen volt az Instagramon és a Twitteren terjedő #MuseumsUnlocked, amely 100 napon át mindig más témára összpontosított. A kurátorokat, a látogatókat és a hivatalos múzeumi Twitter-fiókok kezelőit arra bíztatták, hogy jelöljék meg ezzel a formával az adott nap témájához kapcsolódó múzeumi tárgyakat (Museums Unlocked, n.d.). De így működött a #MúzeumHome, #MuseumFromHome, #Múzeumozzszobadból hashtag is, ami egybeszótte a különböző intézmények járvány idején közreadott tartalmait.

A hashtag mentén létrejövő digitális tartalom akár nemzetközi virtuális múzeumi térként is felfogható, ahol a műtárgyakhoz egyének, közösségek, intézmények egyenlő joggal hozzáfűzhatték saját interpretációjukat. A kampányok sikere pedig azt mutatja, személyes látogatások hiányában a múzeumi közönség szívesen vett részt és lépett kölcsönhatásba ily módon a múzeumokkal és tárgyaikkal.

Azt is mondhatjuk, hogy a vészhelyzet idején egyfajta hashtag-aktivizmus jött lére: a közösségi háló tartalmainak kategorizálásra, címkézésére hivatott „#” jel túllépett eredeti funkcióján: nemcsak gondolatokat, témákat kötött össze, hanem ezekkel foglalkozó embereket, intézményeket. Sőt, az online címkén keresztül, kilépve a web keretei közül, már a fizikai térben elvégzett, de az online térben bemutatott analóg tevékenységek is összefűzték az embereket, újfajta virtuális közösséget létrehozva.

Ráadásul a kettőskereszt-jel mentén létrejövő, címkézésre épülő közösségi tartalomgyártás minden szempontból túllépett a klasszikus, hierarchián alapuló múzeumi tudásközvetítésen, sőt még a kurátorok, szakértők által ellenőrzött közösségi tartalomgyártás státuszán is: egyazon hashtag-hez egy-egy közösségi média platformon a világ bármelyik felhasználója fűzhet tartalmat, hiszen azt az intézmény a Facebook-csoportokkal ellenben már nem tudja moderálni.

Hasonló elven működik, azonban a téma jellege miatt csak a szakmai közösségek együttműködésére épít, a számos magyar múzeumi tartalmat összefűző, Kuti Klára néprajzos muzeológus (jelenleg: Magyar Nemzeti Múzeum) által 2017-ben indított kezdeményezés, hogy a résztvevő múzeumok minden szerdán jelenítsenek meg egy olyan tárgyat a saját Facebook-oldalukon #raktárszerda címkével, amely vélhetően soha nem kerül(t) ki a raktár sötétjéből (Német, 2017; Káldi, 2021). Ugyancsak a múzeumok tartalmait és közösségét kapcsolta össze egy másik, a Savaria Múzeum által indított kihívás-sorozat:

egy megosztott tárgy nevének hashtaggé alakításával kellett a kihívott múzeumoknak a saját gyűjteményük egy darabjával reflektálnia (Savaria Múzeum, 2021.03.20.).

Közösségőrök

Az új típusú online kapcsolatteremtés mellett a múzeumok nem feledkezhetek meg meglévő közösségeikről sem. Az önkéntescsoportokkal, barátikörökkel való kommunikációban a járvány előtt is komoly szerepet játszottak a különböző webkettes platformok. Ez azonban a zárvatartás és a vészhelyzet hosszú hónapjai alatt nem volt elegendő ahhoz, hogy közös aktivitásra épülő közösségeket egyben tartson. A 2020-ban és 2021-ben is megrendezett Virtuális Közösségek Hete vagy a Virtuális Tájházak Napja idején nagyszerepet játszottak az olyan programok, mint a Petőfi Irodalmi Múzeum (PIM) *Gyűjts és dobozolj velünk! Projekt a PIM önkénteseivel és a Tárgytól szövegig, szövegtől a tárgyig!* elnevezésű projektje. Az önkéntes közösség tagjai szerdánként „találkoztak”, hogy a virtuális kommunikáción keresztül inspirálják egymást. Míg az első tematika a *doboz* fogalmára épült, addig az utóbbi foglalkozáson arra kérték a PIM önkénteseit, hogy küldjék el egy olyan tárgyuk fényképét, amelyik a mostani helyzetben vált fontossá számukra. Ezeket a tárgyfotókat azután "kiosztották", a résztvevőknek pedig az volt a feladata, hogy keressenek kapott tárgyukhoz olvasmányokat, szövegeket a Digitális Irodalmi Akadémia gyűjteményében. A keresés mellett a tárgy fiktív történetét is megalkották. Így állt össze egy különleges szöveg- és tárgygyűjtemény (PIM, 2021). A PIM programja jól mutatja, hogy a meglévő közösségek fenntartásához nem biztos, hogy elegendő a közösségi média platformjai által szabott „tér”, meg kellett találni azokat a formákat, ahol a már kialakult dinamika az online kommunikációs csatornákon keresztül is életbe léphet.

Hangnemváltás, inklúzió, szubjektivitás

Azáltal, hogy a múzeumok szörnyű tárgyakról indítanak sorozatot, privát fotók feltöltésére biztatják az embereket, háziállatokkal, mémekkel viccelődnek, szabadon engedik az általuk indított hashtag-sorozatok, kontroll nélkül eddig nem ismert hangok megszólalását teszik lehetővé, megkérdőjelezhető minőségű, de szórakoztató videókat tesznek közzé, soha korábban nem tapasztalt rugalmasságról és lazaságról tettek bizonyosságot a világjárvány alatt. A kurátorok szakítottak a hivatalos hangnemmél, a korábbinál szubjektívebben fogalmazták meg nézeteiket.

A múzeumok a járvány alatt nemcsak személyesebbek, viccesebbek, hanem a társadalom problémái iránt is érzékenyebbek váltak. 2021-ben, a harmadik hullám legnehezebb időszakában 38 magyar közgyűjtemény kapcsolódott online programokkal a Beporzók napjához, hogy programokkal hívja fel a természet védelmére a figyelmet (Vásárhelyi, 2021). 2020-ban és 2021-ben a Föld Napjához csatlakozva a világ múzeumai a közönséget bevonva #MuseumsGoGreen hashtaggal a klímaválságról beszéltek és beszélgették követőiket. A legátütőbb akció azonban a COVID-19 által sújtott amerikai intézmények körében alakult ki, amikor a Black Lives Matter mozgalomra reagálva új online tartalmakkal, programokkal, tárgygyűjtőkampányokkal álltak ki az egyenlő bánásmód mellett (Nagy, 2020). Globális szinten elmondható, hogy a világ kisebb és nagyobb múzeumi in-

Az online térben, a közösségi médiában folytatott együttműködések ugyanakkor egy újfajta kérdésre is rávilágítanak, főleg miután a 2010-es évek online közösségi projektjeinek a felületei már alig elérhetőek: a múzeumok, hogyan dokumentálják, miként archiválják a virtuális térben folytatott projekteket. A személyiségi jogok, a GDPR épp úgy kérdéseket vetnek fel, mint az infrastruktúra: milyen technikai megoldások lehetségesek például egy Facebook-csoport estében, hogy a közösen létrehozott tartalomgyűjtemény, online gyűjtemény a jövő számára megmaradjon (Drótos, 2021), a közösségi média kapcsolati hálójával, a kommentekkel, értékelésekkel, a világháló hipertextuális összefüggéseinek rendszerével.

Összegzés

A múzeum – függetlenül attól, hogy offline vagy online térben terjeszkedik - mindenképp felett közösségi tér. A múzeum által őrzött tárgyakon keresztül egykori és mai generációk találkozhatnak, a különböző tárgytipusok és a hozzájuk kapcsolódó kutatások révén különböző szakmai közösségek, tudományágak metszéspontja egy-egy gyűjtemény, épp úgy, ahogy ebben a térben erős kölcsönhatások alakulhatnak a tudomány képviselői és az érdeklődő látogatók között. Ami talán még ennél is meghatározóbb, hogy a múzeumok nemcsak a tárgyi emlékeken keresztül kötik össze az egyéneket és a közösségeket, hanem a múzeumokban közösen átélt programok, kiállítások, rendezvények, közösen megvalósított projektek élményén keresztül is. A múzeumok a koronavírus világjárvány izolált, távolságtartásra ítélt világában pedig azt is bizonyították, hogy az idő mellett a fizikai törvények másik kihagyhatatlan paraméterét, a távolságot is le tudják győzni, már amennyiben közösségépítésről van szó. Nemcsak arra voltak képesek, hogy az interneten keresztül közvetítsenek múzeumi tartalmakat, hanem bevonták tartamaik létrehozásába, gazdagításába az érdeklődőket. Az online közösségépítő projektek kitágították a világhálóra jellemző hipertextualitás határát. Az egy-egy téma mentén szerveződő projekteken nemcsak internetes tartalmak kapcsolódtak össze, mutattak egymásra linkeken keresztül, hanem a társadalom aktív tagjai offline környezetükkel, saját történeteikkel és saját hangjukkal is a múzeum köré szőtt háló részeseivé válhattak. Az újfajta tapasztalatok ugyanakkor számos kérdést vetnek fel a tartalmak archiválásától kezdve, az online közösségek megismerésének módján és az interakciók vizsgálatán át, a részvételiség eddig definiált modelljeinek, munkamódszereinek frissítéséig. A válaszok nem várathatnak sokáig magukra, hiszen a múzeumok és a felhasználók pozitív tapasztalatai azt mutatják, a múzeumok offline és online közösségfejlesztő tevékenysége amellett, hogy kiegészíti, táplálja egymást, számos kiaknázatlan lehetőséget is rejt.

Felhasznált források

- 25 éves a Múzeumok Majálisa. [Facebook csoport] <https://www.facebook.com/groups/220021819416675>
Hozzáférés: 2021. 07. 31.
- Adamovic, M. (2013). *Social Media and Art Museums: Measuring Success*. [Master's thesis, University of Oregon] <https://core.ac.uk/download/pdf/36687473.pdf> (2021. 07. 28.)
- Arapovics, M. (2017). Közösségi részvételi alapú működés – a múzeumok társadalmiasítása. *Ház és ember. A Szabadtéri Néprajzi Múzeum Közleményei*, 28–29. 91–103.

- Arapovics, M. (2018). Közösségi múzeum – a múzeumok szerepe a települési közösségfejlesztésben és a múzeumok társadalmiasítása. In Arapovics M., Bereczki I. & Nagy M. (szerk.), *Kulturális örökség – múzeumi közösségek. Múzeumi iránytű 15.* (pp. 11-28.) Szabadtéri Néprajzi Múzeum - Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ.
- ARS ET VIRTUS. Horvátország és Magyarország: 800 év közös kulturális öröksége. [Facebook csoport] <https://www.facebook.com/groups/206844640678824/about> Hozzáférés: 2021. 07. 31.
- Bayer, Á. (2017.12.18.). Külső erők, közösségek és a múzeum. *Magyar Múzeumok Online.* <https://magyar-muzeumok.hu/cikk/kulso-erok-kozossegek-es-a-muzeum>
- Bereczki, I. & Nagy, M. (2020) *Érték, hatás, változás. Írások A mi múzeumunk kiemelt projekt eredményeiről. Múzeumi iránytű 29.* Szentendre, Szabadtéri Néprajzi Múzeum - Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ.
- Berényi, M. (2019). Partecipáció: vízió vagy lehetőség? A Magyar Nemzeti Múzeum és a részvételi gyakorlat. In Szvitek R. J. (szerk.), *Folia Historica XXXIV. A Magyar Nemzeti Múzeum történeti évkönyve (pp.113-125).* Magyar Nemzeti Múzeum
- Berényi, M. (2020.a). Közösségépítő múzeumok, múzeumi közösségek az online térben. *MúzeumCafé, 2020(3)*, 87-104.
- Berényi, M. (2020.b). Tudáskörforgás a múzeumi gyűjtemény és a virtuális világ között. Hogyan támogatják a tudásközvetítést a digitális adatbázisok? In Nagy Molnár, M. & Körösparti P. (szerk.): *Történelmi és néprajzi örökségek az ókortól napjainkig. Virtuális múzeumok, internetes adattárak, gyűjtemények és használatuk lehetőségei (pp. 11-31).* Györffy István Nagykun Múzeum
- Berényi, M. (2021.a). A koronavírus terjedése a múzeumi gyűjteményekben. *MúzeumCafé, 2021(1-2)*, 39-70.
- Berényi, M. (2021.b). *Hogyan értékeli a magyar látogatók a múzeumok koronavírus alatt folytatott online tevékenységét?* Szabadtéri Néprajzi Múzeum - Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ. https://mokk.skanzen.hu/admin/data/file/20210527/berenyi_marianna_hogyan_ertekelik_a_latogatok_a.pdf
- Berényi, M. (2021.08.09.). Így dolgoztunk mi a járvány idején! 1. rész: a kérdőíves kutatás válaszadói. Kutatási jelentés. *Magyar Múzeumok Online.* <https://magyarmuzeumok.hu/cikk/igy-dolgoztunk-mi-a-jarvany-idejen-1-resz-a-kerdoives-kutatas-valaszadoi>
- Borsos, R. (2010). Gyűjtemény-gyapítás internettel – lájk! *MúzeumCafé, 2010 (6)*, 76-82.
- Bray, P. (2019.02.20.). *What Does The Face Of Nsw Look Like?* DX LAB. State Library of New South Wales <https://dxlab.sl.nsw.gov.au/blog/the-face-of-nsw/>
- Crooke, E. (2020). Communities, Change and the COVID-19 Crisis. *Museum & Society, 18(3)*. 305-310 <https://journals.le.ac.uk/ojs1/index.php/mas/article/view/3533> (2021.07.15.)
- Cselekvő közösségek. *Tudástár.* <https://cselekvokozossegek.hu/tudastar/utmutatok/> Hozzáférés: 2021. 07. 31.
- Dragon, Z. (2008. 03. 17). "Mi vagy te, web kettes interaktivitás?" *DragonWeb.* <http://www.dragonweb.hu/blog/mi-vagy-te-web-kettes-interaktivitas/>
- Drótos, L. (2021). Az idő fogságában Ki őrzi meg a közösségi médiát? *Tudományos és műszaki tájékoztatás, 68 (7)*, 428-439. <https://tmt.omikk.bme.hu/tmt/article/view/13062/14767> (2021. 07. 31.)
- Fodor, J. (2017). Megosztás vagy szerkesztés? A könyvtár változó szerepe a közösségi médiában. *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 64 (1)*, 24-36.
- Foster, H.D. (2018). Közösségi múzeum. In Frazon Zs. (szerk): *...NYITOTT MÚZEUM... Együttműködés, részvétel, társadalmi múzeum.* (pp. 86-94.) Néprajzi Múzeum
- Foster, H.D., Frazon, Zs., Gadó, F., Illés, P., Schleicher, V., Szakács E., Toronyi, Zs., & Wilhelm, G. (2018).Részvétel és együttműködés. In Frazon Zs. (szerk): *...NYITOTT MÚZEUM... Együttműködés, részvétel, társadalmi múzeum (pp.126-141.)*. Néprajzi Múzeum
- Fülöp, H. (2010. 06.05.) Holt terek társasága. A világhálón kelnek életre a múzeumok. *Népszabadság, 68 (129)*,13.
- Gesser, S., Handschin, M., Janneli, A., & Lichtensteiger S. (2012). *Das partizipative Museum. Zwischen Teilhabe und User Generated Content. Neue Anforderungen an kulturhistorische Ausstellungen.* Bielefeld,

- Káldi, A. (2021.04.28.). Lassú tudomány a gyors médiában – Beszámoló a Néprajz és social media kerekasztal-beszélgetésről. *ELTE Néprajz Blog*. <https://elteneprajz.blog/2021/04/28/lassu-tudomany-a-gyors-mediaban-beszamolo-a-neprajz-es-social-media-kerekasztal-beszelgetesrol/>
- Koltai, Zs. (2011). *A múzeumi kultúraközvetítés változó világa. A múzeumi kultúraközvetítés pedagógiai és andragógiai szempontú vizsgálata*. Iskolakultúra-könyvek 41. Gondolat Kiadó.
- Kötődj hozzá! Magyarok a horvát tengerparton [Facebook csoport] <https://www.facebook.com/groups/206844640678824/about> Hozzáférés: 2021. 07. 31.
- Közösségek hete (n.d.). *Beszámoló 2021*. <https://kozossegekhe.hu/beszamolok-2020-2021/> Hozzáférés: 2021. 07. 31.
- Ludwig Múzeum (n.d.). *Múzeum újratöltve. (Nem)konferencia.2010. május 7.* <https://www.ludwigmuseum.hu/program/muzeum-ujratoltve-nemkonferencia>. Hozzáférés: 2021. 07. 27.
- Magyarországi Tájházak Központi Igazgatósága (n.d.). *Virtuális tájházak napja*. <https://tajhazigazgatosag.skanzen.hu/virtualis-tajhazak-napja.html> Hozzáférés: 2021. 07. 31.
- Marchese, M. (2020. 10. 28.). Museums and Social Media in the Time of COVID-19. *Grey Art Gallery*. <https://greyartgallery.nyu.edu/2020/10/museums-and-social-media-in-the-time-of-covid-19/>
- MNM (2020.05.25.) Közösen körbeöltük a Magyar Nemzeti Múzeumot! *Magyar Múzeumok Online*. <https://magyarmuzeumok.hu/cikk/kozosen-korbeoleltuk-a-magyar-nemzeti-muzeumot>
- MúzeumStat (n.d.). *Összesítések. Környezeti adatok & informatika*. <https://muzeumstat.hu/hu/summary?state%5Bdatagroup%5D=informatics> Hozzáférés: 2021. 07. 31.
- Museums Unlocked (n.d.). Tweets & replies [Twitter profile]. Twitter. <https://twitter.com/museumsunlocked?lang> Hozzáférés: 2021.09.25.
- My Home Office Challenge - Muti az otthoni munkahelyed! (n.d.). Facebook csoport. <https://www.facebook.com/groups/532107060841246> Hozzáférés: 2021. 07. 27.
- Nagy, M. (2017). Múzeumok és közösségek – egy kutatás margójára. In Arapovics M., Bereczki I. & Nagy M. (szerk.), *Múzeumi közösségek – Közösségi múzeumok. Múzeumi iránytű 13 (pp. 47-78.)*. Szabadtéri Néprajzi Múzeum - Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ.
- Nagy, S. Zs. (2020.07.11.). Múzeumok és mozgalom: hogyan reagáltak az amerikai múzeumok az egyenlő bánásmódot követelő #BlackLivesMatter tüntetессorozatokra. *Magyar Múzeumok Online*. <https://magyarmuzeumok.hu/cikk/muzeumok-es-mozgalom-hogyan-reagaltak-az-amerikai-muzeumok-az-egyenlo-banasmodot-kovetelo-blacklivesmatter-tuntetessorozatokra>
- Nem a tigris (n.d.). Facebook csoport. <https://www.facebook.com/groups/963214647358445> Hozzáférés: 2021. 07. 27.
- Német Nemzetiségi Múzeum (2017.08. 02.) *#raktárszerda* [Facebook poszt] <https://www.facebook.com/UngarnsDeutschesMuseum/posts/1884561401862272/>
- NEMO (2020.05.12.) *Survey on the impact of the COVID-19 situation on museums in Europe. Final Report* https://www.ne-mo.org/fileadmin/Dateien/public/NEMO_documents/NEMO_COVID19_Report_12.05.2020.pdf
- NEMO (2021.01.11.) *Follow-up survey on the impact of the COVID-19 pandemic on museums in Europe*. https://www.nemo.org/fileadmin/Dateien/public/NEMO_documents/NEMO_COVID19_FollowUpReport_11.1.2021.pdf
- OBERLO (n.d.). *How many people use social media in 2021?* <https://www.oberlo.com/statistics/how-many-people-use-social-media>. Hozzáférés: 2021. 09. 25.
- Petőfi Irodalmi Múzeum (n.d.). *Dobozolj velünk! Projekt önkénteseinkkel*. <https://pim.hu/hu/dobozolj-velunk-projekt-onkenteseinkkel>. Hozzáférés: 2021.07.27.
- Porterfield, C. (2020.04.01.) Museum Challenge To Recreate Art At Home Goes Viral In Coronavirus Quarantine. *Forbes*. <https://www.forbes.com/sites/carlieporterfield/2020/04/01/museum-challenge-to-recreate-art-at-home-goes-viral-in-coronavirus-quarantine/?sh=34fd4b4c62eb>
- Russo, A., Watkins, J., Groundwater, S., & Smith, C. (2009). The impact of social media on informal learning in museums. *Educational Media International* 46, 153–166. https://www.researchgate.net/publication/248998282_The_impact_of_social_media_on_informal_learning_in_museums
- Ryder, B., Zhang, T., & Hua, N. (2021). The Social Media “Magic”: Virtually Engaging Visitors during COVID-19 Temporary Closures. *Administrative Sciences*, 11(2), 53. <https://doi.org/10.3390/admsci11020053>

- Sárvár Anno (n.d.). *Írjuk közösen Sárvár történetét, saját történetünket*. Sárvár Anno digitális fotógyűjtemény. <http://sarvaranno.hu/tudas.php> Hozzáférés: 2021.07.27.
- Savaria Múzeum (2021.03.20.). Csak egy kanál, így kezdődött minden... A Savaria MHV Múzeum Facebook-kihívása. Kampány. *Magyar Múzeumok Online*. <https://magyarmuzeumok.hu/cikk/csak-egy-kanal-igy-kez-dodott-minden-a-savaria-mhv-muzeum-facebook-kihivasa>
- Royal Albert Memorial Museum & Art Gallery (2020.09.14.). *Meet your Lockdown Legends*. <https://rammuseum.org.uk/meet-your-lockdown-legends/>
- Simon, N. (2010). *The Participatory Museum*. Santa Cruz, CA. Online változat: <http://www.participatorymuseum.org/read/> (2020. 11. 02.)
- Simonovics, I. (2020.07.01.). A Magyar Nemzeti Múzeum "My Home Office Challenge" közösségi gyűjtőkampánya. *Magyar Nemzeti Múzeum honlapja*. <https://mnm.hu/hu/muzeum/hirek/magyar-nemzeti-muzeum-my-home-office-challenge-kozossegi-gyujtokampanya>
- Statista (2021.06.29.) *Most popular social networks worldwide as of April 2021, ranked by number of active use* <https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users/>
- Statista (2021.07.01.) *Share of museums starting or increasing digital activities after the lockdown as of October 2020*. <https://www.statista.com/statistics/1203110/digital-museum-activities-during-coronavirus-worldwide/>
- Szép művészeti Múzeum (n.d.). *Legyél te is műalkotás!* <https://www.szepmuveszeti.hu/legyel-te-is-mualkot-as/> Hozzáférés: 2021. 09. 25.
- Szu, A. (2017). Múzeum és közösség – nemzetközi példák. In Arapovics M., Bereczki I., & Nagy M. (szerk.): *Múzeumi közösségek – Közösségi múzeumok. Múzeumi iránytű 13. (pp. 117-136)*. Szabadtéri Néprajzi Múzeum - Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ.
- Szűts, Z. (2012). A Web 2.0 kommunikációelméleti kérdései. *Jel-Kép. Kommunikáció közvélemény média, 2012 (1-4)*, <https://doi.org/10.20520/Jel-Kep.2012.1-4.5> Hozzáférés: 2021. 09. 25.
- Szűts Z. (2013). *A világháló metaforái. Bevezetés az új média művészetébe*. Osiris.
- Szűts, Z. (2018). *Online. Az internetes kommunikáció és média története, elmélete és jelenségei*. Wolters Kluwer.
- Telenor (2020.04.23.) *Friss kutatás: így neteznek karantén idején a magyarok*. https://www.telenor.hu/sajto/kozlemeny/friss_kutatas_igy_neteznek_karanten_idejen_a_magyarok
- UNESCO (2020.04.04.) *Museums facing COVID-19 challenges remain engaged with communities*. <https://en.unesco.org/news/museums-facing-covid-19-challenges-remain-engaged-communities>
- UNESCO (2021.04.) *Museums around the World in the Face of Covid-19*. Unesco Report. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000376729_eng/PDF/376729eng.pdf.multi
- Vásárhelyi, T. (2021.04.26.). Múzeumi beporzó körpanoráma 2021 márciusában. *Magyar Múzeumok Online*. <https://magyarmuzeumok.hu/cikk/muzeumi-beporzo-korpanorama-2021-marciusaban>
- Vercseg, I. (2017). *Mi a közösség?* In Arapovics M., Bereczki I., & Nagy M. (szerk.): *Múzeumi közösségek – Közösségi múzeumok. Múzeumi iránytű 13. (pp. 11-45)*. Szabadtéri Néprajzi Múzeum - Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ.
- Vergo, P. (ed.) (1989). *THE NEW MUSEOLOGY*. Reaktion Books.
- Wainwright, V. (2009). *Social Media and the Democratization of American Museums* [Master's Project. University of San Francisco]. <https://repository.usfca.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2009&context=capstone>
- Wilhelm, G. (2013). Az új muzeológia fogalmai és problémái. *Néprajzi Látóhatár, 22(2)*, 8–29.
- York Museums Trust. *The Impact of Curator Battle*. <https://www.yorkmuseumstrust.org.uk/blog/the-impact-of-curator-battle/>. Hozzáférés: 2021. 09. 25.
- Zala megye régi képeken és képeslapokon (n.d.). Facebook csoport. <https://www.facebook.com/groups/372197417236619/about> Hozzáférés: 2021. 07. 27.
- Zaunni, C. (2020. 08.04.) *Mapping museum digital initiatives during COVID-19*. *EuropeanaPro*. <https://pro.europeana.eu/post/mapping-museum-digital-initiatives-during-covid-19>
- Zsombéki, B. (2020.11.16.). Múzeum. Karantén. Önkéntesség. *Magyar Múzeumok Online*. Magyar Múzeumok - Múzeum. Karantén. Önkéntesség. (magyarmuzeumok.hu)

Mellékletek

1. sz. melléklet: A "Hogyan értékelik a magyar látogatók a múzeumok koronavírus alatt folytatott online tevékenységét?" című kutatás, kérdőív

Forrás: https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSce8DPGkSkF0KOP9OwEIsrp-PCnbdQr9foB-400wuCWgtmKs1Q/viewform?usp=sf_link

2. sz. melléklet: "A Múzeumi munkatársak tevékenysége, munkakörülményei a világjárvány alatt" című kutatás, kérdőív

Forrás: https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQL-Sep6rmbJcLw2I3PEjpm88cqFiQ0vN3bgSb4iFLk1XqaDik51Q/viewform?usp=sf_link

Abstracts

Magdolna Nagy

How do museums see the relationship with higher education institutions and the opportunities for further development? The result of the nationwide research

The Hungarian Open Air Museum – Museum Education and Methodology Centre (MOKK) launched a complex research project in April 2020 to investigate the relationship between museums and higher education institutions in Hungary. The research – which consisted of numerous quantitative and qualitative surveys – aimed to monitor the current practices, experiences, and challenges of these cooperation. This research serves as a basis for further methodology development projects by MOKK that support the partnership building of these parties.

The necessity of the research was also underlined by the 19 pilot projects in which museums developed and implemented museum educational programmes for public education with the involvement of universities. The research monitored the partnerships from the point of view of both sides – with a special focus on the institutions participating in the pilot projects. The surveys of the museums and of those universities that did not participate in the pilot projects were made by MOKK; this paper summarizes its result.

The study concludes that at present universities have a greater interest in these partnerships than museums. Barriers to cooperation include lack of financial resources, lack of capacity, geographic distance, and limited free time of the students. Further partnerships could be achieved if both sides had more knowledge of each other activities, possible areas and forms of collaboration and what parties can provide for each other.

Further cooperation could be achieved if both parties had more knowledge about the activities of the other institution, the possible areas and forms of cooperation, and what they can offer each other in terms of mutual benefits.

Keywords: partnership of museums and universities; survey; impact assessment of pilot projects

Zsuzsa Koltai

Collaboration between museums and higher education – Possible improvements from the perspective of higher education

At the request of the Hungarian Open Air Museum – Museum Education and Methodology Centre (MOKK), between December 2020 and January 2021, our research team conducted structured interviews with those academics who had been involved in museum education projects of the „Museum and Library Developments for All” priority project (identification number 3.3.3-VEKOP-16-2016-00001) in order to examine the effectiveness of the museum education projects and explore forms of collaboration between museums and universities. Present study summarizes the specifics of the relationship of higher education

institutions involved in the museum education projects with museums. Beside the various forms of cooperation between museums and the project partner higher education institutions, the current role of museum learning in trainings of the examined university organizational units were also explored by the research team. Based on the analysis of the research results and the suggestions of the interviewees, the paper defines possible directions for improving collaboration between museums and higher education institutions.

Keywords: collaboration; museum learning; higher education

Beatrix Vincze – Katalin Kempf

The experiences of the Museum Education Programme at the Eötvös Loránd University Faculty of Education and Psychology in the light of the challenges

The study aims to present the current practice of museum education in the light of the experiences of the museum education advisor training at ELTE PPK. The challenges of the 21st century are shaping the expectations of museums and museum education from day to day. The history of the pandemic (2020–2021) so far has highlighted that digital/virtual museums and online museum content expect a new set of pedagogical approaches. Our main questions were: 1. How well can the renewed educational offer meet the challenges of the 21st century? 2. What new problems did the pandemic face in the museum culture that has embarked on the path of digitization? 3. How do museum educators in training think about training, their role and museum education? 4. What are the strategic goals for the future of museum education? Our answers are based on the documents of our training programme, students' feedback, and the positions of national and international organisations (ICOM, UNESCO, MOKK). Online and offline cultural mediation, entertainment, and the role of schools as partners have a crucial role in the future of museums - in shaping a conscious museum-going public.

Keywords: education in museum; non-formal education; challenges of the 21st century

Zsófia Ruttkay – Judit Bényei

Ten years of Digital Museum

We started to dwell on the „digital museum” concept 10 years ago, when we also launched our university course under the same name, co-operating with different cultural heritage institutions each year. In this article first we define what we understand by the term digital museum and give its scientific context. We shortly talk about the basically societal (and not technological) motivations for the renewal of the museum. In the main part we sum up our experiences with digital museum projects. We outline the novelty of our course from an educational point of view and list the potential merits for the cooperating

partner museums. Based on a representative selection of projects – most of them originating from our university courses – we give a review of the potential role of digital technologies in museums, showing innovative solutions for the following functions: multimedia guide, emanation by remote access, visualization of data and knowledge, playful learning, cultural „city guides”, transmedial solutions and marketing. Finally we look ahead and discuss the long-term effect of COVID-19 on museums, the necessity of scholarly study of the effect of digital applications in museums, the need for new roles within the cultural heritage institutions and novel university-level education and further training courses to endow professionals with the necessary interdisciplinary skills and attitudes.

Keywords: digital museum; interdisciplinary projects; university course

Veronika Nagy

Museum-sensitizing training for teacher and kindergarten teacher students in the Hetedhét Toy Museum

Museums make serious efforts to reach a wide range of visitors. They try to make the museum as a genre attractive with interesting, colorful programs and thus increase the number of visitors to the museum. Toy museums can play a key role in shaping the attitude of museum visitors, because their object and theme affect the child most directly. The child learns the world through play, and through games, he/she can be socialized for the museum as well. A child becomes a child who understands and loves the museum when his/her play activities in the museum are accompanied by positive emotions. This requires a museum pedagogy program based on a solid professional foundation and for kindergarten teachers to acquire knowledge about museum learning and the pedagogical usability of museums, and especially toy museums, during their training. Since the implementation of a successful museum education project of the „Museum and Library Developments for All” priority project (2017), the Hetedhét Toy Museum has been committed to museum sensitization of teacher and kindergarten teacher students. From 2019 ELTE-TÓK also provides a practice field for the courses announced at the Department of Educational Sciences, so students have the opportunity to gain museum pedagogical experience directly in an organized framework and to get to know the opportunities offered by toy museums. The aim of the training is to consciously direct the students' attention to the museum, and as a result of their touch, the preschool and primary school age kids will socialize in a museum en masse and “play” in the future during museum sessions.

Keywords: museum sensitization; socialization; higher education

Dóra Kolocz

Participation and community building – Internship program at the Róth Miksa Memorial House and Collection

The community museum project of the Róth Miksa Memorial House and Collection began in February 2021, and the central element of the new strategy is to address the communities around the museum as well as to create new communities. The objectives of the Budapest institution also resonate with the plans of the District VIII local government operating the museum, and this coincidence and parallel gave a significant boost: intensive changes began in the institution. Along with the designation of the new direction, the recruitment of museum trainees also began, which, following the success of the call for traineeships, enabled the institution to build an organised and complex traineeship programme. The trainees, among other things, took part in the development of the new strategy, the complete image renewal of the institution, and also undertake work in collection and digitisation tasks, while also receiving basic theoretical training in addition to practice.

The basic principle of the internship programme is participation, i.e., the principle of “nothing about them without them”, as the framework and expectations of the internship programme itself have already been developed with the help of the selected candidates. As a result of the programme, a young professional group was formed around the institution, and the museum also considers addressing and involving this target group to be one of its primary tasks. The complex programme has transparent structure and transparent operational goals, while the institution strives to preserve its operating norms and characteristics in its infancy by building the conditions of quality management and organising the system into a smoothly functioning project-oriented museum phenomenon.

Keywords: participation; community museum; internship

Bernadett Gászné Bósz – Éva Schultz

Castle museums during the pandemic – Crisis management in cultural attractions

Museums are important attractions in cultural tourism. As protected heritage sites they have several cultural and tourism functions, serve local residents as communal spaces therefore we can consider them as resources of sustainable tourism development. The heritage interpretation of castles plays an important role in visitors’ motivation. Experience is the keyword: the historical environment is promising and the staged authenticity helps the involving interpretation. Because of this the lockdown during COVID-19 meant a more challenging task to castle museums than for other museum types. Beside exploring how castle museum have dealt with the pandemic situation the research aim of this study was also to examine the visitors reaction to it. Our hypotheses were the followings:

H1: Visitor experience in a castle museum can be replaced only partially and for special visitor segments by online cultural transmission.

H2: Due to the pandemic the attractiveness of castles is growing according to former castle visitors. This phenomenon is caused by many factors.

Present study took place in March 2021 as a continuation of a former survey focusing on the visitor experience in Southern Transdanubian castles. The examination methods included both qualitative and quantitative research tools. Our hypotheses has been proofed. The virtual way of transmitting culture was not effective according to visitors' reviews. Visiting castles is getting more popular in the near future because of heritage events, communal experiences and tourism opportunities of castles' natural environment. Research results can be practically used in „new tourism” by castle management organisations and professional cooperations.

Keywords: castle museum; tourism; COVID-19

Matthias Theodor Vogt

Museums to strengthen young people's resilience after the COVID-19 Juventocid

Hungary is one of those European countries whose subsoil resources are close to zero. The future of the country lies essentially in the human capital of Hungarian youth. Potentially, the Hungarian museum system plays a key political role in helping Hungarian society to overcome the political immunosenescence of the Corona episode, so that state, municipal and private funding of museum activities achieve a significant return-on-investment.

The aim of the research is to determine some of the factors by which the human capital of young people today is greatly reduced after they have had to live for a long time without social recognition by their peers during the Corona period. The result of the research is that we can speak of a COVID-19 Juventocide. The long theft of the resonance space on the one hand, and the shifting of costs into the future and thus to the detriment of the now young on the other, led to a lasting material and immaterial weakening also of Hungarian society the Cultural Long-Covid. It is therefore a central political task to strengthen the resilience of the young again and to take countermeasures after the Covid-19 Juventocide. Our hypothesis - to be verified in the coming years in a renewed Hungarian museum practice - is that Hungarian museums can play a crucial role in this re-resilience task. The Hungarian government should prioritise the funding of artists and cultural institutions to dampen the long-term impact of the Corona measures.

Keywords: COVID-19 Juventocide; Cultural Long-Covid; political immunosenescence

Marianna Berényi

Stitched together with online threads - Museum communities on the World Wide Web

This study examines the online community development activities of museums during the pandemic of the coronavirus (COVID-19) through good practices and online visitor research in the context of Hungarian and international literature, while outlining the background. Hungarian and international examples show that despite sporadic examples museum participation with a history of more than 10 years, research and development as well as museum activities in social media have only been forged together during the pandemic especially in the case of those institutions which had already gained experience in both areas. Some museums recognised the potential of web 2.0 from the beginning, using these platforms not only for image building and communication, but also for community building and collaboration, acknowledging the role of interactivity and engagement. Online community-building projects have also pushed the boundaries of hypertextuality on the web. Projects organised around a theme not only connected online content pointing to each other through links, but also allowed active members of society to become part of the web woven around the respective museum with their offline environment and own stories. In 2020 and 2021, creative solutions were developed that could be applied in the post-pandemic period to strengthen the social embeddedness of the institutions in many ways. Such solutions could also be adapted to highlight the vulnerabilities of the area and even to create new opportunities for future community development.

Keywords: museum; participation; social media

Szerzőink

BERECZKI IBOLYA CSC, ágazati feladatokért felelős főigazgató-helyettes, etnográfus, muzeológus, Szabadtéri Néprajzi Múzeum / elnök, Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület. Kutatás terület: hagyományos lakáskultúra és életmód; múzeumi menedzsment. E-mail: bereczki.ibolya@skanzen.hu

BERÉNYI MARIANNA, főosztályvezető, 2021. augusztus 31-ig Magyar Nemzeti Múzeum, Kommunikációs és Közművelődési Igazgatóság; 2021. szeptember 1-től Néprajzi Múzeum, Kommunikációs Főosztály. Kutatási terület: kommunikáció; múzeumi interpretáció online terek; múzeumtudomány; participáció. E-mail: berenyi.mariann@gmail.com

BÉNYEI JUDIT PHD, egyetemi docens, Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, Elméleti Intézet. A design- és vizuálművészet-tanár képzési program szakvezetője. Kutatási terület: médiaoktatás; design módszertanok a köznevelésben; művészeti és design felsőoktatás; kultúrakutatás. E-mail: benyeij@mome.hu

CSAPLÁROS ANDREA, múzeumigazgató, ókortörténész, történész, régész, Savaria Megyei Hatókörű Városi Múzeum. Kutatási terület: ókori vallástörténet és társadalomtörténet; ókori kereskedelmi utak. E-mail: andrea.csaplaros@gmail.com

GÁSZNÉ BŐSZ BERNADETT, PhD-hallgató, Pécsi Tudományegyetem, Természettudományi Kar, Földtudományok Doktori Iskola / pécsváradi várkapitány. Kutatási terület: örökség/várturizmus. E-mail: gasz.bernadett@gmail.com

KEMPF KATALIN, PhD-hallgató, ELTE PPK, Neveléstudományi Doktori Iskola. Kutatási téma: múzeumpedagógia (digitális múzeum, online múzeumpedagógia). E-mail: kempf.katalin@ppk.elte.hu

KOLOCZ DÓRA, muzeológus, múzeumi menedzser, a Róth Miksa Emlékház és Gyűjtemény szakmai vezetője / a Pulszky Társaság — Magyar Múzeumi Egyesület irodavezetője. Kutatási terület: a múzeumi participáció, a látogatói részvétel története a muzeális intézményekben; múzeumi tanulmányok és a felsőoktatás kapcsolata, hazai jelenségei. E-mail: kolocz.dora@eromuvhaz.hu

KOLTAI ZSUZSA PHD, adjunktus, Pécsi Tudományegyetem, Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Humán Fejlesztési és Művelődéstudományi Intézet. Az Universitát Klagenfurt óraadó tanára. Kutatási terület: múzeumpedagógia; múzeumandragógia; a múzeumok társadalmi szerepvállalása; a múzeumi tudásközvetítés innovációi és trendjei; közművelődés és közösségszervezés. E-mail: koltai.zsuzsa@pte.hu

KRISTON-VÍZI JÓZSEF PHD, tagozatvezető, önkéntes, Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület. Kutatási terület: múzeumok és fenntarthatóság; muzeális közgyűjtemények stratégiájának humán erőforrás vonatkozásai; múzeumkarrier és az aktivitás változásai a nyugdíjba vonulás időszakában. E-mail: kristonstern@gmail.com

NAGY MAGDOLNA, igazgató, Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ. Kutatási terület: muzeális intézmények felsőoktatási kapcsolatai; múzeumok közösségépítése; múzeumok szolgáltató jellege; kulturális minőségmenedzsment. E-mail: nagy.magdolna@skanzen.hu

NAGY VERONIKA PHD, muzeológus, Hetedhét Játékmúzeum (Szent István Király Múzeum).
Kutatási terület: játéktörténet. E-mail: nagy.veronika@szikm.hu

NÉMETH BALÁZS, PHD, HABIL, intézetigazgató-helyettes, egyetemi docens, Pécsi Tudomány-
egyetem, Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar, Humán Fejlesztési és Művelődés-
tudományi Intézet. Kutatási terület: az európai és a magyar felnőttoktatás története; össze-
hasonlító felnőttoktatási szakpolitika; tanuló városok-régiók és tanuló közösségek; a fel-
nőttoktatói professzió evolúciója. E-mail: nemeth.balazs@pte.hu

RUTTKAY ZSÓFIA PHD, HABIL, egyetemi docens, matematikus-informatikus, Moholy-Nagy
Művészeti Egyetem, Innovációs Központ. A TechLab alapítója, digitális kurátor. Kutatási
terület: mesterséges intelligencia; virtuális emberek; interaktív könyv; digitális múzeum.
E-mail: ruttkayzs@gmail.com

SCHULTZ ÉVA, tanársegéd, Budapesti Gazdasági Egyetem, Kereskedelmi, Vendéglátóipari és
Idegenforgalmi Kar, Turizmus Tanszék / PHD-Hallgató, Pécsi Tudományegyetem, Termé-
szettudományi Kar, Földtudományok Doktori Iskola. Kutatási terület: a múzeumok sze-
repe a turizmusban. E-mail: Schultz.Eva@uni-bge.hu

VINCZE BEATRIX PHD, HABIL, egyetemi docens, ELTE PPK, Neveléstudományi Intézet, Törté-
neti, Elméleti és Összehasonlító Pedagógiai Kutatócsoport. Kutatási terület: reformpeda-
gógia- és életreform mozgalmak; tanárképzés; múzeumpedagógia; projektpedagógia.
E-mail: vincze.beatrix@ppk.elte.hu

VOGT, MATTHIAS THEODOR, PROF. DR. PHIL. DR. HABIL. PROF. H.C. (PÉCS), az Institut für kulturelle
Infrastruktur Sachsen (IKS) igazgatója; a Hochschule Zittau/Görlitz professzora; a Pécsi
Tudományegyetem címzetes egyetemi tanára. Kutatási területek: kultúrpolitika; múze-
umpolitika. E-mail: vogt@kultur.org

Authors

BERECZKI, IBOLYA CSC, deputy director, ethnographer, museologist, Hungarian Open Air Museum / president, Pulszky Society – Hungarian Museum Association. Research fields: traditional housing culture and lifestyle; museum management. E-mail: bereczki.ibolya@skanzen.hu

BÉRÉNYI, MARIANNA, till 31 August 2021 Head of Communication and Education, Hungarian National Museum; from September 2021 Head of Communication in the Museum of Ethnography. Research fields: museum communication; museum interpretation; museum studies; participation. E-mail: berenyi.mariann@gmail.com

BÉNYEI, JUDIT PHD, associate professor, Moholy-Nagy University of Art and Design. Research fields: media education; design methods in education; art & design higher education; cultural studies. E-mail: benyeij@mome.hu

CSAPLÁROS, ANDREA, museum director, ancient historian, historian, archaeologist, Savaria Museum. Research fields: ancient religious and social history; ancient trade routes. E-mail: andrea.csaplaros@gmail.com

GÁSZNÉ BŐSZ, BERNADETT, PhD student, University of Pécs, Faculty of Sciences, Doctoral School of Earth Sciences/ Castellan of Pécsvárad. Research fields: heritage/castle tourism. E-mail: gasz.bernadett@gmail.com

KEMPF, KATALIN PhD-Student, Eötvös Loránd University, Faculty of Pedagogy and Psychology, Doctoral School of Education. Research fields: museum education (digital museum, online museum education). E-mail: kempf.katalin@ppk.elte.hu

KOLOCZ, DÓRA, museologist, museum manager, professional manager of the Róth Miksa Memorial House and Collection /office manager of the Pulszky Society – Hungarian Museum Association. Research fields: museum participation; the history of visitor participation in museum institutions; relationship between museum studies and higher education and their domestic phenomena. E-mail: kolocz.dora@eromuvhaz.hu

KOLTAI, ZSUZSA PHD, assistant professor, University of Pécs, Faculty of Humanities and Social Sciences, Institute for Human Development and Cultural Studies. Lecturer at the Universität Klagenfurt. Research fields: museum education; adult learning in museum; the social role of museums; innovations and trends in museum learning; community culture and community organization. E-mail: koltai.zsuzsa@pte.hu

KRISTON-VÍZI, JÓZSEF PHD, head of department, volunteer, Pulszky Society – Hungarian Museum Association. Research fields: museums and sustainability; human resource aspects of museum strategy; museum career and activity changes after retirement. E-mail: kristonstern@gmail.com

NAGY, MAGDOLNA, director, Hungarian Open Air Museum, Museum Education and Methodology Centre. Research fields: relationship between museums and higher educational institutions; community building of museums; service orientation of museums; quality management on the cultural field. E-mail: nagy.magdolna@skanzen.hu

NAGY, VERONIKA PHD, museologist, Hetedhét Toy Museum (King St. Stephen's Museum). Research field: toy history. E-mail: nagy.veronika@szikm.hu

NÉMETH, BALÁZS PHD, HABIL, Vice-head of Institute, associate professor, University of Pécs, Faculty of Humanities and Social Sciences, Institute for Human Development and Cultural Studies. Research fields: history of adult education in Europe and in Hungary; comparative ALE policy; learning cities-regions and learning communities; evolution of the profession of adult educator. E-mail: nemeth.balazs@pte.hu

RUTTKAY, ZSÓFIA PHD, HABIL, associate professor, mathematician, computer scientist, Moholy-Nagy University of Art and Design. Founder of the TechLab, independent digital curator. Research fields: artificial intelligence; virtual humans; interactive book; digital museum. E-mail: ruttkayzs@gmail.com

SCHULTZ, ÉVA, assistant lecturer, Budapest Business School, Faculty of Commerce, Hospitality and Tourism, Tourism Department, / PhD student, University of Pécs, Faculty of Sciences, Doctoral School of Earth Sciences. Research field: museums' role in tourism. E-mail: Schultz.Eva@uni-bge.hu

VINCZE, BEATRIX PHD, HABIL, associate professor, Eötvös Loránd University, Faculty of Pedagogy and Psychology, Institute of Education. Research fields: reform pedagogy and life reform movements; teacher training; museum education; project pedagogy. E-mail: vincze.beatrix@ppk.elte.hu

VOGT, MATTHIAS THEODOR, PROF. DR. PHIL. DR. HABIL. PROF. H.C. (PÉCS), director of the Institute for Cultural Infrastructure Saxony; professor at Zittau/Görlitz University; professor honoris causa at Pécs University. Research fields: cultural policy, museum policy. E-mail: vogt@kultur.org